هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

49

ساڵی/ 2008 – بەرگی چل و نۆ

چاپی یەکەم/ ساڵی 2008

پێرِست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی دەستپێك خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/8 ل5

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/9/10 ل23

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (2) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/15 ل39

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (3) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/9/17 ل77

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (4) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/22 ل121

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (5) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/9/23 ل179

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (6) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/10/15 ل233

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (7) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/10/20 ل265

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (8) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/10/27 ل317

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (9) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/10/28 ل369

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (10) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/10/29 ل455

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (11) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/11/3 ل505

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (12) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/11/4 ل555

حکومەتەوە لەپرۆژەکەیان کە ناردووە تەوصیاتیان کردووە، لەسەر ئەوە نووسراوە تەوصیات، حکومەت دیارە قەبوڵی کردووە ئەو تەوصیاتەی کردووەتە پرۆژەیەك، یەعنی ئەو کەلیمەیە رێگر نیە لەوەی کە ئێمە وەکو پرۆژە تەماشای بکەین، چونکە ئەصلی کتێبەکەو نووسراوەکەی حکومەت لەسەر ئەوە نووسیویێتی پرۆژە بۆ ئێمەی ناردووە، کەواتا ئەمە پرۆژەیە تەوصیات نیە وئەو کەلیمەیە لیژنەی یاسایی رەچاوی بکات، ئێمە دەیدەینە لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ ولیژنەی ئافرتان (داکوکی کردن لەمافی ئافرتان) ولیژنەی ئەوقاف، پرسیارێك هەیە دەڵێت دوو موقتەرحیان ناردووە لەسەر مەسەلەی تعدد الزوجات ئەوە دەکرێت بۆیە ناردوویانە، پەرلەمان قەراردەدات کام موقتەرح لەو دوو موقتەرەحە قەبول دەکات، دەمێنیت لەکۆتاییدا بڕیاری خۆتانە، ئومێد دەکەین کە بتوانن لیژنەکان پاش ئەوەی کە کاری باش دەکەن ئەگەر کەم و کوڕییەك هەبوو لەرووی یاساییەوە، لەرووی زمانەوە زۆر مەسائیلی تێدایە، ئومێد دەکەم کە چارەی بکەن لەراپۆرتەکەتان، ئەگەر کرا راپۆرتێکی هاوبەش پێشکەش بکەن، لەو خاڵانەی کە ئیتیفاقی لەسەر نیە دەکرێت هەر لیژنەیەك رەئی خۆی بڵێ بۆ ئەوەی لێرە موناقەشەکان بەباشی بەرێوە بڕوات، هەر کەسێکیش رەئی و بۆچوونی تایبەتی هەبوو دە توانێت بیداتە لیژنەکان و وەکو موناقەشەی یاسای خوێندنی بالای لێبکەین، موناقەشەکان لە لیژنەکاندا بێت بۆ ئەوەی لێرە وەختی زۆری پێنەکوژرێت، ئەساسەکە لەوەیە، چونکە لێرە ئیتیفاقیش نەکەین هەر دەبێت بگەرێینەوە لیژنەکان، بۆیە ئەو لیژنانە کۆبوونەوەیەکی هاوبەش بکەن، راو بۆچوونەکانیان یەك بخەن، ئەگەر نەیانتوانی، ئەوخاڵانەی کە موتەفیق نین لەسەری، دەکرێت لێرە بڕیاری لەسەر بدەین، خاڵی چوارەم لەبەرنامەی کارمان، خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای قەدەغەکردنی توندوتیژی دژی (ژن وئافرت)، کە لەلایەن ژمارە یاسای ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مشروع قانون مكافحة العنف الاسري في اقليم كوردستان

المادة الاولى: اسم القانون: قانون مكافحة العنف الاسري في اقليم كوردستان.

المادة الثانية:

1- العنف الاسري هو ارتكاب اي فعل او تصرف عنيف او التهديد بارتكابه ضد الطفل والمرأة على اساس النوع الاجتماعي، وذلك على صعيد الحياة الخاصة في اطار العائلة او خارجها ويترتب عليه اذى من الناحية النفسية والجسدية والجنسية وهدر لحقوقها وحريتها.

2- تعتبر الافعال التالية على سبيل المثال عنفا اسريا.

أ-اكراه المراة على الزواج، تزويج الصغيرة، عقد قران الاناث الرضع، زواج الشغار، تزويج المرأة بدلاً عن الدية.

ب- الاهانة والسب وشتم الاهل وابداء النظرة الدونية اتجاهها وايذائها وتهديدها، وممارسة الضغط النفسي عليها وانتهاك حقوقها والمعاشرة الزوجية معها دون رضاها.

ج- ضرب الزوجة والاطفال بحجة التأديب.

د- ختان الاناث.

3- تطبق احكام قانون العقوبات رقم (111) لسنة 1969 على حالات العنف الاسري الموجه ضد الرجل.

المادة الثالثة: تشكل محكمة مختصة باسم المحكمة المختصة بقضايا العنف الاسري في مركز كل محافظة للبت في الجرائم المشار اليها في هذا القانون.

المادة الرابعة: يحق للاشخاص التالية اقامة الدعوى لدى مركز الشرطة او الادعاء العام او امام المحكمة المختصة.

1- اي شخص تعرض لشكل من اشكال العنف الاسري، او كان شاهد على ارتكاب عمل عنيف او اي شخص من افراد العائلة او من سكنة الجوار او كان مساهما او مطلعا على حالة العنف الاسري.

2- الادعاء العام او نائبه والعاملون في مجال الصحة، التربية، او العاملون في المراكز الرسمية لتقديم المساعدة لضحايا العنف من المطلعين على حالات العنف.

المادة الخامسة:

1- يستوجب على مركز الشرطة التحرك مباشرة لدى تلقي الدعوى والسعي لحماية الضحية والتوجه الى محل الحادث في الحالات التالية.

أ-اذا كان العمل العنيف على وشك الحدوث.

ب- اذا حدث العمل العنيف فعلا.

2- على مركز الشرطة ايصال الضحية مع اطفالها باسرع وقت ممكن الى مكان امن او الى احدى مراكز رعاية المتعرضات للعنف، يجب توفير المكان الامن خلال 24 ساعة.

المادة السادسة: بامكان من تعرض للعنف تسجيل الدعوى حول حالة العنف الاسري في المستشفى او في مركز الشرطة.

المادة السابعة: يحق للمتهم الالتقاء باطفاله بشكل منظم بعلم الشرطة، بشرط ان لا يهدد ذلك حياتهم.

المادة الثامنة: ليس للمتهم الاتصال بالضحية التي تعرضت للعنف، اذا شكل هذا الاتصال تهديدا لحياة الضحية، للضحية الحق في عدم افساح المجال للمتهم.

المادة التاسعة: تصدر المحكمة خلال فترة شهر قرار المحافظة على الشخص المتعرض للعنف كاجراء مستعجل للمحافظة على حياته، وتاخذ المحكمة النقاط التالية بنظر الاعتبار:

1- ضمان عدم تعرض الفاعل في اي وقت وفي اي مكان للضحية وعائلتها والاشخاص الذين قدموا لها ملاذا امنا وعدم افساح المجال له بحمل الاسلحة لغاية حسم الدعوى.

2- مغادرة الفاعل مسكن الاسرة وترك محتوياته وموجوداته عدا حاجاته الشخصية لاستخدام افراد الاسرة فيه، على ان يستمر بأيفاء الالتزامات المالية تجاه الاسرة، بما في ذلك تحمل المعالجة الطبية والنفسية للضحية.

3- يعرض الفاعل على اختصاصي للامراض النفسية من اجل اعادة تأهيله للتعامل مع المجتمع بشكل طبيعي.

المادة العاشرة: يحق للمراة التي تتعرض للعنف على يد زوجها طلب التفريق.

المادة الحادية عشرة: تكون جلسات المحكمة المختصة بقضايا العنف الاسري سرية بغية المحافظة على اسرار كافة الاطراف.

المادة الثانية عشرة:

1-تعتبر افادة الشخص المتعرض للعنف كافيا لتحريك الاجراءات القانونية مع حالات العنف الاسري.

2- تقدم اللجنة الطبية تقريرها حول حالة العنف الاسري واثارها الجسدية والنفسية وتأخذ المحكمة التقرير المذكور بنظر الاعتبار عند بتها في الحالة.

المادة الثالثة عشرة: تقديم المساعدة الى المتعرضات للعنف الاسري.

1- تقدم مركز حماية ورعاية المراة من العنف بمساعدة جهاز الشرطة في المرحلة الاولى الاجراءات الاولية التالية:

أ-ايصال الضحية بسرعة الى المستشفى، عند الضرورة.

ب- توفير مكان امن خلال 24 ساعة، و تأمين مستلزمات المعيشة الضروريةللاسرة، مع ضمان تقديم المساعدة القانونية للضحية مجانا.

2 ـ تقوم مركز حماية ورعاية المرأة في المرحلة الثانية بتقديم الخدمات التالية للأشخاص المتعرضين للعنف المنزلى:

أ ـ ضمان محل للأقامة الدائمة، وتأمين الخدمات والعلاج الطبى والنفسى عند الضرورة.

ب- مساعدة الضحية لايجاد فرص العمل، وتأمين الضمان الاجتماعى للأشخاص غير القادرين على العمل.

ج ـ فتح دورات خاصة لهم من أجل تأهيلهم للحياة الطبيعية.

المادة الرابعة عشرة: من الضرورى توفير المستلزمات التالية من أجل تطبيق هذا القانون:

1 ـ انشاء مركز مكافحة العنف الأسري ضد النساء، والاشراف عليه من قبل وزارة المرأة (وزارة حقوق الانسان)، على أن يشارك في المركز المذكور ممثلون عن وزارات العدل، الداخلية، الثقافة، التربية، الشؤون الاجتماعية، الصحة، الاوقاف.

2 ـ تخصيص رقم هاتف للطوارىء من اجل اتصال النساء المتعرضات للعنف المنزلى.

3 ـ انشاء مراكز خاصة وسرية لايواء المتعرضات للعنف الاسري.

4 ـ زيادة عدد النساء العاملات في أجهزة الشرطة، وانشاء قسم خاص بالتعامل مع قضايا العنف الأسري في جهاز الشرطة، على أن يكون قوام هذا القسم بالدرجة الأولى من النساء.

المادة الخامسة عشرة:

1 ـ على المحكمة البت فى القضايا المحالة لها خلال فترة ثلاثة أشهر.

المادة السادسة عشرة: يعاقب من يرتكب جريمة العنف الأسري بالحبس لمدة لاتزيد ثلاثة أشهر فى حالة الضرب الذي لا يترك اثرا على جسد الضحية، أو اذا ترك حالة العنف اثارا نفسية ليست خطيرة.

المادة السابعة عشرة: يعاقب كل من يرتكب جريمة العنف الأسري بالحبس مدة لاتزيد عن سنة واحدة في الحالات التالية:

أ ـ اذا ظهر أثر العنف على جسد الضحية، كأن تكون هناك كدمة واضحة أو جرح عميق واضح.

ب ـ اذا تعرضت الضحية نتيجة العنف الى مرض أو أذى نفسى.

المادة الثامنة عشرة: يعاقب من يرتكب جريمة العنف الأسري بالحبس مدة لاتزيد عن ثلاث سنوات فى الحالات التالية:

أ ـ فى حالة عودة الجانى الى اقتراف جريمة العنف الأسري المشار اليها فى المادة التاسعة عشرة.

ب ـ اذا أقدمت الضحية كرد فعل، نتيجة ممارسة العنف ضدها، على الانتحار، ولم تفقد حياتها.

ج ـ اذا نجم عن جريمة العنف كسر عظم الضحية أو عجز يفقدها القدرة على أداء عملها الطبيعى لمدة 20 **يوما.**

د ـ اكراه المرأة على الزواج، تزوج الصغيرة، عقد قران الأناث الرضع، زواج الشغار، تزوج المرأة بدلآ عن الدية.

المادة التاسعة عشرة:

1- **يعاقب المتهم بالسجن مدة لا تزيد عن** 15 **عاما اذا كان الجانى قاصدا من عمل العنف احداث عجز لدى الضحية كاحداث عاهة مستديمة، أو تشويه جسم الضحية، أو اختلال فى العقل.**

2- **يعاقب المتهم بالعقوبة أعلاه اذا نجم عن فعل العنف قيام الضحية بالانتحار، وفقدان حياتها.**

3- **يعاقب المتهم بالسجن مدة لاتزيد عن** 10 **اعوام اذا نجم عن عمل العنف دون قصد عجز لدى الضحية كاحداث عاهة مستديمة، او تشويه جسم الضحية أو جنون فى العقل.**

المادة العشرون: يعاقب كل من يرتكب جريمة الاعتداء الجنسى فى اطار الأسرة ضد المرأة أو الطفل أو المرأة المعوقة، حسب المادة 393 **من قانون العقوبات العراقى رقم** 111 **لسنة** 1969 **المعدل.**

المادة الواحدة والعشرين: يعاقب من يرتكب جريمة قتل النساء بذريعة غسل العار وفق القانون رقم 14 **لسنة** 2002 **الصادر من المجلس الوطنى لكوردستان ـ العراق.**

المادة الثانية والعشرين: يعاقب المتهم بالجرائم غير المشمولة ببنود هذا القانون وفق قانون العقوبات العراقى رقم 111 **لسنة** 1969 **المعدل.**

المادة الثالثة والعشرين: تشكل لجنة من ممثلى الوزارات التالية: العدل، الداخلية، الشؤون الاجتماعية، التربية، الثقافة، الأوقاف، وذلك من أجل متابعة وتطبيق هذا القانون.

المادة الرابعة والعشرين:

لايجوز العمل بأى بند قانونى يتعارض مع أحكام هذا القانون.

المادة الخامسة والعشرين:

ينفذ هذا القانون اعتبارا من تاريخ صدوره فى الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

الاسباب الموجبة

نظرا لتفاقم مظاهر العنف ضد المرأة والطفل، وتأثيرها السلبى على السلم الاهلى والاستقرار المجتمعى، ظهرت الحاجة الى وجود قانون لمكافحة العنف الاسري.

ان هذا القانون الذى يعتمد على الاعلان العالى لحقوق الانسان والمواثيق والاتفاقيات الدولية التى تضمن حقوق الانسان، من شأنه أن يحد من مختلف أشكال العنف الأسرى الموجه ضد النساء والأطفال على وجه الخصوص.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێستا ئەو پرۆژەیە دەدرێت بە لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ و تەندروستی و كۆمەڵایەتی، ئەم پرۆژەیە پێشكەش كراوە لە لایەن (پەخشان عبدالله زەنگەنە، كوێستان محمد عبدالله، سەردار هەركی، بارزان عبدالله، كوردستان پیرداود، گەلاوێژ شابا، د.شوكریە رسول، د. ئاریان خالص، گێلاس محی الدین محمد، محمد احمد صالح)، لیژنەی یاسایی و مافی مرۆڤ و تەندروستی و كۆمەڵایەتی و ئەندامانی پەرلەمان بەرپرسیارن بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەیە دەوڵەمەند بكەن، لەگەڵ كۆپیە كوردیەكەی ئەوە دەگاتە دەستتان، زۆر سوپاس، خاڵی 5 لە بەرنامەی كارمان (خوێندنەوەی یەكەمی هەمواركردنی یەكەمی یاسای ژمارە 14 ی ساڵی 1993 ی یاسای یەكێتی ژوورەكانی بازرگانی و پیشەسازی لە هەرێمی كوردستان كە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشكەش كراوە)، فەرموون بۆ خوێندنەوەی.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

خوێندنەوەی یەكەمی هەمواركردنی یەكەمی یاسای ژمارە 14 ی ساڵی 1993 ی یاسای یەكێتی ژوورەكانی بازرگانی و پیشەسازی لە هەرێمی كوردستان دا

ماددەی یەكەم:

ماددەی سی و دووەمینی یاسای یەكێتی ژوورەكانی بازرگانی و پیشەسازی ژمارە (14) ی ساڵی 1993 لە هەرێمی كوردستاندا ئیلغا دەكرێ و ئەمەی خوارەوە جێگای دەگرێتەوە: ـ

ماددەی سی و دووەمین : ﴿ حوكمەكانی یاساگەلی خزمەت و خانەنیشینی مەدەنی كە لە هەرێمدا بەركارە، هەموو كارمەندانی یەكێتی ژوورەكانی بازرگانی و پیشەسازی هەرێم دەگرێتەوە﴾.

ماددەی دووەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەكان، حوكمەكانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بكەن.

ماددەی سێیەم:

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

52

سالًی/ 2009 – بەرگی پەنجاودوو

چاپی یەکەم/ سالًی 2009

پێرێست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (7) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2009/4/16 ل5

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (8) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/4/20 ل55

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (9) خولی دووەمی هەڵبژاردن –سێ شەممە 2009/5/5 ل143

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (10) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/6 ل171

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (11) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/5/11 ل215

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (12) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/5/12 ل329

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (13) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/13 ل345

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (14) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/5/18 ل379

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (15) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/27 ل439

المادة الثالثة والعشرون:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الرابعة والعشرون:

ينشر هذا القانون فى الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذا اعتبارا من / / 2009.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، من لەڕێگەی جەنابی وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان، ئەو ڕەخنەیە ئاڕاستەی دەکەین کە ئێمە قانونمان دەرهێناوەو ناوی پەرلەمانمان گۆڕیوە دەبوایە ڕەچاوبکرێت، لە زۆر لە فەقەرەکان کلێشەی پاریان هێناوەو داخلیان کردووە، ئەو پرۆژە یاسایە ئاڕاستەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کوردیەکەی تێدانیە، هەر بە عەرەبی هاتووە، بەڵام دەبوایە هین بێت، بۆیە ئێمە دوامان نەخست، چونکە دواخستنەکەی خۆی دواکەوتووە، بەڵام بە تەئکید دەبێت کوردیەکەش ڕەچاوبکرێت، ئاڕاستەی لیژنەی دارایی و ئاڕاستەی لیژنەی یاسایی و هەموو ئەندامانی پەرلەمانیش، داوا لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کە لەگەڵ لیژنە پەیوەندارەکان سەبارەت بە بودجەی وەزارەتەکان دانیشتنی تایبەت بکەن و تێبینیان هەرچی هەیانە، بەڵام هەموو تەفسیلاتی میزانیەکە لەلای لیژنەی دارایی و ئابووری دەبێت، بۆ ئەوەی دیراسەتی خۆیان تەواو بکەن، هەر لیژنەیەك بۆی هەیە لەگەڵ لیژنەی دارایی بەدواداچوون بۆ میزانیەی وەزارەتی پەیوەندار بکات لەگەڵ لیژنەکەی، هەروەها لیژنەی یاسایش بۆ کاری پێویست و ئەندامانی پەرلەمانیش، ئەگەر نوقتەی نیزامی نیە، دەچینە خاڵی دووەم، (خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای قەرەبووکردنەوەی ئەو هاووڵاتیانەی کە یاسای ڕێکخستنی مولکایەتی زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان ژمارە 90ی ساڵی 1975 دەیانگرێتەوە کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە بە نووسراویان ژمارە 803 لە (2009/4/12)، ئەگەر دوورودرێژە تەنها ئاڕاستەیان دەکەین، ئەگەر کورتە بیخوێنەوە، ئەوە ئیعتبار کرا خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا و ئاڕاستەی لیژنەی کشتوکاڵ و لیژنەی یاسایی و لیژنەی شارەوانی و ئەندامانی پەرلەمانی دەکەم، خاڵی سێیەم لە بەرنامەی کار خۆی نووسراوە (خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی خێزان لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە بە نووسراویان ژمارە 976 لە (2009/4/26)، خۆی ئەوە جارێکی تریش خوێندراوەتەوە، بەڵام گۆڕانکاری زۆری بەسەرداهاتووە، وەکو پرۆژەیەکی تازە نێردراوەتەوە، بۆیە ئەوە دەبێتە ئەساس، من پێم باشە پێشتر کە خوێندراوەتەوەو لەلایەن هەمووتان ئاشکرایە و بەدواداچوونیشی بۆ کراوە، راپۆرتەکە حازر کراوە، دەکرێت بە زووترین کات لە هەفتەی داهاتوو ڕۆژێك دابنێین ئەگەر بیتو بودجە نەهێتە پێش، بۆ ئەوەی ئەوە بخرێتە بەرنامەی کار و یەکلا بکرێتەوە، ئاراستەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنانی دەکەین و لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی یاسایی و ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، تکام وایە بەزووترین کات راپۆرتی هاوبەشیان حازر بکەن بۆ ئەوەی بخرێتە بەرنامەی کار، هەروەها لیژنەی ناوخۆش پەیوەندی بە ئەوەوە هەیە، خاڵی چوارەم

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

54

ساڵی/ 2009 – بەرگی پەنجاوچوار

چاپی یەکەم/ ساڵی 2009

پێرست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی دەسپێك خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2009/8/20 ل 5

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/9/8 ل 39

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (2)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/9/9 ل97

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (3)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/9/15 ل 155

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (4)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/9/16 ل213

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (5)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/10/6 ل221

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (6)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/10/19 ل 245

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (7)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/10/21 ل 273

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دووشەممە 2009/10/26 ل 339

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/10/28 ل 441

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2009/11/15 ل 487

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (10)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/11/17 ل 569

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (11)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/12/2 ل 585

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (12)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/12/15 ل 591

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (13)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/12/29 ل 641

رشید، د.پەریهان قوبلای، پەیمان عزالدین، پەیمان عبدالکریم، پێشەوا تۆفیق،د.ڕێباز فەتاح، د.زانا رؤوف، سەرهەنگ فرج، سیوەیل عثمان، د.شاهۆ سعید عدنان عثمان، عزیمە نجم الدین، ڤیان عبدالرحیم،کوێستان محمد، کاردۆ محمد پیرداود، کاروان صالح، نەسرین جمال مصطفى، نەریمان عبداللە، پڕۆژەکەش لە دوو خاڵی سەرەکی پێك هاتووە، وە چەند بڕگەیەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەم پڕۆژەیە دەدەینە لیژنەی یاسایی، لیژنەی پێشمەرگە، لیژنەی ناوخۆ، لیژنەی مافی مرۆڤ، حکومەت، ئەندامانیش کە هەیانە، ئێستا بۆ خاڵی چوارەم بەرنامەی کار، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە پڕۆژە یاسا نیە، ئەمە پڕۆژە بڕیارێکە بەناوی ئێمە دەربچێت، ئەگەر بیخوێنینەوە لەسەرەتاوە، (بما انە) یەعنی هەندێك حەقایق نووسراوە، من وەکو ئەندامی پەرلەمان، چۆن ئیسپات بکەم ئەو بە دەلیل دەرچووە بڕیارێك هەیە،یان تەحقیقێك کە ئەم شتانە کراون، چونکە ئەوە بڕگەی یاسا نیە بچیتن لیژنەیەك باسی بکاتن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سکرتێری پەرلەمان مداخەلەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر پڕۆژەیەك چ بڕیار بێت چ یاسا بێت، بێتە پەرلەمان لە خوێندنی یەکەم مناقەشە ناکرێت، هەر شێکی لەگەڵ بێت، هەر وەسیقەیەك، هەر مەعلوماتێك لە ناو لیژنەکان دێتە مناقەشە کردن، پاشان لیژنەکان رەئی خۆیان بدەن، لەناو پەرلەمان ئەو شتانە دێنە مناقەشە کردن، لە خوێندنی یەکەم هیچ مناقەشەیەك لەسەر ناکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی بۆ خاڵی چوارەمی بەرنامەی کار، نوقتەی نیزامی سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە ئەگەر نانیزامی بوو پێم بڕە، سەبارەت هەر بەو پڕۆژە بڕیارە، لە سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان لیژەنەیەکی هین کرد، ئەگەر ئێمە سەیری ئەنجامی لێکۆڵینەوەی لیژنەکەی ئەوان بکەین، ئینجا لە دوایدا ئەو بڕیارە هین بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئەمە پڕۆژەیە، ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەشیان کردووە تاو توێ دەکرێت، ئەو مەعلوماتانەی کە پێویستیان پێیەتی چ لە سەرۆکایەتی هەرێم، چ لە وەزارەتە پەیوەندیدارەکان، بۆ ئەوەی بگەینە حەقیقەت، نەتیجەی حەقیقەت لەم پەرلەمانەوە دەربچێت، زۆر سوپاس، بۆ خاڵی چوارەم لیژنەی یاسایی.

بەڕێز ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پڕۆژە یاسایی پێشنیار کراو بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

بابەت/ پێشنیازی پڕۆژە یاسا

سڵاوو ڕێز ..

ئێمە ئەندامانی پەرلەمان لەگەڵ نووسراوماندا پێشنیازی ئەم پڕۆژە یاسایەمان گەڵاڵە کردووە، کە بەناوی (قانون الدعم المالی للاحزاب والكيانات السياسيه فی اقليم كردستان) بە کوردیەکەشی پڕۆژە یاسای (پشتگیری دارایی حزب و کیانە سیاسیەکان لە هەرێمی کوردستان) کە لەلایەن ژمارەی یاسای ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، ئەو ناوانە واژوویان لەسەر کردووە، یەکەم اسماعیل سعید گەڵاڵەیی ، برهان رشید، د.پەریهان، پەیمان عزالدین، پەیمان عبدالكريم، پێشەوا تۆفیق، د.ڕێباز، د.زانا، سەرهەنگ فەرەج، سیوەیل عثمان، د.شاهۆ، عدنان عثمان، عزیمە نجم الدین، ڤیان عبدالرحیم، کوێستان محمد، کاردۆ محمد، کاروان صالح، نەسرین جمال، نەریمان عبدالله، بە زمانی عەرەبی و کوردی پێشکەش کراوە، تکایە بخرێتە بەرنامەی کاری کۆبوونەوەی داهاتووی پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پڕۆژە یاسایە، ئاراستەی لیژنەی یاسایی، لیژنەی دارایی ، لیژنەی ناوخۆ، بۆ حکومەت، بۆ ئەندامانی بەڕێز کە لەبەر دەستانە، بۆ خاڵی پێنجەم لە بەرنامەی کار، کەرەمکەن فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز، پڕۆژە یاسایی پێشکەش کراو،

بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان-عیراق

بابەت/پێشنیازی پڕۆژە یاسا

ئەندامانی فراکسیۆنی گۆڕان، لەگەڵ نووسراویاندا پێشنیازی ئەم پڕۆژە یاساییەمان گەڵاڵە کردووە، بەناوی (قانون الضمان الاجتماعی للمرأة ربة البيت) تکایە بخرێتە بەرنامەی کاری کۆبوونەوەی داهاتووی پەرلەمان، ئەم پڕۆژە یاسایە بە عەرەبی (مقترح قانون الضمان الاجتماعی للمرأة ربة البيت) کە پێهاتووە لە 11 مادده بە کوردیەکەشی (پێشنیازی یاسای بیمەی کۆمەڵایەتی بۆ ژنی ماڵەوە) لەلایەن کۆمەڵێك

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

70

سالی/ 2011 – بەرگی حەفتا

چاپی یەکەم/ سالی 2011

پێڕست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (27) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2011/6/20 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (28) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2011/6/21 ل 63

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (29) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2011/6/22 ل 189

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (30) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2011/6/27 ل 243

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (31) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2011/6/29 ل 291

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (32) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2011/6/30 ل 383

الاسباب الموجبة

لقد مر العراق وبضمنه اقليم كوردستان بفترة عصيبة، حيث شهد تسلط مجموعة من المجرمين تزعمهم اعتى دكتاتور عرفه التاريخ، وتمخض عن ذلك تعرض الكثيرين من ابناء شعبنا الكوردستاني الى الحبس او السجن والاعتقال وانتهاك حقوق الانسان بسبب معارضتهم السلطة في الرأي او العقيدة او الانتماء السياسي او لانهم تعاطفوا او ساعدوا معارضيها، وترتب على ذلك الحاق الضرر والاذى بالسجناء او المعتقلين الذين تحملوا المصاعب ولاجل الايفاء بجزء بسيط مما قدموه في سبيل المباديء التي ضحوا من اجلها، فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، کە ئەم پرۆژەیە ئاراستەی لیژنە تایبەتمەندەکانی پەرلەمان بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، ئێستا ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی وئابووری و ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان دەکەم، پێویست بە لیژنەی ناوخۆ ناکات، چونکە ناوخۆ بۆ ئێستایە، ئەوە هی رابردووە، لە رابردوو زیندان بوونە، بۆیە لیژنەی یاسایی و دارایی و ئابوورییە، ئێستا بۆ خاڵی دووەم لە بەرنامەی کار/ خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی لە هەرێمی کوردستان، داوا لە لیژنەی بەرگری لە مافی ئافرەت و لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی ناوخۆ و لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان دەکەین کەرەم بۆ سەر مەنصە، فەرموون، تکایە لە جێگای خۆتان قسە مەکەن، نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو کۆبوونەوەی دوێنێ کرا، ئێمە راپۆرتی هاوبەشمان لەلا نییە، هێشتا نەگەیشتۆتە دەستمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەمێك سەبر بگرە خاتوون، ئەوە لە تەکتەوە وا دەیهێنێت، واتا لەبەرچاوی جەنابتەوەیە، لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان.

هەموومان ئاگامان لێیە کە پرۆژە، دەتوانین بڵێین دوو پرۆژە پێشکەش بە پەرلەمانی کوردستان کراوە، لە خولی پەرلەماندا، هەروەها لە خولەکانی پێشوودا، بەڵام لەبەر نەبوونی کات، کاتی خۆی پەرلەمانی کوردستان نەیتوانی ئەو پرۆژانە پەسند بکات، ئێستا دەرفەت هاتووە بۆ پەرلەمان، کە ئەو پرۆژەی کاری

لەسەر بكات و بیهێنێتە هۆلی پەرلەمان، بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بكرێت و بۆ دەركردنی یاسایەكی گونجاو و، بۆ بەرژەوەندی خێزانی كوردستان و تاكەكانی كوردستان، هەموومان ئاگامان لێیە كە دوای ئەوەی لە راپۆرتی كاروباری لیژنەی یاسایی ژمارە (91) لە 11/5/ 2011 سەبارەت بە پرۆژە یاسای توندوتیژی خێزانی، لیژنەی یاسایی رای خۆی دابوو، لە هەمان كاتدا لیژنەكانی تری پەرلەمان كە پەیوەستن بە بابەتەكە رەئی خۆیان بە جیاوازی پێشكەش بە سەرۆكایەتی پەرلەمان كرد بوو، سەرۆكایەتی پەرلەمان تێبینی ئەوەی كرد، كە ئەم راپۆرتە جیاوازانە لە هەندێك لە برگەكان و دەقەكانی راپۆرتەكە جیاوازی هەیە لە برگەكان و ماددەكان كە پێشكەش كراوەو، ئەمەش دەبێتە هۆی ئالۆزی لە گفتوگۆ كردن و دەنگدان لەناو پەرلەماندا، بۆیە بەپێی ماددەی (46)ی پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمان، سەرۆكایەتی پەرلەمان بریاریدا كە كۆبوونەوەیەك ئەنجام بدرێت لەنێوان هەموو لیژنەكاندا بە سەرۆكایەتی جەنابی جێگری سەرۆكی پەرلەمانی كوردستان، هەروەها دوا بەدوای ئەو كۆبوونەوەیە، لیژنەكان، واتا هەر پێنج لیژنە، لیژنەی كاروباری یاسایی و ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنی خۆجێیەكان و بەرگری لە مافی ئافرەتان و مافی مرۆڤ و كاروباری كۆمەڵایەتی و منداڵ وخێزان، ئەمانە راپۆرتێكی هاوبەشیان ئامادە كردووە، ئێستا راپۆرتەكە بەو شێوەیەی كە ئاماژەی پێ كراوە، لەنێو راپۆرتەكەدا خاڵی جیاواز هەیە، واتا رەئی جیاواز هەیە سەبارەت بە ناونیشانی یاساكە، ئایا ناونیشانەكە ببێتە یاسای پاراستنی خێزان لە توندوتیژی لە هەرێمی كوردستان – عێراق، یان یاسای بەرەنگاربوونەوەی خێزان لەتوندوتیژی لە هەرێمی كوردستان – عێراق، داوا لە سەرۆكایەتی پەرلەمان دەكەم، ئەو بابەتە بخرێتە دەنگدانەوە، كە ئایا ئەو راپۆرتە ببێتە بنەمایەك بۆ گفتوگۆ كردن، یان نا؟ پێش ئەوەی داخیلی ناوەرۆكی راپۆرتەكە ببین، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەرێزان، ئەم پرۆژە یاسایە كە بە نووسراومان (ك 158) لە 2009/11/19 ئاراستەی لیژنەكان كرا بوو، وەڵامی لیژنەكانی ناو پەرلەمان، كە بۆ سەرۆكایەتی هاتۆتەوە، لیژنەی كاروباری یاسایی لە 2010/8/9 پاشان ئاخیر راپۆرتیان ژمارە (91) لە 2011/5/11 بۆ سەرۆكایەتی پەرلەمان هاتووە، هی لیژنەی ناوخۆ ژمارە (92) لە 2010/9/15 هاتووە، لیژنەی بەرگری لە مافی ئافرەت لە پێشدا بە نووسرایان ژمارە (41) لە 2010/6/23 بۆمان هاتووە، پاشان سەحبیان كردەوە ئاخیر وەڵامیان بە ژمارە (17) لە 2011/4/25 بۆمان هاتووە، لیژنەی مافی مرۆڤ بە ژمارە (109) لە 2010/4/21 بۆمان هاتووە، بەرێزان، دوای ئەوەی كە راپۆرتەكان هەمووی گرنگ بوون، هەموو بیروبۆچوونی باشیان دابوو، بەڵام ئیختیلاف هەبوو، بە سەرپەرشتی رێزدار جێگری سەرۆكی پەرلەمان كاك دكتۆر ارسلان بایز لەگەڵیان دانیشت، دوێنێش خۆیان لیژنەكان لە بەینی خۆیان دانیشتن، ئیتیفاقیان كردووە، كە ئەو پرۆژەیان هەیە، ئێستا بۆ ئەوەی ئەم پرۆژەیە ببێتە ئەساس و موناقەشەی لەسەر بكرێت، دەیخەینە پێش ئێوەی بەرێز بۆ دەنگدان، كێ لەگەڵدایە پرۆژەكە ببێتە ئەساس و لەسەر ئەمە موناقەشە بكەین، هەم ببێتە راپۆرتی لیژنەكان و پرۆژەكە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر

سوپاس، سێ كەس لەگەڵدا نییە، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا، ئێستا ئەم پرۆژەیە گفتوگۆی لەسەر دەكرێت، فەرموو لیژنەی یاسایی بۆ خوێندنەوەی، پاشان بۆ گفتوگۆ كردن لەسەری، فەرموون.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا راپۆرتەكە بە زمانی عەرەبی دەخوێنمەوە:

الى/ رئاسة برلمان كوردستان _ العراق

م/ تقرير مشترك

الحاقاً لما ورد في تقرير لجنة الشؤون القانونية المرقم (91) في 2011/5/11 المقدم الى رئاسة برلمان كوردستان بشأن مشروع قانون العنف الاسري، ولكون المشروع كان مقدماً الى اللجان (الشؤون القانونية والداخلية والامن والمجالس المحلية، الدفاع عن حقوق المرأة، حقوق الانسان، ولجنة الشؤون الاجتماعية والطفل والاسرة) وكل لجنة قد درسته على حدة ورأت رئاسة البرلمان تبايناً في النصوص المقترحة قد تؤدي الى تعقيد المناقشة والتصويت في البرلمان. واستناداً لحكم المادة (46) من النظام الداخلي للبرلمان، اجتمعت اللجان المختصة كلجنة واحدة لاعادة دراسته و وضع تقرير موحد عنه.

وبعد المناقشة والمداولة توصلت اللجان الى الصياغة التالية للقانون مع الاشارة ضمن المواد الى الحالات التي فيها راي آخر بشأنها ومنها عنوان القانون وكالآتي:

بالنسبة لعنوان القانون:

الرأي الأول:

قانون رقم ( ) لسنة 2011

قانون الحماية من العنف الاسري في اقليم كوردستان - العراق

الراي الثاني:

قانون رقم ( ) لسنة 2011

قانون مناهضة العنف الاسري في إقليم كوردستان - العراق

المادة الاولى:

يقصد بالمصطلحات الآتية المعاني المبينة ازائها لاغراض هذا القانون:

1- الاقليم: اقليم كوردستان - العراق.

2- الاسرة: مجموعة اشخاص طبيعيين تربطهم الرابطة الزوجية او القرابة الى الدرجة الثانية اينما اقاموا والاقارب من الدرجة الثالثة والرابعة، شرط اقامتهم في البيت الاسري.

3- العنف الاسري: كل فعل او قول او التهديد بهما صادر من احد افراد الاسرة ضد الآخر من شأنه ان يلحق اضراراً مادياً ومعنوياً وهدراً لحقوقه وحرياته.

وهناك رأي آخر بالنسبة لهذه الفقرة، تقترح الصياغة التالية:

3- العنف الاسري: كل فعل او قول (او التهديد بهما) صادر من احد افراد الاسرة ضد الآخر او على اساس الجنس من شأنه ان يلحق ضررا ماديا ومعنويا وهدراً لحقوقه وحرياته.

المادة الثانية:

1- يحظرعلى اي شخص يرتبط بعلاقة اسرية ان يرتكب اي صورة من صور العنف الاسري.

وهناك رأي آخر بالنسبة لهذه الفقرة، تقترح الصياغة التالية:

1- خاصة تلك التي تستند على العادات والتقاليد السائدة، مثل "منع الزواج، الزواج بالاكراه، زواج صغير، زواج شغار، زواج مقابل دية، تهميش افراد الاسرة، قطع صلة الارحام، والتمييز، إهانة، سب، شتم، قذف، ضرب، وايذاء بهدف التأديب، ممارسة الجنس بالاكراه).

2- يحق للمتضرر من العنف الاسري ان يحصل على اجراءات و ضمانات لحمايته من العنف في المستقبل.

3- لا تحرك الدعوى الا اذا كان العنف واقعا.

4- تحرك الدعوى في قضايا العنف الاسري من قبل المتضرر او من يقوم مقامه قانونا او باخبار يقدم الى قاضي التحقيق، او المحقق او المسؤول في مركز الشرطة او الادعاء العام.

5- تكون اجراءات التحقيق والمحاكمة في قضايا العنف الاسري سرية مع مراعاة الخصوصية.

المادة الثالثة:

1- تشكل محكمة مختصة بقضايا العنف الاسري وفق قانون السلطة القضائية للاقليم رقم (23) لسنة 2007.

2- على وزارة العمل والشؤون الاجتماعية في الاقليم انشاء دور لضحايا العنف الاسري في مراكز محافظات الاقليم.

3- شمول ضحايا العنف الاسري بخدمات قانون الرعاية الاجتماعية عند عدم وجود معيل له.

4- تختص المديرية العامة لمكافحة العنف ضد المرأة في وزارة الداخلية بمتابعة قضايا العنف الاسري.

المادة الرابعة:

اولاً:

1- تصدر المحكمة عند الضرورة (امرالحماية) كاجراء مؤقت لحماية ضحايا العنف الاسري.

2- لاي فرد من افراد الاسرة او من يمثله ان يطلب من المحكمة اصدار امر الحماية.

3 - لا يجوز للمحكمة رفض اصدار (امر الحماية) بحجة وجود وسائل قانونية اخرى متاحة امام المتضرر.

4- على المحكمة تحديد مدة (امر الحماية) وتمديدها كلما دعت الحاجة.

5- لمن يطلب امر الحماية التنازل عن هذا الامر بناء على المستجدات وعلى المحكمة التأكد من ان طلب الالغاء قدم باختيار وانه في مصلحة المتضرر.

ثانيا: يتضمن امر الحماية:

1- تعهد من المشكو منه بعدم التعرض للمتضرر او اي فرد من افراد الاسرة.

2- نقل الضحية الى اقرب مستشفى او مركز صحي للعلاج عند الحاجة او اذا طلبت الضحية ذلك.

3- ضمان نقل المتضرر الى مكان آمن عند الضرورة.

4- اعادة تأهيل المتضرر من العنف الاسري من الناحية النفسية والبدنية.

5- عدم السماح للمشكو منه بدخول البيت الاسري لمدة لا تزيد على (48) ساعة في حالة وجود خطر على اي فرد من افراد الاسرة.

ثالثاً: في حالة انتهاك امر الحماية يعاقب المخالف بالحبس مدة لا تزيد على (48) ساعة او بغرامة لاتقل عن (300,000) الف دينار.

بەڕێز تارا تحسين ئەسعەدى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الخامسة:

1- يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن (ستة اشهر) ولا تزيد على (سنتين) وبغرامة لا تقل عن (مليوني) دينار ولاتزيد على (خمسة ملايين دينار) او باحدى هاتين العقوبتين كل من اجرى عملية ختان انثى او حرض على اجرائها او ساهم فيها.

2- ويعد ظرفا مشدداً للجاني اذا كان الفاعل طبيباً او صيدلياً او كيميائياً او قابلة او احد معاونيهم وعلى المحكمة ان تأمر بمنعه من مزاولة مهنته او عمله مدة لا تزيد على ثلاث سنوات.

وهناك رأي ثاني، كالآتي:

المادة الخامسة:

1- يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ثلاثة اشهر ولاتزيد عن سنة، وبغرامة لاتقل عن (1) مليون دينار ولا يزيد عن (5) ملايين دينار كل من حرّض على اجراء عملية ختان انثى.

2- يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن (6) اشهر ولاتزيد عن (2) سنة، وبغرامة لاتقل عن (2) مليون دينار ولاتزيد عن (5) مليون دينار ، كل من اجرى او ساهم في عملية ختان انثى.

3- يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن (1) سنة ولاتزيد عن (3) سنوات، وبغرامة لاتقل عن (4) مليون دينار ولاتزيد عن (10) ملايين دينار كل من ساهم او حرض او اجرى عملية ختان انثى اذا كانت قاصرة.

المادة السادسة:

مع عدم الاخلال باية عقوبة اشد ينص عليها القوانين النافذة في الاقليم:

يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن (ستة اشهر) ولا تزيد على (ثلاث سنوات) وبغرامة لا تقل عن (مليون دينار) ولا تزيد على (خمسة ملايين دينار) او باحدى هاتين العقوبتين كل من ارتكب عنفاً اسرياً.

المادة السابعة:

تطبق احكام قانون العقوبات العراقي رقم 111 لسنة 1969 المعدل وقانون اصول المحاكمات الجزائية رقم (23) لسنة 1971 المعدل وقانون تعديل تطبيق قانون الاحوال الشخصية رقم (15) لسنة 2008 والقوانين الاخرى النافذة في الاقليم فيما لم يرد به نص في هذا القانون.

المادة الثامنة:

على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة التاسعة:

ينفذ هذا القانون اعتبارا من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

الاسباب الموجبة

العنف ظاهرة سلبية مخالفة لمبادىء حقوق الانسان ولكون الاسرة اساس المجتمع ومن اجل حمايتها من التفكك واتخاذ الاجراءات القانونية لسلامتها واستقرارها ومنع العنف الاسري بالطرق الوقائية قبل وقوعه وبحث الحلول الاصلاحية والعلاجية بعد وقوعه، فقد شرع هذا القانون.

راجين التفضل بالاطلاع وعرض التقرير المشترك بشأنه على البرلمان للمناقشة وأبداء الرأى المناسب والتصويت، مع تقدير.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیەکەش بخوێننەوە تکایە.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان_عێراق

بابەت/ ڕاپۆرتی هاوبەش

دوا بەدوای ئەوەی کە لە ڕاپۆرتی کاروباری لیژنەی یاسایی ژمارە (91) لە 2011/5/11 سەبارەت بە پڕۆژە یاسای (توندوتیژی خێزانی) هاتووەو پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان کراوەو لەبەر ئەوەش پڕۆژەکە ڕەوانەی لیژنەکانی (کاروباری یاسایی، ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجییەکان، بەرگری لە مافی ئافرەت، مافی مرۆڤ، کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان) کرابوو و هەر لیژنەیەکیش بە تەنیا دیراسەتی کردبوو و، سەرۆکایەتی پەرلەمان بینی کە جیاوازی لە دەقە پێشنیارکراوەکان دەبێتە هۆی ئاڵۆزی لە گفتوگۆکردن و دەنگدان لە پەرلەمان و بەپێی حوکمەکانی ماددەی (46) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، لیژنە تایبەتمەندەکان وەك یەك لیژنە کۆبوونەوە بۆ دووبارە دیراسەتکردن و دانانی ڕاپۆرت لەبارەیەوە. دوای گفتوگۆ و تاوتوێ کردن لیژنەکان داڕشتنەوەی یاساکەیان بەم شێوەیە خستەڕوو لەگەڵ ئاماژەدان بەوەی کە لەنێو ماددەکاندا ڕای جیاواز هەیە دەربارەی و سەبارەت بە ناونیشانی یاساکە دوو ڕەئی هەیە:

★ ڕای یەکەم:

یاسای ژمارە (   )ی ساڵی 2011

یاسای پاراستنی خێزان لە توندوتیژی لە هەرێمی کوردستان _ عێراق

★ ڕای دووەم:

یاسای ژمارە (   )ی ساڵی 2011

یاسای بەرەنگاربوونەوەی خێزان لە توندوتیژی لە هەرێمی کوردستان- عێراق

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە:

1- هەرێم: هەرێمی کوردستان- عێراق.

2- خێزان: کۆمەڵە کەسێکی سروشتین، پەیوەندی هاوسەرگیری، یان خزمایەتیان تاکو پلەی دووەم هەیە، جا لەهەر جێیەك دابنیشن و لەگەڵ خزمی پلە سێەم و چوارەم، بە مەرجێك لە ماڵی خێزان نیشتەجێ بن.

3- توندوتیژی خێزانی: هەر کردارێك، یان وتەیەك، یان هەڕەشەیان پێ لێبکرێت لە تاکەکانی خێزان لە دژی یەکێکی دیکەیان، کە زیانی ماددی و مەعنەویان پێبگەیەنێ و ماف و ئازادییان لە دەست بدات.

و ڕایەکی دیکە، پێشنیاری ئەم داڕشتنەوەیە دەکات:

3- توندوتیژی خێزانی: هەر کردارێك، یان وتەیەك، یان (هەڕەشەیان پێ لێبکرێت) لە تاکەکانی خێزان لە دژی یەکێکی دیکەیان، یان لەسەر بنەمای ڕەگەز، کە زیانی ماددی و مەعنەویان پێبگەیەنێ و ماف و ئازادییان لە دەست بدات.

ماددەی دووەم:

1- هەر کەسێك کە پەیوەستی هەبێ بە پەیوەندییەکی خێزانی، ئەنجامدانی هەر جۆرە توندوتیژییەکی خێزانی لێ قەدەغە دەکرێ.

و ڕایەکی دیکە هەیە کە پێشنیاری ئەمەی خوارەوە دەکات:

1- بەتایبەتی ئەوانەی کە لەسەر نەریت و کەلتوری باو وەك (نەهێشتنی شووکردن و شوودان بە زۆر و شوودانی بچووك و شووکردن بەرامبەر بە خوێن، فەرامۆش کردنی ئەندامانی خێزان، دابڕانی پەیوەندی خێزان، جیاوازی کردن، سووکایەتی کردن، جوێندان، لێ دان، ئازاردان بە مەبەستی تەمبێ کردن، کرداری سێکسی بەزۆر).

2- زەرمەند لە توندوتیژی خێزانی مافی ئەوەی هەیە کە ڕێکارو دەستەبەرکردنی پاراستنی هەبێ لە توندوتیژی دواڕۆژدا.

3- هیچ داواكارییەك پێشكەش ناكرێت، تەنیا ئەگەر توندوتیژییەكە ڕوویدابێ.

4- داواكاریی لە بابەتی توندوتیژی خێزانی لەلایەن زیان لێكەوتوو، یان ئەوەی بەپێی یاسا شوێنی دەگرێتەوە، یاخود بە ئاگادارییەك كە پێشكەش بە دادوەری لیكۆڵینەوە دەكرێ، یان لێكۆڵەرەوە، یاخود بەرپرس لە سەنتەری پۆلیس، یان داواكاریی گشتی دەخرێتە ڕوو.

5- ڕێكارەكانی لێكۆڵینەوەو دادگایی كردن لە بابەتەكانی توندوتیژی خێزانی نهێنی دەبن لەگەڵ ڕەچاوكردنی تایبەتمەندەكان.

ماددەی سێیەم:

1- دادگایەكی تایبەتمەند بە باتەكانی توندوتیژی خێزانی پێكدەهێنرێ، بەپێی (یاسای دەسەڵاتی دادوەریی بۆ هەرێم) ی ژمارە (23)ی ساڵی 2007.

2- پێویستە لەسەر وەزارەتی كاروكاروباری كۆمەڵایەتی خانوو بۆ قوربانیانی توندوتیژی خێزانی لە سەنتەرەكانی پارێزگاكانی هەرێم دروست بكات.

3- قوربانیانی توندوتیژی خێزانی یاسای چاودێری كۆمەڵایەتی بیان گرێتەوە لە كاتی نەبوونی بەخێوكەر.

4- بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی لە دژی ئافرەت لە وەزارەتی ناوخۆ تایبەتمەندە بە بەدواداچوونی بابەتەكانی توندوتیژی خێزانی.

ماددەی چوارەم:

یەكەم:

1- دادگا لە كاتی پێویستیدا (فەرمانی پاراستن) وەك ڕێكارێكی كاتی بۆ پاراستنی قوربانیانی توندوتیژی خێزانی دەردەچووێنێ.

2- هەر تاكێك لە تاكەكانی خێزان، یان ئەوەی نوێنەرایەتی دەكات، داوا لە دادگا بكات فەرمانی پاراستن دەربكات.

3- دادگا بۆی نیە دەرچوواندنی (فەرمانی پاراستن) ڕەت بكاتەوە بە بیانووی هۆی دیكەی یاسایی لەبەردەم زیان لێكەوتوودا هەیە.

4- پێویستە لەسەر دادگا ماوەی (فەرمانی پاراستنەكە) دەستنیشان بكات و، ئەگەر هەر جارە پێویستیشی كرد درێژی بكاتەوە.

5- ئەوەی داوای فەرمانی پاراستن دەكات واز لەو فەرمانە بێنێ، پەپێی هاتنە كایەی شتی نوێ و دادگا دەبێ جەخت لەسەر ئەوە بكاتەوە كە داواكارییەكەی هەڵوەشانەوەی فەرمانەكە بە ئارەزووی داواكراوەو لەبەرژەوەندی زیان لێكەوتوودایە.

دووەم: فەرمانی پاراستن ئەمانە لە خۆ دەگرێ:

1- ئەگەر ئەوەی شکایەتی لێکراوە بەیاننامەیەکی پێشکەش کرد، کە دەست درێژی ناکاتەوە بۆ سەر زیان لێکەوتوو، یان هەر تاکێك لە تاکەکانی خێزان.
2- گواستنەوەی قوربانیەکە بۆ نزیکترین نەخۆشخانە، یان سەنتەرێکی تەندروستی بۆ چارەکردنی لە کاتی پێویستدا، یاخود ئەگەر قوربانیەکە داوای ئەوەی کرد.
3- دەستەبەرکردنی گواستنەوەی زیان لێکەوتوو بۆ شوێنێکی ئەمین لەکاتی پێویستیدا.
4- دووبارە شیاندنی زیان لێکەوتوو لە توندوتیژی خێزانی لەلایەنی دەروونی و جەستەیی.
5-ڕێگەنەدان بەو کەسەی کە شکایەتی لێکراوە بچێتە ماڵی خێزانی بۆ ماوەیەك لە (48) کاتژمێر زیاتر نەبێ لە حاڵەتی بوونی مەترسی لەسەر هەر تاکێك لە تاکەکانی خێزانەکە.
سێیەم: لە حاڵەتی پێشێل کردنی فەرمانی پاراستن، سەرپێچیکەر دەگیرێ بۆ ماوەیەك لە (48) کاتژمێر زیاتر نەبێ، یان بە غەرامەیەك لە (300,000) دینار کەمتر نەبێ.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم:

1- هەر کەسێك کرداری خەتەنەی مێینە بکات، یان هانی کردنی بدات، یاخود بەشداریی تێدا بکات، بۆ ماوەیەك بەند دەکرێ، کە لە شەش مانگ کەمتر نەبێ و لە دوو ساڵیش زیاتر نەبێ و بە غەرامەیەك حوکم دەدرێ لە (دوو ملیۆن) دینار کەمتر نەبێ و لە (پێنج ملیۆن دینار)یش زیاتر نەبێ، یاخود بە یەکێك لەو دوو سزایە.
2- ئەگەر ئەو کەسەی ئەو کارەی کرد پزیشك، یان دەرمانساز، یاخود کیمیاگەربوو، یان مامان، یاخود یەکێك لە یاریدەدەرانی بوو، ئەوە بارێکی گرانتر دەکەوێتە سەر تاوانبارو دەبێ دادگا فەرمان بدات بە قەدەغەکردنی لە دەستدانە ئەو پیشەیەی، یان ئەو کارەی دەیکات بۆ ماوەیەك کە لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ
و ڕای دووەم هەیە بەم شێوەیە:

ماددەی پێنجەم:

1- سزا دەدرێت بە بەندکردن لە (سێ) مانگ کەمتر نەبێ وە لە(ساڵێك) زیاتر نەبێت و بە غەرامەیەك لە (1) ملیۆن دینار کەمتر نەبێ و لە (5) ملیۆن دینار زیاتر نەبێ بۆ هەر کەسێ هانی کرداری خەتەنەی مێ ینە بدات.
2- سزا دەدرێت بە بەندکردن بۆ ماوەی (شەش) مانگ کەمتر نەبێ و لە (دوو) ساڵ زیاتر نەبێ و بە غرامەیەك لە (دوو) ملیۆن) دینار کەمتر نەبێ و لە (5) ملیۆن دینار زیاتر نەبێ بۆ هەر کەسێك هەستا بە کردنی تاوانی خەتەنەی مێینە یاخود بەشداربوو تێیدا.

3- سزا دەدرێت بە بەندکردن لە (ساڵێك) کەمتر نەبێ و لە (سێ) ساڵ زیاتر نەبێت و بە غەرامەیەك لە (4) ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە (10) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت ئەگەر هەر کەسێ کاری خەتەنەی مێینە ئەنجام بدات یان بەشدار بێت ئەگەر تاوانلێکراو هەرزکار (قاصر) بێت.

4-بەهەلومەرجی توندو تیژی دەژمێردرێت ئەگەر بکەری توندو تیژی دکتۆر بێت یاخود دەرمانساز یاخود کیمیایی یاخود مامان ، یان هەر هاوکارێکیان بێت. پێویستە لەسەر دادگا بڕیار دەربکات بە ڕێگری کردنی ، لە دەستدانە پیشەکەی بۆ ماوەی (3) سێ ساڵ زیاتر نەبێت.

ماددەی شەشەم:

لەگەڵ زیان نەگەیاندن بە هەر سزایەکی توندتر کە دەقی لە یاساکانی بەرکار لە هەرێمدا هاتووە:

هەر کەسێك توندوتیژی خێزانی ئەنجامدا بە بەندکردن بۆ ماوەیەك کە لە (شەش مانگ) کەمتر نەبێ و (سێ سال) یش زیاتر نەبێ و بە غرامەیەکیش حوکم دەدرێ کە لە (ملیۆن دینار) کەمتر نەبێ و لە (پێنج ملیۆن دینار) یش پتر نەبێ: یاخود بە یەکێك لەم دوو سزایە.

ماددەی حەوتەم:

حوکمەکانی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی سالی 1969 و یاسای ئوسوولی دادگایی کردنە سزاییەکانی ژمارە (23)ی سالی 1971ی هەموارکراو و یاسای پیادەکردنی یاسای باری کەسێتی ژمارە (15)ی سالی 2008و یاساکانی دیکەی بەرکار پێادە دەکرێن، ئەگەر هیچ دەقێك لەم یاسایەدا نەهاتبوو.

ماددەی هەشتەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی نۆیەم:

ئەم یاسایە لە مێژووی بلاّوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێ.

هۆیە پێویستیەکانی دەرچوونی

توندوتیژی دیاردەیەکی سەلبی دژ پرنسیپەکانی مافی مرۆڤە، چونکە خێزان بنەمای کۆمەلگەیەو لەپێناوی پاراستنی لە هەلوەشانەوەو دەستدانە ڕێکاری یاسایی بۆ دروستی و سەقامگیری و قەدەغەکردنی توندوتیژی خێزانی بەڕێگای خۆپاراستن بەر لە ڕوودانی و دۆزینەوەی چارەسەری چاکسازیی و چارەکردن دوای ڕوودانی، بۆیە ئەم یاسایە دەرچووێنرا.

تکایە ئاگاداری بفەرموون و ڕاپۆرتەکە و ڕای لێژنەی یاسایی لە بارەیەوە بخەنە بەردەم پەرلەمان بۆ گفتوگۆ لەسەرکردنی و دەربڕینی ڕای گونجاو لەبارەیەوە و دەنگدان لەسەری، لەگەڵ ڕێزدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لیژنەی یاسایی لەسەر عینوانی پرۆژە یاساکە، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا بابەتی ناونیشانی یاساکە، ئایا ببێتە (قانون الحماية من العنف الاسري في اقليم كوردستان – العراق)، یان (قانون مناهضة العنف الاسري في اقليم كوردستان – العراق)، داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، کە ئەم بابەتە گفتوگۆی لەسەر بکرێت و پاشان بخرێتە دەنگدانەوە، بۆ ئەوەی یەکلا بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان، تکایە.

بەڕێز د.کاوە محمود شاکر/ وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ هەڵبژاردەی دووەمین بەناوی (قانون مناهصة العنف الاسري في اقليم كوردستان – العراق) بێت، بەڵام هەڵە هەیە لە تەرجومەی کوردیەکەی، دەبێت ببێتە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی لە هەرێمی کوردستان – عێراق)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەرەبیەکە دەکرێتە ئەساس، چونکە لەسەری زیاتر کار کراوە، پاشان تەرجومەیەکی دروست دەکرێت بۆ زمانی کوردی، بەڕێزان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی دەیانەوێت لەسەر ئەو بابەتە قسە بکەن ناویان دەنووسین، ئێستا ئەم بەڕێزانە ناویان نوسیووە دەیانەوێت موداخەلە بکەن، رێزداران (گەشە دارا، عونی بەزاز، عمر عبدالرحمن، عمر عبدالعزیز، د.احمد وەرتی، ئەڤین عمر، سۆزان شهاب، کوێستان محمد، عبدالرحمن حسین، ئاشتی عزیز، شەونم محمد، هاوڕاز خۆشناو، عبدالسلام بەرواری، صبیحە احمد، نەریمان عبداللە، پەیمان عزالدین، زکیە سید صالح، سالار محمود، ئاواز عبدالواحد، رفیق صابر)، کەسی تر هەیە قسە بکات؟ تارا ئەسعەدی، گەشە خان فەرموو، بەڕێزان، چوار دەقیقەیە، تکایە تیکرار نەبێت، کاتەکە موحەدەد بکەن، فەرموون.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من پێموایە ناونانی یاساکە بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی بێت، هەم لە رووی زمانەوانیەوە شێوەیەکی جوانتر وەردەگرێت، لەبەر ئەوەی کاتێك دەڵێی پاراستنی خێزان لە توندوتیژی خێزانی، واتا دوو جار ناوی خێزانی هاتووە، واتا بە جۆرێك رستەکە رێك ناکەوێت، بەنیسبەت بەرەنگاربوونەوە، ئێمە مەبەستمان ئەوەیە کە تۆ بەرەنگاری دیاردەیەك دەبیتەوە کە لە موجتەمەعدا هەیەو هەدەفی قانونە عیقابیەکانیش ئەوەیە، کە تۆ ردەع و زەجری غەیر بکەیت، رەدعی ئەوە بکەیت کە ئەو کارە، ئەو تاوانە دووبارە نەبێتەوە بەرامبەر بە کەسانی تر، زەجری ئەو کەسەش بکەیت، عیقابی ئەو کەسە بدەیت کە تاوانەکەی کردووە، لەبەر ئەوە من پێموایە بەرەنگاربوونەوە باشترە، چونکە تۆ جۆرێك

لە شەرعیەت دانە بە بوونی توندوتیژی، یەعنی تۆ حیمایە ئیقرار دەکەیت بەوەی کە توندوتیژییەکە هەبێت، بەلاّم من دەیپارێزم، بەلاّم بەرەنگاربوونەوە راستەوخۆ بۆ ئەوەیە کە بەرەنگاری ئەو دیاردەیە بیتەوە، پێموایە مانایەکی باشتر دەبەخشێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عەونی بەزاز کەرەم بکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، من لەگەڵ رەئی یەکەمم سەبارەت بە ناونیشانی یاساکە، واتا ببێتە (قانون الحمایە من العنف الاسری فی اقلیم کوردستان – العراق) بۆچی؟

لەبەر ئەوەی ئامانج لە یاساکە ئەوەیە پاراستنی خێزان لە توندوتیژی، واتا ناونیشانەکە دەبێت بگونجێت لەگەڵی، تەنها بڵێین بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی، ئەوە ئامانجی یاساکە ناگەیەنێتە دی، بۆچی؟

لەبەر ئەوەی توندوتیژی دوو جۆرە، توندوتیژی جەسەدی، واتا لێدان، بریندار کردن........ هتد، توندوتیژی تر، کە پەیوەستە بە کیانی ئیعتیباری کەسەکە، واتا مەعنەوییە، لێرەدا حیمایەکە بە باشی دەزانم وەکو ناونیشانی یاساکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عمر عبدالرحمن کەرەم بکە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم یاسایە خۆی لەخۆیدا یاسایەکە پارێزگاری لە خێزان دەکات لە هەموو توندوتیژییەك، لە ئەسبابی موجیبەی یاساکە وا هاتووە، ئەم یاسایە، یاساکە هەدەفی پاراستنە، هەروەها ویقایە کردنی خێزانیشە لە هەموو توندوتیژییەك، مادام یاساکە پاراستن بێت و ویقایە کردن بێت، بەواتا دەبێت موعاقەبەیەکی تیا بێت، کە گوترا موعاقەبە یەعنی حیمایە کردنی خێزانە، بەلاّم ئەگەر بێتو باس لە موناهەزە بکەین، موناهەزە من پێموایە رووبەڕوو بوونەوە، ئەمە مەسەلەیەکە پێویستی بە ئیرشادو تەنیا نوصح و تەوجیهات هەیە، بەلاّم لێرە کە عونفەکە دروست دەبێت، یەعنی بڵێی ئازاردان، ناخۆشی، شتی خراپ بەرامبەر بە تاکە کەسەکانی خێزان، بە واتا دەبێت عیقابێکی بۆ دابنرێت، ئەی تۆ چۆن حیمایەی خێزان دەکەیت؟ خۆ ئەگەر عیقابی نەبێت، بە تەنیا هەر بە موناهەزە بڕواتەوە، کەواتە ئەم یاسایە پێویست بەوە ناکات بابە عیقابیەکانی تێدا بمێنێت، دەبێت عیقابیەکانی لێ دەربهێنین، بۆ ئەوەی یاساکە گونجاو بێت و، موتەبەعیشە لە یاساکانی دەوروبەریشمان لە یاسای ئوردن، لە یاسای میسری، لە ئیتیفاقیە دەولیەکان هاتووە، بەتایبەت نەمانی تەمییز بەرامبەر بە عونصری نسوی، هەدەفی رەئیسی لەم یاسایە، بەڕاستی زیاتر

پارێزگاری کردنە لە عونصری نسوی لەم یاسایە، دەقاو دەق گونجاندنی هەدەف لێرە، دەبێت عینوانی ئەم یاسایە عینوانی (قانون الحماية من العنف الاسري في اقليم كوردستان – العراق) بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عمر عبدالعزیز کەرەم بکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم دوو ناوەوە، بەڕاستی هەردووکیان لە ڕووی وەرگێڕانەوە سەرەتا ئیشکالیان هەیە:

یەکەمیان/ کە وەرگێڕانە کوردیەکە تەواو نییە، ئێمە دەبێت بڵێین (یاسای پاراستنی خێزان لە توندوتیژی) نەك بڵێین (یاسای پارێزگاری لە توندوتیژی خێزانی)، چونکە ئەوە دەبێتە یاسای دیفاع، یەعنی تۆ دیفاع لە دیاردە سلبیەکە دەکەیت، بە عەکسەوە دەبێت بڵێین (یاسای پاراستنی خێزان لە توندوتیژی)، وەکو تێبینیەك بۆ وەرگێڕانەکە، ئەگەر عەرەبیەکەشی هەر عەینی شت ئەو ئیحایە دەگەیەنێت، بۆیە دەقاو دەق وەرگێڕانە کوردیەکەش ئەو هەڵەیەی تیایە (قانون الحمايە من العنف الاسرى) کە ئەنەما تۆ حیمایەی عونفی ئوسەری دەکەیت، راستە نەمانگوتووە (قانون الحمايە العنف الاسرى)، بەس لە عەرەبیدا ئەو (من)ـەش ئەوە دەگەیەنێت بۆ ئاگاداری بەڕێزان، لەبری ئەوە من پێم باشە بکرێتە (قانون الحمايە الاسره من العنف)، چونکە موشکیلە نییە، تۆ عونفی ئوسەری لێرە مادام ناوەکە دامان نا، دەڵێن (قانون الحمايە الاسره من العنف)، ئەوە ئەگەر یەکەممان ئیختیار کرد، دەبێت ئەو دوو تێبینیە رەچاو بکرێت.

بەنیسبەت دووەمیشەوە، من ئەو تێبینیە عەرز دەکەم، کە لەوێش بڵێین (یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژی خێزان)، چونکە لەوێش وەرگێڕانەکەی ئیشکالی تیا بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار د.احمد وەرتی کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ناونیشانی یاساکە، من لەگەڵ ڕەئی یەکەمدامە، کەوا ناونیشانەکە (قانون الحمايە من العنف الاسرى فى اقليم كوردستان – العراق) بێت، واتا لە کوردیەکەی وای لێ دێت (یاسای پاراستنی خێزان لە توندوتیژی خێزانی)، دیارە لێرە مەبەست پاراستنی خێزان نییە لە هەموو توندوتیژییەك، بەڵکو مەبەستی پاراستنە لەو توندوتیژییانەی کە سەرچاوە دەگرن لەناو خێزانەوە، لەناو ئەفرادی خێزانەوە، بۆیە (من العنف الاسرى) لێرە دروستترە، دیارە ئامانجیش لەم یاسایە پاراستنی خێزانە بەڕاستی، بۆیە ڕەئی یەکەم بەلای منەوە دروستترە، چونکە لێرەدا مەبەست ئەوەیە کە تۆ ئەفرادی خێزان بپارێزی لە توندوتیژی، ئەو توندوتیژییانەی کە لە ئەندامانی خودی ئەو خێزانەوە رووبەڕووی یەکێك لە ئەندامانی خێزانەکە دەبێتەوە، بۆیە هەدەفەکە پاراستنە، نەك بەرەنگاربوونەوە، دیارە پاراستن باشترە، بۆ ئەوەی تۆ

خێزان بپارێزی، کە پاراستت، مانای هەم بەرەنگاربوونەوەشی تێدایە، تۆ ئەندامانی خێزان دەپارێزیت بەم یاسایەی کە ماددەکانی دیاری کردووە، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ئەڤین عمر کەرەمکە.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەتە هاوکارانم پێشی من دیارە زۆربەیان ڕەئیان ئەوە بوو کەوا یەکەم بێ، من پشتگیری ئەو ڕەئیە ئەکەم کەوا ڕەئی یەکەم بێ، لەبەر ئەوەی ئێمە لێرەدا توندو تیژیەکە هەیە، زاهیرەکە هەیە، عونفەکە وجودی هەیە، بۆیە ئێمە لێرەدا تەنها کار لەسەر ئەوە ناکەین، بە یاسایەك ئیرشادو تەوعیەی خەڵکی بکەین، ئێمە لێرەدا ختوتی عامە دادەنێین، بۆ ئەوەی کەوا ئەو جەریمە هەیە، ئەو عونفە هەیە، بەلاَم چارەسەری بکرێ، بەشێوەی عیقابی بەشێوەی یاسایی، بۆیە بەڕەئی منیش پشتگیری ڕەئی هاوڕێیانم ئەکەم کەوا ڕەئی یەکەم ڕەئی تەندروسترە، کە ئێمە بڵێین(قانون حمایە الاسرە من العنف) بۆیە بەڕاستی ئەگەر بێتو ئێمە لێرەدا حیمایەمان کرد، پاراستنمان کرد، بەم یاسایە ئەتوانین ئەم خێزانە، شەرت نیە تەنها ئافرەت بێ، پیاو و منداڵ هەمووی کە لە خێزان هەیە، کە توندو تیژی بەرامبەر دەکرێ، ئێمە بەم یاسایە حیمایەیان دەکەین و ئەیانپارێزین، بۆیە من لەگەڵ ڕەئی یەکەمم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێز سۆزان شەهاب کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئێمە کاتێك کە یاسایەك دەردەکەین، عینوانەکەی دەبێ بگونجێ لەگەڵ ناوەڕۆکی یاساکە، لەناوەڕۆکی ئەم یاسایە پاراستنیشی تیایە، عقوبەشی تیایە، لە ڕێگەی چیەوە مەنعی توندو تیژی ئەکات، لە ڕێگەی دیاری کردنی زاهیرەکە، فیعلەکە، بەرامبەریشی عقوبەکەی چیە؟، ئەگەر هاتو ئەم فیعلە کرا، بۆیە من لەگەڵ ڕای دووەمم، (مناهضة العنف الاسری) لەسەر چەند ئەساسێك، ئەساسی یەکەم ئەوەیە کە عیراق لە ساڵی 1993 لە جاڕدانی لە ناوبردنی توندو تیژی ژنان ئیمزای کردووە، شتێك هەیە لە دونیادا پێی ئەڵێن جاڕدانی نەهێشتنی توندو تیژی بەرامبەر بە ژنان، بۆیە لەسەر ئەساسی ئیتیفاقیات کۆمەڵێك ئیتیفاقیات هەیە، کۆمەڵێك جاڕنامەی نێودەوڵەتی هەیە، کە عیراقیش ئیمزای کردووە، هەرێمی کوردستان بەشێکە لەو ئیتیفاقیاتانە، بۆیە دەبێ یاسایەك لەسەر ئەساسێك تۆ دایدەڕێژی، لەسەر زاهیرەیەك کە ئومەم موتەحیدە ناوی لێناوە، کە بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژیە، نابێ یاساکەی تۆ تەغلیف بکرێ بە ناوێکی تر، بۆ ئەوەی ئەو مانایە نەدا کە لەو ئیتیفاقیانەیە، یەکێك لەو مەرجانەی ئەو جاڕدانە، ئەوەیە لەگەڵ وشیاری کردن، دەرکردنی یاساکانە، کەواتە ئەبێ ئەو یاسایەی کەتۆ دەری دەکەی، ئەساسێکت هەبێ،

یاخود لەگەڵ ئەوبابەتەدا بگونجێ، کە ئومەم موتەحیدە ئیعلانی بۆ کردووە، دوای ئەوە مەسەلەن ئیتیفاقیاتمان هەیە (اتفاقیات مناهضة التعذيب) 1984 دەرچووە ئەڵێ (مناهضة التعذيب) نەهێشتنی تەعزیب، لەگەڵ ئەوەش ئیتیفاقیاتێکی تر هەیە بەناوی (حماية المدنيين) (اتفاقية جنيف الرابعة 1949)ە، یەعنی هەردوو ناوەکە واردە، بەلاّم ئێمە لێرە ئەساسەکەی دەرکردنی ئەم یاسایە، ئەو هەڵمەتی بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژیە، کە چەند ساڵە ئومەم موتەحیدە یەکێکە لە ئامانجەکانی هەزارەی سێهەم، کە دەبێ لە ڕێگەی یاساوە توندو تیژی بەرەنگاری ببینەوە، لە ڕێگەی یاساکانەوە، بۆیە دەبێ ئەو یاسایەی ئێمە دەری دەکەین، لەگەڵ مەعایری دوەلی یەك بگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کوێستان محمد کەرەمکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من پێشەکی لەگەڵ ڕای دووەمم کە موناهەزە بێت، کەبەرەنگار بوونەوەی توندو تیژی بێت لەسەر ئەو ئەساسە، خاڵی یەکەمم ئەوەیە کە ئەو دوو پڕۆژەیەی لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە تەقدیم کراوە، هەردووکی یاسایی بەرەنگار بوونەوەی خێزانیە، هەردوو یاساکە ئاوا هاتووە، دووەم، ئەو یاسایانەی کە دەرچوون چ لەناوچەکە چ لە یاسا نێودەوڵەتیەکان موناهەزە هاتووە، یاسای پاراستن نیە، خاڵی سێیەمم ئەوەیە کە بە پێی ئەو ئامارانەی کە حکومەتی هەرێم هەر شەش مانگ جارێ دەری دەکات، ئەوە ئەخاتەڕوو کە هەر شەش مانگ جارێك لەم هەرێمەی ئێمە توندو تیژی لە هەڵکشاندایە، کەواتە دیاردەیەکە هەیەو دیاردەیەکی مەترسیدارە، کە ئەبێ ڕووبەڕووی ببینەوە، تەبعەن ئەم یاسایە لەگەڵ ئەو ڕایەی گەشە خانم، ئەگەر پاراستن بێ، کەواتە شەرعیەت دانە بە دیاردەکە، بەلاّم تاکەکان ئەپارێزین، ڕووبەڕووی نابیتەوە، ئەمە مەنعی بکەیت یان نەیهێڵی یان چارەسەری گونجاوی بۆ بدۆزیتەوە، ئەم یاسایە ئەگەر یاسای پاراستن بێ ئەبێ بابە عیقابیەکان لابرێت، ئەمە ناوەڕۆکی یاساکە ئەگەر سەیری بکەین، سەیرەکەین میکانیزمەکەی میکانیزمی بەرەنگار بوونەوەیە نەوەك پاراستن، بۆیە من لەگەڵ ئەو ڕەئیەدام کە بەرەنگار بوونەوە بێ نەوەك پاراستن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالرحمن حسين کەرەمکە.

بەڕێز عبدالرحمن حسين ابابكر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەروا لەگەڵ ڕای دووەمم، یاسای بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژی خێزان، چونکە هەر لە خۆیەوە کە ئەم دیاردەیە واردە لە ناو هەرێمی کوردستان لە ناو خەڵکی ئێمە، کە دەبێ ئێمە یاسایەك دابڕێژین بۆ بەرەنگار بوونەوەی ئەو کردەوانەی کە دەبن لە ناو خێزاندا، کەواتە ئێمە گوتمان حیمایە دەکەین، حیمایە

به چ شێوەیەك بكەین، هەروا هەروەكو جەنابی برادەران ئیشارەتیان پێیدا، كە حیمایە بكرێن بە عقوبە حیمایە بكرێن، هەروەها بەم یاسایە و بەم ناونیشانە ئەتوانین عقوبەی بۆ دانراوە و ئیشارەتی پێیداوە، سزا بدرێن ئەوانەی كە بەرەنگار دەبنەوە، ئیتر منیش هەروا لەگەڵ ڕەئی دووەمم، گونجاو تر و باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز ئاشتی عزیز كەرەمكە.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ساڵانی ڕابردوو وەكو دۆكیۆمێنت حكومەتی هەرێم مەودایەكی باشی هەبووە بۆ تێگەیشتن لەو توندو تیژیانەی كە بەرامبەر بە خێزان و، بەتایبەت بەرامبەر بە ژن كراوە لەلایەن ئەو بەڕێوەبەرایەتیەی بەدواداچوونی توندو تیژی كەسەر بە وەزارەتی ناوخۆ بووە، زانیاریەكی زۆریان لە لا كۆبۆتەوە، بۆیە ئێمە ئێستا لەسەر دیاردەیەك كە دیاردەیەك نیە بەتەنها توێژینەوەی لەسەر نەكرابێ، زانیاری پێویستی لەسەر كۆ نەكرابێتەوە، لەسەر حاڵەتێك لە چەند ساڵانی ڕابردوو جۆرێك لە واقیعە بە خۆیەوە دەبینێ كە ئێستا هەیە، بۆیە من بڕوام وایە ئێمە ئەگەر ئیش لەسەر تەنها حیمایە بكەین، ئەمە ئەبێتە هۆكاری ئەوەی كە ئەگەر ناونیشانی یەكەم بەكاربهێندرێت، مەنزلەیەكی لاوازو موستەزعەف ئەدرێ بە مناڵ، ئەدرێ بە ژن، ئەدرێ بە پیر لەناو خێزان، كە تۆ شەرعیەت ئەدەی بە بوونی كردارەكە، مەرحەلەی حیمایە كردن، لە نەتیجەی یان ڕەدی فعل یان بابڵێین لە دەرئەنجامی توندو تیژیەكەدا، كە ئەمە حیمایە لێرەدا وەكو كردارێك وەكو واقعێك جۆرێكە لە سەپاندنی یان شەرعیەت دان، بەردەوام دانە بە عەمەلیەی توندو تیژی، كە ئەمە بڕوام وایە كە ئەمە تەنها خزمەت بە پرۆژەكە ناكات، چونكە پرۆژەكە ڕاستە وەكو هەندێك بەڕێز وتیان كۆمەڵێك بەندی قانونی تیایە سەبارەت بە حیمایە كردن، بەڵام لەهەمان كاتدا ئەم قانونە تەنها حیمایەی لەخۆی نەگرتووە، بۆ نموونە ئەگەر بەتەنها ناوی حیمایە هەڵبگرین، ئەی ئەو ماددانەی كە ئاماژە بە مەسەلەی وشیار كردنەوە ئەكات، بۆ كارمەندان و بۆ خێزان و بۆ كۆمەڵگا، ئەمە لە كوێ شوێنی ئەبێتەوە لە حیمایە؟، بۆیە تەنها پرۆژەكە جوزئێكی بریتیە لە حیمایە كردن، كە بریتیە لەو سزایانەی كە دانراوە، جوزئە گشت گیرەكەی، بەشە گشت گیرەكەی ئەوەیە كە بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژیە، بۆ ئەوەی ژن و منداڵ و پیر لە خێزان لەو مەنزلە موستەزعەفەی كە پێی فرۆشراوە، كە بە پێی خۆی نیە، پێویستە ڕێزێكی زیاتری لێ بگیرێت، بە هەمووومان بەرەنگاری ببینەوە، بۆیە من پشتگیری لە ڕای دووەم دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز شەونم محمد كەرەمكە.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە بەنیسبەت ئەم بڕگەیەوە بڕگەی دووەم، واتە بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی تەسبیت بکرێ لە یاساکەدا، چونکە لە ناوەڕۆکی بابەتەکانی پڕۆژەکەی لیژنەی ژنان، هەموو بڕگەکان ئیشارەت بەوە ئەدات کە بەرەنگار بونەوەی توندو تیژیە، نەوەك حیمایە کردنی خێزان، وەکو هاوڕێکانم پێشتریش باسیان کرد، جگە لەوە توندو تیژی بە هەموو جۆرەکانیەوە، جۆرەکە توندو تیژی مەعنەوی بێ، یان توندو تیژی ماددی بێ کە بەرامبەر ئەندامەکانی خێزان ئەکرێت و زەرەریان لێ ئەدات، لەبەر ئەوە پێویستە ئەم توندو تیژیە بەرەنگاری ببیتەوە بۆ ئەوەی حیمایەی خێزان بکەی، بەو یاسایانەی کە دەرئەچێت وە بەو عقوباتانەی کە دەرئەچێت بۆ حیمایە کردنی خێزانەکان، لەبەر ئەوە پێم باشە پڕۆژەکە بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی بێ، نەوەك حیمایە کردنی خێزان بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس دەست خۆش، بەڕێز هاوڕاز خۆشناو کەرەمکە، بەڕێزان، بۆ بیر ناکەنەوە لە دەمج کردنی، یەعنی تێکەڵێکی بکەن زۆر موهیمە، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە یاساکە لە جێبەجێ کردنی قوەتی هەیە، نەوەك لە ناوەکەی، ئەمە شتێکی گرنگە، ئەمە کاتێ دەبێتە یاسا و جێبەجێ دەکرێ، قوەتی ئەو لەوێدا دەردەکەوێ، سەبارەت بە ناوەکەی من پێم باشە بەڕاستی لەگەڵ ڕای یەکەمدام، من پێموایە پاراستنی خێزان لە توندو تیژی زیاتر لەگەڵ سروشتی خێزاندا دەگونجێت، بەڕاستی وشەی بەرەنگاربوونەوە کەلیمەکە ئەگەر بە کوردی تەعبیری لێ بکەم، وا هەست دەکەم وێنەیەکی شەڕ دەدات وێنەیەکی خێزان شوێنێکی ئارامگەیە بۆ کەسەکان، ئەم کەلیمەیە ئەم وشەیە زۆر لەگەڵ ئەوە ناگونجێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز عبدالسلام بەرواری.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

ناوی یاسا، دەربڕی ناوەڕۆکی یاسایە، ئەگەر بێین یاسایەکە بخوێنینەوە لە وشەی یەکەمی هۆیە پێویستەکان، دەست پێ دەکات بە توندو تیژی دیاردەیەکی سلبیە، بکەر، فاعل ئەوەی کە یاسایەکە بایەخی پێ ئەدات، توندو تیژیە خێزانیەکەیە، لێرە بەو سیاغەیە بە ناو (الحمایە فاعلە) پاراستنی خێزان فاعلە، ئێمە جیاوازیەکی زۆر هەیە لە بەینی وەکو پاراستنی منالْ لەتیشکی خۆر، واتە من هیچ دژی تیشکی خۆر نیم، تیشکی خۆر خراپ نیە، بەلاّم من چی ئەکەم؟، منالّەکەم ئەپارێزم لەو تیشکە، هیچم نەکرد

بەرامبەری، پاراستنی خانووی خۆم لە لافاو، ئەم یاسایە مەسجێکی هەیە، ئەم یاسایە نایەت ئیجرائاتی ویقائی دابنێت و عقوبە دانێت، خۆ قانونی عقوباتی بەغدادی و ئیجرائاتی هەمووی کاملە لە ڕووی هەر کردارێکی توندو تیژ عیقابی بۆ دانابێت، ئێمە بیر کردن لە دەرکردنی ئەم یاسایە دەمانەوێ ڕووبەڕووی و بەرەنگاری دیاردەیەك ببین، کولتوری باو، کۆمەڵگای ئێمە بەڕەوای ئەزانێت، ئەمە مەسجی ئەم یاسایەیە، بۆیە زۆر من لەگەڵ ئەوەمە کە بکەرەکە لە ناو یاسا توندو تیژی خێزانی بێت، چی لێ ئەکەی؟، ئەیپارێزی، مەعقول نیە، ئەو پاراستنی توندو تیژی خێزانی ناچێتە عەقڵم، بەرەنگار بوونەوە یان ئەوە بەدڵ نیە، دەبێ ئێمە ناوێك دابنێین ناوەڕۆکەکەی فیعلەن ناوەڕۆکەی یاسا ئینعیکاس بکات، واتە ئێمە هەڵوێستێك بەرامبەر بە توندو تیژی خێزانی وەردەگرین، باش بیری لێ بکەینەوە، موناهەزە وەکو سۆزان خان و ئەوانەی تر گوتیان، موناهەزە هەموو ئیجرائاتی هەیە، موناهەزەی تەمیزی عونسوریمان دیت، موناهەزەی زۆر شتی ترمان دیت، بۆیە من جارێکی تر تەنها ئەوە ئەڵێم، ئێمە ئەمانەوێ بەم یاسایە هەڵوێست وەربگرین، بەرامبەر بە دیاردەیەك کولتوری کۆن، کۆمەڵگای ئێمە گۆڕانکاری گەورەی تێدا ڕووداوە، هەندێ کرداری ڕەوان بە پێی کەلتوری باو ئەمانەوێ بەرەنگاری ببینەوە، بۆیە ئەو بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژیەی خێزانی یان موناهەزەت عونف الاسری، دەربڕە لە ناوەڕۆکی، بێجگە لەوەی تەرجومەکەش تکاتان لێ دەکەم پاراستنی خێزان توندو تیژی نیە، یان بەرەنگاربوونەوەی خێزان، ئێمە ناچین بەرەنگاری ببینەوە، ئێمە ئەمانەوێت یاسایەك هەبێت بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژی خێزانی بیت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز صبیحە خان کەرەمکە.

بەڕێز صبیحە احمد مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێش هەموو شتێك دەست خۆشی لە هەر پێنج لیژنە دەکەم، کە بەڕاستی عەزیەتێکی زۆریان کێشاوە، بەلاّم بەنیسبەت ناوی یاسایەکە من پشتگیری لە ڕەئی دووەم دەکەم، کە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی خێزانیە لە هەرێمی کوردستان، چونکە لێرەدا ناوی یاسایەکە لەگەڵ ناوەڕۆکی یاسایەکە دەگونجێ، لە لایەکی تر، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو دیاردانەی کە لەناو کۆمەڵگای ئێمەدا هەن، هەموویان سەرچاوەیان لە داب و نەریت وەرگرتووە، زۆر بە ئاسایی تەماشای ئەم کردارانە دەکەن کە بەرامبەر بەخێزان ئەنجام دەدرێت، بۆیە لێرەدا ئێمە دەمانەوێ لە ڕێگەی ناوی یاسایەکە پەیامێك بۆ کۆمەڵگای خۆمان بنێرین، کە نابێت ئەم کردارانە بەردەوام بن، بۆیە من لەگەڵ ڕەئی دووەمم، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز نەریمان عبداللە کەرەمکە.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاردەیەکی نەخوازراو هەیە لە هەرێمی کوردستان و لە ناوچەکەش هەیە، وە دیاردەیەکە لە عالەمیش تا حەدێك، بەڵام لە هەرێمی کوردستان بە ڕێژەیەکی بەرفراوان هەیە، دیارە مەبەست لە داڕشتنی یاسایەکی وەها، حەتمەن بۆ چارەسەرکردنی ئەو دیاردەیە کە هەیە لە هەرێمی کوردستان، ئێمە ئەگەر بێت و بچینەوە سەر داڕشتنی شێوەی یاساکە، ڕەئی یەکەم کە دەڵێ (قانون الحماية من العنف الاسری) بە کوردیەکەی(یاسای پاراستنی خێزان) لێرەدا ئێمە ئەگەر بێت و حیمایە بەکاربهێنین، کەواتە ئەبێ ئوسەرەکە لەگەڵ حیمایەکە بێ، نابێ (من العنف الاسری) ئەبێ بڵێین (قانون حماية الاسرة من العنف)لەبەر ئەوە لەڕووی تەرجەمەکەوە، شەرت نیە من لەگەڵ ئەوە ڕەئیە بم، دێینەوە سەر ڕەئی دووەم، کە ئەڵێ (قانون مناهضة العنف الاسری) یان حمایەکە تەنها پاراستنە، بەڵکو چارەسەری بۆ دانەناوە، بەرەنگاربوونەوەی تێدا نیە، نەهێشتنیشی تێدانیە، کەواتە من پێموایە کەمتر ئەتوانێ چارەسەری کێشەکە بکات حمایە، دیینە سەر(قانون مناهضة العنف الاسری) ئەگەر بێت و موناهەزە ئێمە تەرجەمەی بکەین، کە بە بەرەنگاربوونەوە تەرجەمە کراوە، بەرەنگاربوونەوە بەڕاستی موقاوەمە دەگەیەنێ، نەوەك موناهەزە دەگەیەنێ، ئەوە لەوێ هەڵەیەکی زمانەوانی هەیە، لەگەڵ هەردوو ڕەئیەکە من ڕەئیەکم هەیە کە بەڕاستی ئەبێ ئێمە هەوڵ بدەین بۆ نەهێشتنی ئەو دیاردەیە، یان لەناو بردنی ئەو دیاردەیە، بۆ ئەو مەبەستەش عینوانی یاساکە، من پێم باشە بکرێتە (قانون مكافحة العنف الاسری) کە کردمانە(قانون مكافحة العنف الاسری) ئێمە لێرە هەم لەناوبردن و هەم نەهێشتنەکەش دەگرێتەوە، کە حیمایەکەشی تێدایە وەبەرەنگاربوونەوەکەشی تێدایە، بۆیە ئێمە ئەگەینە ئەنجامێك کە چارەسەرەکان دەدۆزێتەوە، لە نەتیجە ئێمە لە یاساکە سزامان داناوە، سزاکانیش مەبەست لە نەهێشتن و لە ناوبردنی ئەو جۆرە دیاردەیەیە کە هەیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم، لەگەڵ ڕەئی دووەمم، ڕەئی دووەم، موناهەزەکە بکرێتە موکافەحە، نەوەك موناهەزە، لەبەر ئەو هۆکارانەی کە باسم کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەیمان عزالدین کەرەمکە.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر وەکو ئەوەی کە هەندێ لە برادەران باسیان کرد، کەناوی یاسا ئەبێ تەعبیر لە ناوەڕۆکەکەی بکات، بەڕاستی ئێمە ئەکەوینە هەڵەیەکی یاسایی و پێموابێ کۆمەڵایەتیشەوە، گەر هەر کام لەو دوو ناوەی دانراوە ئیختیاری بکەین بۆ ئەم پرۆژە یاسایە، لەبەر ئەوەی هەردوو ناوەکە کە تەرکیز لەسەر خێزان ئەکات، ئەو توندو تیژیانەی لە خێزان ئەنجام ئەدرێت، ئیتر پاراستنی خێزان بێ یان بەگژاچوونەوەی توندو تیژی بێ، گرنگ من قسەم لەسەر توندو تیژی خێزانیە کە هەیە، لە دوو ڕووەوە ئێمە ئەم دوانە

هیچی ناتوانین، ئەگەر بەشێوەیەکی قانونی قسەی لەسەر بکەین، ناتوانین ئەم ناوە بکەین بە دەلیل بۆ ئەم قانونە، یەکەمیان، ئەگەر ئێمە سەیری ماددەکانی تری ناوەوەی قانونەکە بکەین کە ناوەڕۆکەکەیەتی، جگە لەوەی کە لەماددەی یەکەم باسی ئەوە کراوە، کە هەر توندو تیژیەك لە لایەن هەر ئەندامێکی خێزانەوە بەرامبەر بە ئەندامێکی تر ئەنجام بدرێ، لە هیچ ماددەیەکی تر باسی پیاو وە باسی منداڵ نەکراوە، جگە لەوەی کە ئەو فیعلانەی کە بە توندوتیژی حیسابی بۆ کراوە، وە علی سبیل المثال، هێنراوەتەوە، هەموویان ئەوانەن کە لەلایەن پیاوەوە بەرامبەر بە ژن ئەنجام ئەدرێ، یان زۆینەی ئەوەیە کە بەرامبەر بە ژن ئەنجام ئەدرێ، نەوەك بەرامبەر بە پیاو ئەنجام ئەدرێ، بێجگە لەوە لە ماددەی 7 بە وازحی وتوویەتی هەموو ئەوانەی لێرە ناویان نەهاتووە، بە پێی قانونی عقوبات یان ئەحوالی شەخسی، یان ئسولی مەحاکەماتی جەزائی مامەڵەی لەگەڵ دەکرێ، ئەوانەی کە ناویان نەهاتووە و توندو تیژی بەرامبەر ئەکرێ، پیاو و منداڵن، کەواتە لەکاتی ئەنجامدانی توندو تیژی بەپێی ئەم یاسایە بەرامبەر منداڵ وەبەرامبەر پیاو، ئەبێ بگەڕێیتەوە بۆ قانونی عقوبات و قانونەکانی تر، کەواتە ئەمە بەڵگەی 100٪ ە، بۆ ئەوەی ئەم پڕۆژەیەی لەبەر دەستی ئێمەدایە، پڕۆژەیەك نیە بە فیعلی بۆ ڕێگە گرتن لە توندو تیژی خێزانی بەدەر لەوەی کە بۆ توندو تیژی دژ بە ژنانە، لە لایەکی ترەوە لە ڕووی مەعنەویەوە، لە بەڕێزتەوە کەیەکەمجار ئیشارەتت کرد، ئەمە بۆ ئەوەیە خانمان، ژنان، ئافرەتان زوڵمێکیان لەسەرە ئەمڕۆ ئەو زوڵمە لا ئەبەین، لە قەناعەتی هەر یەکێکیشمان کە هەڵئەستین، وە بەڕێز سۆزان خانیش ئیشارەتی پێیدا فیعلەن دەقیق بوو، کە ئەبێ ئەم ناونیشانە لەگەڵ ئەو ناونیشانەی کە لە نەتەوە یەکگرتووەکان لەسەری ڕێکەوتوون، کە ئەو بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژی دژ بەژنانە، کە واتە لە قەناعەتی هەر یەکێکمانە توندو تیژیەکە دژ بە ژنانە، ئەمەش لە خۆڕا نەهاتووە، لەوەیە کە ڕاستە توندو تیژی بەرامبەر بە پیاویش هەیە، بەڵام نەبۆتە زاهیرە، بۆیە من پێشنیار دەکەم بۆ ئەوەی، ئێمە بە فیعلی ئەو زوڵمە لاببەین کە لەسەر ژن هەیە، وەبە فیعلی دەقیق بین لەوەی ناو لەگەڵ ناوەڕۆکا بێ، ئەو دوو ناوە هەردووکی لابەین، ناونیشانی پڕۆژەکە ببێ بە بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژ بە ژنان، چونکە بەم نەوعە ئەگەر ئێمە بەمە بیهێڵینەوە، لە ناوەڕۆکا توندوتیژی دژ بە ژنان، وە بە خێزان ئەیهێڵینەوە ئێمە زوڵم زۆر لە ژن زیاتر ئەکەین، لەبەر ئەوەی توندو تیژی لەسەر ژنان تەنیا لە خێزان نیە، لە دەرەوەی خێزانیشە، بۆیە بکرێ بە توندو تیژی دژ بە ژنان بۆ ئەوەی هەموو لایەنەکان بگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز زەکیە سەید صالح کەرەمکە.

بەڕێز زکیە صالح عبدالخالق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دەست خۆشیێ لیژنەی پەیوەندیدار دکەم، بۆ دروست کرنا ڕاپۆرتەکا هاوبەش ب ڤی ڕەنگی، ئەز گەل ڕەئیا دوێمە، بۆچی؟، چونکو ئەگە ئەم بهێین سەح کەینێ، ڕەئیا ئێکێدا ئەگەر ئەم زڤڕینەڤە ب ئەسڵێ

مەشروعی ژ حکومەتی هاتی، ڕێکارێت ویقایێژی تێدا هەبوو، ژبەر هندێژی ئەم دشیاین پاراستنێ بکەینە دوێرێدا، بەس وێرێدا ڕێکارێت ویقایە نەهاتنە، بەس ڕێکارێ یێت عقوباتێ هاتی، ژبەر هندێژی ئەز دبینم یاسایی بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی خێزانی، باشترین ناڤە کۆ بۆ هندێ بۆ ڤێ یاسایێ بێتە دانان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سالار مەحمود کەرەمکە.

بەڕێزسالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا لە خوێندنەوەی هەردوو ناونیشانی پرۆژە یاساکە دەردەکەوێ کە ئێمە ڕووبەڕووی پرەنسیپێك دەبینەوە، کە لەسەر بنەمای ڕاست و ڕاستر، دروست و دروستر، باش و باشتر هاتووە، من تەسەوڕم وایە هەردوو ناونیشانەکە جۆرێك لە گونجانی تیایە، بەلاّم بە حوکمی ئەوەی کە ئەوترێ عینوانی یاسا ئەبێ دەربڕی ناوەڕۆکی یاساکە بێ، بۆ ئەو مەبەستەش بێ کە لە ئەساس پرۆژە یاساکەی لەسەر بنیاد نراوە، بۆیە تەسەوڕم وایە ڕای دووەم گونجاو ترە، بۆیە پێویست ئەکات ئیستینادی بکەین لەسەر، چونکە خودی یاساکە یاسایەکی تایبەتە، بۆ بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژی خێزانی، واتە ئەو توندو تیژیانەی لە هەناوی خێزانەوە دێنەکایەوە، پێش دروست بوونی خێزان، لەگەڵ دروست بوونی خێزان، لەبەر دەوامی ژیانی خێزان، لەو ڕوانگەیەوە ئەم یاسا تایبەتە، ئەبێ لەناو قەوسا هەمیشە ئەوە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ کە هەندێجار مەسەلەی پاراستن، بۆ نموونە برگەی دووەم کە باس دەکرێ، پاراستنی خێزان لە توندو تیژی ئەو توندو تیژیانەش ئەگرێتەوە، کە یاسا بەرکارەکانی عیراق و کوردستان دایناوە، بۆ نموونە، بۆ نموونە یاسای ژمارە(111) عقوباتی ساڵە 1969، هەندێجاریش ئەو توندو تیژیانە لە دەرەوەی خێزان ئاراستە دەبن بۆ ناو خێزان، ڕووبەڕوو دەبێتەوە، بەلاّم ئەمە کت و مت بۆ ناو خێزانە لەناو خێزانیش ئێمە ئەبێ ڕاست گۆ بین لەگەڵ خۆمان و لەگەڵ کۆمەڵگاکەمانە، عونسری سەرەکی و ئەوەی ئەبێتە نیشان بۆ توندو تیژی ئاراستەو بەرامبەر دەکرێ، ژنە، کچە، ڕەگەزی مێیە، لەبەر ئەوە من تەسەوڕم وایە یاسایەکە لەم ساتە وەختەدا لەوەدا خۆی ئەبینێتەوە، کە کۆمەڵگای کوردەواری یان کۆمەڵگای کوردستانی، لەگەڵ بەرەوپێش چوونەکانی، لەگەڵ تاك و لەگەڵ کۆمەڵگا، لەگەڵ ئاشنا بوون بە مافەکانی، بە مومارەسە کردنی بەشێك لەئازادیەکانی، وە لەگەڵ گەشەکردنی تەکنەلۆجیاو پەیوەندیەکان، ئەو هەموو بەرهەمانەی کە دونیای تازەی هێناوەتە کایەوە، لەگەڵ خۆشیدا بەهۆی خراپ بەکارهێنان یان ئاشنا نەبوون پێی، یان نەبوونی ڕۆشنبیری لەگەڵیدا، جۆری توندو تیژی ئەهێنێتە کایەوە لەناو خێزاندا، بۆ ئەم مەبەستە بوونی ئەم یاسایە لە ئان و ساتی خۆیدا، دیگەی دەست خۆشیە من پشتگیری لە بۆچوونەکانی گەشە خان و سۆزان خان و کوێستان خان دەکەم، کە پشت ببەسترێ بە برگەی دووەم، وە دواجاریش دەست خۆشی لە سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان بکەین، کە بەبێ گوێدانە بەشێك لە مەحتەواکەی بۆ کۆمەڵگای ئێمە،

من ناوی نانێم شۆڕش، بەڵام تەحەدایەکی زۆر گەورەیە بۆ نەریتی باو، کە ژن و ئافرەتی ئێمەی زۆر پێ شێل کردووە لە مافەکانی بۆ ئەم خولە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، بۆ لیژنەکان، بۆ ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، بۆ چالاکوانانی بواری ژنان و خانمان، جێگەی دەست خۆشیەو، سوپاست دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڕەفیق صابر کەرەمکە.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پڕۆژە قانونە لە بنەڕەتدا بەو مەبەستەیە کە چارەسەری گرفتێکی کۆمەڵایەتی بکات، کە ئەویش توندو تیژیە، وە جۆرێکە لە توندو تیژی، کە بە توندو تیژی خێزانی ناو دەبرێت، ئەم جۆرە توندو تیژە لە بنەڕەتدا لەناو خێزاندا ڕووبەڕووی ئەو کەسانە دەکرێتەوە کە لاوازن لە ناو خێزانەکەدا، بە پلەی یکەم ژن، دووەم منداڵ، سێیەم پیر، دیارە هەندێجار پیاوی لاواز بابڵێین یان مێرد بابڵێین، من لەگەڵ ئەوەم کە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی، خێزانی پەسەند بکرێ، لەبەر ئەوەی لە هەردوو پڕۆژە قانونیەکەدا ئەمە هاتبوو، مەسەلەی پاراستنی خێزان لە لایەن لیژنەی یاساییەوە هاتووەو، بۆیە ڕەنگە سەیریش نەبێ کە لیژنەی یاسایی تەنیا یەك ژنی تێدایە، کە بۆیە پیاو پشتگیری پێشنیارەکەی ئەوان نەکات، لە هەمان کاتدا من پێموایە ئەو سەرەنجانەی کە بەڕێز پەیمان خان باسی کرد، سەبارەت بە تێهەڵکێش کردنی یان تەرکیز خستنە سەر ئەندامانی تری خێزان، جگە لە ژن کە ڕووبەڕووی توندو تیژی دەبنەوە شتێکی گرنگە، هیوادارم لەکاتی موناقەشە کردنی ماددەکانی ئەم پڕۆژە قانونەدا ئەمەیان لەبەرچاو بگرین، لەهەمان کاتدا ئێمە دەڵێین بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژی، جگە لەوەی کە لە یاسا نێودەوڵەتیەکان، لە نەتەوە یەکگرتووەکان یان سەبارەت بە توندو تیژی دژی ژنان، وشەی بەرنگاربوونەوەیان هەڵبژاردووە، لە هەمان کاتدا وشەی بەرەنگاربوونەوە خۆی جۆرە کەمپینێك دروست دەکات، کە لە هۆشیار کردنەوە، لە کرداری تر بۆ ڕێگە گرتن لە توندو تیژی خێزانی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، هەندێجار نیە تەعەدا لە ئافرەت دەکرێ، زۆربەی جارە کاکە، بەڕێز تارا ئەسعەدی.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەکو ڕای خۆم شەخسی، وام بە باش زانی کە یاساکە بەم شێوەیە بێت، ناو نیشانەکەی (یاسای بەرەنگاربونەوەو پاراستنی خێزان لە توندو تیژی خێزانی) لەبەر ئەو سەبەبە، لەبەر ئەوەی ئەگەر ئێمە بەرەنگاربوونەوە یەکێکە لە هەدەفەکانی کە ئەمانەوێ، توندو تیژیەکە لەناو خێزاندا هەیە، دەمانەوێ پیشانی بدەین بە هەموو دونیا، کە ئێمە لەگەڵ ئەوەین کە ئەم توندو تیژیە نەمێنێ، بە خەڵك دەڵێین دەبێ نەمێنێ، بەڵام چی ئەکەین بۆ ئەوەی نەمێنێ، دێین دەیپارێزین لەو توندو تیژیە، بەڵام ئەگەر بە

تەنها پاراستن لەعونفی ئوسەری بڵێین، نازانم من وای دەبینم کە توندو تیژی لە دەوروبەری هەیە بەرامبەر بە خێزانەکە ئەکرێ، ئێمە ئەم قانونە دەرئەهێنین لەبەر ئەوەی لەناو خێزاندا بەهۆی داب و نەریتێکی تایبەت، بەهۆی هەفدانێکی تایبەت کە لەلایەن بەشێك لە خێزانەکە بۆ بەشەکەی تر، من هیچ کاتێك ناڵێم تەنهابەس ئافرەت بەرامبەری غەڵەت دەکرێ، زۆرجاریش بە پێچەوانەیە، زۆر جاریش برایەك لە براکەی خۆی، یان باوکێك لە منداڵەکەی خۆی دەدات، واتە ئێمە هەدەفی ئەساسی خۆمان ئیعتیراف کردن کە توندو تیژی هەیە لە هەر لایەك، کە ئەکرێت بەرامبەر بە بەشێك لەناو خێزانەکە کە زۆر زۆر گرنگە بەتایبەتی ئافرەتەکە، لە هەمان کاتدا بەرامبەر بە نەفەرەکانی تری ناو خێزانەکەش، ئەگەر ناوەکە بەم شێوەیە بێ یاسای بەرەنگاربوونەوەو پاراستنی خێزان لە توندو تیژی خێزانی، وابزانم زیاتر ماناکەی دەپێکێ، چونکە ئێمە مەبەستمان هی ناو خێزانە نەوەك دەرەوەی خێزان بەرامبەر بە خێزان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز د.ئەرسەلان فەرموو.

بەڕێز د.ئەرسەلان بایز اسماعیل/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە یاسایی بەرەنگار بوونەوەکە ڕاستە، چونکە کە وتمان بەرەنگار بوونەوە، حیمایەکەش ئۆتۆماتیکی حیمایەکەش بە خۆیەوە دەگرێ، بەڵام ئەگەر وتمان حیمایە مەرج نیە ڕووبەڕووی ببێتەوە، لە ڕووی داڕشتنیشەوە ئەبێ بوترێ (یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی خێزان لە هەرێمی کوردستاندا) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورن یەك خانمێك مابوو، ئاواز عبدالواحد، ببووری فەرموو.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد خضر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام بۆ ڕای دووەم بۆ ناوی پڕۆژە یاساکە، کە ببێتە (بەرەنگاربونەوەی توندو تیژی بەرامبەر بە خێزان) چونکە بەم ناوە دەتوانین پەیامێك بەڕوونی بگەیننە هاوولاتیان، بۆ ئەوەی یاسایەك هەیە ڕووبەڕووی ئەم دیاردەیە دەبێتەوە کە دیاردەی توندو تیژیە بەرامبەر بە خێزان، بەڵام لە ڕای یەکەم کە پاراستنی خێزانە ئەمە تەواوی ئامانجی یاسایەکە ناپێکێ، چونکە خێزان یاخود توندو تیژی تەنیا بەم یاسایە چارەسەر ناکرێ، لەم ناوەدا سیفەتێکی لاواز دەدرێتە ئافرەت و منداڵ و ئەندامانی تری خێزان من هاوڕام لەگەڵ پێشنیاری دووەم بۆ ناوی پرۆژە یاساکە، کە ببێتە بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی بەرامبەر بە خێزان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی یاسایی ڕەئیتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەندامانی پەلەمانی كوردستان پێشنیاری باشیان تەقدیم كرد، سەبارەت بە ناونیشانی یاساكە، بۆچوونی جیاواز هەیە، توانیان دەوڵەمەندی بكەن، هەر كەسێك بە بۆچوونی خۆی، لەوانەش بەشێك پێیان باشە یاساكە ببێتە (مناهضة العنف ضد المرأة)، بەشێكی تریان (قانون الحماية من العنف الاسري ومناهضته في اقليم كوردستان)، هەندێكی تریشیان (قانون مناهضة العنف الاسري وحماية الاسرة في اقليم كوردستان)، ئەندامێكی بەڕێز دەڵێت ببێتە (یاسای بەرەنگاربوونەوەی پاراستنی خێزان لە توندوتیژی خێزان)، ئەم بۆچوونانە ئەگەر كۆی بكەینەوە، بە رەئی من دەبێت بە جیاوازی بیخەینە دەنگدانەوە، چونكە لە راپۆرتی هاوبەشدا تەنها دوو بۆچوون هاتووە، ئایا یاسای پاراستنی خێزان بێت، یان بەرەنگاربوونەوەی خێزان لە توندوتیژی خێزان، تەبیعی رەئی سەرۆكایەتی پەرلەمان، ئایا بە چ ئالیەتێك ئەو دوو ناونیشانە بخەینە دەنگدانەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا سێ پێشنیار هەیە، پێشنیاری یەك/ وەكو لە پرۆژەكە هاتووە.

پێشنیاری دوو هەیە، پێشنیارێكی دەمج بە نووسراو لە چەند بەڕێزێكەوە بۆمان هاتووە، ئێستا بە تەسەلسول دێین، جەنابی وەزیر موداخەلەت هەیە؟ ئاخیر موداخەلە، فەرموو.

بەڕێز د.كاوە محمود شاكر/ وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دەمەوێت تەئكید بكەم لەسەر سێ موداخەلە، بەس ناویان دەهێنم، موداخەلەكەی كاك ئەرسەلان، موداخەلەكەی كاك عبدالسلام بەرواری، موداخەلەكەی كوێستان خان، كە مەبەستی حكومەت لەم قانونە، بەشێكە لەو میكانیزمەی كە هەیە بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی لە كۆمەڵدا، بەشێكیش ئەوەیە كە ناوی دەنێین توندوتیژی خێزانی، مەبەستەكە هەر ئەوە نییە، كە وەكو تاكیش، پاراستنی تاكیش لەناو خێزان و ئیلتیزامێكە، بەو ئیلتیزاماتە نێودەوڵەتیانەی كە هەمانە، كە لە ئیعلانی جەمعیەی عامەی نەتەوە یەكگرتووەكاندا هەیە، بەشێكی هەیە، ئەوەی پێی دەڵێن ئیعلانی عالەمی رووبەڕوو بوونەوەی، یان بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژ بە ژنان، ئەمە بەشێكە لەو ئەركەی كە جێ بەجێی دەكەین، كە حكومەت بە گونجاندن لەگەڵ ئیلتیزاماتمان لەگەڵ موجتەمەعی نێودەوڵەتیدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەس موداخەلەی گشت ئەندامە بەڕێزەكان، موداخەلەیەو جێگای رێزە، رێزمان بۆ حكومەتیش هەیە، بەلاَم لێرە ئەو بەڕێزانە بڕیار دەدەن بە تەسەلسول دێینە خوارەوە، (قانون الحماية من العنف الاسري في اقليم كوردستان – العراق)، (قانون مناهضة العنف الاسري في اقليم كوردستان – العراق)، ئەو پێشنیارەش كە هاتووە بۆ دەمج (قانون الحماية من العنف الاسري ومناهضته في اقليم كوردستان – العراق)،

ئەمەی ئەخیر دەمجە، ئێستا بۆتان وازیح بوو، عینوانی یاساکەیە، (قانون الحماية من العنف الاسري في اقليم كوردستان – العراق) دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (4) بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ لەگەڵدا نینە.

ئێستا دەچینە دووەم/ (قانون مناهضة العنف الاسري في اقليم كوردستان – العراق)، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ناچینە سەر سێیەم، بۆیە دووەم بووە عینوانی قانونەکە، لیژنەی یاسایی بۆ ماددەی یەکەم، فەرموون.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە:

1-هەرێم: هەرێمی کوردستان – عێراق.

2- خێزان: کۆمەڵە کەسێکی سروشتین پەیوەندی هاوسەرگیری، یان خزمایەتیان تاکو پلەی دووەم هەیە، جا لەهەر جێگایەك دابینشن و لەگەڵ خزمی پلە سێیەم و چوارەم، بە مەرجێك لە ماڵی خێزانی نیشتەجێ بن.

3- توندوتیژی خێزانی: هەر کردارێك، یان وتەیەك، یان هەڕەشەیان پێ لێ بکرێت لە تاکەکانی خێزان لە دژی یەکێکی دیکەیان، کە زیانی ماددی و مەعنەوی پێ بگەیەنێت و ماف و ئازادییەکانی لە دەست بدات.

ڕایەکی دیکە هەیە بۆ پێشنیاری ئەم دارِشتنەوەیە دەکات:

(توندوتیژی خێزانی: هەر کردارێك، یان وتەیەك، یان (هەڕەشەیان پێ لێبکرێت) لە تاکەکانی خێزان لە دژی یەکێکی دیکەیان، یان لەسەر بنەمای ڕەگەز، کە زیانی ماددی و مەعنەویان پێبگەیەنێ و ماف و ئازادییان لە دەست بدات).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەرەبیەکە بخوێنەوە.

بەڕێز شۆڕش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الاولى:

يقصد بالمصطلحات الآتية المعاني المبينة ازائها لاغراض هذا القانون:

1- الاقليم: اقليم كوردستان - العراق.

2- الاسرة: مجموعة اشخاص طبيعيين تربطهم الرابطة الزوجية او القرابة الى الدرجة الثانية اينما اقاموا والاقارب من الدرجة الثالثة والرابعة شرط اقامتهم في البيت الاسري.

3- العنف الاسري: كل فعل او قول او التهديد بهما صادر من احد افراد الاسرة ضد الآخر من شأنه ان يلحق ضررا ماديا ومعنويا وهدراً لحقوقه وحرياته.

وهناك رأي آخر، تقترح الصياغة التالية:

3- العنف الاسري: كل فعل او قول او (التهديد بهما) صادر من احد افراد الاسرة ضد الآخر أو على أساس الجنس من شأنه ان يلحق ضررا ماديا ومعنويا وهدراً لحقوقه وحرياته.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە راپۆرتی هاوبەشدا، ئەندامانی هەر پێنج لیژنە كۆكن لەسەر داڕشتنەوەی بڕگەی یەك و دوو، بەڵام سەبارەت بە بڕگەی سێ جیاوازی هەیە، واتا دوو را هەیە، بۆیە پێشنیار دەكەم تەنها گفتوگۆ لەسەر بڕگەی سێیەم بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ناكرێت، چونكە هەموو ئەندامان لە لیژنەكان نەبوونە، بۆیە حەقی خۆیانە موناقەشە بكەن، خیلافەكەش قەیدی ناكات، ئەندامانی پەرلەمان حەقی خۆیانە، یەعنی ئەوە ناكرێت، ئێستا دوو رەئی هەیە، ئەو دوو رەئیە، تكایە گوێتان لێرە بێت، ئەو دوو رەئیە، لە هەر رەئیەیەك چەند بەڕێزێك قسەی لەسەر بكات، بۆ ئەوەی یەكلای بكەینەوە، پاشان لەسەر كامە رەئی موناقەشەیەكی عام بكرێتەوە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز د.كاوە محمود شاكر/ وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەندێك ئیشكالیات هەیە لەم پێناسانە:

یەكەمین/ ئێمە پێناسەی توندوتیژی ناكەین بەگشتی، ئێمە پێناسەی توندوتیژی خێزانی دەكەین، ئەمە یەك.

دوو/ پێناسە كردنی خێزان، لەگەڵ عیلاقاتی ئوسەری تۆزێك گرفتمان بۆ دروست دەكات، چونكە ئێمە تەبیعەتی خێزانی خۆمان دەزانین، هەندێك حاڵەتی عونفی ئوسەری هەیە پێكەوە ناژین لە ماڵەكە، بەڵام بوار دەدرێت بە دەرەوەی ماڵەكەش دەژیت و دێت تەدەخول بكات و عونف بەكار بێنێت، واتا توندوتیژی بەكار بێنێت، ماف بە خۆشی دەدات، لەبەر ئەوە بۆ ئەوەی دوور بكەوینەوە لەم ئیشكالیەتە، ئێمە پێویستمان بەوە هەیە پێناسەی عونفی ئوسەری بكەین، كە پێناسەی عونفی ئوسەریمان كرد بەو مانایە پێناسەی عونف دەكەین لە چوارچێوەی عیلاقاتی ئوسەری، ئەو كاتە تەجاوزی پێناسەی ئوسرە دەكەین،

من لێرە داوا دەکەم پێناسەی ئوسرە لێرە لابرێت، چونکە موستەقبەلەن ئیشکالیاتمان بۆ دروست دەکات لە جێ بەجێ کردنی قانونەکە، ئەمە دوو.

سێ/ بەنیسبەت پێناسەی عونفی ئوسەری، ئێمە مەرجعیەتێکی نێودەوڵەتیمان هەیە، ئەو مەرجعیەتە نێودەوڵەتیە، کە هەموو ولأتانی شارستانی خۆیان پێوە دەبەستن، ئەوەیە ئەو ئیعلانە نێودەوڵەتیە لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دەرچووە، ئەو ئیعلانە باسی ئەوە دەکات، کە توندوتیژی خێزانی لەسەر ئەساسی نەوعی ئیجتیماعیە، بە مانایەك هەم ژن دەگرێتەوە، هەم منداڵ دەگرێتەوە، هەم پیرو پەککەوتە دەگرێتەوە، کە بە ساڵا داچووە، لەبەر ئەوە ئەگەر موستەلەحی نەوعی ئیجتیماعی بەکار بێنین، ئەم سێ فیئەتە دەگرێتەوەو دوور دەکەوینەوە لە تابعی جنس، کە تابعێکی بایلۆجیە، ئەمە سێ.

چوارەم/ ئەم توندوتیژیە زەرەرەکە زەرەری ماددی و مەعنەوی نییە، مەرجەعی نێودەوڵەتی بە ئاشکرا دەڵێت دەبێت ئەو زەرەرە (من الناحیة الجسدیة والجنسیة والنفسیة)، لە هیچ کاتێکدا زەرەری ماددی، زەرەری جەسەدی ناگەیەنێت، زەرەری جنسی ناگەیەنێت، لەبەر ئەوە ئێمە وەکو ولأتێکی شارستانی کە پابەندین بە پرۆژەیەکی مەدەنی و شارستانیەت، کە پابەندین بە رێکەوتنە نێودەوڵەتیەکان، من داوا دەکەم پێناسەکە وا بێت:

یەکەمین/ تەعریفی ئوسرە لابرێت لەوێ، بۆ ئەوەی تووشی ئشکالیەتمان نەکات.

دووەم/ بڵێین (العنف الاسري كل فعل او قول او التهديد بهما على اساس النوع الاجتماعي في اطار العلاقات الاسرية المبنية على اساس الزواج او القرابة الى الدرجة الرابعة)، ئەو کاتە شوێنی ئوسرە موهیم نییە، (من شأنه ان يلحق ضرراً من الناحية الجسدية والجنسية والنفسية وهدراً للحقوق والحريات)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا چوار کەسم ئەوێ دیفاع لە رەئی خاڵی سێ بکات، چوار کەسیش لەوی تر، پاشان یەکلای دەکەینەوە، کە یەکلامان کردەوە، ئەوجا ماددەکە موناقەشە دەکەین، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك ئەندامی پەرلەمان هەیە هەمان رەئی جەنابی وەزیریان هەیە، لەسەر خێزان، بۆیە وا پێویستە ماددەکە هەمووی موناقەشە بکرێ، چونکە تەعریفەکە.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا گوتمان هەمووی، ئەگەر ئیجازە بدەیتە برات، ماددەکە هەمووی بە تەفصیلی موناقەشە دەکەین، ئەوە یەك، بەڵام ئێستا ئەوە یەکلا دەکەینەوە، یەکێك لەو دووانە لا بردرێ، ئەو خاڵە ئەمینێ، پاشان ئەتوانن صیاغەیەکی بکەینەوە، ئەتوانن دایبرێژنەوە بەو شکلەی کە بۆچوونی ئێوەی بەڕێز دێتە سەری.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەواتە کاتێك کە بڕگەی سێ موناقەشە دەکەین، دەتوانین دایڕێژینەوە بە شێوازێکی تر کە بەدەر لەمە، چونکە ڕای جیاوازمان هەیە لەسەری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا سێ کەسم ئەوێ دیفاع لە خاڵی سێ بکات، کێ و کێ ئەیانەوێ؟ خاڵی سێ، ئاخر دوو ڕا هەیە، سێ دیفاع لەو بکات و سێی تریش لەوی تر، خۆ هەر هەموو پێکەوە قسە ناکەن؟ غیر سڕەیان پێ بدەم، بەڵێ، بۆ ئەوەی خاڵی سێ (العنف الاسري: كل فعل او قول او التهديد بهما صادر عن احد افراد الاسرة ضد الاخر من شأنه ان يلحق ضررا مادياً ومعنوياً وهدرا لحقوقه وحرياته)، کێ دەیەوێ دیفاع لەوە بکات؟ سێ کەسم دەوێ، نوقتەی نیزامیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی دوو ڕەئیەکە تەنها لەسەر خاڵی سێیەمە، لەبەر ئەوە ئەم ڕاپۆرتە، ڕاپۆرتی هاوبەشە، ئی هەموو لێژنەکانە، ماددەکە هەمووی بەتێکڕا با موناقەشە بکرێ، لە سەر خاڵی سێیەم کە ڕەئیەکی دیکە هەیە، نەك دوو ڕەئیە، تەبعەن دوایی ئەمە بەو شێوەیە صیاغە کراوە، کە تۆ لە زمنی موناقەشەکەیدا با ئەو خاڵەش موناقەسە بکرێ، دوایی بەڕێزانی لێژنە لای خۆیان ڕەئیەکان کۆ ئەکەنەوەو دواتر ئەخرێتە دەنگدانەوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوەی ئەخیر کە لێرە داڕێژراوە لێرە هەڵی دەگرین، یەك نەوعی تر ئەمینێ، ئەوجا موناقەشەکان کەمتر ئەبێ، چونکە ئێستا بێتن (40، 50) کەس قسە دەکات، با ئیختیصاری وەقتەکە بکەین، کێ ئەیەوێت لەوەی خوێندمەوە دیفاعی لێ بکات، چەند کەسە؟ (پەریهان و پەیمان، سەرگوڵ، پەریهان فەرموو، خاڵی سێ (العنف الاسري: كل فعل او قول او التهديد بهما صادر عن احد افراد الاسرة ضد الاخر من شأنه ان يلحق ضررا مادياً ومعنوياً وهدرا لحقوق وحرياته)، سێ کەسم ئەوێ لەسەر ئەوە قسە بکات، سیوەیل عثمان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سێیەم من لەگەڵ ئەو ڕەئیەمە، ئەوە بمینێتەوە، بەڵام دوایی ئەگەر موناقەشەی دەکەن، ڕەئیم لەگەڵ ڕەئی بەڕێز وەزیرە، کە لەو تەعدیلاتانەی کە باسی کرد، بەڵام ئەوەی سێیەمی، دووەم ئیلغا بکرێ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرگوڵ خان فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت رەئی یەکەمەوە لەسەر عونفی ئوسەری، کە تەعریف کراوە باس لەوە ئەکات کە هەموو کردارێك، یان وتارێك، یان تەهدید، کە ئەمەمان باس کرد، باس لەوە دەکەین کە ئەو کردارە، یان وتارە لە یەکێك لە ئەندامانی خێزان دەردەچێ، ئەندامانی خێزانیش نێر و مێیە، کەواتە ئێمە پێویست ناکات دیاری بکەین کە لەسەر ئەساسی ڕەگەز، یەعنی کە ئێمە لەسەر ئەوەمان دیاری کرد، ئەوەش ئەگرێتەوە، لە رەئی دووەمدا تەنها ئەوەی بۆ زیاد کراوە، لەسەر ئەساسی جنس، لەبەر ئەوە من پێموایە رەئی یەکەم باشترە و داوا دەکەم ئەوە تەسبیت بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی منیش لەسەر خاڵی سێیەم، (العنف الاسری)، من بەڕاستی هەر تێبینیم هەیە لەسەر ئەو پێناسەیەی کە بۆ عونفی ئوسەری کراوە، بەڕاستی لە هەردوو خاڵەکەدا، من پێم باشە یەعنی بە شێوەیەکی دیکە ئەگەر دواتر، نازانم بوار هەیە دواتر موناقەشەی لەسەر بکەینەوە؟ بەڵام من لەگەڵ ئەوەم بەڕاستی لێرە لەسەر ئەساسی جنسی تێدا نەبێ، بۆ ئەوەی ئێمە جارێکی دیکە تووشی ئەو ئیشکالیەتە نەبینەوە، کە جۆری کۆمەڵایەتی بەکار بێنین لە جیاتی ڕەگەز، کە هەمان جەندەرەکەی پێشوو دەکات، من پێم باشە لێرە، چونکە باس لە توندوتیژی ناو خێزان دەکرێ، توندوتیژی ناو خێزان لەسەر ئەساسی ڕەگەز بێ، لەسەر ئەساسی غەیری ئەوە بێ، دەگرێتەوە وا بزانم ژن بێ یان پیاو بێ هیچ جیاوازیەکی نەکردووە لەنێوان ئەندامانی خێزانەکە، لەبەر ئەوە من پێم باش نییە لێرە لەسەر ئەساسی جنسی تێدا بێ بەڕاستی، لەگەڵ ئەوەمە خاڵی یەکەم بە نەزەر ئیعتیبار وەرگیرێ، بەڵام بە هەندێك گۆڕانکاری و، لەگەڵ ئەوەشم کە لێرە ئەفرادی خێزان، ئەوانەی کە خێزان ئەیانگرێتەوە، زیکر بکرێن بەڕاستی، بۆ ئەوەی لەو ئیشکالیەتەی دەرچین، خێزان مانای چیە لە کۆمەڵگای ئێمەدا؟ چونکە ئێمە باس لە کۆمەڵگای خۆمان دەکەین، کۆمەڵێك قەوانینی دیکەش هەیە کە مەسائیلی خێزانی رێك خستووە، قانونی عقوباتمان هەیە، قانونی ئەحوال شەخصیمان هەیە، قانونی دیکەمان هەیە کە ئێمە لێرە هەموارمان کرد لە پەرلەمانی کوردستان، بۆیە ئێمە لێرە پێویستە پێناسەی خێزان بەپێی کۆمەڵگای خۆمان بکەین، راستە عێراق هەندێك ئیتیفاقیاتی مۆر کردووە، بەڵام ئێمە قانونێکی ناوەخۆیی دائەنێین، قانونێکی دوەلی دانانێین، لەبەر ئەوە من پێم باشە لێرە مەبەست لە ئەفرادی ئوسرەش روون بکەینەوە، کە زەوج و زەوجە

ئەگەینێت، بە عەقدی زەواجی شەرعی (وابناءهم واحفادهم، وابناء احد الزوجين من زواج شرعي اخر، والد و والدة اي من الزوجين، الاخوة والاخوات لاي من الزوجين)، یەعنی هەموو ئەوانەی کە ئەفرادی ئوسرەو خێزان دەگەینن، بەپێی قەوانینی ئێمە، ئێمە لە پێناسەی ئوسرە لێرەدا داخیلیان بکەین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز، ئێستا ئەو خاڵی سێ کە خوێندمانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە، (العنف الاسري: كل فعل او قول او التهديد بهما صادر عن احد افراد الاسرة ضد الاخر من شأنه ان يلحق ضررا ماديأ ومعنويأ وهدرا لحقوقه وحرياته)، کێ لەگەڵ ئەوەیە، ئەمە بمینێتەوە؟ (11) بەڕێز لەگەڵە کە بمینێتەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە لا بچێ لێرە؟ بە زۆرینەی دەنگ لاچوو، ئێستا بۆ ئەو بەڕێزانە ناویان بنووسن کە بەسەر گشت ماددەکە موناقەشە دەکاتن، سێ لاچوو بەزۆرینەی دەنگ، ئێستا فەقەرەی سێ، دوو ئەوە هەبوو، یەکی لاچوو و یەکی ماوە، ئەوەی تر ئێستا موناقەشە دەکەین و ئێوە رەئیتان دەدەن و دەتوانن صیاغەشی بکەن، ئەگەر پێتان گرنگ بێت، کێ ئەیەوێ قسە بکات؟ ئێستا ئەو ئەندامە بەڕێزانە ئەیانەوێ موداخەلە بکەن، ئەگەر پاشان یەکێك ناوی نەنووسرا بێ، داوا بکات ناوی بنووسین، ڕێزداران (عمر عبدالعزیز، احمد وەرتی، ئارام قادر، امیر گۆگا، سۆزان شهاب، د.بشیر، کوێستان محمد، پەریهان قوبلای، پەیام احمد، بێریڤان سەرهەنگ، پەروین عبدالرحمن، امنە زکری، سەرگوڵ رەزا، شڤان احمد، عظیمة نجم الدین، شێرزاد حافظ، ئاشتی عزیز، سمیرە عبداللە، شەونم محمد، ناسك توفیق، گەشە دارا، تارا ئەسعەدی، بەیان احمد، عبدالسلام بەرواری)، کەرەم بکە کاك عمر عبدالعزیز.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیم لەسەر ماددە یەك، تێبینیەکی لائیحیە، پەیوەندی بە ناوەڕۆکی هینەکانەوە نییە، سێ دەستەواژەمان پێناسە کردووە، یەکێکیان ئیقلیمە، یەك ئوسرەیە، یەك عونفی ئوسەری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئێستا بەس لەسەر خاڵی سێ ئەڕۆین، چونکە ئەوە خرایە دەنگدانەوە، لەسەر گشت ماددەکە وتم؟ باش، زۆر تەبیعیە فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی یەکەمەوە، سێ دەستەواژە پێناسە کراون، یەکەم/ ئیقلیم، دووەم/ئوسرە، سێیەم/ عونفی ئوسەری، موستەلەحێکی تر لە یاساکە حەوت جار دووبارە بوویتەوە، کە پێویستی بە پێناسە کردنە بە رەئی من، ئەویش موستەلەحی مەحکەمەیە، لەبەر ئەوە خاڵێك ئیزافە بکەین وەکو خاڵی چوارەم لە ماددەکە، بنووسین (المحكمة)، تەعریفەکەشی ئەوە بێ، (محكمة مختصة بقضايا العنف الاسري)،

چونكە ئەو كەلیمەیە لە ماددەی سێ لە بەندی یەك، لە ماددەی چوار لە بەندی یەك و دوو و سێ و چوار و پێنج، ئەوە شەش جار، لە ماددەی پێنجیش جارێك دووبارە بوویتەوە، لەبەر ئەوەی ئێمە كە باسی ئیقلیم و ئوسرە دەكەین، تەنها وابزانم جارێكە، یان دوو جارە ناوی هاتووە، لەبەر ئەوە لەگەڵ ئەو رایەی وەزیریشم، ئەگەر ئێمە پێناسەش نەكەین ئیشكالێكمان نییە، چونكە لە كوردستاندا قەوانینی ئوسەری و شت وازیحە كە مەبەستمان لە ئوسرە چیە؟ بەڵام من تێبینیەكەم ئەوەیە كە ئەو وشەیە دوو جار هاتووە و تەعریفمان كردووە، بەس وشەی مەحكەمە كە بۆ یەكەم جار لێرە باسی مەحكەمەیەكی تازە دەكەین، شەش جار، حەوت جار لە یاساكە هاتووە، بۆیە پێشنیار دەكەم تەعریفی مەحكەمەش بكەینە خاڵی چوارەم لەناو ماددەی یەكەم و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز د.احمد فەرمووو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەكەم، من پێشتر پێشنیارم كرد كە پێناسەیەكی تر بەڕاستی بۆ خێزان بكرێت، جگە لەوەی كە لێرە هاتووە، (الاسرة: مجموعة الاشخاص الطبیعین تربطهم رابطة الزوجیة والقرابة الى الدرجة الثانیة)، تا ئەگاتە كۆتاییەكەی، من پێم باشە لێرە ناوی ئەفرادانی خێزان بهێندرێ، وەكو پێشتر قسەم لەسەری كرد، هەموو ئەوانەی كە بەپێی قەوانینی ئێمە، بەتایبەت قانونی ئەحوالی شەخصی، ئەوانە بە ئەفرادی خێزان حیساب بكرێن، دیارە خێزان بناغەی كۆمەڵگایە، لە ماددەی 29 لە دەستووری عێراقدا هاتووە، وەكو دەڵێ (الاسرة اساس المجتمع وتحافظ الدولة على كیانها وقیمها الدینیة والاخلاقیة والوطنیة)، لێرە باس لەوە دەكات كە خێزان بناغەی كۆمەڵگایەو بنەمایەكەی ئایین و ئەخلاق و نیشتیمانە، كەواتە لێرە دین و ئەخلاق و خۆشەویستی نیشتمان لە خێزاندا پێویستە، عونفی ئوسەری، ئەوەی كە لێرە هاتووە، توندوتیژی خێزانی، بریتیە لە هەر كردارێك، یان وتەیەك، یان هەڕەشەیان پێ لێ بكرێت، (او التهدید بهما)، یەعنی لێرە كردار، یان وتە تا نەبووبێتە فیعل، من پێموایە لە رووی قانونیەوە دروست نییە، چونكە (لاجریمة ولا عقوبة الا بنص)، كە فیعلێك و، قەولێك هێشتا نەبوو بێ بە فیعل، یەعنی بە فیعلی و اقیع نەبوو بێ، ناكرێ ئیستینادی بكرێتە سەرو عقوبەی لەسەر موتەرەتیب بێ، ئەگەر بگەڕێینەوەو بچینە سەر ماددەی دووەم، خاڵی سێیەم ئەڵی (لاتحرك الدعوى الا اذا كان العنف واقعاً)، وەختێك دەعوا دەجووڵێندرێ، كەوا توندوتیژیەكە بە فیعلی واقیع بوو بێ، یەعنی بوونی هەبێ، لێرە تەهدید بە كردارێك، یان بە وتەیەك كە هێشتا نەبووە، ئەمە واقیع نەبووە، ئیتر بۆ چی لێرە تۆ بە عونفی دادەنێی؟ من پێموایە هەر لێرە پێویست ناكات بەڕاستی، لەگەڵ ئەوەشەم كە لەسەر بنەمای ڕەگەز، (على اساس الجنس) لێرە لابردرێ وەكو پێشتر ئاماژەم پێدا، چونكە هەر توندوتیژیەك كە روودەدات لەسەر ئەساسی ڕەگەز بێ، یان ڕەگەز نەبێ ئەیگرێتەوە، توندوتیژی من پێم باشە لێرە یەك پێناسەی تری بۆ بكرێ، لە

جیاتی ئەوەی کە هەر کردارێك، یان وتەیەك لە تاکەکانی خێزان لە دژ یەکێکی دیکە، یان لەسەر بنەمای ڕەگەز زیانی ماددی و مەعنەویٚ پیٚ بگەینیٚ کە ماف و ئازادیەکانی لە دەست بدات، ئەمە شێوەیەکی تەقریبەن مەتاتی هەیە، من ئەگەر قبولٚ بکەن لێرە، پێناسەیەك بۆ عونفی ئوسەریم پێشنیار کردووە، (العنف الاسري: كل عنف يتسبب او قد يتسبب في ايذاء او الم جسدي او نفسي للمعتدى عليه، يقع في اطار الاسرة، من قبل احد افرادها، بما له سلطة او ولاية او علاقة بالمعتدى عليه، و يمكن ان يكون المعتدى عليه الزوج او الاب او الاخ او غيرهم من افراد الاسرة)و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، (تهديد بالعنف) هەر عنفە، بەڕێز ئارام قادر فەرموو.

بەڕێز ايوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو پێشنیارم هەیە بۆ ماددەی یەك، ئەویش مەسەلەی دادگایە، پێناسەیەك بکریٚ بەوەی کە دادگای تایبەتمەند کە لەو دواییەدا دێینە سەر گفتوگۆکردن لەسەر جۆری دادگاکان و، هەروەها پێشنیارێکی دیکەشم هەیە، کە وەزارەت دیاری بکریٚ، کە بریتیە لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، کە لە بڕگەی 5 و 18ی ماددەی دووی ئەم وەزارەتە، بەڕاشکاوانە باس لەوە کراوە، کە ئەو وەزارەتە ئەرکی لە پاراستنی خێزان و، هەروەها بەدواداچوون بۆ ئەو کێشە کۆمەڵایەتیانەی کەلەناو خێزاندا دروست دەبێت، چونکە ئەگەر بێتو ئێمە سەیری ماددەکە بکەین، تەنها ڕووبەڕووی تاوانبار نابێتەوە، بەڵکو زەحیەش لێرە بایەخی پیٚ بدریٚ، لەبەر ئەوە پێم باشە وەزارەت بکریٚ بە بڕگەیەکی تر، کە پەیوەستە بە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کاك ئەمیر.

بەڕێز امیر گۆگا یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی مادده یەکیٚ لە ئیقلیما، دوو، پیٚ دووی لابردنی وشەی (الاسرة)، تەعریفا ا(لاسرة) بێتە لا بردن، چونکە تەعریفا (الاسره) هاتیە تەعریف کرن گەلەك لە دەستوورا عیراقی، هەڕەوەسا لە لای مەحاکما ژی هاتیە تەعریف کرن، پێویست ناکات دووبارە بێتە تەعریف کرن، سیٚ، ئەز پشتگیریا رەئی بەڕێز جەنابی وەزیریٚ دکەم، کۆ ئەو پێناسە هاتیە بۆ (العنف الاسرى)، ئەو پێناسە بێتە وەکی بێژن پەسند کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەعریفەکە هەر بۆ قانونەکەی خۆمانە، حەقمان چیە بەوی، بەڕێز سۆزان شهاب فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

من جارێکی تر وەبیر هێنانەوەیەکتان بۆ دەهێنمەوەبیر، کە ئێمە ئەم یاسایە لەسەر ئەساسی ئەو جاڕنامەی کە داڕێـژراوە، دەبێ ئـەو بنەمایانـەی کـە هەیـە، فیعلـەن لـە دەنگدانی بـۆ ناوەکـەی، ئێمـە ئیتیبـاعی ئـەو ئیسلوبەمان کرد، کە ئیعتیماد بکەینە سەر ئەو جاڕنامەی نێودەوڵەتی نەهێشتنی توندوتیژی، بۆیە لەوێـدا هاتووە بەم شێوەیە کە بە عەرەبی و بە کوردیش دەیخوێنمەوە، یەك، دوو ئیزافەشم هەیە، یەکەم/ خێـزان لابرێ لەسەرەوە، هاوڕام لەگەڵ بەڕێز مامۆستا عمر، کە دەبێت مەحکەمە لەبەر ئەوەی زیاتر لـە دوو، سـێ جار ناوی هاتووە، دەبێ تەعریف بکرێت، مەحکەمە مەبەستمان ئەوەیـە مەحکەمـەی عـونفی ئوسـەری کـە دروست دەکرێت، مەحکەمەی عونفی ئوسەری، بۆیە من نەصە کوردییەکەی جارێ لە پێشدا دەیخوێنمـەوە، دوایـی نەصـە عەرەبیەکـەی، دەڵێـت: (توندوتیـژی خێزانـی، یـاخود هـەر کردەوەیـەکی توندوتیـژی لەسـەر بنەمای جۆری ڕەگەز ئەنجام بدرێ و ببێتە هۆ، یـان لەوانەیـە ببێتـە هـۆی ئـازاردان، مەینـەتی بـۆ ژنـان، چ لەلایەنی جەستەیی، یان سێکس، یان دەروونی بێت، بە هەڕەشـە لێکردنیشـەوەو، بـە ئەنجامـدانی ئـەم کـارە زۆرلێ کـردن، یـان بـێ بـەش کردنـی زۆرەملـێ لـە ئازادیـدا چ لـە بـواری ژیـانی گشـتی، یـان تایبـەتی)، ئـەوە تەعریفەکەیە کە لە جاڕنامەکەدا هاتووە، بۆیە دەبێ ئەساسی ئەم تەعریفە لە نـاو یاساکەی ئێمـەدا ڕەنـگ بداتەوە، بۆیە دەتوانین بە عەرەبیەکەی کە کەس ئێستا فریانەکەوتن بکرێ بە کوردی، (كل فعل أو قـول أو التهديد بهما على أساس النوع الإجتماعي في إطار العلاقـات الأسـرية المبنيـة علـى أسـاس الـزواج أو القرابـة إلى الدرجة الرابعة من شأنه أن يلحق ضرراً من الناحية الجسدية والجنسية والنفسية وهدراً لحقوقه وحرياتـه)، جا لە پاڵ ئەوەدا ئێمە بابەتێك هەیـە کـە باسـی خێـزان زۆر زۆر دەکـەین، دەبـێ باسـی ئـەوەش بکـەین کـە عومریش، چونکە منـاڵیش لێـرەدا بەشـێك دەبـێ لـەو خێزانـە کـە توندوتیـژی دەکـرێ بەرامبـەری، لەگـەڵ قودرەی جەسەدی، قودرەی بەدەنی، لەبەر ئەوە ئەگەر عومریشی بخرێتە پاڵـەوە، ئـەم نەصـە بـەم شـێوەیە بێت ئەوە هەدەفەکەی خۆی دەپێکێت، کە لە ناو جاڕنامەی توندوتیژیدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز د. بشیر، فەرموو.

بەڕێز د. بشیر خلیل توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ ئەوە کە خـاڵی دووەم لـەو ماددەیـە تـەعریفی ئوسـرە لابچـێ پێویسـتیمان پێـی نییـە، دەکرێ بە دوو وشە لە خاڵی سێیەمدا لە پێناسەکەی عونفی ئوسەریدا جێگەی (أسرة) بکرێتەوە، لە جیاتی خـاڵی دووەم، کـە پێناسـەی ئوسـرەیە مەحکەمـە لـەوێ پێناسـە بکـرێ، خـاڵی سـێهەمیش عـونفی ئوسـەری، منیش ڕام لەگەڵ ئەوەیە کە تەهدیدەکە لابچێ، لەبەر ئـەوەی تەهدیـد فیعـل نییـە، ڕاسـتە جاری وا هەیـە

تەهدیـد دەبێتـە فیعـل، بـەڵام زۆرجـاریش وایـە تەهدیـد ناکاتـە فیعلەکـە، ئێمـە مـەرج نییـە لـە دانـانی پێناسەکاندا ئیللا پابەند بین بە جاڕنامە جیهانییەکان لە هەموو بوارەکانـدا، پێویسـتە ئێمـە تایبەتمەنـدی خۆمـان بپـارێزین، هـەتا جاڕنامـە جیهانییـەکانیش جـەخت لەسـەر تایبەتمەنـدی دەوڵەتـەکان دەکەنـەوە، مەنتیقـەکان دەکەنـەوە، کـە دەکـرێ هـەر وڵاتێـك بۆخـۆی بـەگوێرەی تایبەتمەنـدی کۆمەڵایـەتی خـۆی، بەگوێرەی تایبەتمەندی یاسایی خۆی یاسایەکان دابڕێژێ، یان پێناسەکان دابرێژرێ، بۆیە من لەگـەڵ ئـەوەم کەوا پێناسەکە (كل فعل أو قولٍ صادر من أحد أفراد الأسرة ضد الآخـر وحتـى الدرجـة الرابعـة)، لێـرە ئـەو دەرەجە رابیعەیە دەکرێ لە جیاتی (تعریف أسره) بە کار بێ، (مـن شـأنه أن يلحق ضـرراً مادياً أو معنوياً)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کوێستان محمد، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەکەم، منیش لەگەڵ ئەوەم پێناسەی خێزان لابدرێت، پشتگیری ئەو پێناسـەیە دەکـەم کە سۆزان خان خوێندیەوە، لەبەر ئەو سێ هۆکارە:

یەکەم/ بۆیە پێویستە کە هەڕەشە لێکردنـی تیـا بـێ، ئێمـە خۆمـان هـەر لـەم هەرێمـەی خۆمـان چـەندین حاڵەت هەبووە، کە پێشتر هەڕەشەی کوشتن لە کەسێك کراوە، کاتێـك کـە ڕێکاری یاسـایی نەگیراوەتـە بـەر دواتر کوژراوە کەسەکە، بۆیە تەهدیدەکە گرنگە بمێنێتـەوە، خـاڵی دووەمـم/ کـە پشـتیوانی لـەم پێناسـەیە دەکەم ئەوەیە کە ڕزگارمان دەکات لە پێناسەی خێزان، خاڵی سـێیەمم کـە پشـتگیری لـەو پێناسـەیە دەکـەم ئەوەیە کە رزگارمان دەکات لە پێناسەی خێزان لە خاڵی سێیەم کە پشتگیری لەم پێناسـەیە دەکـەم ئەوەیـە، کـە دەبـێ بـە ئاشـکرا تیایـدا ڕەنـگ بداتـەوە، کـە ئـەو کەسـەی توندوتیـژی بەرامبـەر دەکرێـت لـە ڕووی جەستەیی، لە ڕووی سێکسی، لە ڕووی دەروونییەوە زیانی پێ گەیشتووە، ئـەخیر پێشـنیارم ئەوەیـە، ئەگـەر ئەندامانی بەڕێز دەنگیان نەدا خێزان لابرێ و پێناسەکەی مایـەوە، پێشـنیار دەکـەم (بەمـەرجێك لـە مـاڵی خێزاندا نیشتەجێ ببن) لابرێت، لەبەر ئەوەی زۆرجار کەسی سێیەم و چوارەم لە دەرەوەی خێزان هەڕەشە لە ئەندامانی خێزان دەکات، بۆیە ئەگەر مایەوە ئەوە لابرێ و سوپاس، ئەوەش پێناسەکەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز پەریهان قبلای، فەرموو.

بەڕێز پەریهان قبلای محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی یەکەمەوە، تەعریفی ئوسـرە، مـن لەگـەڵ ئـەوەم کـە ئوسـرە لابرێـت، لەبـەر ئـەوەی لـە تەعریفەکە وازیحە، لە قانونی عێراقی و لە هەموو یەعنی، بەڵام ئەگەر لەبەر ئـەوەی کـە بەنـدێکی تیایـە،

دەڵێ: (شرط إقامتهم في البيت الأسري)، ئێمە خۆمان موجتەمەعێكی شەرقین، موتەرابیتەو موتەكامیلە، دەبینین ئەگەر لەگەڵ یەكیش نەژیاین لە ناو یەك ماڵ دا، بەڵام تەئسیری كوڕی مام و كوڕی خاڵ لە دەرەوە لەسەر ئوسرە زۆر زۆرە، لەبەر ئەوە ئەگەر ئەو تەعریفەش مایەوە ئەو بڕگەیە لابرێ كە (شرط إقامتهم في البيت الأسري)، بۆ ئەوەی قوەتێ بدات بەو قانونە، بتوانێ زیاتر بەرفراوان تر بێت، هەموو كەسێك كە تەهدید دەخرێتە سەر ئەفرادی ئوسرە، كە لە دەرەوە بێ یان لە ناوەوە بێ ئەو قانونە بیانگرێتەوە.

دوو/ لەگەڵ ئەو ڕایەم بەڕاستی، ئەو تەعریفەی كە سۆزان خان و كوێستان خان كردیان، من لەگەڵ ئەوەدام، زۆر زۆر لەبەر ئەوەی كە لە بڕگەی سێیەم هاتووە: (العنف الأسري: كل فعل أو قول أو التهديد بهما صادر من أحد أفراد الأسرة ضد الآخر أو على أساس الجنس، من شأنه أن يلحق ضرراً مادياً)، ئەگەر بێتو ئێمە بێینە سەر ئەوەی كە بزانین عونف چییە؟ خۆی زەرەری جەسەدی و نەفسی و مەعنەوی زیاتر لە زەرەرە ماددیەكە موهیم ترە، لەبەر ئەوەی ئەوانەی كە تووشی بڵێین عونف دەبن، زۆر زۆر گرنگە ئەو بڕگەیەی تیا بێ، كە لە ڕووی ئەوەی كە تەهدید بێت بە وازیحی لە ناو ماددەكە، لە ڕووی تەهدید بە عونفی جەسەدی و نەفسی و مەعنەوی تیا بێ، هەتا ئێستا ئێمە لە هەرێمی كوردستاندا تەعەدای جنسی هەیە لە وڵات، زۆربەی ئەوەی كە ناتوانێ قسە بكات، یان ئەوەتا شكات بكات لە مەحكەمە، لەبەر ئەوەی لەسەر خۆی دەترسێ، یان لەسەر عائیلەكەی دەترسێ، لەبەر ئەوە دەبێ بە وازیحی لێرە دیار بكرێ، بۆ ئەوەی بتوانین قوەتێ بدەین بۆ موكافەحەی ئەو دیاردەیەو لە قانونەكە بچەسپێ ، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز پەیام أحمد، فەرموو.

بەڕێز پەیام أحمد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە من لەگەڵ بۆچوونی هاوڕێكانم سۆزان خان و كوێستان خان، لەگەڵ ئەوەی كە تەعریفی خێزان نەمێنێ، ئەگەر هاتو ئەوەش هەر ما دەبێ ئەوە ڕێكخرێ، بەمەرجێك لە ماڵی خێزان نیشتەجێ نەبێت، چونكە ئەوە بەڕاستی ئێمە دەبینین دەرەجەی سێیە، دەرەجەی دووە لە ماڵی خێزانەكە نیشتەجێ نەبووە، بەڵام توندوتیژی بەرامبەر ئەو ئەندامانەی خێزانە دەكات، لەسەر ئەوەی سێهەم پێناسەكەی كاك دكتۆر كاوە زۆر بە جوانی پێناسەی كرد، كە ئەوە هەر كارێك، یان وتەیەك، یان هەڕەشە كردن لەسەر بنەمای جۆری كۆمەڵایەتی لە چوارچێوەی پەیوەندی خێزانی بنەمای گرتبێ لە ژنهێنان، یان خزمایەتی تا پلەی چوار، یان تەمەن، كە سۆزان خانیش ئیشارەتی پێ كرد، كە زیان لە ڕووی بەدەنی و دەروونی و سێكسییەوە بگەیەنێ، پێشێلی ماف و ئازادیەكان بكات، دیارە ئەوە بۆخۆی ئەوە پێناسەیەكی باشترە بۆ عونفی ئوسەری، لێرەدا هەموو ئەو كردەوانەو، ئەو وتانەمان بۆ دیاری دەكات كە لەسەر نەوعی ئیجتیماعی هاتووە، چونكە ئێمە خۆمان دەزانین لە كۆمەڵگای ئێمە زیاتر توندوتیژییەكان بەرامبەر ئەوە دەكرێ، جۆری

کۆمەڵایەتییەکە دەکرێ، زیاتریش بەهۆی ڕەگەزەوە، ئەوانەی کە کچن، یان ژنن لە ماڵەوە بۆ نموونە باوکەکان، کچەکان لە خوێندن دەردەکەن، لەبەر ئەوەی کچە لە خوێندنەکە دەری دەکەن، یان بۆ نموونە، لەبەر ئەوەی کچە نایەڵێ بڕوات بۆ ئیش کردن، دیارە ئەوە پێویستە ئەوەی تیا بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز بێریڤان إسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو پرۆژە یاسایە پرۆژەیەکی زۆر گرنگە، بۆیە داوا دەکەم گفتوگۆیەکی زۆری لەسەر بکرێت، چونکە ڕای زۆر جیاواز......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موحازەرە مەدە، شەرحی ڕەئی خۆت بدە ڕجائەن.

بەڕێز بێریڤان إسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕەئی من هەڵەیە، خێزان تەنها دایك و باب و منداڵ دەگرێتەوە، بۆیە پلەی دووەم و سێیەم و چوارەم و پێنجەم و شەشەم، ئەوانە بە خێزان دانانێم، هەرچەندە لە ماڵەوەش لەگەڵی بن، زۆرجار خاڵۆزا و ئامۆزا و پوورزا ئەوانە توندوتیژ دەبن بەرامبەر ئەو کەسە، ئەگەر هاتو پێناسەی خێزان هەڵبگیرێ باشترە، ئەگەر هاتو مایەوە تەنها باوك و دایك و مناڵ دەگرێتەوە خێزان، بەنیسبەت ئەوەی پێناسەی توندوتیژی ڕەئیم ئەوەیە لەگەڵ بەڕێز دکتۆر کاوە پێناسەکەی زۆر جوانە، هەروەها ئەو ڕایەی تر هەیە، کە باسی پێناسەی توندوتیژی کرایە لەسەر بنەمای ڕەگەز، من لەگەڵ ئەوە نیم ڕەگەزی تێدا بێ، چونکە سێ چارەکی پرۆژە یاساکە بەرامبەر ژنانە، هەرچەندە ناویشی خێزانە، بۆیە ئەگەر هاتو بنەمای ڕەگەزی تێدابێ، هیچ بەڵگەیەکت نییە، هەڵسەنگاندن نییە، بڵێ لەبەر ئەوەی من ژنم لێم دەدرێ، لەبەر ئەوەی ژنم هەڕەشەم لێ دەکرێ، لە کاتی بڕیاردان بەرامبەر توندوتیژی عەدالەتی پێشان نادا، لەسەر بنەمای ڕەگەز ئەوە لە مافی مرۆڤ (discrimination)ـە دەربارەی ئەوەیە کە تەمیزە، یاسایەکی جیاوازە، بەڵام بۆیە بنەمای ڕەگەزی تێدا نابینم، ئەگەر هاتو ئەو کاتە بنەمای ڕەگەز دیاری دەکرێ، ئەگەر تۆ لە دەرەوەی خێزان بووی ئافرەتێك چوو داوای ئیشی کرد لە دائیرەیەك، لەبەر ئەوەی ئافرەتە تەعینی ناکەن، ئەو وەختە دەتوانی بڵێی لەسەر بنەمای ڕەگەز، بەڵام لە ناو خێزان دوو کەسن، لە دیالۆگ ناگەنە یەك، توندوتیژی بەرامبەر یەك بەکار دێنن، ئەوە بۆیە لەسەر بنەمای ڕەگەز لەگەڵ ئەوەدا نیم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز پەروین عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لە هەموو لیژنەکان دەکەم بۆ هەموو ئەو ئەرك و ماندووبوونەی کە کێشاویانە، من پێشنیار دەکەم کە پێناسەی خێزان لابربدرێت، هەروەها دەقاودەق پشتگیری وتەکانی کاك دکتۆر کاوە دەکەم، بەنیسبەت ئەو پێناسەیە کە دەڵێ: هەر کردارێك، یان وتەیەك هەڕەشەیان پێ لێ بکرێت لە تاکەکانی خێزان لە دژی یەکێکی دیکە لەسەر ئەساسی جۆری کۆمەڵایەتی لە چوارچێوەی پەیوەندییە خێزانیەکان و بنچینەی هاوسەرگیری و خزمایەتی بە پلەی چوارەم، کە زیانی دەروونی و جەستەیی و جنسی پێ بگەیەنێت، بەڕاستی لە کۆمەڵگای ئێمە ئەوڕۆ زۆر زۆر بڵاوە، کە کاتێ مام، یاخود خاڵ دەستێوەردان دەکات لە خێزانەکەی تر بە حوکمی ئەوەی کە بۆ دەرهێنانی هێزی ماسولەکەکانی بەرامبەر ئەو خێزانە، من دەقاودەق پشتگیری وتەکانی کاك دکتۆر کاوە دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ئامینە زیکری، فەرموو.

بەڕێز آمنة ذکري سعيد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەڕای پشتگیری کرن ل ڕەئیا بەڕێز وەزیرێ ڕۆشنبیری کو تەعریفا خێزانێ ژێ دەربچیت و تەعریفا کا دی بۆهاتیە دانان کو پێناسە سەر هەندێ هەر کردار، یان ئاخافتنەك، یان هەڕەشە و گەف کرن دگەل دا ل سەر بنەمای یا جورێ جڤاکی، د چاچوڤێ پەیوەندییێن خێزانی ئو ل سەر ئەساسێ هاڤژینی، یان خزمایەتی حەتا پلە چارێ سەرچاوەی کرد بیتن ئو زیانێن ژ لایێ لەش، دەروون و سێکسی بگەیەنێ و پێشیلیا ماڤێ ئازادیێ وان بکات، پێشنیار دکەم ژێ کو تەعریفا خەتەنێ ژێ بێتە کرن، ڕاستە، یا تایبەتە ئەو تەعریفە کو ڤێرە مەسەلە خەتەنە کردنێ ئەو حاڵەتی کو بۆ هاتیە دەستنیشان کرن، یا تایبەتە بە ژنان ڤە، ژبەرهەندێ ژێ کو ڤێرەدا تەعریفەك بێتە کرن، یان وازیح و ڕوون بیتن، کە مەبەست پێ چیە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سەرگوڵ رضا، فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەك تەعریفاتە، بەڕای من زۆر گرنگە تەعریفەکان بە وردی ئێمە تەعریفیان بۆ بکەین و دیاریان بکەین، سەبارەت بە پێناسەی ئوسرە، زۆر قسە لەسەر ئەوە کرا کە نەمێنێ ئەو پێناسەیە، بەڕاستی خۆی یاساکە، یاسای توندوتیژی خێزانییە، کەواتە دەبێ ئێمە پێناسەی خێزان بکەین، بۆ ئەوەی تەحدید بکەین، خێزان لە کێ و کێ پێك دێ؟ ئەوانەی کە توندوتیژی خێزانی دەکەن لە ناو خێزاندا کێن؟

من پێم باشە تەعریفەکە بەم شێوەیەی لێ بکرێ، بۆ ئەوەی پێموایە هەندێ ئیشکالی تیایە لەوەی (بە مەرجێ نیشتەجێ بێ لە ناو خێزان) لە ماڵ خێزان، یان نا؟ پێموایە تەعریفەکە بکرێ بەوەی (کۆمەڵێ کەسی سروشتین پەیوەندی هاوسەرگیری، یان خزمایەتیان تاکو پلەی، لێرە بکرێ بە پلەی چوارەم، لە هەر شوێنێك نیشتەجێ بن) ئەمە بکرێتە پێناسەیەك بۆ خێزان، بۆ ئەوەی ئەو کەسانەی تر کە جگە لە کەسی سەرەکی خێزان پلەی سێ و چواریش کە توندوتیژی دەکەن بەرامبەر بە کەسەکانی ناو خێزان، ئەوانیش بگرێتەوە لەهەر کوێیەك نیشتەجێ بن، مەرج نییە لەناو خێزانەکان نیشتەجێ بن، سەبارەت بە خاڵی سێ، ئەوە بڕیاری لێدرا کە بەو شێوەیە بێت، بەڵام من پێم باشە ئەوەی کە باسکرا لەسەر توندوتیژی خێزانی، کە باس لەوە دەکرێت کە ئەو کردارە، یان ئەو وتەیە هەتاوەکو نەکرێ و جێ بەجێ نەکرێت نابێ بە تاوان، بەڵام ئێمە خۆمان دەزانین لە قانونی عقوباتیشدا تەهدیدی بە وتەش کە ئەوترێت سەب و شەتم ئەگرێتەوە لە قانونی عقوباتدا، ئەوانە خۆی تاوانێکە پێشتر، کەواتە ئێمە دەتوانین لێرە دایبنێین و ئەوانە، کە دەکرێ لەشێوەی توندوتیژی ئێمە دایدەڕێژین بۆ یاساکە، ئەوانەش بە تاوان دائەنرێت، لە دواتردا کە ئێمە لە ماددەکانی تردا ئێمە عقوبەیان بۆ دادەنێین، پێویستە ئێمە لێرە بە دەقیقی تەعریفەکەی دابڕێژینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر بڕگەی دووەم، منیش هاوڕام لەگەڵ خوشك وبرایانی پەرلەمانتار، کە تەعریفی ئوسرە موشکیلەمان بۆ دروست دەکات، یان بێین عیلاجی بکەین بە شێوەیەکی کە موشکیلەمان بۆ دروست نەکات، لە ئاخیری بڕگەدا هاتووە کە (شرط اقامتهم فی البیت الاسری) ئەمە موشکیلەمان بۆ دروست دەکات، ئەگەر هەڵی بگرین موشکیلەمان بۆ دروست نابێت، تەعریفەکی وافیەو کافیە بۆ ئەم یاسایە، ئەگەر هەڵی نەگرین لێرەدا کوڕە مام و مام و ئەوانە ودەرەجە سێ و چواریش نایەنە بابی ئوسرە، یەعنی دەکرێت کوڕە مامێك، ئان مامێك عونفێك پیشان بدات، کە هیچ عقوبەیەکی لەسەر نەبێت، چونکە تەعریف نەکراوە لە تەعریفی ئوسرەدا نەهاتووە، بۆیە ئەمانە ناگرێتەوە، بەڵام لە بڕگەی سێیەم کە (العنف الاسری کل فعل أو قول أو التهدید بهما) ئەمە دەبێت بە سورەتێك لە سورەتەکانی تەهدید، سورەتەکانی عونف دابنرێت، ئەگەرنا کە لە ماددەی دوودا داهاتووە لە (لاتحرك الدعوی الا اذا کان العنف واقعا) هیچ ئەوەیەك نییە، ئەو وەختە هیچ شتێك نەبووە، بەڵام ئەگەر ببێتە سورەتێك لە سورەتەکانی عونف، دەکرێت تەحریکی دەعواش بکرێت لەسەر ئەو تەهدیدەی کە کراوە، بۆیە یان دەبێ لێرە هەڵی بگرین، یان بە سورەتێك لە سورەتەکانی عونف دابنێین، ئەمە یەك.

دووەم/ من هاوڕام لەگەڵ زۆر لەو خوشك وبرایانەی كە باسی بڕگەی سێیەم دەكەن، ئەگەر تەعریفی ئوسرە هەڵبگرین، لێرە بە یەك كەلیمە دەتوانین ئەو هەدەفەی كە تەعریفی ئوسرە هەیەتی لێرە جێ بەجێی بكەین، (العنف الاسری/ كل فعل او قول او التهدید بهما صادرا من احد افراد الاسرة ضد الاخر او على أساس الجنس حتى الدرجة الرابعة) ئەوە لێرە كافیە، بۆ ئەوەی كە تەعریفی ئەوەشمان لە كۆڵ دەبێتەوە، كە موشكیلەشمان بۆ دروست نابێت، وەكو پێشتر ئیشارەتم پێی كرد، بەڵام من لەوێ بەولاوە موشكیلەم لەگەڵی هەیە، (من شأنە ان یلحق ضررا مادیا ومعنویا وهدرا لحقوقە وحریاتە) هیچ وەختێك ناتوانێ ئیسپات بكرێت ئەمانە هەمووی پێكەوە، چۆن ئیسپات دەكرێت؟ ئەمە دەبێ وابێ، (أو مادیا أو معنویا) دەكرێت زەرەرێك ماددی بێت و مەعنەوی نەبێت، دەبێ (أو) بۆ ئیزافە بكرێت، نەك (و)، (او معنویاً وهدرا لحقوق وحریاتە) ئەمە زۆر زۆر توندە، بەحەقیقەت ئەم هەدرە زۆر موتلەقە، من ئەوەم پێ باشە بنووسرێت (ویشكل تضیقا أو یحد من حقوقە وحریاتە)، هەدرەن زۆر ئەوەیە، زۆر حاڵەتی نادرە ئەمە، حاڵەتی زۆر وەقتینە، ئافرەتێك لە پیاوەكەی تووڕە دەبێت بۆ دوو ڕۆژ و سێ ڕۆژ ئەوە هەدر نییە نیهائیەن، پاش چوار ڕۆژی دیكە موشكیلەیان لە بەین نامێنێت، بۆیە بە تەزیق، یان یوحەد كە تەحدیدی دەكات (من حقوق وحریاتە) ئیزافە بكرێت بەو شێوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری سەد لە سەدی د.كاوە دەكەم پێناسەیەكی زۆر جوان و گشتگیری كرد بۆ ئەم پێناسەیەی خێزان، لەم پێناسەیە من پێموایە قسە لەسەر هەرسێ، چوار لایەنەكە كراوە، كە پێناسەی هەڕەشە كردن، یان با بڵێین توندوتیژی دەكات، كە ئەگەر بە كردەوە بێت، یان بە قسە كردن بێت، یان بە هەر جۆرێكی هەڕەشە بێت، لە خاڵێكی تردا دیاری كردووە كە جۆری كۆمەڵایەتیە لەناو ئەم پێناسەیە، خاڵێكی تر، كە باسی خێزان دەكات، پەیوەندی خێزانیەكە لەسەر بنەمای ژنهێنان و شووكردن، واتە خێزانێكی ژن وپیاو و منالەكانی بێ، یان لەسەر بنەمای خزمایەتی بێت، كە چەندكەسێكی تر لە دەرەوەی خیزان لەناو چوارچێوەی ئەو ماڵەدا بژیت، واتە پێی دەوترێت هەر خێزان، بەڵام چی كۆی كردوونەتەوە، با بڵێین بەشێوەی بنەمای خزمایەتی، زیانەكەشی زۆر بە جوانی ڕوونكراوەتەوە، كە لەڕووی بەدەنی و سێكسیەوە دیاری كردووە زیان بگەیەنێ، وا پێشیلی ماف و ئازادیەكان دەكات، من بۆیە پشتگیری دەكەم و ئەم پێناسەیەی كە زیادم كردووە، تەنها تەمەنە تیای نەبووە لە پێناسەكەی دكتۆر، ئەویش بەو شێوەیە من پێناسەی دەكەم، هەر كارێك، یان قسە پێ كردنێك، یان هەڕەشە كردن لەسەر بنەمای جۆری كۆمەڵایەتی لە چوارچێوەی پەیوەندی خێزانی بنەمای یەكگرتوو لە ژنهێنان، یان خزمایەتی تا پلەی چوارەم لەهەر

تەمەنێكـدا بێـت، تەمەنەكـەى تيـا بێـت گونجـاوترە، چـونكە كـە زيـانى لـەڕووى بـەدەنى و دەروونـى و سێكسيەوە بگەيەنێ و پێشيلى ماف و ئازاديەكان بكات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك شێرزاد فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شريف:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

قسەكانى مـن هـەمووى كـرا يـەك/ لـە بڕگـەى دوو دەمـەوێ تەئكيـدى لێ بكەمـەوە، ئـەويش دەڵـێ، خێـزان كۆمەڵە كەسێكى سروشتين پەيوەندى هاوسەرگيرى، يـان خزمايـەتى تـاوەكو پلـەى دووەم هەيـە، جا لەهـەر جێيەك دابنيشن دەبێ خزمى پلەى سێ و چوار، بەمـەرجێك لـەماڵى خێـزان نيشـتەجێ بـن، يـەعنى ئێمـە لێرە ئەوە دەزانين ئەگەر كچێك لە ماڵەكە شـووى كـردو ڕۆيـى دەچـێتە مـاڵێكى ديكـە، لـەو كاتـەى براكـەى دەتوانێ بچێ لەوێ توندوتيژى بەرامبەرى بكات، بۆيە مـن پێشـنيار دەكـەم، ئـەوە لابـەرن بـە مـەرجێك لـە ماڵى خێزانى بێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئاشتى خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتى عزيز صالح:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بە پێناسەى يەكەم، كە خێزانە خـۆى لـە خـودى پێناسـەكەدا تـەناقوزێكى تيـا هەيـە، كـە سـەرەتا تەعريفى خێزان دەكات بەوەى كـە كۆمـەڵێك كەسـى سروشـتين و پەيوەنديـەكى هاوسـەرگيرى، يـان خێـزان بەيەكەوەيان دەبەستێتەوەو لە كۆتـايى پێناسـەكەدا هـاتووە كـە بـاس لـەوە دەكـات يـەكێك لـە مەرجـەكانى مانەوەيانە لەناو خێزاندا، يـان لـەناو ماڵێكـدا، يـان بـا بڵێين زۆر خێـزان هەيـە كـە پەيوەنـدى مـەرج نييـە سروستى كۆيان بكاتەوە، لەوانەيە بە قانون ئەو خێزانە تەشكيل بـوو بـێ، بـەپێى قـانونى عيراقـى، ئـەگـەر (ضم) بێ، ئەگەر بەپێى قانونى وڵاتانى تربێت تەبەنيە، واتە ئەوانـەى كـە منداڵێـك دەگرنـە خۆيـان، ئەمـە تەشكيلاتى ئەم خێزانە، تەشكيلاتێكى قـانونى بـڕوا پێكـراوە، بـەپێى قـانون و دەسـتوور، بـەڵام خێزانێكـى سروشتى نييە، بـەڵام مـەرجێكى تـرى تيـا هەيـە ئـەو منداڵـە كـە لـەناو خێزانەكـەدا دەمێنێتـەوە، لەسايەى چەترى ئەو خێزانەدا پەروەردە دەبێ، بۆيە مـەرجى دووەمـى تيـا دەبـێ بـەپێى تەعريفەكـە، بـەڵام بەشـى يەكەمى تيا نييە، كە بەشێوەيەكى سروشتى، بەڵكو ئەو خێزانە خێزانێكى دروست كراوە بەپێى ياسا، بۆيە خودى پێناسەكە خۆى پێناسەيەكە گشتگير نييـە، كـە هـەموو ئەنـدامانى خێـزان بگرێتـە خـۆ و، ئەمـەش قانونە، پێويستە ئەمەى بەسەردا نەڕوات.

سەبارەت بە پێناسەى دووەم، من پشتگيرى و بەرگرى لەو ڕايە دەكەم، كە پێويستە تەحديد بكرێـت جـۆرى كۆمەڵايەتى، يان ڕەگەز تيايـدا جـێ بكرێتـەوە لـەناو ئـەو پێناسـەيە، چـونكە ڕاسـتە ڕايـەك هەيـە كـە ئـەم

یاسایە بۆ توندوتیژی خێزانیەو تۆمارکردنی ڕەگەز دەبێتە هۆکارێك کە جۆرێك لە تەمیز دروست بکات، بەپێچەوانەوە، بەپێی ئەو داتایانەی کە لە لامانەو کۆکراوەتەوە لەچەند ساڵی ڕابردوودا، دەبینین کە زۆربەی توندوتیژیەکان بەداخەوە لەسەر بنەمای ڕەگەزە، کە ئەمە حەقیقەتێکە، دەبێ ئێمە ڕووبەڕووی ببینەوە، بۆ نموونە، ئەگەر بە تەنها کۆمەڵێك لە توندوتیژیەکان بخەینە بەرچاوی خۆمان کە لە خێزاندا هەیە لە هەرێمی کوردستاندا هەمووی لەسەر بنەمای ڕەگەزە، بۆ نموونە، دەست درێژی سێکسی، بازرگانی کردن زۆر جار بە ژن لەڕووی سێکسیەوە، خەتەنەکردنی ژنان، بەزۆر خۆپێ کوشتن، یان هاندان بۆ خۆکوشتن، هاوسەرگیری بە زۆر، نەتوانینی هەڵبژاردنی هاوسەرگیری کە زۆر جار یەکێك دەخرێتە ژێر فشارەوە لە دەرەوەی ئیرادەی خۆی یەکێك هەڵبژێرێ، توندوتیژی پەیوەست بەمارەیی، ئەمە زۆرترە لەسەر ڕەگەزی نێر زەق نەبووەتەوە، فرەژنی، هەڕەشەی کوشتن لەسەر ناموس، کوشتن لەسەر ناموس، هەموو ئەمانە کۆمەڵێك جۆری توندوتیژیە، کە لەسەر بنەمای جۆری کۆمەڵایەتی ڕەگەزی بەرامبەر بەشی شێری بەر ژن دەکەوێ، بۆیە گرنگە لەناو ئەو پێناسەیە جۆری کۆمەڵایەتی تەحدید بکرێت، چونکە بەداخەوە بەشێکی گەورە لەو توندوتیژیانە لەسەر ئەو بنەمایانەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت پێناسەی خێزان منیش هەر ڕەئیم لەگەڵ ڕەئی برادەرانە کە لابچێت، چونکە ئەو پێناسەیە پێناسەیەی خێزان نییە، پێناسەی عائیلەیە، یان دەکرێت بیکەینە خانەوادە، یان بنەماڵە، نەك خێزان، ئەوە گۆڕانکاری پێ بکرێت، بەنیسبەت بڕگەی سێیەم هەر لە ماددەی یەکەم پێناسەی توندوتیژی خێزانی، منیش هەر هاوڕام لەگەڵ برادەرانم و د.کاوە، کە تەعریفەکەی وای لێ بێت، توندوتیژی خێزان/ بریتیە لە ئەنجامدانی هەر ڕەفتارێك، کردەوەیەك، یان وشەیەکی توندوتیژی، یان هەڕەشە کردن بە ئەنجامدانی لەلایەن هەریەك لە ئەندامانی خێزان بەرامبەر بە ئەوەی تر، یان لەلایەن هەرکەسێکەوە بەهۆی پەیوەندی خێزانی و خزمایەتیەوە، بەیەکیان دەبەستێتەوە تا پلەی سێ یان چوار، بەتایبەتی بەرامبەر ئافرەت، بەساڵاچوو و منداڵ لە ئاکامدا زیانی دەرونی و جەستەیی و سێکسی لێ بێتە کایەوەو ماف و ئازادیەکان زەوت بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شەونم خان فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێ لەسەر ماددەی یەکەم بڕگەی سێ قسە بکەم، (العنف الاسری) باس لەوە کرا کە لەم بڕگەیە تێیدا هاتووە، کە تەهدید کردن، واتە هەڕەشە کردن، بێگومان مانەوەی ئەم واتایە زۆر گرنگە لە پرۆژەکەداو ئیشارەتی پێ بدرێت، چونکە هەڕەشە کردن یەکێکە لەو توندوتیژیانەی کە لە خێزانەکاندا بەرامبەر هەموو ئەندامانی خێزان دەکرێت، چ لە ژن، چ لە پیاو، چ لە منداڵ، زۆرجار منداڵ وا لێ دەکرێت کە ئازادیەکانی بەهۆی هەڕەشە لێ کردنەوە لێ سەلب دەکرێ و وای لێ دێت منداڵەکە منداڵێکی نەخۆش دەردەچێت و ئەوەندە چاوی لێ سوور کراوەتەوەو ئەوەندە تووڕە بوون لێی، منداڵەکە شەخسیەتێکی نوقسان دەردەچێ، هەروەها بەنیسبەت ئافرەتانەوە، زۆر جار ئەو هەڕەشە کردنانەی کە لە خێزاندا کە کراوە و کاری یاسایی لەسەر ئەنجام نەدراوە، یاخود نەگەیەنراوەتە مەحاکم کە ئیشی لەسەر بکرێت، هەروەك کوێستان خان پێشتر باسی کرد، بەهۆی ئەوەی کە کاریسەی گەورەی لێ ببێتەوەو تاوانی لە دواوە دروست ببێت، پاشان دانانی وشەی جنس بێگومان ئێمە دوێنێ لەگەڵ ئەو لیژنانەی کە کۆبووینەوە قسە و باسێکی زۆر لەسەری کرا، بۆیە بەدوو راش ئەو ڕایە دابەزی بە دوو بڕگەی جیاواز، چونکە بەڕاستی لەناو خێزانەکاندا ڕاستە توندوتیژی خێزانی ئێمە باس دەکەین، توندوتیژیەکان لەسەر پیاو لەسەر ژن و منداڵ و، بەڵام زۆربەی زۆری توندوتیژیەکان لە خێزانە، ئێمە هەمووومان لە خێزانەکانی خۆمانەوە لە دنیاشدا کە دەکرێت، بەرامبەر بەڕەگەزی مێینە دەکرێت، بەرامبەر بە جیاوازی ڕەگەزیەکان دەکرێت، لە بەسیت ترین حاڵەت کە منداڵێ لە خێزانێك دا لە دایك دەبێت جیاوازی دەکرێت، ئەوە کوڕە، ئەوە کچە، تا دەگاتە هەموو حاڵەتە توندوتیژیەکانی تر کە بەرامبەر هەموو یەکێکمان لەڕۆژانەدا ڕەنگە ئەو توندوتیژیانە پیادە دەکەین و، هەموو یەکێکمان ئەو حاڵەتانە لە خێزانەکانماندا دروست دەبێت هەتا دەگاتە حاڵەتی خوێندن، یەکەم کەس دەر دەهێنرێ، کچەکانن لەباتی کوڕەکان، بەتایبەتی لە لادێ نیشینەکاندا، کە لادێکە مەکتەبی تیا نییە، یاخود کە خێزانەکە دەگەڕێتەوە بۆ لادێ توندوتیژی بەرامبەر کچەکە دەکرێت، کە کچەکە دەرئەهێندرێ لە مەکتەب، نەك کوڕەکە لەمەکتەب دەربهێندرێ، هەروەها توندوتیژیەکانی دیکەش بە هەموو جۆرەکانیانەوە، لەبەرئەوە ئەو نوقتەیەمان بۆ ئەوە ئێمە لێرەدا داخڵ کرد، بەڵام د.کاوە ئیقتراحێکی کرد، بەڕاستی سەرنجڕاکێش بوو، کە لێرەدا لەسەر ئەساسی جۆری کۆمەڵاتیەوە، واتە جەندەر، چونکە ئەم وشەیە شمولیە، منداڵیش دەگرێتەوە و ژنیش دەگرێتەوەو پیاویش دەگرێتەوە، ئێمە ئەو نوقتەیەمان کە لەگەڵ لیژنەکان ئیزافە کرد، بەس بۆ ئەوەی کە بەتایبەتی تەرکیز بکەینە سەر ئەو توندوتیژیانەی بەرامبەر ژنان دەکرێت، بەڵام ئەگەر جۆری کۆمەڵایەتی لێرەدا بەکاربهێندرێت، یاخود جەندەر، ئەمە لێرەدا شمولی تر دەبێت بەنیسبەت خێزانەکانەوە، هەروەها لە کۆتاییدا ئەگەر ئەمەش نەیەتە دەنگدان، پشتگیری لە ئیقتراحەکەی د.کاوە دەکەم، چونکە زۆر نزیکە لەم سیاغەیەی کە لیژنەکان

کردوويانەو، هيچ جياوازيەكى ئەوتۆ نيە لە سياغەكەدا، چونكە هەمان هەدەف دەدات بە دەستەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفيق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ديارە من سەرەتا لەبەرئەوەى ئێمە وەكو ليژنەى ژنان و زۆرێك لە ليژنەكانى تر ماوەيەكى زۆرە مەشغولين بەم موناقەشەو گفتوگۆ كردن لەسەر ئەم ياسايەوە، فەترەيەكى زۆر ئەم ياسايە لەبەردەم ڕێكخراوەكانى كۆمەڵگەى مەدەنى و ڕێكخراوەكانى ژنان بووە، ئەمەى كە ئێستا ئێمە دامان ڕشتووە وەكو ليژنەى ژنان تەمەنام دەكرد ئەندامانى ليژنەى ژنان ديفاعيان لە ڕەئيەكەى خۆمان بكردايە، وەك لەوەى ڕاستەوخۆ بچينە سەر ڕەئى ئەندامێكى بەڕێز كە ئێستا تەرحى دەكات، بۆيە من پێموايە يەكەم جار ئوسرە زەرورە ئێمە لێرە پێناسەى بۆبكەين، بۆچى؟ لەبەرئەوەى ئەسڵى ياساكە توندوتيژى خێزانيە، ئەمە يەك، دوو/ ئێمە بۆيە پێناسەى دەكەين، بۆ ئەوەى ئەو پێناسەى كە لە قانونى ئەحوالى شەخسى هاتووە و ئەو مەبەستە ناگرێتە خۆى كە ئێمە دەمانەوێ، دەمانەوێ لەم ياسايە بە خەڵك بڵێين ئەم توندوتيژيە شمولى كێ و كێ دەكات؟ يەعنى ئەم ياسايە بۆ كێ و كێ يە؟ بۆيە هاتووين وتومانە قەرابە، ياخود بڵێين خزمەكانى پلە يەك و پلە دوو و پلە سێمان داناوە، تەنانەت ئێمە وەكو ليژنەى ژنان ڕەئيمان لەگەڵ ئەوانە بوو كە شەرتە (في البيت الاسري)دابندرێت، ئێمەش كە قەناعەتمان وايە لە هەندێ شوێنى ئەترافا، ئامۆزاو مامەكان توندوتيژى بەرامبەر بە داخيلى خێزان دەكەن، بۆيە مانەوەى ئوسرە، لەبەر ئەوەى لە پێناسەى خێزان ئەبێ بمێنێت، بۆ ئەوەى ئێمە بە خەڵك بڵێين ئەم خێزانەى لێرە ئەمانەوێ لێرە كێيە؟ ئەمە يەك.

دوو/ مەوزوعى عونفى ئوسەرى، ئەمە شتێك نييە تەنها ئێمە هەستى پێ بكەين، ئەمە ئەسڵەن ئاينى پيرۆزى ئيسلام زۆر بە جوانى بنەماى ئەم عونفەى لەسەر ئەساسى ڕەگەز ديارى كردووە، بۆچى؟ چونكە ئەفەرموێت (فإذا المؤودة سئلت) ئەوەى كە كچ زيندە بە چاڵ ئەكات، نێرينەكان بوون، ياخود كاتێك كە ئەفەرموێت (اذا بشر احدهم بالأنثى ضل وجهه مسودة) كاتێك موژدەيان پێ ئەدرێت كچيان ئەبێ، كێ پێى ناخۆش بووە؟ پياوەكان بوون، كەواتە كاتێك لەسەر زمانى دايكى مريم، خواى گەورە پێمان ئەڵێ كچ وەكو كوڕ نييە، بەڵام خواى گەورە ئەفەرموێت (فتقبلها ربها بقبول حسن) بۆ ئەوەى بيسەلمێنێت كە كچ و كوڕ وەكو يەك وان، ئەڵێ نا جوانترين قبوڵ كردن قبوڵى ئەكات ئەو نەزرە، ئەم عونفە شتێكە لە سايكۆلۆژى ئينسان هەيە، بۆيە ئێمە كە ئەڵێين يەكێك بەرامبەر بە يەكێك ئەيكات، ئەمە هەمووى شمول دەكات، يەعنى ئەوەى كە كوڕێك بەرامبەر خوشكەى ئەيكات، كچێك بەرامبەر بە باوكى ئەيكات، خەسوويەك بەرامبەر بووكەكەى ئەيكات، ئەمە بەشى يەكەمى پێناسەكە شمولى ئەكات، ئەڵێ (من احد افراد الاسرة ضد

الآخر)، ئەوەی دووەم کە ئەبێت تیای بێت لەسەر بنەمای ڕەگەز، بۆ ئەوەی تەحدیدی بکەین، کە ئەگەر سووکایەتیەك بە ئافرەت بکرێت لەناو خێزان، لەبەر ژن بوونی، ئەمە جورمێکی گەورەیە خوا دژایەتی ئەکات، نەك ئینسانەکان، لەبەر ئەوە من پێموایە ئەگەر بکرێت ئێمە وەکو لیژنەی ژنان بەڕاستی داکۆکی لەم دوو پێناسەی خۆمان بکەین، کە چەنیدکە موناقەشەی لەسەر دەکەین، ئەم پێناسەی ئوسرە بمێنێت و، عونفی ئوسەریەکەش بەو شێوەیەی لێ بکرێت کە لە عەلا ئەساس جنسەکەشی تیا بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستت خۆش بێ، بەڕێز گەشە دارا.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دیارە لە لیژنەکەمان راستە پێشتر ئەو پێناسەیەی هەبوو، بەڵام کە بەڕێز د.کاوە ئەو پێناسەیەی کرد، من قەناعەتم بەوەوە پەیدا کرد، کە ئەوە زیاتر تەعریفێکی جامع مانعە، یەعنی جامع هەموو ئەو ئامانجانەی کە ئێمە لە یاساکەدا مەبەستمان بێ بیکەین، لەو تەعریفە کۆبۆتەوەو، مانعیشە لەوەی کە تەسەروبێ هەر مانایەکی تر بکات لە دەرەوەی ئەو ئامانجانە کە ئێمە لە یاسایەکە ئەمانەوێت، ئەوەی کە من مەبەستمە زۆر تەئکیدی کردۆتە سەر مەسەلەی ئیجتیماعی، ئەگەر ئێمە مەبەستمان توندوتیژیە بەرامبەر تاکەکان لەسەر ئەساسی ڕەگەز، نەوعی ئیجتیماعیش کە جۆری کۆمەڵایەتیە هەردوو ڕەگەز دەگرێتەوە، واتە ئەگەر ئەو توندوتیژیە لەهەر یەکێك لە هاوسەرەکان بەرامبەر ئەویتر بیکات، یاخود لەسەر ئەساسی تەمەن بێت، گەورە بەرامبەر بە بچووك بیکات، یان بچووك بەرامبەر بە گەورە بیکات، ئەمە هەمووی ئەگرێتەوەو، بەنیسبەت ئەوەشەوە کە وەکو کوێستان خان گوتی، ئێمە ڕزگارمان ئەبێ لە تەعریفی خێزان، کە بڵێین وەڵلا با دەرنەچین لە دەرەوەی خوشك و برا و دایك و باوك، چونکە کەلتووری موجتەمەعەکەی ئێمە وایە، بونیادی کۆمەڵگەکەی ئێمە وایە، کە لە دەرەوەی خێزانەکانیش بڕیار دەدەن لەسەر چارەنووسمان، لەسەر چارەنووسی تاکەکان، ئامۆزاو پورزا، ئێمە قەزیەمان هاتۆتە لیژنەکە، ئامۆزا کچێکی کوشتووە بە سك پڕیەوە ختستویەتیە چاڵەوە، لەبەر ئەوە ئێمە ئەتوانین بڵێین ئەو تەعریفە، تەعریفێکی زۆر جامعە ومانعە، ئەو ئاسارە جەسەدی جنسی و نەفسیەی کە بەجێی ئەهێڵێ، پێموایە ئەو توندوتیژیە کە بەسەر جەسەدی ئەو کەسەوە بەجێ ئەمێنێت، جیاوازە، یەعنی کە ئەڵێی ماددی، زیاتر بۆ لایەنی ماددی و پارە ئەچێت، بەڵام جەسەدی ئینسان، پێموایە کەناوی بهێندرێت، من زۆر لەم یاسایە تەئکید لەسەر ناوهێنان ئەکەمەوە، چونکە پێموایە یاسایەکە، تەنها هەر یاسایەك نییە، بۆ گۆڕینی کلتورێکیشە، لەبەر ئەوە زەق کردنەوەی هەندێ ناو بە زەروری ئەزانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز تارا ئەسعەدی.

بەڕێز تارا تحسين ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من لەگەڵ ئەوەم پێناسەی خێزان بمێنێت، چونکە ئێمە کە ئەم یاسایە دەردەهێنین بۆ خێزانە، ئەم پێناسەیەش کە کراوە لە دوای ئەو کۆبوونەوە هاوبەشەش کە کردومانە هەمووی ئێمە ئیستینادمان کردووە، لەسەرئەوەی کە چی بگونجێت وەکو پێناسە بۆ خێزان بە گشتی، ئێمە هێناومانە تا پلەی سێیەم، چوارەم لەگەڵی، بەلاَم من لەگەڵ ئەوەم مەرجیش نییە، ئەگەر لەناو خێزان، ماڵی خێزاندا بێ، چونکە زۆر جار هەیە، هەروەکو برادەران ئیعادەی ناکەمەوە، زۆر شت ڕوویداوە، هەر لە هەمان خێزانە، بەلاَم لەگەڵی ناژی، لەبەر ئەوە مەرجی بوون لەناو خێزان لابرێت لە پێناسەکە، هەتا وەکو بزانین خێزان بە گشتی ئەوانەش ئەگرێتەوە، هەتا ئەگەر لە دەرەوەی خێزانەکەش بێت.

دووەم/ شت لە توندو تیژی خێزانی، من لەگەڵ ئەوە پێناسەیەم دیسانەوە کە ڕای دووەمە، ئێمە لە ناو لیژنەکە هاوڕابووین وەکو کۆمەلاَیەتیش لەگەڵ هی ژنانم، کە ئێمە زۆری ئەو پێناسەیە وەکو خۆی بێت، بەس ئەمەی بۆ ئیزافە بکرێت، کە لە دژی یەکێکی تردان، کە لەسەر بنەمانی ڕەگەز لەگەڵیم، یانیش لەسەر بنەمای جۆری کۆمەلاَیەتی، ئەوەش ئیزافە بکرێت زیانی ماددی و مەعنەوی باس نەکرێت، بەڵکو ماددی و مەعنەوی چی ئەگرێتەوە؟ جەسەدی و نەفسی و جنسی، کە ئەمانە هەموو بەشەکانیەتی لەناو ماددی و مەعنەوی، بەلاَم بۆیە باسی دەکەین، ڕاستە خەڵکانی ڕۆشنبیرو ئەوانەی دەیخوێننەوە زۆری لێی تێ دەگەن چیە ماددی و مەعنەوی؟ بەلاَم زەق کردنەوەی هەندێ بابەت، لێرەدا مەبەستمان خزمەتکردنە، بۆ ئەم پڕۆژەیەی کە ئێمە لێرەدا دەیهێنین، بۆ ئەوەی ئەو دابونەریتانەی کە هەمانە ئەوەی جوانەو ڕێکوپێکە تەنزیمێکی بۆ بکرێت، ئەوەی کە بەپێی، یان بەناوی مافەوە بەخۆی دەدات، هەر ڕەگەزێك بە ئەوەی تر کە پێشێلی مافەکەی بکات، لێرەدا بە قانون بوەستێندرێت، لەبەر ئەوە لەناو توندوتیژیەکە، ئیزافەی جەسەدی و نەفسی و جنسی بکرێت و، بنەمای جۆری کۆمەلاَیەتی بۆ زیاد بکرێت، من دەقاودەق بەڕاستی تەئید دەکەم ئەو شتە جوانانەی کە لەناو پێناسەکەی د.کاوەش هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بەیان احمد.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل دەستپێکێ ئەز پشتەڤانیا ل هەمی وا نگوتنێت ناسك خانێ دکەم، یا دوێ دگەڵ هندێ دامە کو ئوسرە بمینیتن، چونکی وەکو عورفەکی یاسایی ناو ڤی پەرلەمانیدا چەند جار وەختی موستەلەحەك دووبارە بوو، ڤێتن بێتە پێناسە کرن، ئەڤە خاڵەك، خالا دوێ ژی مەزموونێ ڤێ پڕۆژەی یاسایی، چارچێوەی هەمی بەحسێ خێزانێ دکەتن، ل بەر هندێ مانەوەی خێزانێ دەف من گەلەك و گەلەکا زەروریە، چونکی ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینێ، ل دەستوورا عیراقا فیدڕاڵی پێناسەی خێزانێ هاتیە کرن، ڕەش نڤیسێ پڕۆژێ

دەستووریٚ هەریٚما کوردستانیٚ هەروەسا یا تیٚدا هەی، لەو ما ئەز بیٚژم بلا بمینیتن، بەس ئەخیرا ویٚ (شرط اقامتهم في البيت الأسري) ئەز بیٚژم ئەو شەرت حەزف ببیتن، (سواءً ان كانوا مقيمين في مسكن واحد ام لا) یەعنی ئەڤە ئیزافە ببیتن، پیٚم باشە، هەروەسا پشتەڤانیا ل بۆچونا مامۆستا عمر عبدالعزیزیٚ دکەم بۆ پیٚناسە کرنا مەحکەمەش ژی ل ویٚریٚ بیٚتە کرنیٚ، ئو عونف ئوسەری ل سەر ئەساسی جنس بیتن، گەلەك سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، عبدالسلام بەرواری.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس قسەکانی من کرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز، کاك نەریمان ناوت نەنووسرابوو، نازانم، دەباشە فەرموو، مادەم دیفاع لە خانمان دەکەی فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پێناسەی ئوسرە، ئەگەر ئەو پێناسەی بەڕێز جەنابی وەزیر تەبەنی بکرێت، ئیشکالێکم لەسەری نییە، بەلاّم ئەو پێناسەیەی ئێرە کە کراوە (مجموعة اشخاص طبيعين تربطهم رابطة زوجية او المصاهرة او القرابة الى الدرجة الرابعة)، لەبەر ئەوەی موساهەرەش هەندێ جار توندو تیژیەکان بەهۆی زاوایەکەو خزمەکانی زاوایەکە ڕوو ئەدات، بۆیە ئەبێ ئەوەش مەنع بکەین، بۆ ئەوەی شامل تر بێت، ئیتر ئەوەکەی تر پێویست ناکات بینووسین کە وتمان لە دەرەجە رابیعە، (شرطهم اقامتهم في البيت الأسري)، توندوتیژیەکان شەرت نییە هەر لەناو خێزان ڕوو بدات، بەلکو کەسانێك هەیە لە دەوەی خێزان، بەلاّم بەهۆی خزمایەتیەوە تەنانەت بەهۆی عەشیرەتیشەوە هەندێ جار ئەو توندوتیژیانە دەکرێت، سەبارەت بە پێناسەی عونف ئوسەری، من لەگەلّ ئەو پێناسەیەی یەکەمم، بەلاّم جەسەدیەن و نەفسی بۆ زیاد بکرێت، (وهدرا لحقوقه) ئەوە بکرێت بە جەمع (هدرا لحقوقهم)، لەبەر ئەوە (حقوقه) لە ڕووی زمانەوانی بۆ مێ ناگونجێت، کەواتە دەبێ بلێین (لحقوقها) بەلاّم کە وتمان (هدرا لحقوقهم وسلبا لحرياتهم) سلبەن جیایە، هەدرەن جیایە بەڕاستی، بۆیە لە قانونیش هەر بە سەلب هاتووە حوریات، بۆ سزادانی، من لەگەلّ ئەوەم کە ئەمە فەرعی (أ)ی تەعریفی عونفی ئوسەری بێت، لەبەر ئەوە هەندێ جار جۆری تر توندوتیژی ڕوو ئەدات، بەلاّم دەبێت ئێمە ئەوە بکەین بە (أ)، دووەم بکەین بە (ب/ كل من حصل العنف الأسرى امامه او علم بها لم يقم بمنعها دون عذر شرعي)، هەندێ جار تاوانێك ئەکرێت لە بەرامبەری، لەناو خێزان، جا عادەتەن ئەو تاوانانەی کە لەناو خێزان دەکرێت، زۆر زەحمەتە ئیسپات کردنی لە رووی مەحکەمەوە،

لەبەر ئەوە من خۆم لەو بوارە زۆر ئیشم کردووە، هەموو خێزانەکان کۆکن بەناوی سومعەت و بەناوی ئەوەی کە خێزان تێك نەچێ، کەس نە شاهێتی ئەدات، کەس نە بەڵگە هین ئەکات، بە بەرچاویشت دێت و دەڕوات، هەندێ جاریش هەیە، هەر خێزانەکە خۆی منالێك دادەنێ عونفەکە بکات، دەمانچەیەك دادەنێت، فیشەکێك لە پێشەوە دادەنێت، فێری ئەکات کە دەستی پیا بنێت، دوای ئەو منالە قانونیش نایگرێت، من خۆم لەو بوارە ئیشم کردووە، چەندین جار تاوانی وەها کراوە، بۆیە ئەبێت قانونەکەمان بە شێوەیەك بێت کە ڕێگەی لێ بگرین، ئەوە بکرێت بە (ب)، (ج/ کل من حرض او ساهم او مهد على العنف الأسري)، بەڕاستی ئەمە زۆر گرنگە، هەندێ خەلك هەیە هەڵنان ئەکات، ئەوەمان نەکردووە، کە ئەوە لە زیمنی عونفەکە دایە، یان هاوکاری ئەکات (ساهم)، یان (مهد) ئەو ڕێ خۆشکەری ئەکات، ئەم سێ حاڵەتە زۆربەی حاڵەتەکان ڕوودەدات لەناو خێزان بەم شێوانە ڕوو ئەدات و، خۆشی دەرئەکات لەم یاسایە سبەینێ، کە بیگرێتەوە، بۆیە ئەوە بکرێت بە (أ) و (ب) و(ج) من ئەوەم پێ باشە، لەگەڵ ئەوەشم کە ئێمە لێرە کە موستەلەحەکانمان هێناوە، باسی عونفی ئوسەری دەکەین، باشە ئێمە ئەنواعی عونفی ئوسەری چیە؟ ئێمە نابێت ئەنواعی عونفی ئوسەری لێرە دایبڕێژین، کە عونفەکان چین؟ ئەگەر لێرە دامان ڕشت لەماددەی دووەم، لە جەدوەلێکی تری ماددەی دووەم ڕزگارمان ئەبێ، کە دوو ڕەئی هەیە بۆ ئەو حاڵەتە، ئەنواعەکانیشی لێرە هاتووە، بەلاَم بە کەموکورتی هاتووە، کەمی تێدایە، بۆ نموونە قەتل و جەرحی هەرتیا نییە ئەسلەن، لە ماددەی دوو، ڕەئی دووەمیان، کە ڕەئی یەکەم دەڵێت (يحظر على أي شخص يرتبط بعلاقة أسرية أن يرتبط أي صورة من صور العنف الأسري) سوەرەکانی عونفی ئوسەری چیە؟ واتە ئەنواعەکانی چیە؟ هیچ نەهاتووە، ئەنواعی عونفی ئوسەری ئەبێ دەست نیشان بکرێت، خۆ ئەگەر عونف بێت بە شێوەیەکی عام، قانونی عقوباتی عێراقی ژمارە (111) ساڵی 1969، عونف بەشێوەیەکی عام هاتووە، ئێمە لەبەر ئەوەی قانونێکی خاس دادەنێین، بۆ عونفێکی خاس دادەنێین، ئەبێ نەوعی عونفەکانی بۆ دەستنیشان بکەین، لەبەر ئەوە تێکەلاَویەك دروست دەبێ لەبەینی عونفەکان، لێرەو لە قانونی عامەکە، هەندێ جار وەکو ئەوەی لە یاسای ڕۆژنامەگەری و عقوباتی عێراقیمان لێ دەکرێ، ئێستا بۆتە کێشەیەکی گەروە لە هەرێمی کوردستان، هەندێ جار پەنا بۆ ئەوە ئەبرێت، بۆیە قانونێکی خاسمان دانا، ئەبێ نەوعی تاوانە خاسەکەشی بۆ دەست نیشان بکەین، بۆیە پێویست ئەکات ئەنواعی عونفی ئوسەری ئێمە پێناسە بکەین، کە لە بڕگەی یەکەمی هاتووە لە ماددەی دووەم، کە بە دوو ڕەئی هاتووە، ئەمە ببەینە ئەوێ قەتل و جەرحی بۆ زیاد بکەین، (تهميش أفراد الأسرة)، بەڕاستی معیارێك و پێوەرێکی قانونی ناتوانێت (تهميش أفراد الأسرة) بکەیتە شێوەیەك لە تاوانەکان، بچێتە ئەوێ ئەنواعی عونفی ئوسەری پێ پێناسە بکەی و، مەحکەمەی عونفی ئوسەریش کە هاتووە، بەڕاستی مەحکەمەی عونفی ئوسەری پێویستە پێناسە بکرێت، وەکو کاك عمر فەرمووی مەحکەمەمان هەیە، ئەبێ پێناسە بکرێت، ئیدیعایەکی عامی خاسی عونفی ئوسەریش ئەبێ لێرە دەست نیشان بکرێت، بۆیە من پێم باشە بەبێ ئەو خالاَنە جێبەجێ بکرێت، لەبەر

ئەوەی یاساکەمان بە کاملی بێت، مەبەستەکەمان ئێمە موکافەحە کردنە، بۆ ئـەوەی ئـەو عونفـە نـەمێنێت لە ئوسرەدا، هەروەها ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس دەست خۆش، خەلاس تەواو، بەڕێزان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی ویستیان موداخەلە بکەن، هـەموو موداخەلەیان کـرد، دەسـتان خـۆش بێت شتی باشتان وت، جارێکی تـر زۆر زۆر بـەخێرهاتنی بـەڕێز کـاک د.کاوە وەزیری ڕۆشنبیری دەکەین، بەخێرهاتنی بەڕێز ئەمینداری گشتی ئەنجومـەنی بـالآی خانمـان خـاتوو پەخشان زەنگەنە دەکەین، زۆر زۆر بەخێرهاتن، هەروەها مامۆسـتا سـعد مونەسـیق لـە بـەینی پەرلـەمان و ئەنجومـەنی وەزیـران، خوشـکان برایـان، موداخەلـەکانتان گـوێ لێ بـوو، ئێسـتا دانیشـتنەکەمان کۆتـایی پـێ دەهێنین، بۆ بەیانی سەعات 10:00، داوا دەکەین باش خۆتان بۆ حازر بکەن لیژنەکان، بۆ ئاگاداری ئێـوەی بەڕێز، ڕۆژی چوارشەم سەعات 11:00ی بەیانی وەزیـری کارەبـا، ئەهێنینـە پەرلـەمان بـۆ ڕوونکردنـەوەی بزانین وەزعی هـەرێمی کوردسـتان لـە بـارەی کارەبـا چیە؟ بۆیـە پاشـان لـە بەرنامـەی کـار دادەنـدرێت، بـۆ ئاگاداریتـان، سـبەی سـەعات 10:00 لێـرە دەبـن، سـبەی یاسـایەکە خـوا پشـتیوان بێـت تـەواوی دەکـەین، بەیانیەکەی و دوای نیوەڕۆکەی دائەنیشین، خوا ئاگادارتان بی.

فرست احمد عبدالله	**د. ارسلان بایز اسماعیل**	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (28)
سێ شەممە ڕێكەوتی 2011/6/21

كاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2011/6/21 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان، دانیشتنی ژمارە (28)ی خولی سێیەم، ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (28)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2011/6/21 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردنی پڕۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژی خێزانی لە هەرێمی كوردستان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان. دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (28) ڕۆژی دانیشتن 2011/6/21.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە(1) ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1) ی هەموار كراوی ساڵی 1992 ی پەرلەمانی كوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان، بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (28) ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات 10 ی پێش نیوەڕۆ، بەڵام دوا كەوت بۆ سەعات 11 كەم چارەك، ڕۆژی سێ شەممە ڕێكەوتی 2011/6/21 بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردنی پڕۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی توندو تیژی خێزانی لە هەرێمی كوردستان.

جارێكی تر بەخێرهاتنی بەڕێز كاك(د.كاوە) وەزیری ڕۆشنبیری دەكەین، هەروەها بەخێرهاتنی ئەمینداری گشتی ئەنجومەنی باڵای خانمان لە هەرێمی كوردستان خوشكە (پەخشان زەنگەنە) دەكەین، بەخێرهاتنی كاك (سعد) مونەسقی نێوان پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران، زۆر زۆر بەخێربێن، بەخێرهاتنی ئەوە خوشكە بەڕێزانەش و ئەو برایانە، كە لە كۆمەڵگای مەدەنیەوە چالاكن لە بواری پاراستنی مافی ئافرەت و مافی مرۆڤ، زۆر زۆر هەمووتان بەخێربێن، ئێستا داوا لە لیژنەی یاسایی دەكەین كەرەمكەن بۆ شوێنی

خۆتان، لەگەڵ لیژنەی مافی مرۆڤ، لیژنەی داکۆکی لە مافی ئافرەت، لیژنەی ناوخۆ، لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی، لیژنەی یاسایی فەرموون بۆ بەردەوام بوون، دوێنێکە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان موداخەلەکانیان تەواو کرد، ئێستاش لیژنەکان وەڵامی ئامادەکردنی ئەو بابەتانەی کە پێویستی بە دەنگدان هەیە، داڕشتنەوەی ماددەکە کەرەمکەن فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، لە کۆبوونەوەی پەرلەمانی کوردستان، لە دانیشتنی ژمارە 27 ی ڕۆژی دووشەممە، دوێنێ، سەبارەت بە ناونیشانی یاساکە، ئەمە بە دەنگدان تەسبیت کرا، کە یاساکە ناوی بووە یاسای بە عەرەبیەکەی(قانون مناهضة العنف الأسري في اقليم كوردستان)، سەبارەت بە ماددەی یەکەمی پرۆژەکە، ئەندامانی پەرلەمان موداخەلاتەکی زۆریان کرد، پێشنیار و ڕای باش پێشکەش کرا، هەموو ئەو قسەو بۆچوونانە جێگای ڕێز بوون، وەبەهەند وەرگیران، ئەو خاڵانە کە قسەی زۆری لەسەر کرا، لابردنی پێناسەی خێزان، ئەگەر ماوە، بە مەرجێك لە ماڵی خێزان نیشتەجێبن، واتە (شرط اقامتهم في البيت الاسري)، داڕشتنی نوێ بۆ پێناسەی خێزان، ئەمە دوو بابەتی ئەساسی بوو لە پێشنیارەکان، بەشێك لە ئەندامانی پەرلەمان، قسەیان لەسەر ئەوە کرد بابەتی (ضم) وە بەشێکی تریان قسەیان لەسەر ئەوە کرد، ئایا ماددەکانی پرۆژەکە باسی تەمەن بکات، وە شمولی کێ دەکات، تەبیعی لە لایەنی یاساییەوە ئێمە چەند ڕوونکردنەوەیەك دەدەین، سەبارەت ئەو پێشنیارانەو ئەو قسانەی کە کرا، یەکەمیان، دەرەجەی خزمایەتی، بەپێی قانونی باری کەسایەتی، لەماددەی 79 موعالەجە کراوە، واتە ئێمە مەبەستمان لەو ماددەیەیە کە پێشنیارمان کردووە، دەرەجەی قەرابە دیاری بکرێت بە وازحی، مەبەستمان ئەوەیە ئەو کەسەی کە قانونەکە دەخوێنێتەوە، وە ئیتیلاعی لەسەر دەکات، پاش دەرچوونی، بزانێت خزمایەتی چیە؟، کێیە؟، دەرەجەکان چۆنەو چۆن نیە، دووەمیان هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان، ئاماژەیان بەوە کرد، کەوا بەوازحی ئیشارەتی هەموو حاڵەتەکانی توندو تیژی بکرێت لە یاساکەدا، ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی لەگەڵ ڕای لیژنەکانی تر کە هاوبەش بوون لەگەڵمان لە ئامادەکردنی ڕاپۆرتەکەدا، بە باشی نازانین بەشی زۆرمان، کە ئەو پێناسەیە بۆ هەر بڕگەو ماددەییە، بڵێین ئەوە توندو تیژیە، ئەوە توندو تیژی نیە، ئێمە هەڵەیەکی زۆر گەورە دەکەین، تووشی کێشەیەکی گەورەمان دەکات، چونکە ناتوانین ئەگەر کێشەك لە ئایندەدا ڕوویدا، حاکم کە تەماشای کێشەکە دەکات، بە پێی قاعیدەی (لاجريمه ولا عقوبه الا بنص) ئەگەر حاڵەتێك لە پەرلەمان لەبیرچوو، یان ئاماژەی پێ نەکرا، واتە ئیعتیبار ناکرێت بە جەرائیم، بەڵام ئێمە لە پێشنیارەکەمان ئاماژەمان بەوەدا کە ماددەی حەوتمان داناوە، لەو ماددە حەوتە، ئیشارەتمان داوە بە قانونی عقوباتی عیراقی، کە لە کوردستان ئیشی پێ دەکرێت، وەقانونی ئسول مەحاکەماتی جەزائی، وە قانونی جێبەجێ کردنی هەموار کردنی یاسای ژمارە 15 باری کەسایەتی کە ساڵی 2008 لە پەرلەمانی کوردستان دەرچووە، ئەو حاڵەتانە کە لە پەرلەمان چەند قەرارێکی پێ دەرچووە، ئاماژەی بە وازحی داوە بەو

حاڵەتانە، وە كۆی ئەو قانونانە كە لە كوردستان ئیشی پێ دەكرێت، ئێمە لە ماددەی حەوت ماددەكمان دانا، كە ئەو قانونانە هەمووی جێبەجێ دەكرێ، بۆ ئەوەمان كرد، هەتا كێشەی یاسایی ڕۆژنامەگەری ژمارە (35) ی ساڵی 2007 بۆمان دووبارە نەبێتەوە، چونكە كاتی خۆی كە موناقەشەی ئەو یاسایەمان كرد، هەندێ پێشنیار كرا كە دوو، سێ وشە، وە دوو، سێ تەعابیر لە یاساكە دوور بخرێتەوە، لە ئەنجامی دورخستنی ئەم دوو، سێ وشەیە، لە كاتی جێبەجێ كردنی یاسای ڕۆژنامەگەری لە كوردستان، كێشەی زۆر گەورە دروست بوو، لە بەردەم دادگاكان، دادگا ناچار بوو، حاكمەكان بگەڕێنێتەوە سەر قەواعدی عامەی قەوانین، وە گلەیی زۆر كرا، عەلەساس پەرلەمان قانونی دەرهێناوە، بەلام مەحكەمەكان جێبەجێی ناكەن، واقعەكەش ئەوها نەبوو، مەحكەمە مولزەمە بە تەتبیقی قەوانین، كە پەرلەمان قانونێ دەردەكات، مەحكەمە تەتبیقی دەكات، حكومەت جێبەجێی دەكات، بەلام حاكم كە تەتبیقی نەكرد، گەڕایەوە سەر قەواعدی عامەی قەوانینی كارپێكراو لە هەرێمی كوردستان، بە مەبەستی ئەوە بوو حاڵەتەكان دیاری نەكرابوو، مەجبورە كە حاكمیش كێشەیەك لەبەر دەمی بێتن، دەبێت تەماشای بكات، حەسمی بكات و كۆتایی پێ بێنێت، لێرە ئێمەبە باشی نازانین ئەو وردەكاریە، بە وردی لە قانونەكە دیاری بكرێت، ئێمە وەكو لیژنەی قانونی، بەنیسبەت حاڵەتی (ضم)، ئەندامێك ئاماژەی پێی كرد، كە (ضم) واتە، منداڵێكی یەتیم بێ باوك و دایك، یان منداڵێكی باوك و دایكی دیار نیە، كە سێك هەڵی دەگرێتەوە بەخێوی دەكات، ئەمەش لە قانونی(رعایة الاحداث) ئیشارەتی پێ دراوە، بە وازحی ئەحكامەكانی دیاری كراوە، چۆن؟، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە بە باشمان زانی ئەوەش ئیزافە بكرێت، هەتا قانونەكە كەلێنێكی وای تێدا نەبێت، چونكە پێناسەی خێزانمان كردووە، ئێمە جەخت لەسەر ئەوە دەكەین، كە پێناسەی خێزان بمێنێتەوە، لە قانونەكە، چونكە قانونەكە تایبەتە بە خێزان، واتە ئەگەر ئەوەمان لادا، مانای ئێمە هەڵەیەكی یاسایی گەورە دەكەین، ڕۆحی قانونەكە لەو پێناسەیە، كۆی ئەو پێشنیارانە كە ئێمە وەرمانگرت، سیاغەی ماددەكەی بەم شێوەیە داڕشتراوە، ئەم سیاغەیەش دەتوانن ئەگەر مولاحەزاتی ئەندامانی پەرلەمان لەسەر بوو، دووبارە سیاغەكەی بگۆڕینەوە، وە ئێستا سیاغەكە بە زمانی عەرەبی دەیخوێنمەوە بەو شكلە:

المادة الاولى:

يقصد بالمصطلحات الآتية المعاني المبينة ازائها لاغراض هذا القانون:

1- الاقليم: اقليم كوردستان-العراق.

2- الاسرة: مجموعة اشخاص طبيعيين تربطهم رابطة الزوجية او القرابة الى الدرجة الثانية اينما اقاموا ، والاقارب من الدرجة الثالثة و الرابعة.

3-العنف الاسري: كل فعل او قول او التهديد بهما على أساس النوع الاجتماعي في اطار العلاقات الاسرية المبنية على اساس الزواج او القرابة او من يكون قد تم ضمه قانوناً من شأنه ان يلحق ضرراً من الناحية الجسدية و النفسية و الجنسية و سلباً لحقوقه وحرياته.

4- المحكمة : محكمة مناهضة العنف الاسري.

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان:

نیزامیە سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاش گوێ گرتن لە ڕای لیژنەی یاسایی، لەگەڵ هەموو ڕێزێکما، ئێمە زیاتر لە 20، 30 ئەندام پەرلەمان کە هەڵساوین وتوومانە ئەو تەعریفی خێزانە لێرە ئیشکالمان بۆ دروست دەکات، بەلآم ئەمان هاتوون جارێکی تر دایان ناوەتەوە، بگرە دەرەجەکانیشیان کەم کردۆتەوە، هێناویانە هەتا دەرەجە دوو، بۆیە من داوا لە بەڕێزت دەکەم، لە پێشا ئەوە بخەینە دەنگەوە کە ئەو پێناسەیە بمێنێت یاخود نەمێنێت، ئینجا لە دوایی ماددەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فرست موداخەلەیەکی هەیە، ئەگەر باش گوێی لێ بگرن، تکایە فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر قانونێك دەربچێت، سنووری سەرەیانی هەیە، یەعنی (نطاق سریان القانون) بە عەرەبی پێی دەڵێن، سێ عونسری موهیمی تێداهەیە، یەك، زەمانە، وەختەکەیە، یەك مەکانە جێگایەکەیە، یەك، ئەو کەسانەیە ئەوەی کە قانون لەسەری تەتبیق دەبێت، ئەم قانونە لەسەر خێزان تەتبیق دەبێت، ئەگەر ئێمە تەعریفی خێزان لابدەین لێرە، قانونەکە موعەلەق دەمێنێتەوە لەسەر کەس تەتبیق نابێت، یانیش دوورنیە یەکێك بڵێت حاکم تەتبیق دەکات، بەس هەر حاکمێك بە کەیفی خۆی نیتاقی ئوسرە تەحدید دەکات، چونکە نەسەکە مادام تەحدیدی نەکرد، خازعی ئیشتیهادە، هەر حاکمێکیش بۆخۆی ئیشتیهاد دەکات، لەبەر ئەوە بە ڕەئی من نە بەس ئەوە بمێنێت، هەر قانونەن نابێت تەسویت لەسەر لادانی بکرێت، چونکە خیلافی بەدیهیاتی قانونە، زۆر سوپاس.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك د.صباح فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کە قانون دادەنێین بەڕاستی لە پێناسە ئەبێ زۆر دەقیق بین، ئەو پێناسەی کە بۆ ئوسرە کرا، هەروەها ئەو پێناسەیەی کە بۆ عونفی ئوسەریش کرا، هیچیان بە پێی ئەو سەرچاوە یاساییە، ئەو سەرچاوە کۆمەلآیەتیە، ئەو سەرچاوە موعتەبەرانە دەقیق نین، بۆیە یەعنی پێش ئەوەی بخرێتە دەنگدانەوە، هیوادارم بگەینە پێناسەیەکی گونجاوی ڕاست و جامیع و مانع، زۆر سوپاس.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

کاك شوان کەرەمکە.

بەڕێز شوان عبدالكريم جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەروەك هاوكارم كاك صباح باسی كرد، لە تەعریفەكان ئەبێ دەقیق بین، تەعریفی مەحكەمەكە، لە دواتر لە ماددەی سێ باس كراوە، بەڕێزان لە لیژنەی قانونی وتیان (محكمة مناهضة العنف الاسرى)، مەحكەمەكە (محكمة مختصة بقضايا العنف الاسرى) لەبەر ئەوە ئەبێ مولاحەزەی ئەوە بكەن.

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر عبدالرحمن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن على:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت كاك د.صباح كە باسی لە ئوسرە كرد، ئێمە بۆیە لێرە باسمان لە خێزان كردووە، هەتا ئەو عیلاقەیەی كە بە زەواج دروست دەبێت، ئەو عیلاقەی كە بە قەرابە دروست دەبێت، هەتا دەرەجە دوو، ئەمە موتەبەعە لە عورف و عاداتی هەموو لایەك لە لای ئێمە، تا دەرەجە 4 نەبووە بە یەكەوە، لە خانوویەك لە شوێنێك بە یەكەوە بژین، دەرەجە چوار ئەگاتە ئامۆزا، خاڵۆزا، پوورزا، خاڵۆزا زا، ئامۆزا زا، ئەمە موتەبەع كەس لە خێزانێك لە مانە بەیەكەوە كۆنابنەوە، بەڵام خۆ ئەگەر ئەمانە كێشەیەك بنێنەوە، خیلافێكیان هەبێ، عونفێكی ئوسەری ڕوو‌بدەن لەسەر كەس و كارەكانی خۆیان، ئێمە یاسای عقوباتی عیراقیمان هەیە، قانونی عقوباتی عیراقی بەسەر هەموو لایەك جێبەجێ دەبێت، ئەمە یەك، دوو، لە ماددەی حەوتی ئەم ڕاپۆرتە، باس لەوە كراوە هەر شتێك لەم كارانە ڕوو بدات، ئەگەر لەم مادده یاسایە باس نەكرابێت، ئەگەڕێتەوە بۆ قانونی عقوبات و ئەحوالی شەخسی و ئسولی مەحاكەماتی جەزائی، ئەما بەنیسبەتی ناوی مەحكەمەكە، ناوی مەحكەمەكە لەبەر ئەوەی یاسایەكە یاسای موناهەزەی عونفی ئوسەریە، ئەبێ مەحكەمەكەش مەحكەمەی عونفی ئوسەری بێ، ئەما ئیختیساسەكەی ئەمە بە گوێرەی یاسای مەجلسی قەزای كوردستان، تەحدیدی ئیختیساسەكەی دەكرێت بە تەئكید ئەم مەحكەمەیە، مەحكەمەی تەحقیقە، لێكۆڵینەوە لەو كێشانە دەكات، لەو تاوانانە دەكات، كە لەناو خێزان ڕوو ئەدات، دواتر ئەم مەحكەمەیە حەواڵەی مەحكەمە تایبەتیەكان دەكات، خۆ شەرت نیە تەنیا لێدانێكی ئیعتیادی بێ، لەوانەیە لە نەتیجەی ئەو تەعەدایانە ئەو خراپەكاریانەی كە لە بەینی ئەندامانی خێزان دژ بە یەك ڕوو ئەدات كوشتنی لێ بكەوێتەوە، لەبەر ئەوە ئەم مەحكەمەیە تەنیا مەحكەمەیەكی تەحقیقیە، دواتر ئەو قەزایە گرنگانە حەواڵەی مەحكەمە تایبەتیەكانی خۆی وەكو جینایات و جونەح دەكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان:

بەڕیزان دوێنێ ئەندامانی بەڕێز موداخەلەیان کرد، مەجموعەیەکیان ویستیان لە دەرەجە رابیعە بێت، ئێستاش ئەو لیژنانە، ئەیانەوێت دەرەجەی ثالثة بێت، ئەیخەینە دەنگدانەوە، ئەمەیان وازح بێ، تکایە کێ لەگەڵ ئەوەیە لە دەرەجەی رابعە بێت، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 63 بەڕێز لەگەڵدایە، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سێ کەس لەگەڵدانیە، سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ بۆ دەرەجە رابیعە، ئەوە یەك، موختەسە، (محكمة مناهضة العنف الاسرى) هەندێك بەڕێز دوێنێ ئەوەیەکیان کرد، (محكمة مختصة لمناهضة العنف الاسرى) کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم دادگایەی کە دائەندرێت، بۆ لێکۆڵینەوەو ئیش و کاری هەموو ئەو تاوانانەی کە لە نێوان ئەندامانی خێزان دژ بە یەکتری ئەکرێت، نابێت مەحکەمەی موختەص هەبێ، مەحکەمەی موختەصە، یەعنی مەحکەمەی جینایات، یەعنی مەحکەمەی جونەح، یەعنی مەحکەمەی بەدائە، یەعنی مەحکەمەی ئەحوالی شەخسی، ئەم مەحکەمەیە تەبیعەتی لێکۆڵینەوەیە لەو تاوانانەی کە ڕوو ئەدات، دواتر کێشەکان حەواڵەی مەحکەمەی تایبەت دەکرێن، سوپاس.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

لە سیاغە وەری دەگرن، ئەگەر وەری نەگرن ئەیدەینە دەنگدانەوە، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە دەبێت ئاگامان لە دەرکردنی یاسا بە تایبەتی ئەو بابەتانەی کە پەیوەستە بە حاکم، تەبیعی بە پێی مادده 31ی یاسای دەسەڵاتی دادوەری، کە لە بڕگەی دووەمدا هاتووە، دەڵێت (ثانیا: لرئیس مجلس القضاء بناءً علی اقتراح من رئیس محكمة الاستناد ان یخصص محكمة تحقیق لنوع او انواع من الجرائم) واتە مەحکەمەی (مناهضة العنف الاسرى) دەبێت بەقەرارێکی ئەنجومەنی دادوەری دابمەزرێت، کە لە ماددەکانی دواتر ئاماژەمان پێیداوە، داوا دەکەین کە تەشکیل بکرێت، وەکو کاك عمر تەوزیحی کرد، ئەو مەحکەمەیە لێکۆڵینەوە دەکات، لەو تاوانانە کە دژ بە ئەندامانی خێزان ئەنجام دەدرێت، لێکۆڵینەوەکە کە تەواو دەبێت، ئیحالەی مەحاکمی موختەس دەکرێت، وە مەحاکمی موختەس تەبیعی ئەگەر کێشەکە قەتل بوو، دەبێ ئێمە ئاگامان لەوە بێت، جینایات چیە؟، جنحە چیە؟، موخالەفە چیە؟، جینایات بە پێی ماددەی 20، لە قانونی عقوباتی عیراقی دەڵێت(الجرائم من حیث جسامتها) یەك، جینایاتە، دوو، جونەحە، سێ، موخالەفاتە، وە دەڵێت (یحدد الجریمة بنوع العقوبة الاشد المقرر لها قانوناً) ماددەی 25 ی قانونی عقوباتی عیراقی، ئیشارەت بەوە دەدات دەڵێت(الجریمة معاقبة علیها باحدى العقوبات التالیة) یەك، الاعدام، دوو، السجن المؤبد، سێ، السجن اكثر من خمسة سنوات الى خمسة عشرة سنة، واتە ئەوانە هەمووی جینایاتن، حاکمی موختەس بە (قضایا العنف الاسري) کە تەحقیق دەکات، بە گوێرەی

ئەو تاوانانەی کە ئەنجام دراوە، موتەهەمەکەی ئیحالەی مەحکەمەی مەعنی دەکات، ئەگەر جینایای بوو، ئیحالەی مەحکەمەی جینایات دەکات، وە سەبارەت بە مەحکەمەی جونەح، ئەو جەریمانە کە مەشمولن بە حاکمی جونەح لە ماددەی 26 ئیشارەتی پێ دراوە، هی (الجريمة المعاقب عليها باحدى العقوبات التالية) يەك (الحبس الشديد او البسيط اكثر من ثلاثة اشهر الى خمسة سنوات)واتە هەر قەزیەك، حاکمی تەحقیق دیتی کە حوکمەکەی وا تەوەقوع دەکات، لە سێ مانگ هەتا پێنج ساڵ بێت، ئەوە جونحەیە ئیحالەی مەحکەمەی جونەحی تایبەتمەند دەکات کە بە دیتنی دەعواکە، وە سەبارەت بە موخالەفەکان، موخالەفە لەماددەی 27 ی قانونی عقوباتی عیراقی، موعالەجە کراوە، (هی الجريمة المعاقب عليها باحدى العقوبات التالية: الحبس البسيط لمدة اربعة وعشرين ساعة الى ثلاثة اشهر وبغرامة) واتە ئەو تەوزیحەی دەدەم مەبەستمان لە دامەزراندنی مەحکەمەکە، کە لە دوایی دادەمەزرێ، ئەوەیە لێکۆڵینەوە دەکات لەو تاوانانەی کە ئەنجام دەدرێ، دژی ئەندامانی خێزان، زدی با بڵێین، لە کۆتایی لێکۆڵینەوەکەدا ئاراستەی مەحکەمەکانی تایبەتمەند دەکرێت، بەگوێرەی ئیختیساسەکانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سۆزان خان کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیستینادەن بۆ قسەکەی بەڕێز کاك عونی، هەر خۆتان لەناو ڕاپۆرتی هاوبەش، نووسیوتانە (تشكل محكمة مختصة بقضايا العنف الاسري) خۆتان ناوەکەتان ناو ناوە(مختصة بقضايا العنف الاسري) بۆ لە تەعریفەکەیا بڵێین (محكمة مناهضة العنف الاسري)، ئەبێ جارێکی تر بڵێینەوە (المحكمة: محكمة مختصة بقضايا العنف الاسري) وەك چۆن لەناو ڕاپۆرتە هاوبەشەکەی ئێوە هاتووە، ئەگەر جەنابیشت لەسەر ئەو شتانەی کە ئەو ئەسبابانەی کە هاتووە، ئەبوایە ئەو ئەسبابانە لە ئەسلاً مانع بوایە لەوەی کە ئەم دەقە بەم شێوەیە نەنووسرێ.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عبدالسلام بەرواری.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم کاتی ئەوە هاتووە بگەڕێینەوە مەوزوعمان، ئایا پێناسەی مەحکەمە هەبێت یان نەبێت؟، ئەو شتە لەماددەی سێیەم، دادگاکە پێناسە کراوە، من ئەبینم پێویست نیە لەتەعریفەکان باسی بکەین، تەنها لەوێ بنووسین لەمەودوا بە دادگا ناو ئەبرێت و تەواو، یەعنی بۆچی لەوێ بنووسین مەحکەمە دادگای تایبەتە بە بابەتەکانی توندو تیژی، کە خۆی ماددەی سێ ئەو تەعریفەی کردووە، لەوێ لە خوارەوە کە وتمان

دادگا، ئەگەر پێویست بوو لە هەموو یاسایەکان لە عورفی تەشریعەیە، ئەڵێت فلان شتەو لەمەودوا بە دادگا ئاماژەی پێ دەدرێت و تەواو.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عمر عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی سۆزان خان باسی دەکات، هەر (ولا تقربوا الصلاة)ەکەیەتی، بەڵام لەماددەی سێ کە ئەڵێت(تشكل محكمة مختصة بقضايا العنف الاسرى وفق قانون السلطة القضائية للاقليم) ئێمە باسمان کرد، کە ئەڵێن (محكمة مختصة بقضايا العنف الاسرى) عونفەکە گۆڕابوو بە موناهەزەی ئوسرە، موختەسەکەشی بە گوێرەی قانونی ژمارە 23ی سولتەی قەزائیە، ئیختیساسی لێکۆڵینەوەیە لەو کێشانەی کە لە نێوان ئەندامانی خێزان ڕووئەدات.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك د.ئەرسەلان کەرەمکە.

بەڕێز د.ئەرسەلان بایز اسماعیل/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە کە ئێمە دەڵێین مەحکەمەی موناهەزەی عونفی ئوسەری، ئەوە خۆی تەشخیسە، ماناکەی تەشخیسە، چ پێویست دەکات کەلیمەی تەشخیس جارێکی تر بەکاربهێنیەوە، خۆی کە مەحکەمەکە دادەنـدرێت ناوەکەی بەخۆیەوەیە، لەگەڵ سەرەتای قانونەکە یەکتری دەگرێتەوە، کەواتە کە بڵێین تەشخیسە بۆ ئەو مەسەلەیە، تەشخیسەکەی زیادە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك د.صباح.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من دوو پێناسەم پێشنیار کردووە بۆ بەڕێز لیژنەییاسایی، ئەگەر لە ڕووی سەرچاوە یاسایی و کۆمەڵایەتیەکانیشەوە دەرهاتووە، ئەگەر بەڕێز کاك حاکم عونی سەیرێکی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سەرگوڵ خان.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت مەحکەمەکانەوە، خۆی مەحکەمەکان لە قانونی سوڵتەی قەزائی دیاری کراوە، ئەگەر ئێمە نەڵێین مەحکەمەی تەحقیق، نەڵێین مەحکەمەی موختەسە، ئەوکاتە ئەوە ئەگرێتەوە لە دوای تەحقیق ئیحالەی ئەو مەحکەمە موختەسە ئەکرێت کە جونحە یان جینایەتە، بەلاَم ئەگەر ئێمە مەبەستمان مەحکەمەی تەحقیقە، ئەبێ بنووسین مەحکەمەی لێکۆڵینەوە، بە کوردیەکەی بنووسین دادگای لێکۆڵینەوە، بە عەرەبیش بنووسین (محکمە التحقیق)، بەلاَم ئەگەر نووسیمان موختەسە، ئەوکاتە وا لێك ئەدرێتەوە، ئەم مەحکەمەیە لە دوای ئەوەی لێکۆڵینەوە تەواو ئەبێ، ئینجا ئەم مەحکەمەیە ئەم داوایانە دەبینێت کە توندو تیژیە، ئەمەش پێمواپە غەڵەتێکی قانونیە، چونکە مەحکەمەی موختەسە، دواتر تەحقیق دیاری ئەکات کە ئەم بابەتە ئەگەر جونحە بێت بۆ مەحکەمەی جونح، ئەگەر جینایەت بێت بۆ مەحکەمەی جینایەت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا موختەسە ئیزافە بکرێت؟، ئەیدەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە مەحکەمە موختەسەی بۆ زیاد بکرێت، دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟، وازحە موختەسە لە دوای مەحکەمەوە بێ یان نا، دەست بەرز بکەنەوە تکایە؟، 20 بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، بە زۆرینەی دەنگ (محكمة مناهضة العنف الاسري) مایەوە وەکو خۆی، فەرموو سیاغەکەتان، کاك نەریمان نیزامیە، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو خستنە دەنگدانە لەم ماددەیە هەڵەیەکی گەورە بوو، لەبەر ئەوە ناوی مەحکەمە......

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

تەواو بوو، دانیشە، ڕەجائەن دانیشە، کاك عبدالسلام نیزامیە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکی سەرەکی هاتبوو دوێنێ، کە پێناسەی خێزان نەمێنێت و لەناو پێناسەی توندو تیژی خێزانی هەبێ.......

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە موخالفی قانونە نایدەینە دەنگدان، بەڕێز کاك فرست زۆر وازح ڕوونی کردەوە، شتێك موخالفی مەبادئی یاسا بێت، نایدەینە دەنگدانەوە، تکایە دانیشە، لیژنەی یاسایی کەرەمکەن بەردەوام بن، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الاولى:

يقصد بالمصطلحات الآتية المعاني المبينة ازائها لاغراض هذا القانون:

1- الاقليم: اقليم كوردستان-العراق.

2- الاسرة: مجموعة اشخاص طبيعيين تربطهم الرابطة الزوجية او القرابة الى الدرجة الثانية اينما اقاموا ، ومن يكون قد ضم الى الاسرة قانوناً.

3-العنف الاسري: كل فعل او قول او التهديد بهما على أساس النوع الاجتماعي في اطار العلاقات الاسرية المبنية على اساس الزواج او القرابة او من يكون قد تم ضمه قانوناً من شأنه ان يلحق ضرراً من الناحية الجسدية و النفسية و الجنسية و سلباً لحقوقه وحرياته.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

القرابة الى الدرجة الرابعة، تەصويت كرا، ئەوە ئیزافەی كەرەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ثلاثة: العنف الاسرى: كل فعل او قول او التهديد بهما على اساس النوع الاجتماعى في اطار العلاقات الاسرية المبنية على اساس الزواج او القرابة الى الدرجة الرابعة ومن تم ضمه الى الاسرة قانونا من شانه ان يلحق ضرراً من الناحية الجسدية و الجنسية والنفسية و سلبا لحقوقه ولحرياته.

اربعة: المحكمة: محكمة مناهضة العنف الاسرى.

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵدایە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدانیە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، یەك كەسێك، كاك عبدالسلام لەگەڵدانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند كرا، بۆ ماددەی دوو فەرموو، لیژنەی یاسایی بەردەوام بن.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی دووەم:

هەركەسێك كە پەیوەستی هەبێ بە پەیوەندیەكی خێزانی ئەنجام دانی هەر جۆرە توندو تیژیەكی خێزانی لێ قەدەغە دەكرێت.

ئەمە ڕای یەكەمە، ڕای دووەم، بەتایبەتی ئەوانەی كە لەسەر نەریت و كولتوری باو، وەك نەهێشتنی شووكردن، بە شوودان بە زۆر، شوودانی بچووك، شووكردن بە خوێن، فەرامۆش كردنی ئەندامانی خێزان، دابڕاندنی پەیوەندی خێزانی، جیاوازی كردن، سووكایەتی كردن، جنێودان، ئازاردان، لێدان بە مەبەستی تەمێ كردن، كرداری سێكسی بە زۆر.

دوو: زەرەرمەند لە توندو تیژی خێزانی، مافی ئەوەی هەیە كە ڕێكارو دەستەبەركردنی پاراستنی هەبێ لە توندو تیژی دوارۆژدا.

سێ: هیچ داواكاریەك پێشكەش ناكرێت، تەنیا ئەگەر توندو تیژیەكە ڕوویدابێت.

چوار: داواكاری له بابەتی توندو تیژی خێزانی له لایەن زیان لێ كەوتوو یان ئەوەی بە پێی یاسا شوێنی دەگرێتەوە، یاخود بە ئاگاداریەك كە پێشكەش بە دادوەری لێكۆڵینەوە دەكرێ، یان لێكۆڵەرەوە، یاخود بەرپرس له سەنتەری پۆلیس، یان داواكاری گشتی دەخرێتەڕوو.

پێنج: ڕێكارەكانی لێكۆڵینەوەو دادگایی كردن له بابەتەكانی توندو تیژی خێزانی نهێنی دەبن لەگەڵ ڕەچاو كردنی تایبەتمەندیەكان.

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان:

فەرموون بە عەرەبیش بیخوێننەوە.

بەڕێز تارا تحسين ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثانية:

1- يحظرعلى اي شخص يرتبط بعلاقة اسرية ان يرتكب اي صورة من صور العنف الاسري.

وهناك رأي آخر تقترح الصياغة التالية:

خاصة تلك التي تستند على العادات والتقاليد السائدة، مثل "منع الزواج، الزواج بالاكراه، زواج الصغير، زواج الشغار، زواج مقابل دية، تهميش افراد الاسرة، قطع صلة الارحام، والتمييز، إهانة، سب، شتم، قذف، ضرب، وايذاء بهدف التأديب، ممارسة الجنس بالاكراه).

2- يحق للمتضرر من العنف الاسري ان يحصل على اجراءات و ضمانات لحمايته من العنف في المستقبل.

3- لا تحرك الدعوى الا اذا كان العنف واقعا.

4- تحرك الدعوى في قضايا العنف الاسري من قبل المتضرر او من يقوم مقامه قانونا او باخبار يقدم الى قاضي التحقيق، او المحقق او المسؤول في مركز الشرطة او الادعاء العام.5

5- تكون اجراءات التحقيق و المحاكمة في قضايا العنف الاسري سرية مع مراعاة الخصوصية.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕەئیتان؟

بەڕێز د.كاوە محمود شاكر/ وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە، هەڵبەتە ئێمە لەگەڵ ئەو ڕەئیەین كە هەندێ نموونە هەیە، على سبيل المثال لا على سبيل الحصر، چونكە ئەو تاوانەی كە داماننناوە، عنف و كە له ماددەی شەش عقوبەمان لۆ داناوە، كە له ماددەی شەشی ئەو مەشروعی قانونەكە، لەبەر ئەوەی كە بگونجی هەتا لەبەر ڕاگەیاندنی ڕووبەڕووبوونەوەی توند و تیژی، قانونەكەشمان قانونی بەرەنگاربوونەوەیە، لەبەر ئەوە من پێم وایە ئەو موقتەرەحەی كە هاتووە، خاصەتەن بگۆڕێ بەم جۆرە، تعتبر الافعال التالية على سبيل المثال لا الحصر،

عنفاً اسريا، ئەمە وا دەكات هەندێ دیاردە هەیە، ئەو دیاردەیە هەندێکی بە پێی کەلتوور گۆرانکاری هەیە، ئەمانەوێ لە کەلتووری ئێمە هەندێ دیاردە هەیە لەوانەیە بە توند و تیژی حیساب نەکرێ، بۆ نموونە تف کردن لە ژن، تف کردن لە ژن ئیهانەیەکی زۆر زۆر گەورەیە، بەلاّم لەوانەیە لە کەلتووردا حیسابی بۆ نەکرێ، ئەلێ چیە؟ تفێکی لێ کردووە، بەلام ئەگەر ئێمە ئیشارەتی پێ بکەین، لە چوارچێوەی عونفدا ئەو کاتە قازی بە هەندی وەرئەگرێ، لەبەر ئەوەی ئەمانەوێ ئەم قانونەش هاندەرێك بێ بۆ گۆڕینی ئەو عیلاقە تەقدلیدیانەی کە هەیە، عیلاقاتێکی مەدەنی دروست بکرێ، على سبيل المثال لا الحصر، زۆر زەروریە ئەمەی تێدا بێ، ئەوە یەك، ئەو شتانەی کە ئیشارەتی پێکراوە، حاڵەتی دووەم، لێرە هاتووە: لا تحرك الدعوى الا اذا كان العنف واقعاً، ئێمە دەبێ بڵێین: الا اذا كان العنف الاسري واقعاً، ئەگەر بڵێن : الا اذا كان العنف واقعاً، دوایی لەوانەیە التهديد بالعنف کە لە عونفی ئوسەری هەیە، نایگرێتەوە، باشتر وایە بڵێین: : لا تحرك الدعوى الا اذا كان العنف الاسري واقعاً، بە نیسبەت خاڵی چوارەم، تحرك الدعوى من قبل المتضرر او من يقوم مقامه، تا نیهایەتی فەقەرەکە، ئێمە داوای ئەوە ئەکەین کە حەق بدرێ بە ئەوانەی ئیشی عام ئەکەن، عاملين في مجال الصحه، و التربيه و المراكز الرسميه لتقديم المساعده لضحايا العنف، کە حەقی ئەوەیە ئیلزام بکرێن کە تەبلیغی ئیدیعای عام بکرێن لە حالاتی عونفی ئوسەری، لەبەر ئەوە من ئەمەوێ بۆ چوارەم ئیزافەی ئەوە بکرێ، على العاملين في مجال الصحة و التربية و المراكز الرسمية تقديم المساعدة لضحايا العنف الاسري ابلاغ الادعاء العام عن حالات العنف الاسري، چونکە مامۆستا دەبینی منالێ لێ ئەدرێ بە لێدانەوە هاتووە، لە مەراکزی صحە ئافرەت تووشی عونفی ئوسەری بووە، ئەمە ئەرکێتی، چونکە ئێمە ئەمانەوێ ئەم مەسەلەیەی بکەینە مەسەلەیەکی ئیجتیماعی، ئێمە بۆیە قانون بۆ عونفی ئوسەری دائەنێن، ئەمانەوێ بە موجتەمەع بڵێین ئەم عونفەی لە چوارچێوەی ئوسرەدا روو ئەدات، شتێك نیە داخراو بێت و لە چوارچێوەی خێزاندا بێت، موجتەمەع بەرپرسە، بۆیە قانونی بۆ دائەنێن، ئیدیعای عام بەرپرسە، المعنيون بالشأن العام، بە خیدمەی عامە کە لە تەربیە و لە صیحە و لە تەقدیمی زەحایا، ئیشەکە ئەوان بەرپرسن، بۆیە نامانەوێ یەکسەر ئەوان شەکوا تەسجیل بکەن، بەلاّم ئیبلاغ بکەن، یەعنی حاڵەتێکی خوارترە کە ئیلزامیان بکەن، ئیبلاغ بکەن بۆ ئیدیعای عام، ئەو کاتە ئیدیعای عام خۆی تەقدیری قەزیەکە دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك عبدالسلام نوقتەی نیزامیت هەیە؟، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام بەرواری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەی نیزامی لەبەر ئەوەیە بە شێوەیەکی سەقەت ئەوەلەن نووسراوە، ئەگەر تەماشا بکەین بەو شێوەیە نووسراوە کەئەنهو رەئیەك هەیە، ئەو تێکستەی هەر کەسێك بێت، رەئی دووەم بە تایبەتی بێت، بەراستی ئەوە وا نیە، رەئی دووەم ئەڵێت: تێکستی یەکەم تەواو ببێت، ئەمەی خوارەوە ئیزافە بکرێت بۆی، بۆیە....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نیزامی نیە، کەی سرەت هات قسە بکە، رەجائەن دانیشە، لە سرەی دووەمدا دەست پێ بکەن، ئەم بەڕێزانە ئەیانەوێ موداخەلە بکەن: پەیمان عزالدین، ئاسۆ کەریم، ئامینە زکری، بێریڤان سەرهەنگ، گوڵیزار قادر، حمە سعید، عمر عبدالعزیز، احمد وەرتێ، ئارام قادر، هاژە سلێمان، ئەڤین عومەر، سۆزان شهاب، بشیر خلیل، کاردۆ محمد، کوێستان محمد، پەریهان قبلای، پەیمان عبدالکریم، زکیە سید صالح، ژیان عمر، سالار محمود، سمیرە عبداللە، سەروەر، شلێر محی الدین، کاوە حمدامین، عەزیمە نجم الدین، پەیمان عزالدین، نەسرین، نەریمان عبداللە، رفیق صابر، عبداللە علی، صباح بیت اللە، هاوڕاز خۆشناو، ناسك توفیق، شەونم محمد، دلێر محمود، ئاشتی عزیز، عبدالرحمن، ڤیان عبدالرحیم، گەشە دارا، تارا ئەسعەدی، شیلان عبد الرزاق، کەسی تر مایە؟، پەیام خان کەرەم بکە.

بەڕێز پەیام احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر ماددەی دوو، دیارە من لەگەڵ پێشنیارەکەی دووەمم، ئێمەش پێشتر لە لێژنەدا باسمان کرد و، لە کۆبوونەوەکەی هاوبەشدا لەگەڵ لێژنەکانی تردا باسی ئەوەمان کرد، علی سبیل المثال بوو لا علی سبیل الحصر، تەئکیدشمان لەسەر ئەوە کردەوە، بۆیە نموونەشمان هێناوە، چونکە ئێمە خۆمان ئەزانین کە کۆمەڵگای ئێمە کۆمەڵێك عادات و تەقالیدی تێدایە، بۆ نموونە کچێك کە ئەدرێ، ژن بە ژنی پێ ئەکرێ، ئەو لە لای خۆی وایە کە ئەمە حەقێکە کە ئەو ئیشە ئەنجام بدات، لێرەدا کە ئێمە باسمان کردووە لە عونفدا کە ئێمە نموونەمان بۆ هێناوە، کەواتە ئەو کچەش بەوە هەست ئەکات کە ئەمە، تەعەدایەکە و لێی کراوە هەر وەکو نموونەکەی دکتۆریش کە ئەو تفە ئەوە عونفێکە بەرامبەر ئەو کەسە ئەیکەی، ئایا مناڵ بێ، ئایا ژن بێ، ئایا پیاو بێ، جگە لەوە، من بۆ نموونەیەکی دیکە، ئێمە زۆر مناڵمان هەیە لە خوێندن بێبەش ئەکرێن، ئەویش نموونەیەکە لەو عونفە و حەق وایە لێرەدا دیاری بکرێ، تەنانەت ئیش کردنیش بە منداڵ، ئەویش حەق وایە ئێمە لێرەدا میسالێك بینین کە تۆ مادام باسی ئوسرە ئەکەی، ئەبێ باسی مناڵەکەش بکەی، لێرەدا ئەو نموونەیەش بۆ منداڵ بێنێتەوە، چونکە ناکرێ ئەو عونفە بەرامبەر منداڵیش بکرێ، لە خاڵی چواردا، دیارە ئێمەش تەئکیدمان کردەوە، چەند جارێکیش دکتۆر خۆی بەشدار بووە لە کۆبوونەوەکانیشدا چەند جارێك، ئێمە باسی ئەوەمان کردووە کە ئەوانەی کە ئیش ئەکەن لەوبوارەدا بۆیان هەیە بڕۆن ئەخباری ئەو عونفە بکەن، بۆ نموونە ئەو ژنەی کە تەعدای لێ ئەکرێ، یان ئەومناڵەی کە تەعەدای لێ ئەکرێ، بۆ خۆی ناوێری لە ترسی باوك یان برا یان کەسوکارەکەی، ناوێری باسی بکات، بەڵام ئەو دکتۆرە یان ئەو مومەریزەیە یان ئەو شوێنەی کە ئەو کەسەی کە تێدا رۆیشتووە، ئەتوانێ بچێ نیابەتەن عن ئەو دەعوایە تەسجیل بکات و ئیبلاغی ئەو مەسەلەیە، ئەو عونفە بکات، لە خاڵی سێ، هەر پشتگیری بۆچوونەکەی دکتۆر دەکەم و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، داوای لێبوردن دەکەین، زۆر زۆر بەخێرهاتنی وەزیری کار و کاروباری کۆمەڵایەتی، ئاسۆس نەجیب دەکەین، کەمێك تەئخیر هات و بەخێرهاتنمان نەکرد، دووبارە بەخێر بێت، بەڕێز ئاسۆ کەریم فەرموو.

بەڕێز بکر کریم (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەم، دیارە لە بڕگەی یەکەمدا نووسراوە: یحظر على اي شخص يرتبط بعلاقة اسرية، ان يرتكب اية صورة من صور العنف الاسري، دیارە ئێمە لە ماددەی یەکەمدا تەعریفی عونفی ئوسەریمان کردووە، لێرە دیارە دیارە لە صیاغەی یەکەمدا کە ئەمە پێشنیاز کراوە، ئەمە ئیزافە بکرێ بۆ ئەم فەقەرەیە، باسی کۆمەڵێك نموونەی هێنا، تۆ هەر چەندە بە پێی با بڵێین زانیاری من بەراستی موحەبەز نیە لە قەوانین نموونەکان بهێندرێتەوە، چونکە بەراستی ناکرێ هەموو وێنەکانی، ئەو وێنانەی کە عونفی ئوسەری دەگرێتەوە، چونکە کۆمەڵێك وێنە هەیە، لەوەش زیاترە کە بەراستی لێرەدا ئیشارەتیان پێ کراوە، بەڵام بە حەقیقەت من لێرەدا لەگەڵ ئەو پێشنیازەی د.کاوەم کە بە حەقیقەت بەم شکلەی لێ بکرێ: يحظر على اي شخص يرتبط بعلاقة اسرية، ان يرتكب اية صورة من صور العنف الاسري، و تعد الافعال الاتية عنفاً اسرياً على سبيل المثال لا الحصر، ئیتر پاش ئەوە وێنەکان دیاری بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز امنە زکری فەرموو.

بەڕێز ئامینە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت ماددە ئێکێ ئەگەر بێن ئەم سەح کەینێ، ناڤهێنانا هەر حالەتێکی یا ژمڤە درست نینە، کو ژ بۆ هندێ ئەم ژ رزگار ببین، هەندێك تەعاریفی عامیت یێ توند و تیژیێ ئەم دکەین کو شامیلی هەمی نەوعێك بگرێتەوە و هەر حالەتێکی ئەگەر تەعریفە وی بێتە کرن بێ هەمی نەوعێت ڤان حالەتە خۆ گریتەڤە، بۆ نموونە ئەگەر ئەم بێین سەح کەینی من هندەك پێشنیارێت هەین وەکی بێین بیژین تەعریفا توند و تیژیا، جۆری توند وتیژیا، ئەنواعی توند وتیژیا بێتە کرن، هەر ئێك ژ وان پێناسە ببیتن، بۆ نموونە توند و تژی هۆسا نەبیتن، توند و تیژیا یا لەشی، توند و تیژیا جینسی، توندو تیژیا لەفزی و عاتیفی، کو ئەو ژی شامیلا چەند بەشا دێکەت، و توند و تیژیا ئیقتیصادی، بۆ توند و تیژیا یا لەشی کو ئەم شێین بێژین وی حالەتی دگریتە خۆ، کو ئەو زیانێت لەشی، دەرد و رەنج و ئەو خەتەرە کو بۆ ژیان، و لەشی وی کەسی تیدا بکار ئینان، ببیتە ئەگەرێ هندێ کو رەوشتا تەندروستی وی قوربانی کەڤیتە ژێر خەتەری، وەکی جرائم التعرض، تحدید ئەڤ کارێ دی شامل بکەت، توند و تیژیا یاجنسی پێك دێتن ژ هەر کارەکێ کو کارتێکردنی ژ حسیەت یان ئابروو ژنێ دکەتن، وی بچیت کو هەر سەبەبەکێ لەتمەیەکی لێ بکەڤیتن، توند و تیژیا یا لەفزی و عاتیفی کو ژ خالین خارێ پێك دێت، ئیهانە، ئیستیهزا، تەحقیر، دانا

لەقەبیٚ ناشایستە، ب تایبەت تەعن، ئەگەرا هەندیٚ کو زاروٚك نەبن یان زاروٚکیٚ کوڕی نەبی، تەهدیدیٚت بەردەوام کو زیانێت لەشی بوٚ هەر کەسێك تەهدیدا بەردەوام بوو وی کەسیٚ بێتە کرن کو زیانێت لەشی ب قوربانی گەهیتن، توند و تیژیا ئیقتیصادی ژی ئەم دیسان بهێین پێناسە بکەین، شاملی سیٚ خالا بکات، ئێك مەحرومیەتێت یێت کولی وە یا جوزئی سەرو مەنابیعێت کاری کو ئەو قوربانی نەشێتن ، وەکی قانونەن یان عورفەن حەقیٚ ویٚ قوربانیە، چ ژن بی چ زەلام بیتن، وەکو موحتاجیێت روٚژانیٚ مولکیٚ ئیشتیراکی یان ئینفرادی، خالا دوویٚ، ئینتیقالا کەل و پەلی مالیٚ ، جوٚرا نەقدەیاتێت سەرمایێ مەنقول و غەیرە مەنقول، یان ژی هەر کەل و پەلێت بەها، شاملی ڤانا بکات، یەعنی تەعریفا ویٚ ئەم دیار بکەن، ژ لایەکی دیکە ڤە چێترکرنا مەمنوعیەت یا ژنا قوربانی، یان ژن یان هەر کەسەکی قوربانی، ژوان ئیمکانیاتیٚ یان ئیعتبارا پەیوەندیا خێزانی موستەهەقە وەکی مولکی موشتەرەك، یەعنی ئەو مولکە موشتەرەکە جێیا ئاکنجی بوونێیە موشتەرەك بەینا هەردوو کەسا پێکهاتی، ئەگەر ڤیٚ ئەنواعیٚ توند و تیژییٚ تەعریف بکەین و خالیٚ بەندی بکەین، ئەم دیٚ ژ وان ناڤ ئینانێت، جوزئی دیٚ تەمام بی، دیٚ شامل بیت، هەمی نەوعیٚ توند و تیژی ڤی گا ڤیٚ مەحکەمە دشێتن تەعامولی دگەل نەوعی توند و تیژی کەتن، چونکە ئیحتیمالا ڤیٚ گاڤیٚ ئەڤ ناڤ ئینانە گەلەکیٚ دیتر مەژ بیر کری وەکی گەف لیٚ کرن، بێبەش کرن ژ میراسی، ئیجبار کردنا شول کردنا زاروٚکا و ژنان، یان ئیجبار کردنا هەندەك ژن دەست کاریٚ خوٚ بەردەتن، یەعنی گەلی حالەتی دی تریێت هەی کە ئاماژە پیٚ نەهاتینە دانان، ئەڤە دیٚ بوٚ مەحکەمیٚ موشکیلە چێکەت، بەس ئەگەر تەعاریفێت تیٚ بێنە کرن، دێیا کامل و شامل بیت، سوپاس.

بەڕێز سەروٚکی پەرلەمان:

سوپاس بوٚ جەنابت، بەڕێز بێریڤان خان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان سەرهنگ:

بەڕێز سەروٚکی پەرلەمان.

لە ماددەی دووەمدا رایەك هەیە، باسی جوٚرەکانی توند و تیژی کردیە، ئەو چەند نموونەکی هێناوە، بە رەئی من ئەو بەشی یەکەم ببێتە ماددەیەکی سەربەخوٚ، چونکە ئەساسی پروٚژەکەیە کە جوٚری توند و تیژی تێدایە، بەلاٚم توند و تیژیەکە من داوا دەکەم زیاتر روون بکرێتەوە، ئەویش توند و تیژی کە سیٚ جوٚری توند وتیژی جەستەیی هەیە و هەروەها دەروونیە و هەروەها ئابووریە، جەستەییش چەند نموونەیەك هێنراوە لە پروٚژەکە، خوٚی، بەلاٚم من داوا دەکەم زیاتر روونکردنەوەی تێدا بی، بوٚ ئەوەی ناسراو بیٚ لە لای خەلٚك ئەو توند و تیژیانە چین، بوٚ نموونە مەسەلەن ئەوەی لێدانی تێدایە، ئازاردانی تێدایە، بە زوٚر لێکردنی و نارەزایی ئەو ژنە بوٚ سێکس لەگەلٚی، بەلاٚم لە ئەوەی دەروونی، توند و تیژی دەروونیش هەڕەشە کردنی تێدایە، هەڕەشە کردنیش پێویستە روون بکرێتەوە، هەڕەشە کردنی کوشتن هەیە، هەڕەشە کردن هەیە، جاریٚ وا هەیە وا دەکات منالٚەکانی لیٚ بستێنی، دەلێٚت ئەگەر قسە بکەیت منالٚەکانت لیٚ دەستێنم، منالٚەکان شتێکیان لیٚ دەکەم، هەروەها توند وتیژی دەروونی ئەوەشی تێدایە

جیاوازی بەینی کوڕو کچ، ئیهانە کردنە، تف کردنە، جنێودانە، زۆر نموونەی تریشمان هەیە بۆ توند وتیژی دەروونی، ئەویش ئەوەیە ئەگەر چاودێری دابنێت لەسەر خێزانەکەی، ئەگەر دڵی پیس بێت، بەردەوام چاودێری لەسەر دابنێ، ئەوەش توند وتیژی حسابە، هەروەها ئەگەر هات و ئاگاداری ئەوە بکاتەوە کە بۆی نیە لەگەڵ ئەو کەسە بگەڕێ، بۆی نیە لەگەڵ ئەو هاوڕێیە بگەڕێت، ئەگەر بەردەوام زەختی لەسەر بکات، ئەوەش توند و تیژی حیسابە، ناڕەزایی ئەو کەسەیە، توند و تیژی داراییش هەیە کە ئەوەش پێویستە ئێمە بیزانین، ئەو زۆر جار لە کاتی توند و تیژی و گفتوگۆکردن ناگەنە نەتیجە، هەڵدەستێ هەموو کەل و پەلی ئەو کەسە کە خۆشی دەوێ لێی دەستێنێ، یان ڕێی لێ دەگرێ کار بکات، یان ئەو پارەی کە مەعاشی وەردەگرێ دەبێ بیدات بە پیاوەکە، ئەوەش توند و تیژیە، یانیش دەبێ بیدات بە ژنەکە، یانیش ناهێڵێ هەر کار بکات، هەندێ جار هەندێ وتە هەیە، قسە هەیە، ئەویش توند و تیژی حیسابە، بەڵام لە رۆژانە روودەدات لە نێوان دوو کەس، دوو هاوسەر توند و تیژی دانانێن، جنێودان بۆ نموونە وشەی جنێودانیش دەبی بناسین، چ حاڵەتێك توند و تیژیە، ئەگەر ببورن بە خێزانەکەی بڵێت (بێ ئەخلاق) و بەردەوام جنێوی پیسی پێ بدات، ئەوە توند و تیژیە، یان پێی بڵێ گێل، یان درۆزن، یان وشەی لەوە ناشرینتر هەیە، بە خزم و کەسەکانی جنێو بدات، بەو هاوڕێیانەی کە خۆشی دەوێ جنێو بدات، ئەوانە هەمووی توند و تیژینە، بە رەئی من.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بێریڤان خان، ئەمانە لە مەحکەمە، مەحکەمە قەرار ئەدات، ئەو تەفصیلە لەنا قانون نانووسرێ.

بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

توند و تیژیەکە چیە؟، چونکە زۆر کەس ئەوەی بە توند و تیژی دانانێت، تەنها لێدان بە توند و تیژی دادەنێت، بە نیسبەت بەشی دووەم، من داواکارم بەشی دووەم کە نووسراوە زەرەمەند لە توند و تیژی خێزانی، مافی ئەوەی هەیە، ئەوە بکرێتە بەشی سێیەم، چونکە هێشتا توند و تیژی نەکرایە دەڵێ زەرەمەند ئەوەیە، دەبی پێشتر داواکاری پێشکەش بکەی، بۆیە ژمارە سێ ببێتە ژمارە دوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز گوڵێزار خان فەرموو.

بەڕێز گوڵێزار قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دوو، لەگەڵ رای یەکەمم، لەگەڵ ڕای دووەمدا نیم کە چەند جۆرێکی توند و تیژی ڕێز کردووە، چونکە کارە تاوانکارییەکان ناکرێ بە نموونە و بە تایبەت باس بکرێن، بەڵکو بە شێوەی حەصری دەبێت، جگە لەوە، زۆربەی ئەوخاڵانەی کە لەو رەئیەدا هاتووە، وەکو ژن بە ژن و نەهێشتنی شووکردن، ئەمانە هەموویان چارەسەر کراون بە تایبەت لە یاسای سزادانی عیراقی، من لەگەڵ ئەوەشدا

نیمە بەڕاستی لەسەر تفێك ژنێك بچێت شكات لە پیاوەكەی خۆی بكات، لە هاوسەرەكەی خۆی بكات، چونكە لە ئەنجامدا لەیەك جیا دەبنەوە و منداڵەكان دەبنە زەحیە و ژنەكەش زەرەر دەكات، كاتێ وامان كرد، ڕێژەی تەڵاق زۆر دەبێ، تا ئێستا ڕێژەی تەلاق، كێ زامنی ژیانی ئەو ژنانەیە كە تاوەكو ئێستا تەڵاق دراون؟، من لەگەڵ ئەوەدا نیم كە جنێوێكی بەسیت كە نزیكە بۆ خۆیان ئاشت ببنەوە، بۆچی بچنە مەحكەمە؟، یان تفێكی بەسیت، دوایی خۆیان، شتەكە خەراپە، بەڵام خەراپتری ئەوەی لێ بكەوێتەوە كە كابرا ژنەكەی تەڵاق بدات و منداڵەكانی سەرگەردان ببن، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام كە وشەی جنێودانیش لە ڕەئی دووەمدا، لابچێ، چونكە بەراستی لە ئەنجامی ئەو كارانە هەر ئافرەت دەبێت بە زەحیە و سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەم، ئەوەی كە خاڵی یەكەم و خاڵی دووەم ئەبێ تەكمیلەی یەك بن، ئەگینا دوو خاڵی جیا نین، ئەگەر تەكمیلە نەبێت، ئەو خاڵەی دووەم، جوملەكە نوقسان ئەبێ، ئەبێ دوای: من صور العنف الاسری، یەكسەر بڵێ: و خاصە تلك التی، ئەگینا ئەبێ دەمج بكرێ، ئەگەر ئەوەی دووەم كرا، نابێ، ئەگینا جوملەكە نوقسان ئەبێ، ئەوە یەك: دوو: لەگەڵ ئەوەم كە، تەبعەن هەردووكیان دەمج بكرێ، و علی سبیل المثال بێ لا الحصر، ئینجا بۆ ئەوەش كە ئەنواعی دیكە زۆرە عونفی ئوسەری، لە ئاخیری جوملەكە دوای بالاكراه الی اخره، یەكی تری بخرێتە سەر بۆ ئەوەی هەموو ئەو عونفانە بگرێتەوە، ئەوانەی تر، لە خاڵی دووەمدا، كە باسی: یحق للمتضرر من العنف الاسري ان یحصل علی اجراءات و ضمانات لحمایتە من العنف، تەبعەن (الاسری) بۆ زیاد بكرێ لەوێ، چونكە داواكارم لە هەر شوێنێكی ئەم ماددەیە لە عونف هاتووە، الاسری بۆ زیاد بكرێ، جەماعەتی قانونی، چونكە ئێمە موستەلەحەكە هەر عونفی ئوسەریمان پێناسە كردووە، هەمووی بۆ زیاد بكرێ، هەر بە نیسبەت خاڵی دوو، المتضرر، كە ئەو كەسەی موتەزەریر بووە، ئەبێ بنووسین ئیجرائاتێك بۆ ڕەدی حقوقەكەی و ئیجرائاتێكیش بەحەقی ضارەكە، بەحەقی مورتەكبی جەریمەكە، چونكە تۆ زەمانەتی دەكەی و حیمایەتی دەكەی كە لە موستەقبەلدا ڕوو نەدات، ئەوە باشە، بەس خۆ زەرەمەند بووە، ئیجرائاتێك بەرامبەر ئەو كەسەی كە زەرەرەكەی كردووە ئەبێ بنووسرێ لەوێدا زیاد بكرێ و جەماعەتی قانون بۆی زیاد بكەن، خاڵێكی تر بە نیسبەت چوارەمەوە، من پێم وایە ئەم نەصە نەصێكی كافی و شافیە، ئەگەر ئەوە بگرینە بەر، ڕاستە ئێمە ئەگەر بە ئیعلامی بێ، بە تەوعیە بێ، بە هەموو شێوازێك عونفی بەشەری بەرامبەر بە پیاو، بە ژن، بە منداڵ، كوڕ بۆ كوڕ، كچ بۆ كچ، هەمووی ڕوودەدات، بەس ئەگەر ئێمە بڵێین معاون توبیەك، یان دكتۆرێك، یان كەسێك لە تەربیە زانی عونفێكی ئوسەری ڕوو ئەدات و خەبەر ئەدات، جارێ ئەوە جەماعەتی قانونی ئەزانن تا مودەعی نەبێت ئەوە جەریمە تەحریك ناكرێ، ئەبێ مودەعییەك هەبێ ئینجا تەحریك ئەكرێ، ئیخباریش، ئەمە

قەزیـەكی ئیسـتیخباراتی و ئـەمنی و ئاسایشـی نیـە تـۆ هـەوالگری بكـەی، دواتـریش ئەگـەر ئەمـە بكـەی، مەحكەمـە وەرینـاگرێ، بـە خەبـەرێكی شەخصـێكی تـر، دەعواكـە وەرنـاگرێ، ئـەبێ خـۆی موتەزەریرەكـە دەعواكـە قەیـد بكـات، دیسـان كێشـەی كۆمەلایەتیشـی لـێ روو ئـەدات، راسـتە ئێمـە بـە هـەموو شـێوازێك هەوڵبدەین رێگە بگرین لە عونفی ئوسەری بەراستی، هەر شێوازێك بۆمـان بكرێ، بـەلام ئـەو شـێوازەی كـە ئیخبار و ئیخباركاری بێت، من پێم وایە ئەو كەسەی كە خۆی موتەزەریرە خۆی دەعواكە قەیـد بكـات، لـە خاڵی پێنجەمیشدا ئەبێ، ئەڵێ: سریە، كەواتە، مـادام سـریە، ئـەو ئیخبـارە جێگـای بوویتـەوە لـە قانونەكـە، بۆیە پێویست ناكات كەسێكی تر ئیخبار بكات و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عمر عبدالعزیز.

بەڕێز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسـبەت مـاددەی دوو، مـن وا ئـەزانم خۆمـان ئەخەینـە مەتاهاتێكـەوە كـە لێـی دەرناچین، هێنانـەوەی نموونەی زۆر، من ئەوەتان بۆ عەرز دەكەم كە لە كۆمەڵگەی كوردستاندا، بەداخەوە زۆر لەم نموونانە زیـاتر هەن كە لەناو میسالەكاندا باس نەكراون، چونكە هەوڵ دراوە، ئەوەی هاتووە بـەجێهێنان نووسـراوە، چـەند نموونەیەكتان عـەرز دەكـەم، یـەعنی مـن سـەرەتا ئەمـەوێ رەئیەكـەی خـۆم بڵـێم، پاشـان نموونـەكان عـەرز دەكەم، ئێمە كـاری مەحكەمـە و قـازی و لێكۆڵینـەوە، بەشـی ئـەوە بهێڵینـەوە، قـانونی عقوبـاتی عیراقیمـان هەیە ماددەی 111 هەموو ئەم شتانە، ئەبێ قانون شتێك دەربكات ئیزافەیـەك بـێ، ثغـرەیـەك، فجوەیـەكی قانونی چارەسەر بكەین، ئەگەر بێین لێرە هەر چی نموونەیە باسی بكەین، ئەبێ رێیەكی تـر بگرینـە بـەر، ئەگەر ئەمانەوێ فیعلەن یاسا دەربكەین، نەمازیجی عونفی ئوسەری ئێمە دیاری بكـەین، یـەعنی مـن نـالێم، نابێ حەصریش بێ، نابێ بۆ نموونەش بێ، ئەبێ حەصر بێ، بڵێین ئەمە عونفی ئوسەریە، ئەگەر بمانـەوێ فیعلەن چارەسەری عونفی ئوسەری بكەین، ئەبی بڵێین لە ماددەیەكی سەربەخۆ ئەمانە عـونفی ئوسـەرین، ئەمـە 1، 2، 3، 4 بـۆ ئـەوەی فیعلـەن بنبڕیـان بكـەین، یـان خۆمـان ئەخەینـە مەتاهاتێكـەوە، مـن 3،4 نموونەتان عەرز دەكەم، لە قورئانی پیرۆز و شەریعەتی ئیسلامیدا باس كراون، و لە كۆمەڵگـەی كـوردەواری و زۆربـەی كۆمەڵگە شـەرقیەكانەوە، بەداخـەوە ڕۆژانـە دووبـارە ئەبنـەوە، قورئـان باسـی نشـوزی كـردووە، بەداخەوە نازانم لێژنەی یاسایی چۆن لە بیری چووە؟، نشوز كـە لـە زۆربـەی تێكسـتە یاساییەكاندا هەیـە، ئاماژەی پـێ نەكراوە، عزل باس كراوە كە راگرتنی ژنـی موتەلەقـەی، ئـەوەی تـەلاقی رەجعیـە، ئامـاژەی پـێ نەكراوە، باسی زیهار كراوە كە رۆژانە لە كوردستاندا هەیە، ئەوەی كە لە كوردەواری خۆشماندا وەكو دایكـم بێ، وەكو خوشكم بێ، بەڵێ منیش ئەوە ئەڵێم، ئەڵێم هەیە لە یاسا، باسـی زیهـار نـەكراوە، باسـی ئیكراهـی تەلاق نەكراوە، وەكو زەواجی ئیكـراە، تـەلاقی ئیكراهیشمان هەیـە، كچـی دامـاو بـە زۆر ئەسـندنەوە، حاشـا پێكردن هەیە، خۆمان ئەم نموونانە ئەزانین، زەواجی تەحلیل لێرە هیچ ئاماژەی پێ نەكراوە، ئەویش هـەر

ژن زەحیەیە بە دەرەجە یەکدا، لەبەر ئەوەی بەڕێزان تکایە خالی یەکەم کافیە، با خۆمان نەخەینە مەتاهاتێکەوە و لێ دەرناچین، ئەمە پێشنیاری یەکەممە، یان ئەبێ بەراستی، بە جورئەتەوە بێین، نموونەکانی عونفی ئوسەری لە کوردستاندا حەصرەن دیاری بکەین، بۆ ئەوەی خزمەت بکەین بە ژنان و بە کچانی کوردستان، ئەگینا رەخنەی زۆرمان دێتە سەر، ئێستا ڕێکخراوەکانی ژنان بێ، ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ بێ، خۆمان بین وەکو پەرلەمانتار، ئەوەتا کەوتووینە نموونە هێنانەوە، چونکە هەر چەندی بینینەوە نموونە، ئەوە من سێ، چوارێکم هێنا، ئەوەی تر هەندێکی دێنێ، ئەوەی تر، 10ی تری ئیزافە بکات، لەبەر ئەوە من رەئیم وایە مەجال بهێڵینەوە بۆ قازی، بۆ مەحکەمە، بۆ تەحقیق، بۆ قانونی ژمارە 111 کە تا ئێستا موتەبەعە، زۆرێك لە دەقە یاسایەکانیتێ، چونکە ئەگەر وا بکەین بەڕێزان، ئێمە لەوانەیە تەئدیبێکی بەسیت کە لە یاسا جێی دەبێتەوە، باوکێك بە منالەکەی بڵی وا مەکە، لەوانەیە بیباتە بابی عونف، تۆ تا ئێوارە بڵی ئەمە عونفە و بە نموونە ئەیهێنێتەوە، مەحکەمە و قازی قسەی خۆی ئەکات، دەقی یاسایی لەبەر دەستدایە، تەحقیق ئەکات، وا بە ئاسانی ناتوانین، لەوانەیە هەموو ئەو نموونانە کە ئەبنە تەئدیب، کابرا بە خەیاڵی خۆی، چ ژن ببێتە زەحیە، چ منداڵ بێ، تەنانەت مێرد بێ، شەرت نیە ئێمە هەر لێرە باسی منداڵ و ئافرەت بکەین، خۆی بە عونف لە قەڵەمی ئەدات، بەڵام کە چووە مەحکەمە بڵێن ئەوە تەئدیبە و وتوویەتی دانیشە و مەرۆوە دەروە و وتوویەتی وا بکە، ئەوە کەی ئەچێتە بابی عونف؟، لەبەر ئەوە ئێمە ئەگەر میسال بینینەوە ناتوانین دەربچین لەمە، بەس ئەگەر کردمان بە حەصر، قانونەن ئەو وەختە قازیش مولزەم ئەکەین، ئەڵێ بەڵێ ئەمە عونفە و ئەبێ تۆ بە عونف دایبنێی، چونکە عونفەکە لە کوردستان، تەواو قانونمان بۆ دەرکردووە، ئەگینا ئەوەتا هەر لەناو پەرلەماندا خۆمان دوو رەئیمان هەیە لەسەر هێنانەوەی نموونەکان، ئەوە مولاحەزەی یەکەمم، مولاحەزەی دووەم، پێشنیار دەکەم بۆ لێژنەی یاسایی کە ئەو (يحق للمتضرر) تۆزێك توند و تۆڵ بکەینەوە، کەنەما تۆزێك مەجالێکمان داوەتێ موتەزەریر تۆزێك دەنگ هەڵبڕێ، پێشنیار دەکەم بەم شێوەی لێ بکرێ، یەعنی بیکەینە حەصیلە، چونکە ئێمە باسی ئەوەی دەکەین عونف لەناوبەرین، عونفی ئوسەری لەناو بەرین، بڵێن: يحصل المتضرر، کانما تحصيل حاصله، قانونیش پشتگیری لێ ئەکات، ئێمەش پشتگیری لێ ئەکەین، نەڵێین: يحق للمتضرر، يحصل المتضرر من العنف الاسري، على اجراءات و ضمانات لحمايته، صیاغەکە بەو شێوەی لێ بکرێ، ئەوە دوو، سێ پێشنیاری ترم هەبوو، یان مولاحەزەی تر بەڕێزان باسیان کرد با کاتت نەگرم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز د.أحمد وەرتێ، فەرموو.

بەڕێز د.أحمد إبراهیم وەرتێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەم منیش لەگەڵ ڕەئی یەکەمم، کە لێرە تاوانەکان ئەوانەی کە بە عونفی ئوسەری دادەنرێن بە نموونە نەهێندرێتەوە، چونکە ئەو کارانەی کە بە کاری تاوانکاری یان ئیجرامی دادەنرێن لە

قانون دا، نابێ به شێوەی میسال، (على سبيل المثال) باس بكرێن، بەڵكو دەبێ (على سبيل الحصر) بن، چونكه ئەوە پێچەوانەی ئەو قاعیده قانونیەیە كە دەڵێ (لاجريمة و لاعقوبة إلا بنص)، ئەگەر یەكێك لەو تاوانانەی كه به عونفی ئوسەری لە واقیع دا حیسابە، بەڵام لێرە لە قانونەكەدا نەبێت، لە دادگاكان دا ناتوانرێ ئیستینادی بكرێتە سەر، لەبەر ئەوەی بە نەص نەهاتووە، لەبەر ئەوە پێویستە ئەو كارانەی كەوا به عونفی ئوسەری دادەنرێن و به توندوتیژی خێزانی حیساب دەكرێن، پێویستە بە شێوەی حەصر باس بكرێن نەك به شێوەی میسال، كە دیارە لێرەش ناتوانین هەموو ئەو تاوانانەی كە بە عونفی ئوسەری دادەنرێن لێرە كۆیان بكەینەوە، هەموو ئەو كردەوانەش، ئەو كارانەی كە لەو فەقەرانەدا هاتوونە بە توندوتیژی حیسابن، لە قانونی عقوباتی عیراقی ژمارە (111)ی ساڵی (1969) موعالەجە كراون، بۆ نموونە (إكراه) لە زەواج، بە زۆر بە شوودان، یام مارەكردنی منداڵی بچووك، بە پێی ماددەی (6) فەقەرەی (1) و (2) لە قانونی باری كەسی عیراقی ژمارە (188)ی ساڵی (1959) چارەسەر كراوە كە بە یاسای ژمارە (10)ی ساڵی (2008) هەموار كراوە، ئیهانە كردن و جنێودان و سووكایەتی پێ كردن لە قانونی عقوبات دا هاتووە لە ماددەكانی (433)، (434)، (435) ئەوە لەوێ موعالەجە كراوە، مەسەلەی لێدانی خێزان و منداڵ بە ماددەی (41) لە یاسای سزادانی عیراقی ڕێكخراوە بە یاسای ژمارە (7)ی ساڵی (2007) لەلایەن پەرلەمانی كوردستان هەمواركراوە، تەهمیش كردن، فەرامۆش كردن، ئەوە بەڕاستی وشەیەكی مەتاتیە، ڕستەیەكی مەتاتیە، فەرامۆش كردنی چی؟ یەعنی لە چی ڕوویەكەوە فەرامۆش كراوە؟ مومارەسەی جنس بە (إكراه)، ئەوە هەندێكی پەیوەندی بە لە ڕووی شەرعەوە، قانونەوە حەقی داوە بە پیاوەكە، لە هەندێ حاڵەتی دیكە دا بۆ پیاوەكەش جائیز نیە لەو حاڵەتانە داوای سەرجێی هەتا لە خێزانەكەی بكات، لەبەر ئەوە ئەوانە بە تەفصیل هەم لە شەرع، هەم لە قانون دا باس كراوە، لێرە من پێموایە زیاتر مەسەلەی توندوتیژی لەلایەن پیاوە بەرامبەر ئافرەت زیاتر لەبەرچاو گیراوە، وەكو لەو دەقانەدا وا دەردەكەوێ، لە كاتێك دا ناوی یاساكە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی یە، واتا هەر توندوتیژییەك بەرامبەر هەر تاكێ لە تاكەكانی خێزان بكرێت، دەبێ ئەو یاسایە موعالەجەی كردبێت، ئەی چی دەكەین ئەگەر هاتو كڕین و فرۆشتن بە یەكێك لە ئەفرادی خێزان كرا؟ بۆ نموونە كڕین و فرۆشتن بە منداڵ كرا، ئەوە توندوتیژی یە، ئەگەر هاتو بۆ نموونە بە زۆر كاری بە منداڵ كرد، بە زۆر لەش فرۆشی بە یەكێك لە ئەفرادی خێزان كرا، یان بە زۆری سواڵی پێ كرا، ئەوانە هەمووی توندوتیژی یە، ئەوانە تۆ دەبێ ڕەچاو بكەی، ئەوانەی كە مامۆستا عمر ئاماژەی پێ دا (نشوز)، بە زۆر تەلاق دان، ئەوانە هەمووی لەبەر ئەوە ناكرێ هەموو ئەو نموونانە لێرە حەصر بكەین لەو فەقەرەدا بیهێنینەوە، ناتوانین هەمووی حەصر بكەین، باشتر ئەوەیە كە لێرە باسیان نەكەین، تەنها ئیكتیفا بكەین بە فەقەرەی یەكەم، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، توندوتیژی پەیوەندی بە باری كۆمەڵایەتی یەوە هەیە، پەیوەندی بە مەسەلەی دادوەری یەوە هەیە، پەیوەندی بە پۆلیسەوە هەیە، پەیوەندی بە هۆشیاری كۆمەڵگاوە هەیە، پێویستە ئێمە گۆڕانكاری لە واقیعی كۆمەڵگای خۆمان دا دروست بكەین، كواڵتی پۆلیس

پێویستە بەرز بکرێتەوە، بە دواداچوونی خێـرا لـە کـاتی خـۆی دا بکرێـت، ئەوانـە زیـاتر موعالەجەی ئـەو مەسائیلانە دەکەن، نابێ ئێمە یاسایەك دابنێین کە لە جیاتی چارەسەر کردنی، شیرازەی خێزانی کۆمەڵگەی خۆمـان تێـك بـدەین، دەبـێ زۆر وریـابین لـەو ڕووەوە، مـافێکی زیـادە نـەدەین بـە لایـەك لەسـەر حیسـابی لایەکەی دیکە، پەرلەمان کـە یاسـایەك دەردەکـات دەبـێ یاسـاکە جێبـەجێ بکـرێ، ئەگـەر یاسـاکە جێبـەجێ نەکرێ هیچ سوودێکی نیە، ئێمە ماوەیەك لەمەوپێش لێژنـەی یاسـایی کۆنفرانسـێکی سـازدا بـۆ دادوەران و حاکمەکان و بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی یەکانی بەدواداچوونی توندوتیژی لە پارێزگاکانی هەرێم هەولێر و سلێمانی و دهۆك، بەڕاستی ئێمە کەم سوودمان لە ڕاو بۆچـوون و تەوصـیاتی ئـەو بەڕێزانـە وەرگـرت کـە ئـەوان لـە نـاو واقیعـی مەسـەلەکان دان، ئەوانـەی کـە بەتایبـەت بەڕێوەبەرایـەتی یـەکانی بەدواداچـوونی توندوتیـژی لـە پارێزگاکـان، ئەوانـەی کـە بـۆ ئێمـەیان بـاس کـرد کـە ئـەوان بـە شـێوەی مەیـدانی لـە نـاو مەسەلەکان دانە، تەنانەت ئەوان لەگەڵ دەرچوونی یاسایەکیش نـەبوون تـا دەسـتووری هـەرێمی کوردسـتان پەسند دەکرێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا کـە یاسـاکە دەردەچـێ، دەبـێ ئێمـە بەڕاسـتی ڕەچـاوی ئـەو مەسـائیلانە بکەین، دەبێ ڕاوبۆچوونی ئەوان کە بە شێوەی مەیدانی تەعامول دەکەن، مامەڵە دەکەن لەگەڵ مەسەلەکان دا لەبەرچاو بگرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ئارام قادر ، فەرموو.

بەڕێز أیوب نعمت (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ڕای دووەمدام، بەڵام دەبێ دێری یەکەمیشی لەسەر بێ، چونکە ئەو وەختە لەنگ دەردەچێ وەکو هەندێ لە هاوکـارانم باسـیان کـرد، بـۆ ئـەوەی ئـەو کۆمەڵـە نمونـە بهێنرێتـەوە، بـەڵام نموونەیـەکی تـریش پێشنیار دەکەم کە بخرێتە سەری، مەسەلەی هۆکار بۆ خۆسووتاندنی ئافرەتان کە بۆتە دیاردە، بـە تایبـەتی لە ناو کوردستان، جەختی لەسەر بکرێتەوە لە نـاو یاسـاکەدا، بـۆ ئـەوەی خۆشمـان ڕزگـار بکـەین لـەوەی کـە کۆمەڵێك توندوتیژی تر هەن لەوانەیە سەر هەڵبدات، پێشنیار دەکەم ئەو دێرەی بخرێتـە سـەر فەقەرەکـە، هەروەها ئەو توندوتیژیانەی کە سەر هەڵدەدات و لە تایبەتمەندی دادگای تایبەتمەند نین، کـە ڕووبـەڕووی تاکەکانی خێزان دەبنـەوە، بـە توندوتیـژی خێـزان دادەنرێـت، کۆمـەڵێ توندوتیـژی هەیـە کـە لەوانەیـە لـە قانونەکانی تر دا نەبێت، بـۆ نموونـە لەسـەر بیـروڕای جیـاواز کـە زۆر دەکـرێ لـە ئافرەتێـك کـە بێتـە سـەر بیروڕای سیاسی مێردەکەی، کە ئەوەی تێدا نی یە و ڕوویشی داوە لە ناو خێزانەکانی کوردستان دا، هەروەها پێشنیارێکی تریشم هەیە زیاد بکرێ وەکو فەقەرەیەك لە یاساکەدا، بۆ ئەوەی تەواو بێ، چونکە ئەو یاسایە باس لـە چارەسـەرکردنی کێشـەیەك دەکـەین کـە بـریتی یـە لـە تونـدو تیـژی ئەنـدامانی خێـزان، کـاتێکیش یاساکە تەواو دەبێ بەڕاستی کە تـەدابیری ویقـائی هـەبێت، عقوبـات و تـەدابیری ئیحـتیرازی، عقوبـاتی تێـدا دەستنیشان کراوە لەم یاسایە، هەندێ تەدابیری ئیحتیرازیش، بەڵام تـەدابیری ویقـائی دەستنیشـان نـەکراوە،

پێشنیار دەکەم کە فەقەرەیەك زیاد بکرێ (لەسەر وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی پێویستە کە بە کۆمەڵێك ڕێکاری یاسایی هەوڵ بدات بۆ کەم کردنەوە و تەشەنەنەکردنی توندوتیژی خێزانی کە بە پێی برگەی (5) و (18)ی یاسای وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی) ئەویش ئەرکی خۆیەتی بکرێتە فەقەرەیەك بۆ ئەوەی یاساکەمان تەواو بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز هاژە سلیمان، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی دووەم یەکەم، من لەگەڵ ڕای دووەمم چونکە بەڕاستی ئەو توندوتیژیانەی کە لە ناو کۆمەڵگای ئێمە دەکرێ، زۆربەی بووە بە نەریت و کەلتووری باو لە ناو کۆمەڵگای ئێمەدا، زۆر لە خەڵکانی ئێمە پێیان شتێکی ئاسایی یە ئەگەر ئەو توندوتیژیانە بکرێ، بۆیە بەڕاستی من پێشنیار دەکەم کە بەو شێوەیە توندوتیژیەکان ڕیزبەندیان بۆ بکرێت،

تعتبر الأفعال التالية على سبيل المثال لا الحصر عنفاً أسرياً:

1-إكراه المرأة على الزواج، تزويج الصغيرة، عقد قران الإناث الرضع، زواج الشغار، تزويج المرأة بدلاً عن الدية.

2-الإهانة و السب و شتم الأهل و إبداء النظرة الدونية تجاهها و إيذائها و تهديدها و ممارسة الضغط النفسي عليها و إنتهاك حقوقها و المعاشرة الزوجية دون رضاها.

3-ضرب الزوجة و الأطفال بحجة التأديب.

4-ختان الإناث.

بەڕاستی مەسەلەی خەتەنە کردن، ئێمە لە ماددەی پێنجەم دا سزای بۆ دانراوە، بەڵام لێرە بە هیچ شێوەیەك ناوی نەهاتووە، بۆیە زۆر پێویست دەکات کە مەسەلەی خەتەنە لێرە ناوی بهێندرێ، دەربارەی ئەوەی کە ئەو کەسانەی کە حەقیان هەیە کە شەکوا تەسجیل بکەن، بەڕاستی من پێشنیار دەکەم کە ئەو برگەیە زیاد بکرێ (على العاملين في مجال الصحة و التربية و المراكز الرسمية لتقديم المساعدة لضحايا العنف الأسري إبلاغ الإدعاء العام عن حالات العنف الأسري)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ئەڤین عمر، فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەو یاسایە ڕۆحی یاسا و سەنگی یاساکە ئا لەم ماددەیەدا خۆی دەگرێتەوە، چونکە ئێمە باسی عونفێك دەکەین کە عونفی ئوسەریە، خۆ ئەگەر بێت و ئێمەش کۆی بکەینەوە هەموو یاساکە، دەبێ لەم ماددەیە شی بکەینەوە کە عونفی ئوسەری چی یە؟ تاوەکو ئێمە عیقابی بۆ دانێین، یاخود مەحکەمەیەکی

بۆ دانێین کە کار بکات لەسەر ئەوانە، بۆیە بەڕاستی من لەگەڵ ئەوەدا نیم کە بەم شێوەیەی کە هاتووە لەو ماددەیە، چونکە بەو شێوەیە زۆر لاوازی دەکاتەوە، بۆیە ئەگەر بکرێت ئێمە سەرەتا ماددەی دووەم بۆ ئەوە دانێین کە تەنها و تەنها باسی عونفەکان بکەین، جۆری عونفەکان بکەین تاکو بزانین چ شتێك لە ناو ئێمەدا، لە کۆمەڵگای ئێمەدا عونفە و ئێمە بە جەریمەی دانێین و کاری لەسەر بکەین، بۆیە بەڕاستی ئەگەر بکرێت و ئەو ماددەی بە تایبەتی دانرێ بۆ ئەوەی کە شێوازەکانی عونفەکان، تەصنیف کردنی دانرێ، هەروەها ئەو شێوازانەی یاخود ئەو عونفانەی کە لە ناو کۆمەڵگەی ئێمەدا ئێستا باوە، ئێستا ڕوو دەدا، چونکە بەڕاستی بۆ میسال ئەو نەوعە عونفانە کە دانراوە، بەڕاستی ئەو عونفانە ئێستا ئەگەر بێت و شی بکەینەوە، 5٪ کۆمەڵگا ئێمە دەگرێتەوە، هیچ ئێستا خەڵکی ژن بە ژن ناکات، بەڕاستی زۆر کەمە ئەو دیاردەیە، یاخود شیغار و زەواجی شیغار ئەوانە زۆر کەم بۆتەوە، لەبەر ئەوە کۆمەڵگای ئێمە خۆی لە مەرحەلەیەکی ئینتیقالی دایە، ئێستا ئەو نەوعە شێوازانە، ئەو عونفانە ڕاستە هەبووە، لەوەیە موخەلەفاتی مابێ لە ناو کۆمەڵگای ئێمەدا، بەڵام خۆی لەگەڵ مروردا، لەگەڵ ئینتیقالی کۆمەڵایەتی ئێمەدا خۆی کەم بۆتەوە، نەك لەبەر ئەوەی خاتری منە کە ژن بە ژن ناکات لەگەڵ من، برای من لەبەر خاتری خۆیەتی، خۆی ئیمانی بەوە نیە کەوا ژن بە ژن بکات، بۆیە ئێستا ئەو جۆرانەی کە بە میسال هاتۆتەوە زۆر کەمە، نابێ بکرێ بە میسال و ئێمە لەسەر ئەوە ئیقتیداء بکەین، بڵێین ئەوە عونفی ئوسەری یە، بەڵکە ئەگەر بێت و ئێمە ئێستا ئەو عونفانەی کە ئێستا وجودی هەیە لەگەڵ کۆمەڵگا، لەگەڵ مروری زەمەن دا وەکو دەڵێ لەگەڵ تەقەدومی موجتەمەعی ئێمە دا کە بۆتە کێشە بۆ ئێمە بێت ئەوانە بێنینەوە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە ئەو یاسایە، یاخود ئەو ماددەیە حەصر بکرێ، جۆرەکانی عونفی ئوسەری دیاری بکرێ، وەکو بەڕێز کاك عمر عبدالعزیز باسی کرد، ئێمە بە (حصراً) بیهێنینەوە لەم یاسایە، تاوەکو ئێمە بۆ مەحکەمە یاخود بۆ قازی نەهێڵینەوە بە کەیفی خۆی، بە مەزاجی خۆی، بە بیروبۆچوونی ئەو، بە ئایدیۆلۆجیای ئەو، یاخود بە موعتەقەداتی ئەو ئیجتیهادات بکات بە عونف، ئەوی تر بە عونف حیساب نەکات، بۆیە بە ڕەئی من ئەو ماددەیە حەصرن دیاری بکرێ عونفەکان چی یە؟ بە چ شێوازێکە؟ تەنانەت حەصر نەکرێ بۆ ئافرەت، چونکە ئێمە دەڵێین عونفی ئوسەری، دەزانین بەشێکی زۆر لە ئوسرەدا مناڵە، زەعیفترین عزووە لە ناو ئوسرەدا، زەعیفترین ئەندامی ئوسرەیە، دەبێ ئێمە لە بیری نەکەین، بۆیە میسالەکانمان بگۆڕین، یاخود تەعیمی بکەین بە ئەمسیلەی تر وەکو ئیتیجار کردن بە مناڵ و ژنەوە، هەروەها ئیجبار کردنی مناڵ و ژن بۆ کارکردن، ئێمە ڕۆژانە سەدان مناڵ دەبینین لەسەر شەقامەکان دا کلینیکس و ئاو و بنیشت و ئەو شتانە لەسەر جاددەکان دا دەفرۆشێ، ئەوە هەمووی عونفە بەرامبەر ئەو مناڵە دەکرێ، یاخود حیرمان کردنی مناڵ و کچ لە خوێندن، ئەوانە هەمووی عونفن، ئەو جۆرە عونفانە ئێستان، عەصرین هیچ وەکو ئەوە نیە کە ژن بە ژن و نازانم شیغار و ئەو شتانە، هەروەها خیانەتی زەوجی، خیانەتی زەوجی کێشەیەکە، دەبێ ئێمە باسی ئەو میسالانە بکەین هەمووی بە (حصراً) بێنینەوە، دیاری بکەین لە ناو ئەو ماددەیە کەوا ئەوانە فیعلەن دەردی ئەو کۆمەڵگای ئێمەیە، دەبێ دیاری

بکەین و چارەسەری بۆ دانێین، بۆیە بەڕاستی من لەگەڵ ئەوەدا نیم بەو میسالانە و بەو شێوازە لاوازە کە هاتووە ئەو ماددەیە بەو شێوەیە تێپەڕێت، ئەگەر هاتو دەنگی نەهێنا و لە دەنگدان دا دەرنەچوو، جیا نەکرایەوە، نەکرا بە ماددەیەکی تایبەتی، من لەگەڵ ئەوەشم خاڵێکی تری بۆ ئیزافە بکەین کە ئیخبار کردن، یان ئیبلاغ کردن، خەڵکێ هەبێ، بۆی هەبێ کەوا من حاڵەتێك دەبینم، دراوسێکەمە، یاخود خەڵکێکی نزیکی خۆم دەبینم تەعەدا لە مناڵەکەی دەکات، زیرەی مناڵەکە بۆ لای من دێ، یاخود دەیبینم لە شوێنێکی تردا مناڵەکەی زۆر زۆر دەچەوسێنێتەوە، یاخود ژنەکەی دەچەوسێنێتەوە، بەلام بۆم نەبێ هیچ ڕێکارێ بگرمە بەر، نەخێر ئێمە با دەستی خەڵکیش بکەینەوە کە خەڵکی تر بتوانن دیفاع بکەن لە خەڵکانێك کە زوڵمیان لێ دەکرێ، شەرت نی یە، من غەدرم لێ بکرێ لەبەرە ئەوەی نامەوێ شیرازەی خێزانەکەم تێك چێ، بۆیە من ناچم ئیبلاغ بکەم و دەعوا رەفع بکەم، بەلام خەڵکانێکی تر هەبن لە خاریجی ئوسرە بۆیان هەبێ، دەستیان والا بێ کە بتوانن ئیبلاغ و ئیخبار بکەن، بتوانن دادگا و جێگای تایبەتی ئیبلاغ بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاسۆس خان فەرمووو.

بەڕێز ئاسۆس نجیب/ وەزیری کار و کاروباری کۆمەلایەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕام وایە ئەو نمونانەی کە هاتوونەتەوە حەصر نەکرێ، لەبەر ئەوەی ئێمە شێوازی تری توندوتیژیمان هەیە لێرە دیاری نەکراوە، کەیسمان هەیە کە لەلایەن مێردەکەیەوە، یاخود براکەیەوە، یان باوکییەوە (إکراه) کراوە بۆ (بغاء)، ئەوە بەو شێوەیە تا ئێستا ئەوە لێرە دیاری نەکراوە، بەلام کەیسمان هەیە و ڕۆژانە ڕووبەڕووی ئەو کێشانە دەبینەوە، دوو/ (ختان الإناث) لێرە باس نەکراوە، توندوتیژی یە، بەلام داوای ئەوە دەکەم کە لەسەر سەبیلی حصر نەبێ، میسال بێ، ئێمە ڕۆژانە فەرمانبەر هەیە واز لە دەوامەکە دەهێنێ لەبەر ئەوەی مێردەکەی ئیکراهی دەکات، (إکراه الزوج للزوجە علی ترك العمل)، ئەوەش هەر توندوتیژی یە، نموونەی تریشمان زۆر زۆر هەیە، بۆیە داوای ئەوە دەکەین ئەوە لەسەر (علی سبیل الحصر) نەبێ (علی سبیل المثال) بێ، بۆ برگەی سێیەم (لا تحرك الدعوی إلا إذا کان العنف واقعاً)، نازانم لێرە چاوەڕێی ئەوە بکەین ئێمە ئەندامێکی خێزانەکە بکوژرێ، سەر ببڕێ، ئەو کاتە ئێمە بتوانین دەعوا ئیقامە بکەین، بۆیە ئێمە دەبێ باسی ئەوە بکەین عونفی ئوسەری بە هەموو ئەشکالی یەوە، چونکە ئەگەر ئێمە لە قۆناغی هەڕەشە کردن دا بتوانین فریای بکەوین کە هەڕەشەی لێکرا، بتوانین ڕێکاری یاسایی وەربگرین، لەوانەیە ئێمە بتوانین ئەو کەسە نەبێتە قوربانی کوشتن، یاخود لێدان، یان هەر (case)ێکی تر، چونکە زۆر (case)مان هەیە ئێمە لە دادگاکان بینیومانە، کە وتراوە، باسی ئەوەی کردووە، شکاتی کردووە هەڕەشەی لێ کراوە هیچمان بۆ نەکراوە، بۆتە قوربانی کوشتن، لە برگەی چوار (تحرك الدعوی في قضایا العنف الأسري من قبل المتضرر أو من یقوم مقامهم)، بە پێی ماددەی (3) لە ئصولی موحاکەماتی جەزائی

ئەو ڕێکارانەمان هەیە، بەڵام پێویستە لەم یاسایە حەق بدرێتە ئەو کەسانەی کە بۆیان هەبێت کە توندوتیژییەکە ببینن ئیخباری بکەن، بۆ نموونە لە هەندێ وڵاتان هەیە، بەشی تەواری، ئیمێرجنسی لە نەخۆشخانەکان ئەو ستافەی لەوێ یە فێرکراون، دەوراتیان وەرگرتووە کە توندوتیژی ببینن ئیخباری لایەنی پەیوەندیدار بکەن، هەروەها حەقێك بدرێتە من بۆ نموونە کە دراوسێ یەکم توندوتیژی بەرامبەر بکرێت، ئەگەر بە پێی ئەو ماددەیە بێت ئەو کەسە خۆی نەتوانێت داوای ئەوە بکات، باسی ئەوە بکات هەڕەشەی لێ کراوە، توندوتیژی بەرامبەری کراوە، باشە ئەگەر لەو حاڵەتانەی کە ناتوانێت ئیخبار بکات، لە وڵاتانی تر ئەوە هەیە دراوسێ بۆی هەیە ئیخباری لایەنی پەیوەندیدار بکات کەوا دراوسێکەم توندوتیژی بەرامبەر دەکرێ، بەڵام ناشتوانێت ئیخباری سوڵتات بکات، یاخود لایەنی پەیوەندیدار بکات، واتا بۆمان هەبێت ئێمە لێرە حەق بدەینە کەسانی تریش کە هەست بکەن توندوتیژی هەیە، یاخود ببینن بە بیستن، بە بینین، حەقی پێ بدرێ کە داوای ئیجرائاتی یاسایی بکات بەرامبەر ئەو کەسەی کە توندوتیژیەکە ئەنجام دەدات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕاستی هەر توندوتیژییەك بوو لە ناو عائیلە مەحمی بێ، یەعنی ئەوە نوقتەیەکە، توندوتیژی پێویستە عیقابی یاسایی هەبێ، ئینجا ئەو کەسە خۆی دەچێ شکات دەکات یان ناچێت، ڕەبتە بە کەسێکەوە، ئەگەر توند بێ، زۆر بێ، کەسێك زانی، دەنگی دەرچوو، دەچێت شکات دەکات، عیقابی قانونی هەیە، حاکمیش نەصی لەبەر دەستە، ئەگەر نا، ئەوە زۆر زۆر تەبیعی یە، بەڵام مەحمی بکەین بڵێین لە ناو ئوسرە هەندێ توندوتیژی ببێت قەیناکە، ئەوە خەتەرە، نابێت، یەعنی نابێت هیچ توندوتیژییەك لە ناو هیچ ماڵێك هەبێ، بۆیە دەتوانن زۆر ئەوەی بکەن، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، پێشەکی من دەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە کە ئەم یاسایە تایبەتە، یەعنی ئێمە جارێکی تر نەیێین بڵێین وەڵلا لە ناو یاساکانی تردا چارەسەری ئەو بابەتانە کراوە، ئەگەر هەیە، لە ناو یاساکانی تردا چارەسەری ئەو بابەتانە کراوە، ئەی بۆ توندوتیژی لە ناو کۆمەڵگای ئێمەدا ڕۆژ بە ڕۆژ زیاد دەکات، نەك کەم بکاتەوە، کەواتە سوودمان وەرنەگرتووە لەو یاسایانە، بۆیە ئەو یاسایە تایبەتەی بۆ دەردەکەین، بۆیە من لێرە پشتگیری لە ڕای برادەرانم کاك حەمە سعید، مامۆستا عمر عبدالعزیز و کاك ئارام دەکەم، کە دەڵێن/ دەبێ ناوی بێت، توندوتیژییەکان چی یە؟ هەندێ توندوتیژیش هەیە کە ناوی نەهاتووە لە ناو ئەوەدا نەك (على سبيل المثال و لكن على سبيل الحصر) بێت، نەك (على سبيل المثال)، دەبێ حەصری بکەینەوە، بڵێین ئەوانە توندوتیژی یە، ئەگەر نەڵێین ئەوانە توندوتیژییە بە جێی دەهێڵینەوە بۆ تەقدیری حاکم، تەقدیری حاکم دەڵێ ئەوە توندوتیژی نی یە، بە پێی فلان عقوبە و بە پێی فلان یاسا مامەڵەی لەگەڵ دا بکات، لەبەر ئەوە من داواکارم لێرە لە ئەندامانی بەڕێز، ئەوە یاسایەکی

تایبەتە، با ئێمە تایبەتمەندێتی خۆی بدەینێ، چونکە یەکەم جارە ئەو یاسایە لە هەرێمی کوردستان دا دردەچێ، بۆیە من پێم باشە یا ئەوەتا بە ماددەیەکی جیاواز بڵێی/ (تعتبر الأفعال التالیة عنفاً أسریاً) یاخود کە هێنات لە سەرەتاوە باست کرد وتت/ توندوتیژی خێزانی یاخود هەر کەسێ کە پەیوەستی هەبێت، پەیوەندییەکی خێزانی ئەنجامدانی هەر جۆرە توندوتیژییەکی خێزانی لێ قەدەغە دەکرێت، بە تایبەتی ئەوانەی خوارەوە بێی هینی بکەی:

أ-(إکراه المرأة علی الزواج) ، بە زۆر بە شوودان، شوودانی منالّ، (عقد قران)ی منالی سەر بێشکە، گەورە بە بچووك، لە بری خوێن ژن، (زواج الدیة).

ب-ئیهانە، جنێودان، جنێودان بە کەس و کار، سەیر کردنی بە کەم، ئەوانە مومارەسەی زەغتی نەفسی، ئینتیهاکی مافەکانی، (معاشرة الزوجیة دون رضاهما)، (دون رضاهما) هەردووکی بۆ هەردوو لایان بێ، نەك (دون رضاها)، بۆ هەردوو لایەن بێت، مادام ئێمە دەڵێین حیمایەی ئوسرە بێ، لە حاڵەتی واش هەیە مومانەعە هەیە، مومانەعەش جۆرە سیلاحێکە ژن بەکاری دەهێنێ بەرامبەر بە پیاو، ئەوەش دەبێ باس بکرێ.

ج-(ضرب الزوجة و الأطفال بحجة التأدیب)، لێدان لەبەر ئەوەی وەڵڵا عاقلی دەکەم، بەڕێزان لە (Facebook) و (youtube) دا وێنەیەك بڵاو کرایەوە، من زۆر زۆر دڵخۆشم بەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان خستی یە حیسابی توندوتیژی بەرامبەر بە منالێك کە مامۆستاکەی دەیکات، سزاشی دا، ئەوە مانای ئەوەیە ئێستا ئێمە تێگەیشتنەکانمان بۆ توندوتیژی نەفسی وردە وردە خەریکە بەرفراوان دەبێت، ئێستا حاڵەتێکی تر هەیە لە (youtube) و (facebook)دا بڵاو کراوەتەوە ژنێکە منالێکی ساڵو نی و دەشوات، باوەڕتان هەبێ ئینسان گریانی دێت، هەموو چڵك بە گیانیدایە، بە لەقە دەیشوات، من قەت هەتا ئێستا شتنی ئەو حاڵەتەم نەبینیوە، قاچ دەخاتە سەر سنگی منالێکی ساڵ و نیو، ژنێك باوەڕتان هەبێ بەس بیبڕنەوە هەزاری وەکو ئەو منالەی تیادا دەبێت، ئەو نەوعە توندوتیژییەیە لە ناو وڵاتی ئێمەدا، منالّ دەبێ بپارێزرێ، بە صەراحەت دەیڵێم یەعنی ئەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، باسی خەتەنە کردنی مێیینە نەکراوە لە جۆری تەعریفی عونفەکان دا، لە تەعریفی عونفەکان دا باسی خەتەنە کردنی مێیینە نەکراوە، ماددەشی بۆ دانراوە، ئەی تۆ کە ماددەت بۆ داناوە و دەتەوێ مامەڵەی لەگەڵ دا بکەی وەکو بە ماددەی یاسایی، دەبێ باسی بکەی کە ئەوانە عونفن، (التحریض علی الإنتحار)، کامتان لە ڕۆژنامەکان دا نەتانخوێندۆتەوە کە چۆن تەحریزی ئینتیحار دەکرێ و کەسەکە پەنا دەباتە بەر خۆسووتاندن، (الحرمان من المیراث)، حەقت دراوەتێ بە شەرع، نایدەنێ لایەنێکیان، ئیتر هەر کامێکیان دەبێت، (إجبار الطفل و المرأة علی العمل)، سەعات (12)ی شەو لەبەر ترافیك لایتی لای عەنکاوەوە منالی پێنج، شەش ساڵم بینیوە میزەڵڵان دەفرۆشێ، بە دەم خەوەوە، (الإتجار بالطفل و المرأة)، (الإکراه علی ممارسة البغاء)، ئەوانە بێنین بیخەینە ناو ماددەیەکی جیاوازەوە، من لە کۆبوونەوەکەی تر حاکمە بەڕێزەکان لێرە بوون تەحەموولم نەکرد دانیشم، هەڵسام بە جێم هێشتن، بۆیە داواتان لێ دەکەم بەڕێزان بە جێی مەهێڵن بۆ تەقدیری هیچ

کەسێك، تەحدید بکرێ، پشتگیری قسەکەی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان دەکەم کە توندوتیژی نابێ بمێنێت، هەموو کەسێك لە شوێنی خۆی دا هەست بە ئەمینی و ئەمانی بکات، ئینجا سەبارەت بە ئیبلاغەکە ئێمە مەجالی ئەوە بدەین، خۆ ناچین بڵێین وەڵلا ئەو تەحریکی دەعوا بکات، بەڵام ئیبلاغ کردن بۆ حاڵەتەکە زۆر زۆر زەرووریە، چ لە بەڕێوەبەرایەتییەکانی توندوتیژی، چ لەلای داواکاری گشتی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك د. بشیر خلیل، تەواو سۆزان خان، بەس پێش کاك بەشیر، قەتل جەریمەیە، بەڵام بە قانونیش هەندێ شوێن ئەمر ئیعدامی لەسەرە، بەس هەیە، دەشبێ، یەعنی تۆ ناتوانی ئەوەش بکەی، عیقابیش دەبێ، خەڵکیش حەبس دەبێ، بەردەوام دەبێت، هەر هەیە، فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە گفتوگۆی پرۆژە یاسایەکی زۆر گرنگ دەکەین، کە لەوانەیە گۆڕانگارییەکی زۆر ئیجابی و ئەرێنی بەسەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتی یەکان و ناو خێزانی بێنێ لە ناو کۆمەڵگادا، زۆر لە مێژە پێویستیمان بەوە هەیە، بەڵام زۆر زۆر پێویستە کە ئێمە زۆر واقیع بینانە لەگەڵ ئەو پرۆژە یاسایەدا مامەڵە بکەین، نەك بە سۆز و عاتیفە، بە شێوەیەکی ئاوا کەوا ئیستیفادە و سوودی لە جێبەجێ کردنەکەی زیاتر بێ لەلایەنە سلبی یەکەی، بۆ ئەوەمان بێ کە بەڕاستی موشکیلەیەك حەل بکەین، بۆ ئەوەمان بێ کە بەڕاستی ئەو توندوتیژیانەی کە هەیە لە ناو خێزان، لە ناو کۆمەڵگا لابدەین، نەك لەبەر ئەوەمان بێ کە موجەرەد قانونێکمان هەبێ بە ناوی قانون، بۆ زاتی قانون بۆ ئەوەی خەڵکانێك لێرە و لە دەرەوە یان لە ناوەوە دەستخۆشیمان لێ بکەن بڵێین وەڵلا ئەوەتە کوردستان قەوانین دەردێنێ، ژمارەی قەوانینەکان و ناوی یاساکان گرنگ نیە بە قەدەر ئەوەندەی کە بە شێوازێکی ئاوا بێ کە لە ناو واقیع دا جێبەجێ بکرێ، واقیعی کۆمەڵگای خۆمان جێبەجێی بکات، بەڕێزان کێشەی ئێمە لەگەڵ توندوتیژی بەڕاستی کێشەی ئەنجامدانی توندوتیژییەکە نیە، بە قەدەر ئەوەندەی ئێمە لەگەڵ توندوتیژی ئەو کێشەیەمان کێشەی فیکرە، کێشەی کلتوورە، کێشەی بیرو هزرەکەیە کە لە ناو عەقل و بیر و هۆشی زۆر لە خەڵکانی کۆمەڵگای ئێمەدا ئەوە ڕەگ و ڕیشەی داکوتاوە، کە ئەوە دەبێتە هۆی ئەنجامدانی توندوتیژییەکە، بۆیە من پێموایە قانونێکی ئاوا پێویستە موعالەجەی ئەوە بکات کە چۆن ئێمە بتوانین لە ناو عەقل و بیر و هۆشەکان دا لە ناو کلتووری خۆمان دا ئەوە نەیەڵین، ئێمە نامانەوێ مرۆڤێك دروست بکەین یان مرۆڤێك پەیدا بکەین، کە ئەو مرۆڤە توندوتیژی ئەنجام نەدا، نا، ئێمە دەمانەوێ مرۆڤێکمان هەبێ کەوا ڕقی لە توندوتیژی ببێتەوە، هەروەها توندوتیژی لای شتێکی قێزەوەن بێ، لە فیکرو بیر و هۆشەوە، نەك بەس بۆخۆی ئەنجامی نەدا، بەڵکو حەزیشی لێ نەبێ کەوا خەڵکی تریش ئەنجامی بدا و لە ناو کۆمەڵگادا وجوودی هەبێ، ئەوەش پێویست بەوە دەکات کە ئیجرائاتێکی تەوعیە و هوشیارکردنەوە دەست پێ بکەین، من پێموایە ئەو یاسایە بە قەدەر ئەوەندەیە کە لەوانەیە جێبەجێ ناکرێ بە قەدەر ئەوەندە نیە کەوا شتێکە

ئیستیفادەی بۆ کۆمەڵگا هەبێ، چونکە ئەوە ماددەکانی ئەو یاسایە زیاتر موعالەجەی توندوتیژی دەکات پاش ئەنجامدانی، بەڵام ئێمە پێویستە پێش ئەنجامدانی توندوتیژی ڕێی لێ بگرین، بەڕەنگاربوونەوەی توندوتیژی مانای ئەوە نیە تۆ بوەستی تا توندوتیژییەکە دەکرێ، ئینجا بێی نەیەڵێ بیکەی، عقوبە و سزای بۆ دانێی، بەڵام چۆن وا بکەین ئێمە کە نەکرێ ئەوە، هەر لە بنەڕەت دا نەکرێ، بۆیە ئەوە من دەڵێم پرۆژە یاسایەك پێشتر پێشکەش کرابوو لەلایەن حکومەتەوە، ئەو پرۆژە یاسایە حکومەت سەحبی کردەوە، بەڵام ماددەی چوار و پێنج و شەش و حەوت و هەشتی ئەو پرۆژە یاسایەی کە لە حکومەت سەحب کراوە، زۆر شتی چاك و ئیجابی باشی تێدابوو کە ئیجرائاتی ئیعتیرازی تێدا بوو، یەك لەوانە مەسەلەن دەیوت وەزارەتەکانی ئەوقاف و پەروەردە و ڕۆشنبیری و ئەوانە پێویستە لە سەریان کە دەست بکەن بە هەڵمەتێکی وشیاری و ئیرشادات مەسەلەن، پێویستە هەیئەتێکی موکافەحەی عونف دابمەزرێ بۆ ئەوەی ئەوانە دەست بکەن بە چاکسازی و چاککردنەوە، ئەوانە پێویستە ، منیش لێرە بە چاکی دەزانم لە جیاتی ماددەی (2) ماددەیەکی پێشترمان هەبێ کە ئەو ماددەیە و من شێوازەکەشم دارشتووە، پاشان بۆ بەڕێزان ڕەوان دەکەم، کە ئەوەیە شێوازی ئیحتیرازی پێش ڕوودانی ئەو توندوتیژیانە، بۆیە بەڕاستی ئەو یاسایە بە ڕای منەوە بە شێوازێکی فیعلی نابێتە هۆی بەڕەنگاربوونەوە، لەبەر ئەوەی تەنها لایەنی سزادانی تێدایە، لایەنی وشیار کردنەوەی تێدا نیە، خاڵێکی تر کە لە ماددەی دووەم دا هاتووە، ئەویش ئەو تەفصیلەی کە لە شێوازی توندوتیژیەکان دا هەیە، بۆ نموونە ئەوە و جنێودان و ئەو شتانە، من پێموایە ئەو نموونە هێنانەوە ئەصڵی توندوتیژیەکان زەعیف دەکات، چونکە ئەوانەی کە باس کراوە، دیارە شتی گرنگن، بۆیە ئەوانەی کە ماون گرنگ نین، بۆیە ئەوە هەر موجەرەد باس کردنی ئەوانە و بە نموونە هێنانەوەی ئەوانە، ئەوانی کە بە نموونە نەهاتوونە زەعیفیان دەکات، لەوانەیە پەراوێزیشیان بخات، بۆیە ئەگەر لە ماددەیەکی موستەقیلیش باس بکرێ بە حەصر باس بکرێ، یەك و دوو و سەد و دوو سەد نیە، ڕۆژ بە ڕۆژ و سەعات بە سەعات شێوازی نوێ لە توندوتیژی دروست دەبێ، پەیدا دەبێ بۆیە من پێموایە ئەوەی کە لە تەعریفەکەدا هاتووە زۆر چاکە، (كل أنواع العنف الأسري) ئەوە نەکرێ، ئەوەی کە زیانی بە جەستە و بە جنس و بە لایەنی دەروونی دەگەیەنێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاردۆ محمد.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ئامانج لە دەرکردنی یاساکە چارەسەر کردنی دیاردەیەکە کە پەیوەندی بە توندوتیژی خێزانەوە هەیە، کە پێشم وایە یاسایەکی گرنگە، کاریگەری دەبێ لەسەر کەم کردنەوەی توندوتیژی، کە ئەوەش ڕۆڵی دەبێ لە کۆمەڵگاش، بەڵام قسەیەك هەیەکە ئەگەر من لەگەڵ ئەو ڕایەم ئەگەر یاساکانی تر کە تا ئێستا ڕێگرن لە جەریمە و توندوتیژی، ئەگەر بیانتوانی بایە هیچ پێویست بەو یاسایە نەدەکرا، کەواتە ئەم

یاسایە تایبتمەندی هەیە، بۆ دیاردەیەك كە توندوتیژیە و پەیوەندی بە خێزانەوە هەیە، بۆیە دەبێ ئەم یاسایە عەلا سەبیلی حەسریش باسی توندوتیژیەكان و دیاردەكان بكات، تۆ ناتوانی بە یاسایەك چارەسەری هەموو كێشەكانی كۆمەڵگا بكەی، ئەم یاسایە تایبەتە بە خێزان و توندوتیژی لە خێزاندا هەیە و چین ئەم توندوتیژیانە؟ دەبێ باس بكرێت، ئەمە هەم بە پێچەوانەی قاعیدەی قانونیش نابێت كە بۆ هەر جەریمەیەك دەبێ نەسێك هەبێ، ئەمە بە پێچەوانەی ئەمەش نابێ، كاریگەریشی دەبێ لەسەر ئەوەی كە ئێمە چارەسەری دیاردەیەك دەكەین كە خزمەتی كۆمەڵگاكەمان دەكات، پێشموایە كە موناقەشەی ئەوە كرا كە ڕاستە توندوتیژیەكە سەبارەت بە ژن و بە منالیشە، بەڵام ئێمە دەتوانین، چونكە خەڵكی مەعەوەقیش هەیە یان بڵێین خاوەن پێداویستیە تایبەتەكان زۆرجار توندوتیژیان بەرامبەر لە كۆمەڵگا بەكاردەهێندرێ، لەناو خێزان بە تایبەتی، یان بەرامبەر بە ساڵاچووان، ئەمانە دیاری بكەین كە هەر ڕەفتارێك یان هەر هەڕەشەیەك لەلایەن ئەندامێكی خێزانەكەوە بكرێت لەبەرامبەر ئەوەی تر ئەمە پیاویش دەگرێتەوە، یەعنی زۆرجار پیاویش تووشی ئەو توندوتیژیە دەبێتەوە كە پێم وابێ ئەو ئەشكالەمان چارەسەر دەكات، جگە لەوە بەلای منەوە دیاردەیەك هەیە كە زۆر زەقە لە كۆمەڵ ئەویش كوشتن بە بیانووی ناموس، یەعنی ئەمە زۆر زۆر لەكۆمەڵی ئێمە زەقە و پاساوی بۆ دەهێندرێتەوە، جگە لەوە ئەگەر ئەمە دیاری نەكرێت، كەلتوری ئێمە یان دەتوانم بڵێم نەریت و عاداتی ئێمە پاساوی هەندێ توندوتیژی داناوە، هەتا لەلای حاكمەكانیش، یەعنی ئەمە یەك لە كێشەكانە، هەندێك توندوتیژی هەیە لە كەلتوری ئێمە یان لە نەریت و عادات و تەقالیدی ئێمە ڕێگەی پێدراوە، ڕەنگە كابرایەك پێی سەیر بێت، بڵێ تۆ قسەیەكی توند لەگەڵ خێزانەكەت مەكە یان بە پێچەوانەوە، بەڵام بە ڕەئی من كە ئێمە حەسر تەحدیدی دیاردەكە بكەین، چارەسەری قانونیش بدۆزینەوەو قانونیش بەشێكە لە وشیاری، یەعنی ئەوە نیە تۆ بتوانی ئەگەر بە مەوعیزە با و بە ڕێنوێنی با بۆ بەشەریەت ئێستا دەبووایە بەشەریەت لە موجتەمەعەك بژی كە هیچ كێشەی تیا نەبێت، بەڵام ئەوە قانونە ڕێ دەگرێ لەوەی كە ئینسان كارێك نەكات كە پێچەوانەی بێت، جگە لەوەش هەندێ ناكۆكی بەڕاستی دەكەوێتەوە سەر خیلاف یەعنی فەرق دەكات، حەقە قانون ڕێی لێ بگرێت، ناچێتە چوارچێوەی جەریمە، یەعنی ئێمە چارەسەرێك بۆ بكەین، هەندێ ناكۆكی هەیە لە خێزان ناچێتە چوارچێوەی جەریمە، ئێمە پێویستە قانون عیلاج بۆ ئەوە بدۆزێتەوە، جگە لەوە ئێمە لەگەڵ دادوەرەكان قسەمان كرد یەكێك لە كێشەكانی ئەوان حیمایە بوو، ئایا وەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی ئایا موئەسەسەیەكی هەیە بۆ شوێنێك كە حیمایەی ئەو ئەندامانە بكات كە ڕووبەڕووی توندوتیژی دەبنەوە، پێش ئەوەی ئیجرائاتی كۆتایی پێ بێت لەڕووی قانونیەوە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

هەر بۆ ئاگاداری قانون لەسەر ناموس هەموارمان كرد لە پەرلەمانی كوردستان، ئەوە هەموار كراوە، وەكو ئەوەی عیراق نیە، وەكو جەریمەیەكی قەتل حساب دەكرێت، ئەوە قانونی پێ هەیە، كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر ماددەی 2 تەبعەن ئەم حاڵەتەم پێ باشە، هەرکەسێك کە پێوەندی هەبێ بە پەیوەندیەکی خێزانی لە ئەنجامدانی هەر جۆرە توندوتیژیەکی خێزانی لێ قەدەغە دەکرێ و ئەم ڕووداوانەی خوارەوەش وەك نموونە بە توندوتیژی خێزانی دەژمێردرێن، پێش ئەوەی بێمە سەر نموونەکان، ئەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە بۆ من پشتگیری لەوە دەکەم کە بە نموونە بێت نەك بە حەسر، لەبەر ئەم سێ هۆیە، یەکەم/ ئێمە ناتوانین لە ماددەیەك دا هەموو توندوتیژیەکان بنووسین، بە تایبەتی لەگەڵ گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی و پێشکەوتنەکاندا جۆری توندوتیژی تازە دێتە ئاراوە، بۆیە ئێمە ناتوانین هەموو توندوتیژیەك حەسر بکەین لەناو ئەم یاسایەدا، دووەم/ تەنها یەك توندوتیژیمان بیر بچێت، ئەو کاتە ئێمە بەڵگەیەك دەدەینە دەست دادگا کە ئەمە توندوتیژی نیە، ئەو مافەشی دەبێت، چونکە لە یاسایەکەی تۆ دا ناوت نەهێناوە، سێیەم/ ئەوەیە کە ئێمە نابێ ترسمان هەبێ لەوەی کە ڕەنگە قسەیەك یان کردەوەیەك ببێتە هۆی ئەوەی کە بە توندوتیژی و لەبەریەك هەڵوەشانی خێزانی، لەبەرئەوەی لە پێناسەی توندوتیژی دا دەڵێ دەبێ زیانی جەستەیی و دەروونی و سێکسی لێ بکەوێتەوە، ماف و ئازادیەکانی لێ زەوت بکات، لەبەرئەوە هەر توندوتیژیەك ئەمانەی لێ نەکەوێتەوە بە توندوتیژی حساب نیە، بۆیە نابێت ترسمان لەوەهەبێ، نموونەکانیش من بە چەند خاڵێك نووسیومە، یەکەم/ بەزۆر کچ بەشوودان و ڕێگە لێ گرتنیشی بە منداڵ بە شودان، یان مارەبڕینی سەر بێشکە و ژن بەژنی و ژن لە جیاتی خوێن، دووەم/ سوکایەتی پێ کردن و جنێو دان بە ژن و کەسوکاری ژن، تف لێ کردن و بەکەم تەماشا کردنی، ئازاردان و هەڕەشە لێ کردن و فشاری دەروونی، بەزۆر جوت بوون لە گەڵی داو، زەوت کردنی مافەکانی، سێیەم/ لێدانی ژن و منداڵ بەناوی تەمێ کردن، چوارەم/ بەزۆر کارپێکردنیان یان ڕێگە لێ گرتنی، پێنجەم/خەتەنەکردنی مێینە، هەر لەم ماددەیە خاڵی دووەم، زەرەرمەند لە توندوتیژی خێزانی مافی ئەوەی هەیە کە ڕێکار و دەستەبەرکردنی پاراستنی هەبێ لە توندوتیژی لەدوا ڕۆژدا، ئەو دواڕۆژە دەبێ لابەرین، یەعنی بەڕای من ئەوەندە بەسە زەرەرمەند لە توندوتیژی خێزانی مافی ئەوەی هەیە کە ڕێکارو دەستەبەرکردنی پاراستنی هەبێ لە توندوتیژی، سەبارەت بە خاڵی 4 من ئەم پێشنیارەم هەیە، ئەم کەسانەی خوارەوە مافی داوا تۆمارکردنیان هەیە لەلای پۆلیس یان داواکاری گشتی لەبەردەم دادگا، ئەویش بە خاڵ نووسیومە، خاڵی یەکەم/ هەرکەسێ دووچاری توندوتیژی خێزانی بۆوە یان یەکێ لە ئەندامانی خێزان یان دراوسێ یان هەرکەسێ بەبەرچاویەوە توندوتیژی بکرێت، دووەم/ داواکاری گشتی و جێگرەکانی و ئەوانەی لەبواری تەندورستی پەروەردە یان ئەو کەسانەی لەناوەندە فەرمیەکانی قوربانیانی توندوتیژی کاردەکەن وئاگاداری حاڵەتەکانی توندوتیژی دەبن، من بۆ ئەوانەم نووسیوە، دیارە نموونە زۆرە و هاوڕێکانم زۆر نموونەیان هێنایەوە، بەڵام

من چەند نموونەیەك ئیزافە دەكەم، كەسێك خۆی دەسوتێنێ و دەچێتە خەستەخانە، ئەوانەی كە خۆیان دەسووتێنن حەتمەن لەژێر فشارێكی دەروونی دا تەحریز كراون، هەموو ئەو حاڵەتانە بە پەرەمێز نووسراون، لەیەكەم تەماشاكردنی پزیشك یان كارمەندی تەندروستی یەكسەر دەزانێ ئەوە خۆی سووتاندووە، بەڵام لەبەرئەوەی لە دەمی خۆیەوە یان كەسوكارەكەیەوە دەڵێین ئەمە بە پەرەمێز سووتاوە، یەكسەر مەسەلەكە دائەخرێ فایلەكەی، بۆیە پێویستە هەم پزیشك و هەم كارمەندی تەندروستیەكەش ئەمە بە توندوتیژی بناسێنن، چونكە ئەوان دەتوانن حاڵەتەكە دەست نیشان بكەن، نەك خۆی و خێزانەكەی و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز پەریهان قوبلای محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی 2، بەڕاستی خۆی جوانی ئەم قانونە كە بڵێم قانونێكی خاسە و تایبەتە بە عونفی ئوسەری، ئینجا من لەگەڵ ئەوەم عەلا سەبیلی میسال بێت، حەسر نەكرێت، حەسربكرێت لەو میسالانەوە وەكو برادەرانم باسیان كرد تەنها ئەوان دەگرێتەوە، كە لەو قانونە دەنووسرێن، لەبەرئەوە من لەگەڵ ئەوەم بۆ نموونە عەلا سەبیلی میسال بێت، لێرەشدا ئەگەر بتوانین ئەو نموونانە وەكو كوێستان خان و كاك كاردۆ و برادەرانیش باسیان كرد، لەگەڵ ئەوەی كە فیئاتی عومری دیار نەكراوە تیایدا بۆ نموونە ئەوانەی كە گەورەن لە عومر، بڵێین باپیرە باوكی گەورەیە كە دەردەكرێت لە ماڵەوە یان ئەوەتا كە مناڵ ترە كە ئیجبار دەكرێت بۆ ئیش كردن یان لە مەكتەب دێتە دەرەوە، ئەیهێننە دەرەوە بۆ شتی تر، شتێكی تریش هەیە ئیجباری زەوجە، یەعنی بڵێین (علی ممارسة علی الدعارة والبغاء) یەكێ لە گرنگی ئەم هینە كە میسال بۆ خەتەنەی ژنان (ختان الاناث) داوا دەكەم لێرە دیاری بكرێت بە نوقتەیەكی تایبەت، لەبەرئەوەی لە قانونەكە هاتووە و تا ئێستا من خۆم بووم یەكێك لەوانەی كە بەحسی ماجستێرەكەم لەسەر خەتەنەی ژنان بوو، چوار ساڵە دەیان كۆنفرانس كراوە لەسەر خەتەنەی ژنان، لێرە لە دەرەوە، نەتوانراوە قانونێك یان سزایەك دابندرێت بۆ ئەوانەی كە موشاركن لە خەتەنەی ژنان و ئەوەی كە دەشكرێ، لەبەرئەوەی بە نەسی قانون نەهاتووە، بۆ ئەوەی كە دیار بكرێت، لە 100 ژندا كە وەرگیرا، 73,3 لەو 100 ژنە خەتەنەی ژنانیان هەبوو، تەبعەن دەرەجاتی هەیە، بێجگە لە دەرەجەیان یان ئەوەی كە كاریگەری نەفسی هەیە، من دەتوانم دوایی ئەو بەحسەش بخەمە بەردەستی پەرلەمان ودەتوانێ تەرجومەكەی بكات بۆ عەرەبی یان كوردی بۆ ئەوەی خەڵك ئیستفادەی لێ بكات، بۆیە داوا دەكەم خەتەنەی ژنان بە هینێكی تایبەت بێت لەوە، بە نیسبەت ئەوەی دووەم، (للمتضرر من العنف الاسری ان یحصل علی اجراءات و ضمانات لحمایته من العنف فی المستقبل) هەروەكو هاوكارم كوێستان خان باسی كرد، (ویحق) لابرێت، لەبەرئەوەی (للمتضرر) یحق یەعنی موتەزەرر بۆچی حەقی هەبێ؟ ئەوە حەقێكە خۆی هەیەتی، بۆ موتەزەرر هەر چ

موتەزەرریك بێت عونفی ئوسەری دەتوانێ ئیجرائات و زەمانات وەربگرێ، سێیەم/ لاتحرك الدعوى الا اذا كان العنف واقعا، یەعنی ئیللا عونفەكە لە شێوەیەكی جەستەیی ببینی، (لاتحرك الدعوى)یە، بۆیە ئەو (لا) لابرێت، (تحرك الدعوى اذا كان اى من العنف الاسرى و واقعا)، ئایا بە جەستەیی بێت یان مەعنەوی بێت یان بە ئیكراه بێت، ئەوەش تەبعەن بۆ ئەوەیە قوەتێك بدات بە قانونەكە زیاتر، (تحرك الدعوى فى قضايا العنف الاسرى) بە نیسبەت (رابعا) (من قبل المتضرر)، بەڕاستی ئەمە موشكیلەیەكی زۆر زۆرە، من نموونەیەك دەهێنم لەسەر ئەوەی كە دكتۆرەكان كە خۆشم پێشتر موشكیلەم بینیوە دەیان زاهیرەم بینیوە كە بەلێدان بووە، تەبعەن دێتە خەستەخانە تۆ وەرەقەی شورتەی بۆ دەكەی، بەڵام دوای ئەوە سەیر دەكەی ئەمە حەقێكی عامە بەلای منەوە، تۆ كە ژنێك یان پیاوێك یان منالێك ئیهانە بكرێت بە لێدان بێت یان حەقێكی ئیدعای عامە كە بتوانێ ئەو دەعوایە رەفع بكات یان من حەقم هەبێ وەكو دكتۆرێك یان مامۆستایەك یان هەر چ كەسێك، وەكو ئەڤین خانیش ئیشارەتی پێی دا كە وتی بلێین دراوسێ بێ كە بتوانم ئەو بەلاغە بكەم، زیاتر دكتۆر بێت یان مامۆستا بێت ئەو دیارەدەیە دەبینێ لەسەر منالەكە یان لەسەر گەورەكان، بۆی هەبێ كە ئیبلاغی سوڵتات بكات، بۆ ئەوەی ئەو ئەشكالەش لابردرێت كە رەفعی دەعواكە دەدرێت بە ژنەكە كە دوایی ناوێرێ دەعوا رەفع بكات لەبەرئەوەی شێوازی ئوسرەكە تێك نەچێت، بۆیە من لەگەڵ ئەو خاڵانەم كە كوێستان خان بەجوانی هینی كرد، ئەگەر ئەوەش بخرێتە دەنگدانەوە، (تكون اجراءات التحقيق والمحاكمة فى قضايا العنف الاسرى سريا مع مراعات الخصوصية)، من لەگەڵ ئەوەم بەڵام دەكرێ دوایی ئەوانە بكرێن بە میسال (مع عدم ذكر الاسماء) بۆ ئەوەی بتوانێ موجتەمەعیش ئیستفادەی لێ بكات، كە بۆ ئەوەی وەكو ئەوەی هۆشیاریەكە، كە تۆ بۆ موستەقبەل دەدەی كە ئەو نەوعە عونف و ئەو جۆرانەی كە ئەوە سزاكەی دەبێ، یەعنی باشتر وایە، بەڵام دەتوانی كە ئەسما فعلەن سریش بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالكريم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیری كردنم لە قسەكانی كوێستان خان و پەریهان خان، كە داوای ئەوە دەكەن عەلا سەبیلی میسال بێت، نەك حەسر، بەڵام مەسەلەن حاڵەتی تر هەیە كە لێرە، حاڵەتی تر هەیە زۆر زەرەمەندە، بە تایبەتی بۆ ئافرەت كە لێرە باس نەكراوە، یەك لەو حاڵەتانە كە خۆی لە خۆیدا توندوتیژی دروست دەكات ئەو حاڵەتانە، ئەویش وەكو مافی ژنی تەڵاق دراو كە هەر ژنێك دووچاری ئەو حاڵەتە دەبێتە بەڕاستی ڕۆژانە گلەییەكانیان بەرز دەكەنەوە بۆ ئێمە كە وەكو ئەندامانی پەرلەمان كە مافەكانیان خوراوە، وەكو بێ بەشیان لە مووچە و موخەسەساتی منداڵەكانیان كە ئەوان دەبنە موعیل منداڵەكانیان، ئیتر لێرە ئەوانە خۆی لە خۆیدا توندوتیژیە وابزانم بەرامبەر ئەو ژنانە دەبێ لایەنی پەیوەندیدار هەبێ كە ئەو جۆرە

کێشانە چارەسەر بکات، یانیش ئەو ژنانەی کە پیاوەکەی تووشی مەحاکەمە و دەعوای قەزائی دەبێت و ئاخریەکەی دەکەوێتە سجن و ئەو ژنە بە بێ موعیل دەمێنێتەوە، ئەوە خۆی لە خۆیدا توندوتیژی بەرامبەر دەکات کە بێ موعیل دەمێنێتەوە و سەرچاوەیەکی ژیانی نیە، ئەو ژنە بێ گومان دووچاری زۆر مەشاکیلە دەبێ وزۆر جار شیرازەی خێزانەکە هەڵدەوەشێتەوە و تەڵاقدان دروست دەبێت، ئەوە چەند تێبینیەك بوو، وێڕای ئەوەی زەوت کردنی مافی منداڵ و دەست بەسەر داگرتنی و کارپێکردنی بە زۆری، ئەمانە هەمووی دەخرێنە چوارچێوەی ئەو توندوتیژیانەوە، بۆیە دەست نیشان کردنی و بەستنەوەی بە چەند توندوتیژیەك ئەمە زەرەرمەندە بۆ دوارۆژی یاسایەکە، خاڵی 3 (لاتحرك الدعوی الا اذا کان العنف واقعا) تەبعەن ئێمە بتوانین لێرە جێگای ئەوە بکەینەوە کە نەهێڵین لەزۆر حاڵەت دا توندوتیژیەکە ڕووبدات، واتە زۆر ژن هەیە هەست دەکات تەهدید دەکرێت، پیاوەکەی تەهدیدی دەکات، کە تەهدیدی کرد لایەنێك هەبێ گوێی لێ ڕابگرێ، خۆم چەند حاڵەتێکی وام بینیوە کە پێم وتووە دەعوایەکە بەرزبکەوە، دەڵێ دەمکوژێ ئەوجارە، جا ئەگەر هەبێ لایەنێکی پەیوەندیدار بۆ وەرگرتنی تەهدیدەکە، کەلێرە لە خاڵی 3 دا جێگەی بکرێتەوە، ئەوەش زۆر باشە، پشتگیری ئەو خاڵەش دەکەم لە خاڵی 5 کە ڕاستە ئەوە هەمووی سڕی بێت، ئەو محاکەمەو ڕوونکردنەوەی کێشەکە، بەڵام وەکو عەینە وەربگیرێ کە ئەو جۆرە کێشانە هەیە لە کۆمەڵگا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زکیە خان فەرموو.

بەڕێز زکیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی 2 ئەز دگەل هەندێ دامە کو ببیتە خالا ئێکێ و خالا دوویێ، نەکو ڤی ڕەنگی هاتی و کو ڕەئیەکا دییا هەی، خالا دوهێ ژی دا بڕێز سەرۆکێ پەرلەمانێ، بئەندامێت بڕێزێت پەرلەمانێ، ئەم نەشێین حەسرا شێوازێت ێت توندوتیژیەت خێزانێ دا بکەین، بۆچی ئەم نەشێین ئەڤێ نوکە دڤێرێ دا هاتینە کو هزرا مە بۆ گەلەك تشتێ دی نوکە لڤێرێ هاتنە ئیشارە کرن کو ئەسڵەن تێدا نەهاتینە، بۆ نموونە مەسەلەن خەتەنەیا هاتی، کو ئەسڵەن دڤێرێ دا نەهاتیە، ئەگەر ئەم بهێین سەح کەینێ، ئیستغلالا یا ئابووریا زارۆکا کو سۆزان خانێ ئاماژە پێدا لسەر جادەێت مە یان ژی ل مەیدانێت مە تێن تشتا دفرۆشن، یان ژی ئیستغلالا ئابووریا ئافرەتێ بخۆ ژی لڤێرێ ئاماژە پێ نەهاتە کرن، هەتا مەسەلەیا هزر و بیرا کو دەربڕینا هزر و بیرا، بۆ نموونە دەچینە مالاکی پرسیارا یا زارۆکێ دکەی و دبێژیێ تو ناجح بووی ئان چوویە مەدرەسێ دبینی دایك و باب پێش وێ جواب ددات، یان دگەل ژنکا ئاخافە دبینی زەلام دێت پێش ڤە جواب ددات، واتە گەلەك نەوعیەت توندوتیژی هەن کە دچنە بوارێ نەفسی و جەسەدی ئەز لڤێرێ دا ئاماژە پێ نەهاتیە کرن، ژ بەر هەندێ ئەم نەشێ حەسرا یا نەوعێت توندوتیژێ بکەین، دگەل هەندێ ژی دانە هەندێ توندوتیژیەت هەین، دیڤ هەتا وڕایە موجتەمەعێ تێنە وجودی، بۆ نموونە ئەگەر ئەم

بینینه بیرا خۆ بەری 15 سالا موشکیلەیا موبایلێ نەبوو کو توندوتیژی لێ بکەتن، لێ ئەڤرۆکە ئەم دبینین ل 2006 بەرا پتر ئەو موشکیلەیا غەڵەت بکارهینانا موبایلێ و ئیستغلال کرنا وێ بۆ توندوتیژی کرن بەرامبەر یێ موقابلێ خۆیا هاتیە وجودێش، ژ بەرهەندێ ژی ئەم نەشێین هەمی نەوعێت یەت یان شێوازێت توندوتیژیێ دڤێرێ دا حەسر بکەینەڤەوە، ئەم شێین وەکو بۆ نموونە هەندەکا بینین ل دوماهی هەتا دوایێ، ئەڤە نسبەتا خالا ئیکێ و یا دوییێ، یا دیتن نسبەت ئیبلاغێ، ئیبلاغێ ئەم دزانین ئەگەر بنڤیسین هەر کەسەك دشێت ئیبلاغێ بکات واتە هەمی موئەسەساتێت فەرمی ژی وەدەگریتەوە، بۆ نموونە موئەسەسەیەت پەروەردەینە هی سحەینە، چونکە هەر کەسەکی موکەلف بێت یا موزەف بیتن دشێت ئیبلاغێ بکاتن، بۆ هەندێ کو توندوتیژیەك چارچیڤەیێ ئەو تێ دا کار دکاتن یێ هاتیە ڕیدان، زۆرسوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ژیان خان فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە قسەکانی زکیە خان دەکەم، کە پێویستە ئەوە بمێنێتەوە و بکرێت بە خاڵی یەکەم و خاڵی دووەم، بەڵام باشتر وایە بەشێوەیەك تەسەلسولێکی مەنتقی بۆ بکرێت، بەشێوەی مەترسیەکانی نەك بڵێی بۆ نموونە و هەمووی لەیەك ئاست دا سەیر بکرێت، بۆیە باشە کە بمێنێتەوە و شێوەکانی دیاری بکرێت، چونکە زۆر کەس هەیە کە تف کردن و جنێودان پیاو دەڵێ ئەم ئیعتیادیە، مافی خۆمە، کە نازانێ ئەوە چەند ئیهانەیە بۆ ئافرەت کە تفی لێ بکەی یان جنێوێکی پێ بدەی، قسەی کوردەواری خۆمان هەیە دەڵێ شوێنی فیشەك چاك دەبێ، بەڵام شوێنی قسەیەکی ناخۆش قەت قەت چاك نابێتەوە وهەر ئەمێنێتەوە، یان زۆر جار باوك بە مافی خۆی دەزانێ کە ژن بە ژنی بکات یان مارەیی بخوات کە مانگێك پێش ئێستا من خۆم دراوسێیەکی خۆمە کچەکەی داوە بە مارەیی لەشاری سلێمانی کە شارێکی ڕۆشنبیریە، مارەییەکەی خواردووە، یەعنی بە نموونە من ئەم ماڵە دەناسم ئێستا خۆم، چونکە زۆرجار خەڵکەکە بە هەڵە تێ گەیشتووە، جیاوازیەك ناکات لەنێوان عورف و شەرع کە ئەوانە عورفێکن لە پێش ئیسلامدا هەبووە، کە چۆن زیندەبەچاڵ کردنی کچ هەبووە، ئەوەش ژن بەژنی هەبووە مارەیی هەبووە، کچ نەیانهێشتووە بخوێنێ، لەبەرئەوە یەعنی پێویستە شتەکان دیاری بکرێت بۆ ئەوەی کۆمەڵگاکەی ئێمەش بەرچاو ڕوونیەکی پێ بدرێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشتر نیە دەمج بکرێت؟ مەسەلەن بڵێی (ومنها) ئەوانەش لەگەڵیا، چونکە ئەوە ببێتە ماددەیەکی سەربەخۆ چی لێ دەکەی، کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لە بۆچوونەکەی جەنابتەوە دەست پێ دەکەم من ڕام وایە هەر دەبێ دەمج بکرێت، تەسەورم وایە لەوانەیە هەرهەڵەی مەتبەعیش بێت بەو جۆرە هاتووە، من وای دەخوێنمەوە کە ئەم مەسەلەی کە پەیوەندی بە توندوتیژیەوە هەیە لەڕاستی دا ڕاستە یاسایەکە تایبەتە بە توندوتیژی خێزانی، هەندێ توندوتیژی هەیە تەداعیاتی بۆ تاکەکانی ناو خێزان هەیە و هەندێ توندوتیژی دەگوازرێتەوە بۆ ناوچە و هەروەها ناو کۆمەڵگاش، هەندێ توندوتیژی هەیە لەناو خێزاندا ڕەنگدانەوەی بۆ سەنگی کۆمەڵگا بە تەواوەتی هەیە لە چ ئاستێك، لە ئاستی دەرەوەی کۆمەڵگاکەی خۆی، واتە لە ئاستی نێودەوڵەتی دا، لەو ڕوانگەیەوە ئێمە دەبێ ئەو نموونانەی کەلەناو ئەم بڕگانەدا هاتووەتەوە کە تەئیدی دەکەم عەلا سەبیلی میسال بهێندرێتەوە و تەرکیز یان دیقەت هەبێ و هەر یەك لەو نموونانە بە پێی بایەخی خۆی پێگەیەك یان مەسافەیەك لە زۆر نموونەی ورد تر داگیر بکات، بۆیە بۆ نموونە مەسەلەی جنێو دان و لێدان بە مەبەستی تەمێ کردن، لەکاتێك دا ئەمە هەر دەچێتە چوارچێوەی جنێودانەوە، هەروەها دەچێتە چوارچێوەی لێدانەوە، ئەگەر قسەکە لەڕابردوو دا وەکو فەزیلەیەك قسە لەسەر ئەوە بکرێت لێدان هەبووە و بۆ مەبەستی تەمێ کردن و یان جۆرێك لە پیشاندانی نەزعەی پیاوسالارانە لەسەر ژن و خێزاندا قۆناغ بە قۆناغ ئەو مەسەلەیە تێ پەڕی کردووە، بۆیە دەکرێت مادام ئێمە دەرفەتمان لەبەردەست دایە، کۆمەڵێك نموونەی پەیوەندی بە سومعەی کۆمەڵگاکەمانەوە هەیە لە ئاستی نێودەوڵەتی لە مەسەلەی کوشتن بەناوی شەرەف و هەروەها مەسەلەی زەوت کردنی بیروباوەڕ چ بە بیروباوەڕی ئازادی بێت، یان عەقائیدی بێت، یان هەندێ مەسەلەی تر دەکرێ ئێمە لە نموونەکان بۆ نموونە نموونەی کوشتنی دوعا و نموونەی تر کە لە ئاستی نێودەوڵەتی دا تەئسیراتی لەسەر کۆمەڵگاکەمان هەبوو، دەکرێ بە جۆرێك لە جۆرەکان سوود لەم مەسەلەیە وەربگرین، چونکە لەڕاستی دا کۆمەڵگای جیهانی بە پێی پێوەرە نێودەوڵەتیەکانی ماف و ئازادیەکان، هەروەها بە پشت بەستن بە جاڕنامەی گەردوونی مافی مرۆڤ، دەکرێ ئێمە قسە لەسەر ئەوە بکەین کۆمەڵگای مرۆڤایەتی خودی خۆی ئەویش جۆرێکە یەعنی خێزانێك کە بەشێوەیکی گشتی ئەم تەداعیاتانە ڕەنگدانەوەی هەیە لەسەر ئەو پرسانەی کە پەیوەندی بە چارەسەرکردنی ئەو گرفتانەوە هەیە کە بە پێی یاسا ئێمە کاری بۆ دەکەین، ئەمە بڕگەی 1، ئەوەی پەیوەندی بە بڕگەی دووەمەوە هەیە، سەبارەت بە داواکاری لەبری زیان لێ کەوتوو، من ڕام وایە لەم بڕگەدا ئێمە بتوانین سەنتەرەکانی داڵدەدانی ژنان یان شێڵتەرەکانیش ئیزافە بکەین، بۆ ئەوەی بتوانن ئەوانیش تەحریکی دەعوا بکەن، چونکە هەندێ جار ژنان یان کەسێك و فەردێك پەنایان بۆ ئەبا بۆ هەر هۆکارێك کە ناتوانێ سکاڵا تۆمار بکات، من نموونەیەك دەهێنمەوە پار ساڵ وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ کە چووینە زیندان و گرتووخانەی دهۆك ژنێك لە گرتووخانەدا تاوانەکەشی تەواو کردبوو یەعنی حوکمی خۆی وەرگرتبوو، بەڵام بە حوکمی کۆمەڵێ هۆکاری خێزانی نەی دەوێرا لە گرتووخانە بێتە دەرەوە، بۆیە ئەمانە دەبێ لە ئاستێکی بەرفراوان تر بیری لێ بکرێتەوە، خەڵکیش یەعنی ئێمە هەمووومان داکۆکی کاربین لە ماف و ئازادیەکانی یەکتر، واتە

بازنەی پارەزێرانی مافەکانی مرۆڤ بەرفراوان تر بکرێت، چونکە دەزگا و ڕێکخراو و چالاکوان ئەوانیش بهێندرێنە ناو چوارچێوەی بازنەوە، لە ئاستی مەسەلەی شەخسی دا بتوانن تەحریکی دەعوا بکەن و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیره عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر ڕەئیم لەگەڵ هەردوو ڕەئی دایە، بۆ نموونە ئێستا تەوزیحەك دەدەم یەعنی ڕەئی یەکەم ودووەم، تێبینی ئەوە دەکرێت ئەو سەرجەم دەستەواژانەی لەو یاسایە کەموکورتی تێدا هەیە، ئەو یاسایەی تریش پێناسە نەکراوە بۆیە دادگاو دادوەر دەکەونە بەرامبەر هانا بردن بۆ ئیجتهاد کردن بۆ هەژمار کردنی کردارەکە بە تاوان، ئەمەش ڕەنگە ببێتە هۆی فەوتانی مافێك چ لە مافی داواکاری یان داوا لێکراو، بۆ نموونە ڕۆژانە حاڵەتی نوێ دێتە گۆڕێ، بەسەدان حاڵەت هەیە ئێستا مەسەلەن باسیان کرد کە نوێنە وباس نەکراوە لەو نموونانەدا، ئیجهاض یەك لە نموونەکانە کە ئێستا ئێمە باسمان نەکردووە، بەڵام پێویستە ئەو نموونانەش وەکو نموونە باسی بکرێت، بەڵام تەسەلسولێکی بۆ دابندرێت هەم وەکو ژیان خانیش گوتی بە پێی مەترسیەوە ئەگەر دابەش بکرێت یان دابندرێت، تەسنیف کردنی تاوانەکانیش لەسەر پۆلین بیکات، کارپێکراو لەیاسای عیراقی جینایە و جنح موخالەفات، ئەمانە هەموو دیاری بکرێت، ئەو پرۆژەیەش داندراوە هەر بۆ خۆشی ئافرەت و ئازادی لەناو کۆمەڵگا هەست بە هاووڵاتی بوونی خۆی بکات، یەکسانی لەنێوان هەردوو ڕەگەزدا ئەگەر بۆ نموونە بڵێین، ئێمە وڵاتێکی ئیسلامینە لەگەڵ ئێمە ناگونجێت، تەماشای وڵاتانی تریش بکەین، تورکیا، مالیزیا، ئەندەنوسیا، دەوڵەتانی پێشکەوتونەو زۆر ئیسلامیشن و لەو پەڕی ئازادی و دیموکراسی ئافرەتی تێدایە حقوقی مافی ئیسلامەتی و کۆمەڵایەتی خۆیان تێك نەدایە، ئێمەش هەر کۆمەڵگایەکین لەو دونیایە، موجتەمەعێکین لەناو موجتەمەع، هەر بە نیسبەت بڕگەی سێیەم(عنف واقعا) واقعا یەعنی چی، کەموکورتیەکی تێدایە تەناقوزیش دەکات لەگەڵ ئەسبابی موجبە، هەروەکو د.کاوە وتی ئەگەر نوسەری ئیزافە بکەین، سیاغەکەی جوانتر دەبیت، لەسەر قانونی ئیخبار، ئیخبار (من قبل من؟)، یەعنی کێ ئیخبارەکەی دەدات، ئایا دەروجیرانە، ئایا خۆی؟ ئایا ناو کۆمەڵگایە؟ ئایا مەکتەبە یان موستەشفایە؟، یان وەکو کاك سالار گوتی شەڵتەرە، ئەمانەش دیاری بکرێن و زۆر باشە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەروەر فەرموو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەوەوە دەست پێ دەکەم ئەو پرسیارە دەکەم ئاخۆ مەبەست لە دەرکردنی ئەم یاسایە چیە؟ دیارە ئەمە یاسایەکی تایبەتە وەکو هاوڕێم سۆزان خان باسی کرد، ئەگەر بێتو جیاوازی نەبێ لەگەڵ یاساکانی تردا، کەواتە ئێمە هیچمان نەکردووە، لەزۆربەی بابەتەکان دا کە دێینە سەری بەرێزان لە لیژنەی یاسایی دەڵێن ئەمە لە یاسای 111 ی سزادانی عیراقی دا موعالەجە کراوە، ئەمە لەوێ، ئەگەر ئەو هەموو شتانە لەوێیە بەڕاستی پێویست ناکات ئێمە ئەو یاسایەش دەرکەین، هەر بۆیە من لەوەوە دەست پێ دەکەمەوە ئێمە لە کۆمەڵی کوردەواری دا لەبەرئەوەی ئەم یاسایە بوعدێکی کلتوری هەیە، کۆمەڵێك داب و نەریتی باشمان هەیە هەروەکو ئەوەی لە کۆنەوە ڕۆژهەڵات ناسەکانیش و ئەوروپیەکانیش کە هاتوون باسیان کردووە، هەقە ئێمە شانازیان پێوە بکەین، بەڵام لە پاڵ ئەمەشدا کۆمەڵێك داب و نەریتی داڕزیو هەیە، ئەم دابونەریتانە کەوا لێرەدا هەن، وەکو ئەوەی لەو بڕگەیەی کەوا بەرێزان داوایان کردووە ئیزافە بکرێت، هاتوون کۆمەڵێك نموونەن و حەقە تیایدا هەبێت، ڕایەك هەیە و دەڵێ ئێمە ناکرێت و لەوانەیە شەرم بکەین و لەوانەیە پێمان عەیب بێت کە لە یاسادا ئەم جۆرە شتانە بێت، نەخێر شەرم ئەوەیە نیە ئێمە لە یاسادا جەردیان بکەین، شەرم ئەوەیە ئێمە ئەو شتانە بشارینەوە، ئێمە حەقە لێرەدا پەنجەیان بخەینە سەر و ڕووبەڕویان ببینەوە، بەڕاستی دەرکردنی ئەم یاسایە لە پەرلەمانی کوردستان جورئەتێکی زۆر گەورەیە، بۆیە پێویستە بەو جۆرە بێت کەوا ئێمە مەبەستمانە، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، من لەگەڵ ئەوەدام کە ئەوانە جەرد بکرێن و دیاری بکرێن، مەرج نیە حەسر بکرێت، بۆ نموونە و لەوانە، چونکە مەبەستی تری لە پشتەوەیە، یەك/ بۆ ئەوەی هیچ نا زۆربەی هەرە زۆری جەرد بکرێن تاوەکو مەجالێك نەمێنێ ئیجتهاداتی تری پێ بکرێت، خۆتان دەزانن لەگەڵ ڕێزی زۆرم بۆ حاکمەکان، بەڵام ئەوانیش و ئێمەش هەموومان لەو موجتەمەعە داین، هەموومان ڕەنگدانەوەی ئەو داب و نەریت و کلتورەین کەوا لەو کۆمەڵگەیەدا هەیە، وەکو ئەوەی ئێستا بەرێزان باسیان کرد، کەوا لەوانەیە بە ئیجتهادی حاکمێك ئەمە توندوتیژی بێت و بە هی یەکێکی تر توندوتیژی نەبێ، خاڵی دووەم/ ئەم یاسایە لە پاڵ ئەوەدا کە یاسایە، مەبەستی هۆشیار کردنەوەشی دەبێت، چونکە ئەگەر بێتو ئێمە لە یاسادا جەردی بکەین، کێ هەیە لە ئێمە یاسای سزادانی عیراقی بە گشتی کە دەڵێم خەڵك یاساکەی خوێندبێتەوە و پێی ئاشنا بێت، بەداخەوە لە کوردستاندا ساڵانە لە زانکۆکاندا زۆرترین ژمارەی خەڵکی یاسایی تەخەروج دەکەن و دەردەچن، بەڵام کەمترین هۆشیاری یاسییمان هەیە، ئێمە ئەگەر بێتو بەو یاسایە ئاشنا نەبین، بێ گومانم لەوەی کە لێرەدا جەرد بکرێت هیچ نەبێ بەشێك دەبێت لەو هۆشیاریە کەوا خەڵکێك بسڵەمێتەوە لەوەی کە ئەمە جۆرێکە لە تاوانێك کەوا دەیکات، خاڵی سێیەم/ ئێمە ڕووبەڕووی ئەو دیاردە باوانە دەبینەوە کەوا لێرەدا یەکەم شوێن پەرلەمانی کوردستانە پێویستە ڕووبەڕووی ئەم دیاردە باو و داڕزیوانە ببێنەوە، هەوڵی قەدەغەکردنیان بدات، چوارەم/ بەڕاستی من لێرە دا دەبینم هیچ مەنبەعێکی یاسایی نیە ئەگەر بێتو ئەوانە دەست نیشان بکرێن، ئەگەر دەڵێین کەوان ناکرێتەوە، ئێمە عورفێکمان هەیە لە یاسای وەزارەتی ڕۆشنبیری دا کەوا نەمان کردەوە بە وشەی جێندەر، ئەمە بوو بە عورفێك کە زۆر ئاساییە لێرەش کەوانە

بکەینەوە، ئەگەر بۆ ئەمە نابێت بۆ ئەویش نەدەبوو، ئەگەر بۆ ئەو کردمان حەقە بۆ ئەوەشیان ببێت، خاڵێکی تر بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، سەبارەت بەوەی کە ئێمە ناکرێ بەدوو جۆر تێڕوانینمان هەبێت، بەڕێز کاك عمر و کاك عونی باس لەوە دەکەن لە لیژنەی یاسایی لە ماددەی یەکەم دا سەبارەت بە خێزان بوو باسیان لەوە دەکرد کەوا ئەگەر بێتو شتێك تیایدا نەبێ ئەو کاتە لە یاسایەکە دا نەبێت بۆ یاسای سزادانی عیراقی دەگەڕێینەوە، باشە، قبوڵمە، زۆر جوانە ڕایەکەیان، لەمەشدا ئەوانە جەرد دەکەین، ئەگەر شتێك نەهاتبوو ئەو کاتە لێرەدا بە با بۆ یاسای سزادانی عیراقی بگەڕێینەوە، واتە زۆر گرنگە لێرەدا ئەوانە جەرد بکرێن و تیایدا بێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، سەبارەت بەس بۆ ئەوەی ئەو بەدحاڵی بوونە نەبێ حەق بوو لیژنەی یاسایی پێشتر ئەمەدیاری بکات نەك ڕای یەکەم و ڕای دووەم، بەڵکو ئیزافە کردنی ئەو برگەیە و ئیزافە نەکردنی، چونکە هەردووکی یەك برگەیە، سەبارەت بە برگەی دووەم، دیارە ئێمە لەمەشیاندا، هەست دەکەم، ئێمە یاسا دادەڕێژین پێویستە ڕوون بێت، چونکە ئەمەش جۆرێك مەتاتیەتی تێدایە، دواخاڵم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، برگەی سێیەمە، کە ئەمەش پێویستە دەستکاری بکرێت، بەو شێوەیە بێت کە پێویستە لەکاتی بوونی هەر هەڕەشەیەك، سکاڵا تۆمار بکرێت، نەك ئەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شلێر محمد، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی بەنیسبەت ئەو ڕەئی ئەخیرە کە خۆی هەر یەك ماددەیە، ئەو ڕەئیەی دکتۆر کاوە زۆر ڕاستە، (على سبيل المثال) ئەوە زۆر باسکرا، بەس لێرەدا مەنعی تەعلیم و عەمەل، بەڕاستی زۆرجار بەرامبەر بە ژنان و کچان ئەوە دەکرێت، هیچ شتێکیش نیە ڕەدعی ئەو خێزانانە بکات کە ناهێڵن کچەکانیان مەکتەب تەواو بکەن، هەروەها ئیستغلالی ماددی ژن، چ لەلایەن مێردەوە چ لەلایەن برایەوە بەتایبەتی، چونکە ئەو ژنانە، وەزیفەیان هەیە، بەپێی هەموو شەرعیش ژن ئەبێت ئیستقلالی ماددی خۆی هەبێت، کە بەهیچ شێوەیەك کەس نەتوانێت بەزۆر لێی وەربگرێت، حەتا ئەوان بەپێی دینیش کە ئێمە هەموومان ئیمانمان پێیەتی، هەر لەسەر ئەوە دەڕۆن حەقە ئەو ژنانەی کەبەو شێوەیە ئیسغلال دەکرێن، ئەو ماددەیەشی تێدا بێت، بە نیسبەت (ايذاء بهدف التأديب) من پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی یاسایی، ماددەی 41 یاسای سزادانی عێراقی، ئەڵێت (لاجريمة في تأديب الزوج لزوجته وتأديب الاباء والمعلمين ومن في حكمهم للاولاد القصر في حدودهم) یەعنی ئەمە بەپێی ئەو ماددەیە کە یەکێ شکایەتی کرد، کە دەڵێت(ايذاء بهدف التأديب) دوایی کە ئێمە دێینە سەر ئەو یاسای سزادانی عێراقیە، ئەوە ڕێگر نابێت لەوەدا؟، چونکە ئەو ماددەیەو ماددەی 409 ماددەی 393ش زۆر لە صالحی ژندا نیە، کە دێتە سەر مەحاکم، هەروەها ماددەی 362کە بۆ ئیتصالاتی سلکی و لاسلکی بۆ تەحەروش دانراوە، بەڵام ئێمە ئێستا مۆبایل و ئەنتەرنێت و شت

زۆر عەزیەتی ئافرەتی تێدا دەدرێت، زۆر ئیهانەو زیان بە ئافرەت دەگەیەنێت، بەتایبەت ناو زڕاندن و بەتایبەتیش لەمەسەلەی وێنەو گرتەو ئەو شتانە، تکام وایە ئەوەش بەخاڵێك وەربگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاوە محمد امین، فەرموو.

بەڕێز کاوە محمود/وەزیری رۆشنبیری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا منیش هەر لەگەڵ ئەوەدام بەحەسری نەمێنێتەوە، ئەو نموونانەی کە بۆ توندو تیژی هێنراوەتەوە، با بەکراوەیی بێت بە نموونە بێت، چونکە لەوانەیە ئێمە ئێستا دەنگی لەسەر بدەین، لەسەر ئەو نموونانەی توندوتیژی خێزانی، بەیانی بێین و هەریەکەمان دوو، سێ نموونەی تریشمان پێ بێت، کە لێرە ناوی ناهێنین، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەو ڕایەدام کە لەسەر نموونە بمێنێتەوە، تا کۆتاییش لەگەڵدا بێت، ئەوە عیلاجی دەکات، تێبینی دووەم ئەوەیە، برگەی سێیەم لەماددەی 2 ئەڵێت،(لاتحرك الدعوى الا اذا كان العنف واقعاً)، یاخود بەکوردیەکەی دەڵێت داواکاری لە بابەتی توندو تیژی هیچ داواکارییەك پێشکەش ناکرێت، تەنها ئەگەر توندوتیژییەکە ڕوویدابێت، من پێم وایە ئەمە زیادە، ئەگەر برادەرانی یاسایی تۆزێك بە دیقەتەوە تەماشا بکەن، چوارەم خۆی لەخۆیدا وەڵامیەتی بۆی، دوایی ئەگەر شتێك واقعی نەبێت، تەقدیمیشی بکات خۆی باتڵە، مەحکەمە خۆی چارەی دەکات، بۆیە بەڕاستی من برگەی سێیەمم پێ زیادە، ئەگەر زیادیش نیە حەز دەکەم ڕوونکردنەوەم بدەنێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، بەڕێز عزیمە نجم الدین، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە قسەکردن لەسەر ئەم پرۆژە یاسایە کە پرۆژەی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزان، یەکێکە لە پرۆژە هەرە باشەکان، کە پەرلەمانی کوردستان لەم خولەدا کاری لەسەر کردبێت، لەبەر ئەوەی ئێمەش لەم پرۆژە یاسایەدا نەچووینەتە ناو ئەو وردەکارییانەی کە گەورەترین کێشەیە لە کۆمەڵگادا، کە کێشەی توندوتیژییە، بەڕاستی ئەوەی کە کۆمەڵگای کوردی پێ دەناسرێتەوە، ئەوەی کە کێشەی گەورەیە لە ناو خێزان و لەناو کۆمەڵگادا، ئەم توندوتیژییە بووەتە هۆکاری سەرەکی کۆمەڵێك کێشەو گرفت، لە زۆربەی کایەکانی ژیانماندا، بۆیە من ئەم پرۆژە یاسایە بەگرنگ دەزانم، بەڵام گرنگی ئەم یاسایە لەوەدایە ئێمە لەوانەیە لەپێشتردا لە یاسای سزادانی عێراقی کۆمەڵێك یاسامان هەبێت بۆ ئیجرائات کردن لەسەر ئەوانەی کەتوندوتیژی و ئەوانەی کوشتن بەیاسا دەیانگرێتەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی کە کاری پێنەکراوە، بۆیە ئەوەی کە دڵمان پێی خۆش بوو، مایەی خۆشحاڵی ئێمە بوو، لەم پرۆژە یاسایەدا، تایبەتمەندی ئەو دەزگایەیە یان با بڵێین ئەو دامەزراوەیە کە دروست دەبێت، یان ئەو دادگا تایبەتمەندەیە کە بۆ ئەم

پرۆژەیە کاری لەسەر دەکرێت، بەڕاستی بوونی ئەو دادگا تایبەتمەندە زۆر پێویست بوو پێش هەموو شتێك بەڕۆحی ئەم پرۆژە یاسایە دادەنرا، کە بتواندرێت کار لەسەر ماددەکانی ئەم یاسایە بکات، بەڕاستی ئەگەر ئێمە قسە لەسەر مەسەلەی توندوتیژی خێزانی بکەین، یەکێکە لەهەنگاوەکان کە لەم پروژە یاسایەدا هەنگاوی بۆ نراوە، دوای ئەوە ئێمە لە پرۆژەی با بڵێین چاکسازی کردن لە خێزانەوە ئینجا بۆ پەروەردە، ئینجا بۆ کۆمەڵگا، بەڕاستی ئەمە هەنگاوێکی باشە، من بەپێویستی دەزانم کە ئەم پرۆژەیە هەبێت، بەڵام ئەوەی کەلێرە هەیە، لە ماددەی 2دا، من لەم خاڵانەدا بە گرنگی دەزانم ئیزافەیەکی بۆ بکەم، لە ماددەی دووەم، هەردوو ڕەئیەکە کە دوو ڕەئی هەیە، من پێم وایە تەواوکەری یەکتری بن ئەو دوو ڕەئیە، نەك هەریەکەو ڕەئی جیا بێت لەوی تر، لەماددەی دووەم دەڵێت(هەرکەسێك کەپەیوەندی هەبێت بە پەیوەندییەکی خێزانی) لێرەدا بابڵێین نەقسێك هەیە، کەدەڵێت(هەرکەسێك کەپەیوەندی هەبێت بە پەیوەندییەکی خێزانی)کە باس لە توندوتیژی خێزانی دەکەین شەرت نیە ئەم توندوتیژییە تەنها پیاوەکە بێت بەسەر ماڵەکەدا، جاری وا هەیە برای گەورەیە، یان کوڕی ماڵەکەیە بەسەر خوشکەکانیدا، بەسەر دایکیدا، جاری وا هەیە کەسێکی بچووکتر لەماڵەکەدا خۆی فەرز کردووە، بۆیە من بەپێویستی دەزانم لێرەدا، کە دەڵێین لەهەر تەمەن و لەهەر ڕەگەزێکدا بێت، واتە لێرەدا جیاکاری ناکات لەبەینی ئەوەی کە تەنها ئەو کەسەی کە توندوتیژی دەکات، پیاوەکەیە یان ژنەکەیە، ئێمە نابێت ئەو تۆمەتە بخەینە پاڵ ئەوە کە بڵێین تەنها ڕاستە لە کۆمەڵگای ئێمەدا کۆمەڵگایەکی پیاو سالارییە، هەموو توندوتیژییەکان زۆربەی پیاون، بەڵام ئێمە دەبێ لەوەش نەگەڕێین کە لەبەر ئەوەی کەبت هەیە، کەبتی ئینسان بەرامبەر بە ژن کراوە، لەوانەیە توندوتیژی لەلایەن ژنیشەوە هەبێت، بۆیە من بەپێویستی دەزانم بۆ ئەوەی هاوسەنگیەك هەبێت و ڕای بگرین، بۆ ئەوەی یەکسانیەك هەبێت لەبەرەنگاربوونەوە لەم حاڵەتەدا، هەر کەسێك کە پەیوەستی هەبێت بە پەیوەندییەکی خێزانی لەهەر تەمەنێك و ڕەگەزێك بێت، ئەنجامدانی هەر توندوتیژییەکی خێزانی لێ قەدەغە بکرێت، لەهەر تەمەن و ڕەگەزێك، واتە لێرەدا حەق دەدەین بەهەردوولایەنەکە، نەك جیاکاری لەنێوان ئەوەی کەژن بێت یان پیاو بێت، توندوتیژییەکەی کردووە، بەڵام ئەوەی کە لەڕاکەی تر هاتووە، من بە پێویستی دەزانم ئەوانەی کە لەسەر نەریت و کلتوری باو، ئەو نەرێت و کلتورە باوانەی کە لێرەدا باسی لێوە کراوە، وەك نەهێشتنی شووکردن و ژن بەشوودان و مناڵ مارەکردن لەسەر بێشکە، من پێم وایە ئەمانە بۆ خۆی لە 70٪ی ئەم کێشانە نەماوە لەناو کۆمەڵگای ئێمەدا، بە تێپەڕبوونی کات، لەگەڵ پێشکەوتنی کۆمەڵگا، لەگەڵ گەشەکردنی هۆشیاری ئەمانە بۆ خۆی کەم بووەتەوە، بەڵام ئەوەی کە گرفتە ئێستا، ئەگەر ئێمە ئەو کەسەی کە ئەم پرۆژە یاسا کە دەرچووە، یان ئەو کەسانەی کە ئەم بڕگانەی داناوە، ئەبێت ئامارێکی لەبەردەست بێت، ئەبێت توێژینەوەیەکی زانستی لەبەردەستدا بێت، تۆ تەنها ئەمانە بەگرفت دەزانی کەتەنها نەهێشتنی شووکردن ومنداڵ لەسەر بێشکە بەشوودان و تەڵاقدان و نازانم ئیهانە کردن، بەڵام ئێمە دەبێت سەرچاوەی ئەو وردەکارییانە کە لەناو خێزانەکاندا هەیە، قسەی لەسەر بکرێت، نەك تەنها ئەمانە، هەرچەندە ئەمانەش ماوە، بەڵام بەشێوەیەکی

کەمتر جاران، وەکو ئەوەی کە وتم لەوانەیە لە 70٪ کەم بووبێتەوە، خاڵێکی تر ئەوەی کە دەڵێت هەر ئیزافە کردنە بۆ جیاوازی کردن و سووکایەتی کردن و جنێودان و ئازاردان بەمەبەستی تەمێ کردن، هەروەها کرداری سیکسی بەزۆر، بەڵام خاڵێکی تر کەمن لێرەدا ئیزافەی دەکەم، کارکردن بەمنداڵ و ڕێگەگرتن لەکارکردن بەژن بێت یان کچ بێت لەماڵدا، لەبەر ئەوەی کارکردن تاکە ڕێگایە کە ژن ڕووبەرووی کۆمەڵگا دەبێتەوە، هۆشیار دەبێتەوە، خۆی ئەناسێت دەبێت بەخاوەن داهات و داراییەکی سەربەخۆ، بۆیە ئێمە دەبێت کارکردنی ژن لەم یاسایەدا بەهەند وەربگرین، لەبەر ئەوەی کارکردن بەمنداڵیش لەم یاسایەدا بەهەند وەربگرێت، هەروەها ڕێگەدان بەژن یان کچ لەماڵدا بۆ ئەوەی لەژێر دەسەڵاتی ئابووری و کۆمەڵایەتی باوك و براو مێرد دەربچێت، پێویستیمان بەوە هەیە کە لەیاساکەدا ڕێگەدان بە کارکردنی ژن، هەرکاتێك ژنێك سکاڵایەکی کرد، بۆ ئەوەی کاری لەسەر بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەواو بەڕێز پەیمان عزالدین، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر ئەم ماددەیە بەڕاستی من چەند تێبینیەکم هەیە، یەکەمیان: ئەگەر بەهەڵەدا نەچووبم، پێم وابێ پێشنیاری خاتوو ئامینە بوو، کە لەخاڵی یەکەمدا ئێمە جۆرەکانی توندوتیژی باس بکەین، لەوەی کە بچینە ناو مەسەلەکانەوە، چونکە بەهێنانەوەی نموونە ڕاستە هێنانی نموونەکان گرنگی خۆی هەیە، بۆ ئەوەی ئەو جۆرانە بەتوندوتیژی بناسرێن، کە تا ئێستا بەتوندوتیژی نەناسراون، بەڵام کێشەیەك هەیە، کە ئەگەر ئێمە ئەم کەوانەیە بکەینەوە ڕەنگە، پێویست بکات سێ بەقەدەری یاساکە، کەوانەکە دوورودرێژ بێتەوە، چونکە شێوازی توندوتیژی لەخێزانێکەوە بۆ خێزانێکی تر، لە تێگەیشتنێك بۆ تێگەیشتنێکی تر، لە شێوازی مامەڵەکردنی ئەندامانی خێزانێکەوە بۆ یەکێکی تر دەگۆڕدرێت، بۆیە ناتوانین ئێمە بەنموونە چەند بهێنینەوە، لەبەر ئەوەی ڕاستە نموونەکە گرنگە، بەڵام من دڵنیام لەوەی کە دواتر لە کاتی جێبەجێکردندا، ئەوەندەی ئەم نموونانە لەسەر سەبیلی حەسر حسابی بۆ ئەکرێت، لەلایەن دادوەرەکانەوە ئەوەندە بە نموونە حسابی بۆ ناکرێت، بۆیە ئەوسا زۆر زەحمەت دەبێت کە دەمێنێتەوە بۆ ئیجتیهاد و بۆ ڕای دادوەرە بەڕێزەکان، کە بەتوندوتیژی دەزانن یان نایزانن، بۆیە من بۆ خاڵی یەکەم، جگە لەوە لەناو نموونەکاندا ببورە، هەندێکی هەیە، کە لێرەدا هاتووە، دواتر لە تەنفیزدا ئیشکالیەتێك دروست دەکات، لەگەڵ ئەوەدا من لەگەڵ ئەوەدام مومارەسەی جنس بە ئیکراه تەنانەت لەنێوان ژن و مێردیشدا بە توندوتیژی حساب بکرێت، بەڵام ئەمە دەمانباتەوە سەر کۆمەڵێك یاسای تر کە یاسای باری کەسی و یاسای سزاکان بۆ تەعریفی ئیغتیصاب بۆ پیناسەی ممارسەی جنس لەنێوان ژن و پیاودا، کە ئەمە بەتاڵ دەکاتەوە دواتر لەجێبەجێکردندا، زۆرینەی تەوجوهی دادوەرەکانیش بەڕاستی بەو ئاراستەیە کە دواتر ئەوە بەتاڵ بکاتەوە، بۆیە ئەگەر ئێمە شێوازەکانی توندوتیژی وەکو ئەوەی کە ئامینە خان باسی کرد، کە خاڵی

یەکەمی حەزری ئەوی توندوتیژییانە دەکات، دواتر خاڵێکی تری بۆی ئیزافە بکرێت هەموو ئەو شێوازانە کامە بە توندوتیژیی خێزانی دادەندرێت، توندوتیژیی کۆمەڵایەتی، هی سێکسی، هی ئابووری، هەموو ئەو جۆرانەی توندوتیژیی دەرج بکرێت کە خۆمان بەدوور بگرین لەوەی کە چەند نموونەیەك دواتر بمانخاتە هەڵەوە، خاڵێکی تر کەمن دەمەوێت قسەی لەسەر بکەم، حیکمەت لە هەر یاسایەك جێبەجێکردنیەتی، ئەوەش کەوا دەکات زۆرتر یاسا جێبەجی نەبیت، زۆرجار ئەوانەیە کە ئەو کەسانەی یاسایەکەیان بۆ دەرچووە، یان نازانن ئیستیفادەی لێ بکەن و پەنای بۆ ببەن، یان ناوێرن ئیستیفادەی لێ بکەن و پەنای بۆ بەرن، لەم یاسایەدا ئەوەی کەبۆی دەرچووە بەزۆرینە ژنە، بەدڵنیاییەوە دەبێتە ئەو فیئەی کە ناوێرێت ئیستیفادە لەم یاسایە بکات، کە ژنیش نەیوێرا ئیستیفادەی لێ بکات، لەسەر یەکێك لەو جۆرانەی توندوتیژیی شکات بکات، ئەم یاسایە حیکمەتی خۆی لەدەست دەدات، بۆیە من پێشنیار دەکەم لەگەڵ ئەوەی لە ماددەی 3دا نووسراوە، کە (ضحايا العنف الاسري) شمول بکرێن بە یاسای چاودێری کۆمەڵایەتی، بەڵام ئەمە ئەوە ناگرێتەوە بەوەی لە ماددەی 2دا خاڵێك زیاد بکرێت ئەو خاڵە زەمانەتی بژێوی و ژیانی (ضحايا العنف الاسري) بکات، بۆ ئەوەی ئێمە لە یاساکەدا پشتیوانی بدەین بەو ژنانەی کە لە ترسی تەڵاقدانی تەعەسوفی لەلایەن مێردەکانیانەوە، بەهۆی تەسجیل کردنی دەعوایەك نەوێرن سوود لەم یاسایە وەربگرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز نەسرین جمال، فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم یاسایە هەمووومان کۆکین لەسەر ئەم پرۆژە یاسایە، کە پرۆژە یاسایەکی گرنگە بۆ کۆمەڵگاکەی ئێمە، پرۆژە یاسایەکیشە کە دەبێت تایبەتمەندییەکی باشی پێ بدرێت، بۆیە لەماددەی 2دا کە هەموومان داکۆکی لەسەر ئەوە دەکەین، کە ماددەی 2 رۆحی ئەم پرۆژە یاسایەیە، من لەوەوە دەست پێدەکەم، کە جۆرەکانی توندوتیژیی زۆرن، ئەگەر بێت و توندوتیژییەکان دابنیشین لەسەری و ڕیزبەندییەکی بکەین، وابزانم بە 3 تا 4 لاپەڕە تەواو نابێت، ئەم توندوتیژیی لەخێسەکردنێکەوە بۆ تەعلیقێك تاوەکو کاری سێکسی بەزۆر و تاوەکو کوشتنیش ئەمە هەمووی توندوتیژییە، بۆیە ئەکرێت ئێمە لەسەرجەمی ئەمانەدا، کۆبەندییەك دروست بکەین، بتوانین بەشی یەکەم و بەشی دووەم دەمج بکەین، چونکە ئەم دووبەشە، هەردووکیان تەواوکەری یەکترین، کەتوانیمان ئەم دوو بەشە دەمج بکەین ئەو کاتە دەتوانین، بەنموونە ئەو توندوتیژییانەی کە هەیە بە نموونە دەستنیشانی بکەین، بەڵام کەهاتوو ئێمە ئەوانەمان بەنموونە دەستنیشان کرد، لەوانەیە لەداهاتوودا کۆمەڵێك توندوتیژی تر بێتە ئاراوە، لێرەدا دەستنیشان نەکراوە، ئەو کاتە لە مەحاکمدا پێمان دەڵێن کە ئەمە دەستنیشان نەکراوە، بۆ زانیاری ئەم یاسایەی کە ئێمە دەری دەکەین بۆ ئەو توندوتیژییانەی کە ئێستا لێرەدا دەستنیشانی دەکەین، بۆ ئەوە باسی دەکەم،

که لەداهاتوودا توندوتیژیی تر، ئەگەر هاتە ئاراوە، ئایا ئەوە لەکوێدا جێگای ئەکرێتەوە؟، ئایا ئەوە مەحکەمە خۆی قەراری لەسەر دەدات؟، بۆیە من پێم باشە برگەی یەکەم و دووەم هەردووکی دەمج بکرێت وەکو وتم چونکە تەواوکەری یەکترین، ناکرێت جیا بکرێنەوە لەیەکتری ئەو کاتە، ئەگەر ئەمانە بەنموونە دەستنیشان بکرێت، شتێکی خراپ نیە، لەگەڵ دەرچوونی ئەم یاسایە و جێبەجێکردنی لەمەحاکمدا ئێمە لەپەسەند کردنی ماددەکەوە پێویستمان بەهەڵمەتێکی هۆشیارکردنەوەی کۆمەڵگاکەی خۆمان هەیە، بەتایبەتی لەدەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە، چونکە ناکرێت ئەمە ببرێت بۆ مەحاکم جێبەجێی بکات، بەڵام کۆمەڵگاکەمانی لێ هۆشیار نەکەینەوە، بۆیە پێویستمان بەو هەڵمەتە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز نەریمان عبداللە، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم گرنگیەکی تایبەتی هەیە لە یاساکەدا، من پێم باشە، کە ئەم ماددەیە بەڕاستی تەدەروج بکەین یان بە برگەی جیاواز دایبنێین، تێکەڵاوییەکی تێدا دەبینم، من پێم باشە، تاوانەکان کە دەستنیشان دەکرێن، جوزئیاتی خۆی بۆ دەستنیشان بکەین، بۆ نموونە لەیاسادا، جینایات و جنح و مخالفات، جیاکراوەتەوە، ئێمەش لێرەدا باسی تاوان دەکەین، کەڕوودەدات و پێی دەوترێت توندوتیژیی

بۆیە من پێم باشە بە (أ و ب و ج)ئێمە تاوانە قورسەکان و سووکەکان دەستنیشان بکەین، پاشان عقوباتەکانیشی لە قانونی عقوبات و یاساکانی تردا بۆی دانراوە، ئەو کاتە ئەچێتە قاڵبێکی تایبەتەوە، ئەو مادانەی لێرە کە ناوەکانی نەهێندرێن ئێمە ئەو مەحکەمەیەی کە دروستی دەکەین مەحکەمەی موختەسە سبەی دەسەڵاتی ئەوەی نیە، بچێت، لەو قەزیانەدا تەداخول بکات، کە لێرە نیە، بۆیە ماددەکە لە برگەی یەکەم پێویست ناکات من لەسەر برگەی دووەم قسە دەکەم، بەڕاستی هەندێ کەموکورتی تێدایە، زیادەی تێدا هاتووە بۆ نموونە یەکێك لەتاوانەکان (تهمیش افراد الاسرة) ئەمە پێوەرێکە بەڕاستی موبهەمە ناکرێت، بتوانێت دەستنیشان بکرێت، چۆن ئەم تەهمیشە دەستنیشان دەکرێت، ئەو کاتە ئیتیهاماتەکان ئەوەندە زۆر دەبێت، مەحاکم تووشی کێشەیەکی زۆر گەورە دەبێت، بۆیە ئەوە دیار نیە، وە (ممارسة الجنس بالاكراه)ئەگەر هاتو لەدەرەوەی خێزان و شەریعەت بێت، ئەوە تاوانێکی تری هەیەو زینایە، عقوباتی خۆشی هەیە بەڕاستی، لێرەدا (ممارسة الجنس بالاكراه)لەوانەیە ممارسەیەکی شەرعی و ژن و مێردێك کە کارێکیان کردبێ سبەی شەرێك دەکەن، ئەچێتە مەحکەمە دەڵێت بەو شێوەیە بوو بەس ئیسپاتاتیشی دروست نابێت، شایەت چیە کە تۆ بڵێی بە ئیکراه بووە یان بە ئیکراه نەبووە؟، بۆیە ئەوە حاڵەتێکە بەڕاستی کێشەیەکی گەورە دروست دەکات، چارەسەریشی نابێت، بۆیە ئەو دووانە بەزیادە دەزانم، هەروەها کەموکورتیەکی زۆری تێدایە، یەعنی ئەو تاوانانەی کە ئێمە دەستنیشانی دەکەین، بۆ نموونە (قتل و جرح)ی تێدا نەهاتووە، کە ئەمانە گەورەتری توندوتیژیین، وە (ئینتحار)ی تێدا نەهاتووە، (

سووتاندن)ی تێدا نەهاتووە، (دەرمان خواردن)ی تێدا نەهاتووە، (تهدید)ی تێدا نەهاتووە، بەڕاستی ئەمانە زۆر بەرفراوانن لەناو کۆمەڵگای ئێمەدا، یان بەشوودان بەزۆری تێدا هاتووە، کە ئەمەش تەنها مێینە دەگرێتەوە، بەڵام ئێمە زیاتر تەبعەن لە عەرەبیەکەدا بەباش هاتووە، (الزواج بالاکراه) هاتووە، بەڵام لە تەرجومە کوردییەکەدا هاتووە شوودان بەزۆر، ئەوە دەبێت بکرێت بە هاووسەرگیری بەزۆر، لەبەر ئەوەی هەندێجار کوڕیش بەزۆر ژنی بۆ مارە دەکەن، ئەو حاڵەتانە زۆر هەیە، بۆیە لەکوردییەکە بکرێت بە هاوسەرگیری بەزۆر بۆ هەردوو ڕەگەزەکە، جۆرێکی تری زەواجیش هەیە کە لەکوردستاندا بە شێوەیەکی کەم هەیە، بەڵام لەهەندێ ناوچە بەشێوەیەکی تایبەتی وەك دیاردە هەیە، نەك وەك حاڵەت، پێی دەوترێت زواجی بن تووێ، ئەوانەی کە لە سکی دایکدایە دەیکەن بە هدیە بۆ کەسێك، نازانم ئەوە لەهەندێ ناوچەی کوردستاندا تەنها وەکو دیاردەیەکی لێهاتووە، بۆیە گرنگە ئەویش ناوی بهێندرێت، بڕگەی دووەم، دەڵێت(يحق للمتضرر من العنف الاسري ان يحصل على الاجراءات اللازمة) چ ئیجرائاتێك کە لازم بەو ئیشە بێت، و(الضمانات المؤن للحماية من العنف في المستقبل) ئەوە هیچ مانایەکی نیە، چی لە موستەقبەل دەکەی؟، تۆ لەحاڵەتی ڕوودانەکەدایت، بۆیە داهاتووەکە بەزیادە دەبینم، بڕگەی سێیەم(لاتحرك الدعوى الا اذا كان العنف واقعاً)ئەمەش بەزیادە دەبینم، لەبەر ئەوە لەماددەی چوارەم، ئاماژەی داوە بەوەی کە کێ بۆی هەیە شکایەت بکات، واقیعەتەکە ئەبێتە کێشەیەك، سبەینێ هەندێ جار هەیە، تەهدید ئەکرێت بەوەی کە ئەو توندوتیژییەی بەرامبەر بکرێت، ناتوانێت شکایەت بکات، لەبەر ئەوە ئەڵێت واقیعەن نەبووە، بۆیە ئەوە هەر زیادە، ئەوی تردەڵێت(تحرك الدعوى في قضايا العنف الاسري من قبل المتضرر) زەرەرمەند لێرە دەستنیشان نەکراوە، لەجیاتی ئەوە بوترێت (المجني عليه)ئەوەی کە تاوانەکەی بەرامبەر کرا، او المتچرر ئەویش لەنێوان کەوانەیەك(ماددی و مەعنەوی)بۆیە پێویست دەکات تەحدید بکرێت، پێنجەم لێرە دەستنیشانی کردووە(تكون اجراءات التحقيق والمحاكمة في القضايا العنف الاسري سرية) یەعنی لێرەدا فەرزی کردووە کە دەبێت سڕی بێت، خۆ هەموو عونفەکان پێویست ناکات مەسائیلێکی ئەخلاقی تێدا بێت، هەیە تەهدیدە، جوێنێکە، پێویست ناکات سڕی بێت، بۆیە دەکرێت بوترێت، (يجوز ان تكون اجراءات التحقيق والمحاكمة في القضايا العنف الاسري سرية اذا دعت الضرورة) یەعنی لە 90٪ی پێویست ناکات سڕی بێت، بۆیە لەکاتی پێویستدا دەبێت ئەوە سڕی بێت، چونکە کە تۆ هێنات ئەو کاتە هەر دەبێت سڕی بێت، بەشێوەیەکی گشتی، بۆیە من داوا دەکەم ئەو ماددەیە بەو شێوەیە جیا بکرێتەوە، نەوعی تاوانەکان و شێوەی پێشکەش کردنی دەعواکان بکرێت بەدوو ماددەی جیاواز، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ڕەفیق صابر، فەرموو.

بەڕێز د. رفيق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەم پرۆژە یاسایە لەبنەڕەتدا بۆ پاراستنی ئەندامانی خێزان پێشنیارکراوە، بەڵام لەهەمان کاتدا، دەتوانێت کۆمەکێکی زۆر بەکەمکردنەوەی توندوتیژی لەناو کۆمەڵگادا بکات، لەبەر ئەوەی ڕەنگە زیادە ڕۆیی نەبێت گەر بڵێم خێزان بۆ خۆی کارخانەی بەرهەم هێنانی توندوتیژییە بۆ ناو کۆمەڵگا، یان ئەو شوێنەیە، کە توندوتیژیی گەرای تێدا دەکات و لەوێوە دواتر توندوتیژییەکە بەرەو کۆمەڵگا دەڕوات وبلاو دەبێتەوە، زۆر باس و لێکۆڵینەوە ئەوەیان سەلماندووە، کە لە 40٪ی ئەوانەی لە ژیانی ڕۆژانەیاندا پەنا بۆ توندوتیژی دەبەن لەکۆمەڵگادا، یان ئەوانەی لەژنەکان و منداڵەکانیان دەدەن، پێشتر بە منداڵی لەخێزانێکدا پەروەردە بوون کە توندوتیژیی تێدا باو بووە، لەبەر ئەوە کەمکردنەوەی توندوتیژی و ڕێگەگرتن یان بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژیی لەناو خێزاندا سەرەتایەکی جدییە بۆ کەمکردنەوەی توندوتیژیی لەکۆمەڵگادا کە بەداخەوە، ژیانی ئێمەی بەتەواوەتی تەنیوە بەڕادەیەك کە باوك کچی خۆی و دایك منداڵی خۆی و برا خوشکی خۆی بەجۆرێك دەکوژێت هەر بەو شێوەی کە سێك مریشکێك یان چۆلەکەیەك بکوژێت، من لەگەڵ ئەوەدام کە ئێمە ئەو مەسەلانە دیاری بکەین کە شێوەی کاری توندوتیژیی هەموو ئەو شتانەی کە لێرەدا باسیان لێوە کراوە، بۆ جۆری توندوتیژیی خێزانی بخرێنە ناوەوە، لەبەر یەك شتێ زۆر گرنگ، ئەویش ئەوەیە بەڕاستی بەشێکی زۆر لەو توندوتیژییانەی کە لەخێزانی کوردەواریدا پەیڕەو دەکرێت لەبنەڕەتدا ڕیشەیەکی کلتورییان هەیە، لەڕووی کۆمەڵایەتیەوە قبوڵ کراون یان بە توندوتیژیی دانانرێن، بەواتایەکی تر، ئەگەر ئێمە ئەمانە بۆ ئیجتیهادی مەحاکمەکان بەجێ بهێڵین، بەدڵنیاییەوە لێدان لە منداڵ و جنێودان، دابڕین و گۆشەگیرکردنی ئەندامێکی خێزان لەناو ماڵدا، زۆر حاڵەتی تر، کە لەکۆمەڵگەدا لە خێزاندا ڕوودەدەن، ئەمە بەتوندوتیژیی حساب ناکرێن، لەکاتێکدا ڕێکەوتنێکی جیهانی هەیە، لەبارەی ئەوەی کە توندوتیژیی چیەو شێوازەکانی توندوتیژیی چۆنن و لەجاڕنامەی گەردوونی نەتەوەیەکگرتووەکان لە ساڵی 1993 دا کە نەتەوە یەکگرتوەکان پەسەندی کردووە، پێم وایە هەرێمی کوردستان و عێراقیش دەبێت پابەند بێت پێوەی هاتووە، کە لەماددەی 4دا هاتووە، لەبارەی نەهێشتنی توندوتیژیی دژی ژن، دەڵێت (دەبێت دەوڵەتان توندوتیژیی دژی ژن(ئافرەت) مەحکوم بکەن، نابێت بەبەهانەی هیچ جۆرە داب ونەریتێك یان لەبەر هۆی ئاینی خۆیان لە بەرپرسیارێتی نەهێشتنی توندوتیژیی بدزنەوە) بەم مانایە ئەگەر بەشێکی زۆر لەو توندوتیژیی خێزانیەی کەلەبڕگەی 1ی ماددەی 2دا هاتووە، لەوانەیە بڕژێتە ناو چوارچێوەی کلتورییەوە، ئێمە بەم یاسایە، تەنها پێش لەتوندوتیژی ناگرین، بەڵکو ئەم یا سایە کۆمەك بەنەهێشتنی کۆمەڵێك داب و نەریتی دواکەوتووانە یان لەکلتورەکەمان یان کۆمەڵگاکەماندا هەیە، داڕزیو، کە دژی مافی مرۆڤە، دژی ئینسانیەتن ......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڕەفیق 5 خاڵ لەبەردەم جەنابتە، تۆ ڕەئیت لەسەر ئەوانە بدە، تکایە، خاڵەکان یەك، یەك چیە باس بکە، لە مەوزوع دەرمەچۆ، چیت دەوێت کەبمێنێ یان دەمج ببێت یان لابچێت؟، فەرموو.

بەڕێز د. رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەماددەی دووەمدا هاتووە، زەرەرمەند لە توندوتیژیی خێزانیدا دەتوانێت و مافی ئەوەی هەیە كە ڕێكاری دەستەبەر كردنی پاراستنی هەبێت، لە توندوتیژیی دواڕۆژدا، كێ دەتوانێت ئەوەی بۆ دەستەبەر بكات، ئێمە ئاگادارین ژنان لە هەندێ سەنتەرەوە، هەندێجار پەلكێش دەكرێن، دەردەهێندرێن، كێ دەتوانێ پارێزگارییان لێ بكات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عبدالله علی، فەرموو.

بەڕێز عبدالله علی ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەموو شتەكان زۆر وتران، تەنها لەسەر خاڵی یەكەم یەك، دوو مولاحەزەم هەیە، یەكێكیان: هەم لە نووسینە عەرەبیەكەدا هەم لە كوردییەكەشدا، مانایەكی تەواو بە جوملەكە نادات، ئەڵێت(هەركەسێك كەپەیوەستی هەبێت بە پەیوەندییەكی خێزانی ئەنجامدانی ئەم كارانەی لێ قەدەغە دەكرێت) یەعنی ئەوانەی لە دەرەوەی خێزان بن، ئەنجامدانی ئەو توندوتیژییانەیان لێ قەدەغە ناكرێت؟، لەعەرەبی و كوردیەكەشدا هەر واهاتووە، پێم وایە دەبێت بڵێین ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە، ئەوەی لەناو خێزاندا ئەم توندوتیژییانە بكات ئەم یاسایە دەیگرێتەوە، كار بەیاسایەكی تر ناكرێت، دووەم: كەزۆربەی برادەران ئیشارەتیان بەوەكرد، لە برگەی یەكەمدا یەكەم بێت یان دووەم، ئێمە لە لیژنە فەرعیەكانیشدا كەباسمان كرد، ئەمە دوو خاڵ نیە، بەڵكو یەك خاڵە، یەكەم بێت، فەقەرەی دووەمیشی پێوە زیاد بكرێت، یان نا؟، بەڵام بەدوو شێواز خوێندرایەوە، یەكەم بێت یان دووەم بێت، بەڵام دووەمی بۆ زیاد بكرێت كە بەڕائی ئێمەش زۆرتر بوو كە دووەمی پێوە زیاد ناكرێت، چونكە ئەگەر بێت و نموونە بهێنینەوە ئەوە نموونەكان یەكجار زۆرترن لەوە، لەناو ئەوانەدا دوو نموونە نووسراوە، یەكێكیان: فەرامۆش كردنی ئەندامانی خێزان، دووەم: دابڕانی پەیوەندیی خێزانی، ئەگەر ئەمە بخرێتە یاسایەك بە توندوتیژیی بەپێی ماددەی شەشەم، خەڵك حوكم بدرێت، لەسەر ئەوەی ماڵێك دۆستایەتی یان برایەتی لەگەڵ ماڵی خەزووری كوڕەكەی یان كچەكەی ناكات، سزا بدرێت، كارێكی زۆر خەتەرە لەكۆمەڵگادا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆر صباح بەرزنجی، فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی دووەم، لەبرگەی یەكەم كە دەڵێت(یحظر علی اي شخصین یرتبط بعلاقة اسریة ان یرتكب بأي صورة من الصور العنف الاسري) ئەو قەیدی (یرتبط بعلاقة اسریة) پێویست ناكات، چونكە

ئەگەر ئەو قەیدە هەبێت، مەفهومی موخالفەکەی ئەوەیە کە ئەگەر کەسێك بەتاقی تەنها خۆی بێت، بۆی هەیە بچێت، توونـدوتیـژیی خێزانی ئەنجام بدات، مەبەستی ئێمەش ئەوەیە بەڕاستی هیچ کەسێك نەتوانێت توونـدوتیـژیی خێزانی ئەنجام بدات، ئەگەر کەسێکی ڕەبەنیش بێت فەرزەن، کەواتە ئەگەر هەر بووترێـت،(یحظـر علـى اي شـخص ان یرتکـب اي صـورة مـن صـور العنـف الاسـري) ئـەوە باشـترە، غەرەزەکـەش باشـتر ئـەپێکێت، وە ئـیقتراح دەکـەم بەڕاسـتی ئێمـە هـەموو جۆرەکـانی یـان زۆرینـەی جۆرەکـانی توونـدوتیـژیی خێزانـی بەماددەیـەکی سـەربەخۆ دابنـێین، نـەك ئـاوا بـەم شـێوە بـەم تێکـەڵ و پێکەڵییـە، یـەعنی ئـەو ئیجرائاتەی کەدوایی باس دەکرێت، (یحق للمتضرر) ئەوە بکرێت بەماددەیـەکی جیـاواز، پشتگیری لـەوەش دەکەم، بەڕاستی زۆرینەی مەصادیق و جۆرەکانی توونـدوتیـژیی لـەم یاسایەدا هـەبێت، ئەگـەر (علـى سـبیل المثال)یش بێت، هیچ کێشە نیە، چونکە بەڕاستی ئێمە کەسمان ناتوانین ئیحاتە بکەین بەهەموو جۆرەکانی، یەعنی بە ئەنـدامانی پەرلـەمان هـەر هـەموویان ئەگـەر هەمووشـی کۆبکەینـەوە ڕەنگـە هەنـدێ جـۆری تـر هەبێت ئێمە نەتوانین تەصەوری بکەین، بەشێك لەو جـۆرە بـارزو زۆر بەرجەسـتەن لەکۆمـەڵگای خۆمانـدا بـە نـەص بیـانهێنین، ئەگـەر جـۆرێکی تـریش هـەبوو دوایـی دەرکـەوت، پێناسـەکە لـەماددەی یەکەمـدا دەیگرێتەوە، چونکە پێناسەکە پێناسەیەکی جامع و مانع بـوو، ئـەبێت ڕاسـتیەکیش هەیـە دەبێت بیـزانین بەڕێزان کە قەواعیدی یاسایی، زەرورییە، بەڵام کـافی نییـە، یـەعنی قەواعیـدی قـانونی بـۆ ڕێگـە گـرتن، بـۆ بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی، بەڕاستی هەنگاوێکی زۆر پێویستە، بەڵام نابێت بە تەما بـین تـەنها بـە قەواعیـدی قـانونی چارەسـەری ئـەو کێشـانە بکـەین، چـونکە لـە پـاڵ قەواعیـدی قـانونی قەواعیـدی ئەخلاقیش هەیە، قەواعیدی ئەخلاق، قەواعیدی دیـن، مـەوازیعی فیـترە، فیترەتـی بەشـەری، یـەعنی بۆیـە بەڕاستی جاری وا هەیـە کەلیمەیـەکی بەسـیت دەبێـت بـە توندوتیـژی، بـەڵام جـاری وا هەیـە ئـەو کەسـەی کەلیمەکـەی بەرامبـەریان ئەنجامـدراوە چاوپۆشـی دەکـات بـەپێی قەواعیـدی ئـەخلاق، بۆیـە ئێمـە دەبێـت ئاگامان لەوە بێت، بە تەنها ئەو یاسایە ناتوانێت بەرەنگاربوونەوە بکات، بەڵام زەرورە ئەم یاسایە، بـۆ ئـەوە نییە کە بڵێین ئەم یاسایە نەبێت، وێڕای هەندێك مـەوازیعی فیـترى بەشـەریش، یـەعنی فیترەتـی بەشـەری جاری وا هەیە قەواعیدی ئەخلافیشی چارەسەری مەوزوعەکە ناکات، بەڵام ئەو ئولفەت و مەحەبەتەی کـە لەنێوان خێزانەکاندا هەیە، لەنێوان ئەندامەکانی خێزاندا هەیە، زۆر بـەهێزترە لـەو پەیوەنـدیـەی لـەنێوان ئەندامەکانی کۆمـەڵگادا هەیـە، بۆیـە ئێمـە نابێـت بەڕاسـتی بڵـێین بـەو شـێوەیەو بـەو ڕەهاییـە بهێڵینـەوە، چونکە وەکو شاعیرەکە دەڵێت (نظـرة فـابتسامة فسلام، فحنیـنن، فموعـد، فلقـاء)، یـەعنی جـاری وا هەیـە مەحکمە چارەسەری مەوزوعەکە ناکات، قەواعیدی ئەخلاقیشی فریای ناکەوێت، بەڵام لێرە ئـەو تەبیعەتـە بەشەریەی لەنێوان ئینسانەکاندا کەفیلە بۆ ئەو مەوزوعە، ئێمە نابێت هیچ جۆرە توندوتیژییەك بە کەم و بە سووك بزانین، یەکێك لە بیرمەندەکان دەڵێت وەکو بناغەی خانوو بریتیـە لـە خشـتێك، جاری وا هەیـە بناغەی شەڕێکی خێزان لە کەلیمەیەکەوە دەست پێ دەکات، لە وشەیەکەوە دەسـت پـێ دەکـات، ئـەم یاسـایە تەبعەن تەئکیـدی لەسـەر دەکەمـەوە لـە ئـاخیر خـاڵم ئەوەیـە یاسایەکی زۆر گرنگـە، بـۆی هەیـە ببێـت بـە

نوقتەی تەحەول لە کۆمەڵگای کوردستاندا، بۆیە داوا دەکەم زۆر بە وردی و بە کاوەخۆیی و بە نەزرەیەکی شمولی ئیستیعابیەوە داینڕێژین، چونکە ئەگەر وا نەبێت ئێمە لەجیاتی ئەوەی چاوەکە برێژین، چاوەکەی کوێر دەکەین، ئەو پەندەمان بەسەر هاتووە دەڵێت (اراد ان تكحلها فعماها)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرمان:

زۆر سوپاس، رێزدار هاوڕاز خۆشناو کەرەم بکە.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دوو، منیش پێموایە ئەم رەئی یەکەم و رەئی دووەمە، دەبێت دەمج بکرێت، چونکە لە ماناو تێگەیشتن و لە ناوەڕۆکدا بەڕاستی ئەمە زیاتر مانادار دەبێت لە دەمج کردنی، بەلام سەبارەت بە رەئی دووەم بەڕاستی ئەم تایبەت کردنەو تەحدید کردنەو حەسر کردنە، بۆ خۆی لەوێدا بەڕاستی دیارە ئێمە هەمووومان دەزانین بەر لەو شتانەی کە ژماردراون و هەژمار کراون، شتی تر هەیە، توندوتیژی تر هەیە، بەرامبەر بە خێزان دەکرێت، لەبەر ئەوە کە ناکرێت ئەمانە لە رووی یاساییە ئیشکالاتێکی گەورەمان بۆ دروست دەکات، ئەمە بەشێکی بەڕاستی ئەمە ناکرێت ئەم هەژمار کردن و ئەمانە بەو شێوەیە بێت، لە روویەکی ترەوە ئەم کەوانە کردنەوەیەو داخستنی کەوانە کە لە دوای هەژمار کردنی ئەوانە بەڕاستی بەبێ ئەوەی (....... الى اخره) یان (تا دوایی) لەوێ دیاری بکرێت، ئەمە دیسان ئیشکالاتێکی تری گەورەیەو تۆ بە راشکاوانە دەڵێی ئەو شتانەن و بە دەر چی تر نینە، ئەمە بەڕاستی بۆ خۆی جێگای ئەوەیە، من پێم باشە شتی مەتن بگوترێت، نەك ئەم وردەکارییانە باسی لێوە بکرێت، ئەگەر شتی مەتن بگوترێت، ئەو کاتە بەو یاسایانەی کە هەیە دەتوانین تەحدیدی بکەین.

سەبارەت بە خاڵی سێیەم، من نازانم دەبینم ئەم خاڵە یەعنی تۆزێك پێویستی بە روون کردنەوەیە، چۆن دەسەڵمێندرێت ئەمەی کە باس لەوە دەکات هیچ داواکارییەك پێشکەش ناکرێت، تەنیا ئەگەر توندوتیژییەکە روویدا بێت، لە ماددەی یەکەمدا کە باسی ئەوە دەکات، کە توندوتیژی خێزانی پێناسە دەکات، باس دەکات کە هەر کردارێك، یان وتەیەك، ئیتر تا دوایی ئەم پێناسەیە، لەبەر ئەوە من وای دەبینم ئەم خاڵە، خاڵی سێ لابچێت، یان بەشێوەیەکی تر روون بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ناسك تۆفیق کەرەم بکە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆربەی قسەکان کران، تەنها ئەوەندەیە شتێك بە بیری خۆمان و ئەندامانی لیژنەی ژنان بێنمەوە، ئەوەیە کە ئەسڵی ناوهێنانی ئەم جۆرەی توندوتیژی بۆ ئەوە بوو، کە هەر ئەو پرۆژەیەی کە یەکەم جار

هاتۆتە ناو پەرلەمان، جۆرەکانی توندوتیژی تیایە، دیارە ئەم پرۆژەیەش زۆر لە زووەوە هاتووە، یەعنی لە خولی پێشووی پەرلەمانیشدا هەبووە، یەعنی ئەوە زیاتر لە پێج، شەش ساڵی بەسەر چووە، بۆیە هەندێك لەم توندوتیژیانە لەوە دەچێت وردە وردە بەرەو کەم بوون چوو بێت، نەتیجەی ئەوەی کە لە ئیعلام و لە بواری پەروەردەیی و هۆشیارییەوە ئیشی لەسەر کراوە، هەندێك لەم توندوتیژیانە بەرەو نەمان چوو بێت، بۆیە وەکو هاوڕاز خان گوتی داخستنی ئەم قەوسە، ئەو کاتەش من پرسیارم کرد لە لیژنە وتم ئەمە بۆ میسالە، یان بۆ حەسرە، گوتیان بۆ میسالە، بەلاَم دیارە دەبێت ڕۆشن بێت، بۆ ئەوەی حەسر نەبێت لەم نموونانە، (الی اخره) بۆ زیاد بکرێت، ئەوە خالێك.

خالی سێیەم، هەر من پێموایە زیادە، هەر لایببەین، خالی یەکەم ئەوەی کە کراوە بە (هناك رأي اخر) ئەوە دەمج بکرێت لەگەڵ یەکەمدا، یەعنی یەکەم هەر بمێنێت، ئەمەی کە دەڵێت رەئی ئاخر تەکمیلە بێت بۆ ئەویتر، نەك یەکێکیان بێت، یەعنی یەکێکیان لە بڕی ئەویتریان دانێین، یەك مولاحەزەی ترم هەیە لە ئەخیردا ئەویش ئەوەیە خۆزگە هەمووومان کە بیر لەم یاسایە دەکەینەوە بیرمان بێت ئەمە بۆ ئوسرەیە، یەعنی ژنان وا بیر نەکەنەوە، ئەمە تەنها بۆ ژنانە، یەعنی وا بیر بکەینەوە کە ئەمە تەنها ماف ژنی تیا دەپارێزرێت، بیرمان بێت بۆ ئەوەی منداڵەکانمان سبەینێ نەتوانین بەو شێوەیەی دەمانەوێت، یاخود برامان، خوشکمان، بۆ ئەوەی هەموومان بتوانین بە کاملترو شاملتر بیر لەوە بکەینەوە، ئەمە بۆ ئوسرەیە، یەعنی تەنها ژن تیایدا قازانجبار نابێت، ئوسرە بەعام تیایدا موستەفید دەبێت، ئەگەر زەرەریش بکەین، هەموومان بە یەکەوە زەرەر دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرمان:

زۆر سوپاس، راستە یاساکە زۆر لە زووەوە تەقدیم کراوە، بەلاَم ئاخیر راپۆرت بۆ ئێمە لە 2011/5/11 گەیشتە دەستمان، ئێمە دامانناوە، بۆ ئاگاداری جەنابت، رێزدار شەونم محمد کەرەم بکە.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی دووەوە من پێم باشە خالی یەك و دوو یەکبخرێت، واتا دەمج بکرێن بە یەکەوە، چونکە بە هەردووکیان ئینجا بابەتەکە تەواو دەکەن، هەروەها ئاشکرایە بابەتەکانی توندوتیژی مەوداکانی ئەوەندە زۆرو بلاَوەو جۆرەکانی بلاَوەو، وابزانم لەم پرۆژەیەدا ناتوانین هەموو بابەتەکان بە تەواوەتی باس بکەین، هەروەها پێشکەوتنی تەکنیك و تەکنەلۆجیا لە هەموو دنیادا رۆژانە جۆرەها جۆری تازەی توندوتیژی دەهێنێتە کایەوە، بۆ ئەوەی ئەندامەکانی کۆمەڵگا بە ژن و پیاو و منداڵەوە پێوەی گیرۆدە ببن، لەبەر ئەوە پێم باشە لەم خالەدا (علی سبیل المثال) دابنرێت، ئەم توندوتیژییانەی کە باس کراوە، بکرێت بە (علی سبیل المثال) تاکو لە داهاتوودا جۆرەکانی تری توندوتیژی کە دێتە ئاراوە، دەرگا ئاوەلاَ بێت بۆ ئەو دادوەرە بەرێزانەی کە کاری تیا دەکەن، جۆرەکانی تری توندوتیژیش بخرێتە ئەم حالەتەوەو ئیشی لەسەر بکرێت، بەلاَم ئەوەی لە ئێستادایە ئێمە باسی ئەم بابەتانە بکەین، لەم قانونەدا لەبەر هەندێك

هۆیە، چونکە ئەم توندوتیژیانە ئەگەر سەیری بکەین زۆربەی زۆری ئەو توندوتیژیانەیە کە رۆژانە لەناو خێزانەکانی کۆمەڵگای ئێمەدا بەڕێوە دەچێت، بووە بە کەلتوورێکی عام لە کۆمەڵگادا، لە زۆربەی زۆری ماڵەکاندا بەڕێوە دەچێت، بۆ نموونە، لەوانەی کە باس کراوە مەسەلەن تف کردن لێیان، لە زۆربەی خێزانەکان ئەم توندوتیژیانە بە مەبەستی تەمێ کردن، یاخود ئیرشاد کردن، یان لە منداڵ دەدات زۆر بە خراپی لەسەر ئەساسی ئەوەی کە منداڵەکەی تەمبێ دەکات، بەڵام توندوتیژیەکان هەر هەیە لە کۆمەڵگاو هەر بەردەوامە، رەنگە نیسبەتەکانی کەم بوو بێتەوە، لەبەر پێشکەوتن و شارەزایی خەڵك بە هۆیەکانی راگەیاندن، هەروەها پێشکەوتنی کۆمەڵگا، بەڵام لایەزال بەنیسبەتێکی زۆر هەر ماوە لەناو کۆمەڵگادا، ئینجا پێموایە جگە لەوەش لە حاڵەتێکی تردا باس کردنی ئەو توندوتیژییانە لەناو قانونەکەدا دەبێتە هۆی ئەوەی کە تۆ قانونێك دەردەکەیت لە پەرلەمان، بەتایبەتیش ئێستا، بەڕاستی ئەو قانونانەی لە پەرلەمانەوە دەردەچێت خەڵك زۆر گوێی لێ دەگرێت، خەڵك هۆشیارە، موتابەعەی دەکات، لە حاڵەتی رووبەڕوو بوونەوەشدا لەناو مەحکمەکاندا، هەر خەڵك لە قانونەکە شارەزا ببێت، باس کردنی ئەم بابەتەو ئەم جۆرە توندوتیژییانە ئاشنا کردنی خەڵکە بەم بابەتانە، لە رووی سایکۆلۆجیەوە من تەسەور دەکەم تەئسیرێکی باشی لەسەر خەڵك هەبێت، کە گوێی لێ بێت، بۆ نموونە ئەو پیاوەی کە بە حەقی خۆی دەزانێت ئەگەر تف لە ژنەکەی بکات، یاخود زۆر بە توندی لە منداڵەکەی دەدات و ئازاری دەدات، کاتێك کە ئەم قانونەی گوێ لێ دەبێت و دەیبیستێت، من تەسەور دەکەم هەڵوێستیەك بکات جارێك و دوو جار هەر هەڵوێستە دەکات لەسەر ئەوەی ئەو قانونە رەدعێکە بۆ کەم کردنەوەی ئەو توندوتیژییانە لە داهاتوودا، بۆیە پێم باشە ئەو بڕگانە لە قانونەکەدا (على سبيل المثال) باس بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دلێر محمود کەرەم بکە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەپێی ئەم یاسایە، ئەگەر مەبەستمان ئەوە بێت کە پرەنسیپە بنچینەییەکانی ماڤی مرۆڤ بچەسپێنین بە کردەوە، لەبەر ئەوە من وا بەباشی دەزانم لە قوتابخانەکاندا، لەوەزارەتی پەروەردە بابەتێك هەبێت کە بەرنامەی تایبەت بێت بە ماڤی منداڵان و ماڤی مرۆڤ بخوێندرێت، چۆنیەتی هەڵسوکەوت کردنی، بۆ ئەوەی لە ئێستاوە بناغەیەکی بۆ دابڕێژرێت، نەوەکو ئێستا هەر ماددەیەك، ئەوەی کە لەناو خێزاندا هەیە چارەسەری بکەین و بناغەیەکی بۆ دانەڕێژین، ئەمە لەلایەکەوە.

لەلایەکی ترەوە، ماددەی دووەم کە ئێمە دەڵێین توندوتیژییە بەرامبەر بە توندوتیژی خێزانی، لێرەدا تەنها توندوتیژی بەپێی ماددەی دووەمی لە خاڵی یەکەمدا، من پێم چاکە یاخود یەکەمیان بەکار بهێنرێت کە دەڵێت هەر کەسێك کە پەیوەستی هەبێت پەیوەندییەکی خێزانی ئەنجامدانی هەر جۆرە توندوتیژییەکی خێزانی لێ قەدەغە دەکرێت، ئەگەر رەئی دووەم بێت، ئەوەی کە جۆرەکانی دەست نیشان

کردووە، ئەو جۆرانە زۆر کەمن، زۆری زۆر لەوە زیاتر هەیە، ئەوەی کە لێرە هەیە تەنها پەیوەندی هەیە لە توندوتیژی بەرامبەر بە ژنانەوە، باشە توندوتیژی بەرامبەر بە مندالآن، مندالێك کە بە زۆر لەلایەن گەورەکەیەوە لەشفرۆشی پێ دەکرێت، بەزۆر لە قوتابخانە دەردەهێنرێت و رێگای پێ دەگرێت بەبێ هیچ عوزرێکی مەشروع، لێرە تەنها دەینرێتە ناو بازاڕو شتی پێ دەفرۆشێت، یاخود توندوتیژی لەو کاتە ئەوە تەبعی ئینسانە، کە توندوتیژی بەرامبەر بە ژنەکەی کەم دەکاتەوە، دێت بەرامبەر بە مندالەکانی بەشێوەیەکی تر ئیفرازاتی تر دەردەبڕێت و بەبێ ئەوەی هیچ سۆزێکی باوکایەتی هەبێت بەرامبەر بە مندالەکەی، لەم حالەتەدا کەواتە پێویستە ئەگەر ئێمەجۆرەکانی توندوتیژی تەسنیف بکەین و جۆرەکانی زیاتر بکەین و ماف مندالیشی تێ بکەین، کە مندالیش بەو شێوەیە دوور بێت لە توندوتیژی، لە هەمان کاتدا هەر لێرە بەرامبەر بێنێت ئافرەتیش لەوەی کە زۆر زیاتر ئێستا باوە، مەسەلەی خۆ سووتاندن، کوشتن بەناوی ناموسەوە، ئەمانەش هەر لەخۆیەوە شوێنی کراوەتەوە، من بە چاکی دەزانم کە شوێنی بۆ بکرێتەوە، لەهەمان کاتدا لە بڕگەی چوارەمدا باسی ئەوە دەکات کە ئەو کەسە خۆی بچێت شکایەت بکات، باشە لە کوردستانی ئێمە، یاخود لە هینی ئێمە زۆر مندال هەیە باوەپیارەی هەیە، یاخود باوە ژنی هەیە، ئەم مندالە ئەگەر تووشی ئازار دەبن، کە ئەوانەی باوەژنیان هەیە، یان باوەپیارەیان هەیە تووشی عەزیەتی زۆر دەبن، ئەو عەزیەت و ئازارانەی دەبن لەوانەیە ئەگەر خۆی بچێت شکایەت بکات، تووشی ئەوە بێت زیاتر وەزعی خراپ بێت، بەلآم ئەگەر دراوسێیەکەی، یان خزمەکەی دەرەجە سێ و چواری رێگا بەوەش بدات کە خزمی دراوسێیەکەی، یان خزمی دەرەجە سێ و چواریش بچێت شکایەت بکات و سکالآی ئەو مندالە بگەیەنێتە شوێنی خۆی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ئاشتی عەزیز کەرەم بکە.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەم، من رام وایە کە بڕگەی یەکەم بە گونجاوی نازانم بۆ پرۆژەکە، ئەویش بە پاساوی ئەوەی کە بەڕاستی ئەگەر تەحدید نەکرێت کە شێوازەکانی توندوتیژی لەبەر ئەوەی ئەو سەندەی کە قانون لە کوردستان و لە عێراقدا، لەم مەنتیقەیەدا ئیعتیماد ناکاتە سەر عورفی محاکم، واتا عورفی محاکم و ئەو مومارەسەی لەناو محاکمدا دەکرێت بە سەرچاوەیەکی قانونی دانانرێت و سوود لە کەیسە جیاوازەکانی محاکمەکان نابینیرێت، بۆ ئەوەی بکرێت بە مەتنێك تا هەموو مەحکمەیەکی جیاواز بتوانێت سوودی لێ ببێنێت، لەبەر ئەوەی سروشتی کارکردنی قانون، سەرچاوە قانونیەکانی عێراق بەو شێوەیە کە ئێمە ناتوانین ئیستیفادە لە عورفی محاکم بکەین، ئێمە یەك رێگامان لەبەردەم دایە، بەڕاستی ئەوەیە کە بەردەوام قانون دەربچێت، بۆ ئەوەی بتوانێت مواکەبەی شتە تازەکان بکات، ئەمە چ رێگرێکە لەبەردەمی ئەوەی کە یاسای سزادانی عێراقی سالی 1969 کە بۆ کۆمەلێك کێشە دروست بووە، کە مواکەبەی تەتوری

ئێستا ناكات، بۆیە پێویستە بەردەوام یاسا لە تازە بوونەوەدا بێت، بتوانێت وەڵامی هەموو ئەو گۆڕانكاییانە بداتەوە، چونكە مرۆڤ بەپێی تەتور كردنی ئیبداع دەكات لە شێوازەكانی توندوتیژیدا، بۆیە ئەمە پاساوێكیشە بۆ خاڵی دووەم، كە حەسر نەكرێت (علی سبیل المثال) بێت، چونكە چەند تەكنەلۆجیا لە پێشكەوتندا بێت، ئەوەندە ئینسانیش لایەنە ئیبداعەكانی وا حیلە دەدۆزێتەوە بۆ شێوازەكانی توندوتیژی كە لەوانەیە ئەگەر حەسر بكرێت تیای نەدۆزرێتەوە، تیایدا قەید نەكرێت، ئەمە یەكێك لەخاڵەكان.

رەئیەكی تر هەیە، كە ئەم پێناسەیە بەشی دووەم شمولی منداڵ ناكات، یان منداڵ تێدا فەرامۆش كراوە، من رەئیم وایە كە دەڵێین (الزواج بالاكراه)، ئایا ئەمە منداڵ ناگرێتەوە؟ (زواج الصغیر)، (زواج مقابل الدیە)، یەعنی تەهمیشی ئەفرادی ئوسرە، مەرج نییە ئەمە بە تەنها مەبەست لە پەیوەندی نێوان ژن و مێرد بێت و ئەم روئیایە، روئیایەكی تەسەكە، بۆ ئێمە كە عورفێكی دروست بووە بەرامبەر ئەو ناونانە، بڕوام وایە ئەمانە منداڵیش دەگرێتەوە لە خێزاندا، منداڵێك كە تۆ لە بەرپرسیاریەتی خوێندن و دابین كردنی پێداویستی خوێندن، ئەمە جۆرێكە لە فەرامۆش كردن، كە ئەمە منداڵیش دەگرێتەوە، هەروەها تەمییزیش، جیا كارییە لەنێوان كچ و كوڕدا، مەرج نییە تەنها لەنێوان كچێك كە لەسەرووی پازدە ساڵەوە بێت، ئەمە منداڵیش دەگرێتەوە، ئیهانە، سەب، شەتم، قەزف، زەرب، (ایذاء بهدف التأدیب) هەموو ئەمانە منداڵ دەگرێتەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی ئێمە عورفێك لەلامان دروست بووە، كە زۆر جار روئیایەكمان هەیە بۆ ئەم مەسەلانە، لەبەر ئەوەی كێشەكانی ژن زۆرە، ئەمە وای كردووە زەمینەیەك دروست بووە، كە ئەم شتانەت گوێ لێ بێت و ژنمان بیر بكەوێتەوە، كە ئەمە دەبێت ئێمە دیدگای خۆمان بگۆڕین سەبارەت فراوانی بكەین و مەودای بیر كردنەوەمان بەرامبەر بە كەیسی توندوتیژی، دەبێت ئێمە ئیزافە بكەین بەرامبەر بە بۆچوونی خۆمان بەرامبەر بە حاڵەتەكان، بڕوام وایە ئەگەر وشەكان بێت، دەتوانێت وشەكان هەمووی بپارێزێ، بۆیە من یەك ئیقتیراحی ئەخیرم هەیە، ئەگەر هاتو دووەم تەسبیت بوو، جۆرەكان، چەند جۆرێك هەیە، كە ئیقتیراح كرا لەوانە كار پێ كردن بەمنداڵ و لەشفرۆشی كردن و ئەمانە، من بڕوام وایە تاوەكو لە عێراقدا یاسای بازرگانی كردن بە مرۆڤ نییە، لە هەرێمی كوردستانیشدا نییە، كە ئێستا ئەمە یاسایەكە لەسەر ئاستی نێودەڵەوتی زۆربەی زۆری وڵاتەكانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش یاسای تایبەتیان هەیە، ئێمە فەقەرەیەكی تیا ئیزافە بكەین، ئەویش بازرگانی كردن بێت بە مرۆڤ، كە لەشفرۆشی و كار پێ كردن و جۆرەكانی تری چەوساندنەوە دەگرێت، ئەوە شێوەیەكی شمولیترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عبدالرحمن حسین كەرەم بكە.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابكر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەم یاسایە تایبەتمەندی و گرنگی خۆی هەیە، بۆیە کە دیاردەی توندوتیژی لەناوخێزاندا هەیە ئەمڕۆ تایبەت لەسەر ژن، بۆیە ئێمە ئەمە دەبێت بە گرنگی وەربگرین و بە جددی بێینە پێش و، نەك بە یاسایەکی تر وەکو بڵێین یاسای سزادانی عێراق و نازانم ئەولاو ئەولا، ئەمە یاسایەکی تایبەتە بە خێزان و بە ژنەوە گرێ دراوە.

سەبارەت بە ماددەی دووەم، من پێموایە هەردوو بڕگەی یەکەم و دووەم دەمج بکرێت، بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە، بڵێت (هەر کەسێك کە پەیوەستی هەبێت بە پەیوەندییەکی خێزانی ئەنجامدانی هەر جۆرە توندوتیژییەکی خێزانی، بێینە سەر بڕگەی دووەم، کە دەڵێت لەسەر دابونەریتی کەلتووری باو، بۆ نموونە مەسەلەن وەك نەهێشتنی شوو کردن و ئیتر شوودان بەزۆر و شوودانی بچووك و تا دوایی، ئەمە تەواو بکرێت، پێموایە ئەمە باشتر دەبێت.

سەبارەت بە خاڵی دووەم، خاڵی سێیەم هەر وا بمێنێت، خاڵی سێیەم کە دەڵێت هیچ داواکاریەك وەرنەگیرێت تا توندوتیژییەکە روو نەدات، کەواتە ئەگەر پیاوێك ژنەکەی کوشت ئینجا بچێت شکایەت بکات، ئەوە خێزانەکەمان تێکدا، هیچی بۆ نەما، دەبێت ئەو داواکارییە بە تەهدید بێت، بەقسە بێت، لەسەری حاکمەکە وەربگرێت، داواکارییەکە وەربگرێت، بەدواداچوونی بۆ بکات، بزانێت ئایا ئەوە راستە، یان راست نییە؟ ئەگەر راستە شتێکی بۆ بکات، من پێموایە ئەم بڕگەی وا دابڕێژرێتەوە (هەر داواکارییەك پێشکەش بکرێت، ئەگەر توندوتیژییەکە روویدا بێت، دەبێت بە هەند وەربگرێت)، نەك بڵێین هیچ داواکارییەك پێشکەش نەکرێت، مەسەلەن ناکرێت تەنها تا روودانی رووداوەکە، کە رووداوەکە روویدا ئەمە بۆچیە، هەردووکیان زەرەرمەند بوون و هەردووکی بگرین، خێزانەکە زەرەرمەند دەبێت.

بەنیسبەت خاڵی چوارەم، کە دەڵێت دەبێت شکایەت، یان خەبەردان جیران بێت، یان کەسانێکی تر بێت، من پێموایە کە جیران بوو ئەمە کێشە دروست دەکات، بۆ جیران تەداخولی کێشەی بکات، بەڵکو خێزانەکە خۆی رازی بێت بەو عادەت و تەسروفە کە مێردەکەی لەگەڵی بکات شتێکی تری لێ بکات، ئەگەر رازی بێت با بچێت شکایەتی خۆی بکات، بۆ جیرانەکە بچێت شکایەتی بکات؟ یەعنی هیچ حەقێکی نییە تەدەخولی ئەو خێزانە بکات، کێشەیەکی تر دروست دەبێت، یان بڵێت قەیدی نییە ئەگەر یەکێك پەیوەست بێت بەو خێزانە مەسەلەن بە دەرەجە چواریش بێت بچێت هاوکار بێت لەگەڵی، یان پەنا بباتە بەر، مەسەلەن ژنەکە ئەگەر کێشەیەك روویدا لەناو خێزانەکەی بچێت پەنا بباتە بەر جیران تا یارمەتی بدات، بیباتە لای دادگا، قەیدی ناکات، بەڵام کە خۆی بچێت تەداخول بکات و ئاگای لێ نەبێت بچێت شکایەت بکات بڵێ ئەو خێزانە وا بووە، ئەمە زۆر شتێکی یەعنی بەڕاستی هیچ دابونەریتێکی نییە، بەرەئی من تەدخولێکی یەعنی ناڕێك و پێکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ڤیان عبدالرحیم کەرەم بکە.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس، قسەكانم كران.

بەڕێز سەرۆكی پەرمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار گەشە دارا جلال كەرەم بكە.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان، وابزانم زۆر لە قسەكان كرا، لەبەر ئەوەی كەوتمە كۆتایی، ئەخیر كەسم، بەڵام دێمەوە سەر ئەو بابەتەی كە ئەمە یاسایەكی تایبەتە، بۆ مەبەستمانە بەنموونە باس بكرێت ئەو تاوانانەو بژمێردرێت؟ یاسایەكی تایبەت بە تەنها یاسا نییە، یاسایەكە بوعدێكی كەلتووری هەیە گۆڕانكاری لەسەر ئاستی كۆمەڵگە دروست دەكات، بەڕاستی یەعنی ئەو تاوانانە كە لەلایەن كەسانی توندوتیژكارەوە دەكرێت، لەناو خێزاندا بەمافێكی خۆی دەزانێت، هەر ئەو كارە دەزانێت ئەگەر لەسەر جادەیەك، یان لە شوێنێكی تر بیكات، یان لە دائیرەیەك بیكات، ئەمە تاوانە، بەڵام پێی وایە ئەگەر لەناو ماڵدا بیكات ئەمە مافێكی خۆیەتی، ئەمە پارێزراوە، مەصونە، یەعنی لەلایەن شەرعەوە، ئەمە كەلتوورێكە، نە لە شەرع وایە، نە لە قانون وایە، راستە یاسای سزادانی عیراقی باسی لەو توند و تیژیانە كردووە، بەڵام ئایا بۆ نموونە ئێمە كە باسی خەتەنەمان كردووە، كە ماددەی 412 لە یاسای سزادانی عیراقی باسی (بتر العضو) دەكات، تا ئێستا چ كەیسێك چووە بەردەستی مەحكەمە لەسەر بابەتی خەتەنە ماددەی 412 بە سەریدا تەتبیق بكرێ، لەبەر ئەوە ئێمە كە ئەڵێین بە نموونە باس بكرێ، زیاتر بوعدێكی كولتوری و گورانكارییەكی سەقافی لەسەر ئاستی كۆمەڵگە و لە پەیوەندیە خێزانیەكان بەدەست بێنی، ئەم یاسایە و موعالەجەی ئەمەشمان كردووە كە ئیجتیهادی قازی نەهێڵێتەوە بۆ ئەوەی كە ئەمڕۆ تاوانێك لە شوێنێك بە تاوانێكی توند و تیژی خێزانی بە تاوان بێ و لە شوێنێكی تر نەبێ، بەداخەوە من ئەم حاڵەتەم بینی كە بەڕێزان لێژنەی یاسایی كۆبوونەوەیەكیان بە یاساناس و حاكمەكان كرد، حاكم هەبوو باسی لەوەی كرد كە ئایا بە زۆر بە جووت بوون لەگەڵ خێزانەكەیدا مافێكی شەرعی خۆی نیە؟، یەعنی ئەمە تێڕوانینی خەڵكی ئێمەیە، لەبەر ئەوە پێویستە ئێمە لەم یاسایە زۆر بە روون و ئاشكرایی ئەو نموونانە بژمێرین، بەڵام بەس بە نموونە نا على سبيل الحصر، موعالەجەی ئەوەشمان كردووە لە ماددەی حەوتدا كە ئەڵێ: بە پێی یاسای سزادانی عیراقی هەر حاڵەتێك لەم یاسایەدا باس نەكرابێ، قانونی 111 ی1969 بەسەردا تەتبیق بكرێ، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەكەم ئەم ماددەیە بەم شێوەیە دارێژرێتەوە: ئەم تاوانانە توند و تیژی خێزانین، وەك نموونە: زۆر كردن لە هاوسەرگیری، زۆر كەس باسی لەوەی كرد، بۆ ئێمە تەنها باسی كچ بكەین، راستە ئەمە یاسایەكی خێزانیە، لەبەر ئەوە هاوسەرگیریەكە باشترە، بەزۆر تەلاقدان و شوودانی كچ و شووكردن لە جیاتی خوێن، ژن بە كەم سەیر كردن، جنێو دان بە خۆی و كەس و كاری، لێدان، لێدان بە مەبەستی تەنبیە كردن، فەرامۆشكردنی ئەندامانی خێزان، ڕێگە گرتن لە پەیوەندی خزمایەتی، كە زۆر باوە لە

کۆمەڵگای ئێمەدا، فشاری دەروونی، بە زۆر جووت بوون لەگەڵیدا، ڕێگە گرتن لە خوێندن و توند و تیژی ئابووری، پشتگیری رایەکەی شلێر خان ئەکەم، خۆ سووتاندن کوێستان خانیش باسی کرد، کە ئامارەکان ئەدوێن، کە ساڵانە لە زیادبووندایە، خۆسووتاندن یاخود کوشتن لە ئەنجامی کاری توند و تیژی بە گشتی باس بکەین، اکراه الزوجه علی البغاء ، بە زۆر واز هێنان لە کار کردن، هەروەها پشتگیری رایەکەی د.کاوەی دەکەم، ئەو کەسانەی کە لە بواری تەندروستی و پەروەردە و شوێنە رەسمیەکان، کە حاڵەتەکانی توند و تیژی دەچێتە بەردەمیان، هاوکاری قوربانی بکەن بۆ ئەوەی کە تەبلیغی داوە کاری گشتی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز تارا ئەسعەدی فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەم یاسایە کە هاتووتە دەرێ بۆ ئەم کۆمەڵگایەی خۆماندا، حەز دەکەم لێرەدا بە بچووکی بڵێم، ئەمە بۆ دانانی ئەو ماف و داب و نەریتانەیە کە هەمووومان بەندین پێوەی، هەر تەنها بۆ لایەك نییە، لەبەر ئەوە من بۆ خاڵی یەکەم، وای ئەبینم کە ئەم دوو کردنەی یەکەم و دووەمەکە ئەتوانین بیکەین بە یەك، بەم شێوەیە کە پشتگیری خۆم بەراستی لە گەشە خان دادەنێم کە بێت ئەمە لەگەڵ یەك ببسترێتەوە، بەس من بەم شێوەیە دایئەڕێژمەوە، کە هەر کەسێك پەیوەندی خیزانی کە دوچاری هەر جۆرێك لە توندوتیژی ئەبێت کە ئەبێ پێکەوە بێت کە شێویەك لە شێوەکانی توندوتیژی کە ئەڵێت: یرتکب اي صورة من صور العنف الاسري، ئێمە دەڵێین (اي صورة من صور)، بەس ئێمە هیچ صورەتێکمان باس نەکردووە، تاکو بەم شێوەیە بێت وەکو ئەوانەی کە هاوکارانم کە دەستنیشانیان کرد، لەبەر ئەوە من وای دائەنێم کە ئێمە ئەتوانین بڵێین بە هەر شێوەیەك لە شێوەکانی توندوتیژی کە دەتوانین وەکو نموونە، نەك بەشێوەیەکی حەصر کردن، یەعنی (علی سبیل المثال لا الحصر)، بە تەرخان کراوی نەبێ، بەڵکو بە نموونە، بەم شێوەی خوارەوە: یەکەم: توندوتیژی کۆمەڵایەتی، کە هاوسەرگیری بەزۆر ئەگرێتەوە، نەهێشتنی شووکردنی ژن بە ژنی، گەورە بچووك، شووکردن بە خوێن، فەرامۆشی خێزانی ئەندام کە صیلەی رەحمە، ئەمانە هەمووی توندوتیژی کۆمەڵایەتیە، دووەم: توندوتیژی زارەکی، کە سووکایەتی کردن بە زار و تفکردن و ئازاردان بە مەبەستی تەمبێ کردن، سێیەم توندوتیژی نەفسی، کە ئەمە زۆر زۆر باوە، بە داخەوە دەیڵێم، کە لە زۆربەی وڵاتان و بەتایبەتی لە وڵاتی خۆشمان ئەمە هەیە، وەلادان و کەمکردنەوە و جنێودان و گەورەترین رێژەی ئینتیحارو خۆکوشتن، کە نەتیجەی ئەم لایەیە، بەڕاستی لایەنی دەروونیە، کە کار ئەکات، کە بەداخەوە ئەیڵێم، من ئەوەش ئیقتیراح ئەکەم، کە ئینتیحار کە ئەمە بەشێکە بەتایبەتی سووتان، کە راستە لە قانون و عقوبات لە 408 هەیە کە باسی کوشتن دەکات بە گشتی، کە سووتان یەکێکە لە شێوەکانی، بەڵام بەشێوەیەکی زەق لێرەدا باسی سووتان بکات، بەڵام پشتگیری خۆم ئەکەم لەوانەی کە

باسیان کرد لێرەدا وابزانم کاك کاروانیش باسی سووتانیان کرد، زۆر هاوکارانی تریشم کە سووتان ببێتە یەکێك لەوانەی کە زۆر جار هەیە لەناو خێزانەکە یەکێك لە ئەندامەکان خۆی ئەسووتێنێ، بەڵام کێ بەدوای سووتاندنی بووە؟، بۆ خۆی دەرئەچێت و نازانرێت و سەبەبەکەی وا دادەنرێت، یان نەخۆشیەکی نەفسی هەیە، یان مێشکی وای وەرگرتووە، یانیش بێزار بووە لە ژیان، بەڵام خۆی لە دوایدا ئەکید سەبەبێك هەبووە کە بوویتە ئەوەی کە خۆی بسووتێنیت، کە بەداخەوە ئەمساڵ رێژەکەی زۆر لە بەرزبووندایە، چوارەم: توندوتیژی ئابووریش، ئەوەش بەشێکە لەوانەی، ئەوانەی کە زۆرترین لە لادێکان و گوندەکان زیاتر ئەمە ئەبێت، پێنجەم: توندوتیژی رۆشنبیری کە زۆر لە هاوکارەکانم باسیان کرد، دەنگی خۆم ئەخەمە پاڵیان، کە زۆر جار هەیە لە خوێندن و ئەوانە دادەبڕێن، پێش ئەخیر، توندوتیژی منداڵ کە لەگەڵ ئەوانەی کە وتیان و باسی منداڵیان کرد، بەڕاستی د.رفیقیش یەکێك بوو لەو کەسانەی کە من پشتگیری ئەکەم، توندوتیژی منداڵ نەفسی و جەسەدی و جنسی، کە سێ شتە لەناو کۆمەڵگاکەی خۆشماندا ئەوە دائەنرێت، کە هەر دێینەوە سەر ئەو خاڵەی، ئەگەر لە منداڵییەوە توندوتیژی بەرامبەر نەکرێ، ئەم توندوتیژیە خێزانیەی کە دەبێتە دایك، خۆی غەدر لە منداڵەکەی خۆی دەکات، یان دەبێتە باوك هەر هەمان شتە، لەبەر ئەوە توندوتیژی منداڵ زۆر زۆر گرنگە، یەکێك لە صنفەکانی عونفی ئوسەریە، هەشتەم و خەتەنە کردن، کە بابێکی بۆ دانراوە، دەبی دیسانەوە سورەتێك لە سورەتەکانی عونفە، کە ئێمە بە یەکتریەوە ئەبەستین، دەبێ ئەوەش بە زەقی باس بکرێ، سەبەبەکەشی ئەوە بوو کە وەکو وتمان تەنها ئەوە نیە بەس ئەوە هەیە لەناو کۆمەڵگای کوردی، بەڵکو شتی تریش هەیە، بەڵام ئەمە شتە هەرە دیارەکانە کە لەناو کۆمەڵگاکەی ئێمە دیارە، بە تایبەتی توند و تیژی جەسەدی، کە کوشتنی بەدواوەیە و سووتانی بەدواوەیە، ئەوەش خاڵە هەرە گرنگەکەیە، ئینجا هی نەفسی و دەروونی، ئینجا هی سێیەم هی زارەکی کە شتێکی زۆر باوە، زۆر بە تەبیعی باسی ئەکەین، ئەمەش خاڵەکەی یەکەم بوو، خاڵی دووەم کە ئەمەویت بیڵێم: یحق للمتضرر من العنف، ئەوەی بۆ لابرێ کە لە دوا رۆژی تێدا نەبێ، چوارەم من پشتگیری خۆم لە ئاسۆس خان و دکتۆر کاوەش دەردەبڕم لێرەدا، کە شوێنی تریشی بۆ زیاد بکرێ، ئەو کەسانەی کە لە تەندروستی و لە پەروەردەو لە مەراکزی صیحی کە ئەوانیش شتێك ئەبینن کە توندوتیژی تێدایە، بۆیە ئێمە ئەوانەمان هەڵبژاردووە، چونکە بەڕاستی چاو بوونی ئێمە زۆر جار هەیە پیاوەکە یان ئافرەتەکە یان منداڵەکە ناتوانێ خۆی بچێت خەبەر بدات، ئەگەر یەکێك بیبینیت بەس بە مەرجێك، ئەو مەرجانەی تێدا بێ کە ئایا راستە ئەو توند و تیژیەی تێدا بێت، با ببێتە هاوکارێك وەکو حیمایەتێك بۆی، کە ئەو توند و تیژیە نەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس تەواو، کاتت تەواو، شیلان خان فەرموو.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من تێبینیەکم هەیە لەسەر ماددەی دوو، بڕگە یەك، بەشی یەك وەکو پێشنیار هاتیە، ئەو رستە بە عەرەبی هاتیە، خاصە تلك التي تستند على العادات والتقاليد السائدة، بەڵێ راستە هەندێك دیاردە موخابن و هێدی هێدی وەکو چەند قۆناغا بووینە عادات لەناو کۆمەڵگا کوردیدا، وەکی شووکردن یان ژنهێنا بە زۆری، یان شووکردنا بچووك، یان شووکردن بەرامبەری خوێن، بووینە عادات لەناو کۆمەڵگای کوردی، بەلێ، ئیهانە، سب و شتم و قذف و ضرب، کەنگی بوتە عاداتی کوردەواریە، بەلکی ئەوە رەوشتی مرۆڤی خەراپە، یانیش پەروەردەی خەراپە، چونکە لە کۆمەڵگای کوردیدا، یان لە هەر کۆمەڵگایەکی تر دا، لە سەرانسەری جیهانیدا، ئەز ژ بەر هەندێ پێشنیار دەکەم کو ئەڤ رستانە، (خاصة تلك التي تستند على العادات و التقاليد السائدة)، نەمینێت، بەشی یەك دەمج بێت لەگەڵ بەشی دوو، ئەز دگەل ئەڤ پێشنیارەم کو زۆربەی هەڤالی مە ئەندام پەرلەمان ئەڤرۆکە، کو چەند نموونەیەکی هێنایە دیاردەی توند و تیژی، چەند نموونەی هینایەتن کو چوویتە چوارچێوەی توندوتیژیدا، ناڤ تە ئەڤ لێرە هاتینە نووسین، کو گەلەك دیاردەی دینە ئەو ژی کە چوارچێوەی توندوتیژیدا ئەو بێتن لێ زێدە کرن وەکی خەتەنە کردن، ژن بە ژن، دیاردەیەکی تر کە ئەز دبینم خراپترین تشتە کە دێتە کرن توندوتیژیا بەرامبەری بچووکی ناڤ خێزانێدا ئەو ژی پێ دو فیلی یان ژی سێکس کرن گەل کچێك لەناو خێزان گەل بچووك، چ کچ بێت، چ کوڕ بێت ژێر تەمەنی (18) سالی، چ باب گەل کچ بێتن، یان برا مەزن گەل خوشکێ بێتن، یان ژن مام گەل برازی، یان برا گەل برای بچووك، کە ئەڤە نوکە سەرانسەری جیهانیدا دیاردەیەکە مەزترین بەرامبەریدا بکا، ئەگەر هاتو ئەڤ دەستکاری هاتە کرن کو ئەڤە ژی وەکی توندوتیژییەکە بەرامبەری بچووکدا لەناو خێزاندا ئەو ژی بێتە ئیزافە کرن، گەلەك سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان، ئێستا هەموو ئەوانەی کە ویستیان موداخەلە بکەن، موداخەلەی خۆیان کرد، دەستتان خۆش بێت، هەرچەندە دووبارەی زۆر تێدا بوو، بەلاّم رەئی خۆتان زۆر زۆر بەجوانی گوت، ئێستا دانیشتنەکە دوا دەخەین بۆ سەعات (6)ی ئێوارە، بەردەوام دەبین لەسەر بەرنامەکەمان، زۆر سوپاس.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەرەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەمان داوا لە لیژنە پەیوەندیدارە بەڕێزەکان دەکەین فەرموون بۆ سەر مەنەصە، بۆ بەردەوام بوون لەسەر بەرنامەی کار، لیژنەی یاسایی فەرموون بەردەوام بن لەسەر بەرنامەی کار، بۆ ماددەی 2 فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئەنجامی گفتوگۆ کردنی ماددەی 2ی پڕۆژەکە، ئێمە لیژنەی هاوبەش سیاغەی ماددەی دووەمان بەو شێوەیە کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەم سیاغەیە لەسەر موداخەلەی ئەندامانی پەرلەمانە، نەوەك هی لیژنەکان بەتایبەتی هی خۆیانە، ئەو موداخەلانەی کەبەیانی کردتان هەمووی لەبەردەستیان کۆیان کردەوە، سیاغەیان کردووە، ئێستا عەرزی ئێوەی بەڕێزی دەکەن، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية:

اولاً: يحظر على أي شخص يرتبط بعلاقة اسرية ان يرتكب عنفاً اسرياً ومنها العنف البدني والجنسي والنفسي في اطار الاسرة، وتعتبر الافعال الاتية على سبيل المثال عنفاً اسرياً:

1- الاكراه في الزواج.

2-زواج الشغار وتزويج الصغير.

3- التزويج بدلاً عن الدية.

4- الطلاق بالاكراه.

5 -قطع صلة الارحام.

6- اكراه الزوج للزوجة على البغاء وامتهان الدعارة.

7- ختان الاناث.

8- اجبار افراد الاسرة على ترك الوظيفة أو العمل رغماً عنها.

9- اجبار الاطفال على العمل والتسول وترك الدراسة.

10- الانتحار اثر العنف الاسري.

11- الاجهاض اثر العنف الاسري.

12- ضرب افراد الاسرة والاطفال بأية حجة.

13- الاهانة والسب وشتم الاهل وابداء النظرة الدونية تجاهها وايذائها وممارسة الضغط النفسي عليها وانتهاك حقوقها والمعاشرة الزوجية بالاكراه.

ثانياً: للمتضرر من العنف الاسري ضمانات لحمايته من العنف.

ثالثاً:

1- تحرك الدعوى في قضايا العنف الاسري من قبل المتضرر او من يقوم مقامه قانوناً باخبار يقدم الى المحكمة او المحقق او المسؤول في مركز الشرطة او الادعاء العام.

2- للعاملين في مجال الصحة والتربية والمراكز الرسمية تقديم الاخبار لمساعدة ضحايا العنف الاسري.

رابعاً: تكون اجرائات التحقيق والمحاكمة في قضايا العنف الاسري سرية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان تەنها لە خاڵی هەشت(رغما عنها) (رغما عنهم) چونکە جەمعە، ئەو چاك بکرێ، ئێستا بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، ئێستا بۆ ماددەی سێ، زۆر سوپاس بۆ ئێوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن على:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

1- تشكل محكمة مختصة بقضايا العنف الاسري وفق قانون السلطة القضائية للاقليم رقم (23) لسنة 2007.

2- على وزارة العمل والشؤون الاجتماعية في الاقليم انشاء دور لضحايا العنف الاسري في مراكز محافظات الاقليم.

3- شمول ضحايا العنف الاسري بخدمات قانون الرعاية الاجتماعية عند عدم وجود معيل له.

4- تختص المديرية العامة لمكافحة العنف ضد المرأة في وزارة الداخلية بمتابعة قضايا العنف الاسري.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیەکەش فەرموو بخوێنەوە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم:

1 - دادگایەکی تایبەتمەند بە بابەتەکانی توندو تیژی خێزانی پێك دەهێندرێت، بە پێی یاسای دەسەلاّتی دادوەری بۆ هەرێم ژمارە (23)ی ساڵی 2007.

2 - پێویستە لەسەر وەزارەتی کاروباری کۆمەلاّیەتی خانوو بۆ قوربانیانی توندو تیژی خێزانی لەسەنتەرەکانی پارێزگاکانی هەرێم دروست بکات.

3 - قوربانیانی توندوتیژی خێزانی یاسای چاودێری کۆمەلاّیەتی بیان گرێتەوە لە کاتی نەبوونی بەخێوکەر.

4 - بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی لە دژی ئافرەت لە وەزارەتی ناوخۆ تایبەتمەندە بە بەدواداچوونی بابەتەکانی توندوتیژی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی موناقەشەی ئەو برا بەڕێز و خوشکە بەڕێزانە دەست پێ بکات، ماددەی سێ(تشکل محکمة مختصة بقضایا العنف الاسری)ئێمە لە ماددەی یەك دەنگمان لەسەری دا کە بۆتە (محکمة مناهضة العنف الاسری) لەبەر ئەوە پێشەکی ئێمە خۆمان بەناوی هەموو لیژنەکە (تشکل محکمة مختصة بقضایا مناهضة العنف الاسری) زیاد دەکەین زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز کاوە محمود شاکر/ وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی سێ هەروەکو ئەوەی کە هاتووە، ئەوەی (قضایا العنف الاسری) ببێت بە (مناهضة قضایا العنف الاسری) ئەمە یەك، بەنیسبەت فەقەرەی دوو لە ماددەی سێ، (علی وزارة العمل والشؤون الاجتماعیة في الاقلیم انشاء دور لضحایا العنف الاسری) من پێم وانیە بلێین (في مراکز محافظات الاقلیم) چونکە زۆر تەحدیدی دەکات، ئێمە شوێنی ترمان هەیە، لەوانەیە سبەی لە ڕانیە بکرێ، لە زاخۆ پێویست بێ، لەبەر ئەوە (في مراکز محافظات الاقلیم) لابەرین، ئەم جوملەیە ئیزافە بکەین کەلە هین هاتووە، لەماددەی 4 فەقەرە دوو هاتووە(اعادة تاهیل المتضرر من العنف الاسری من الناحیة النفسیة والبدنیة) یەعنی هەدەف لە (انشاء الدور لضحایا العنف الاسری من اجل اعادة تاهیل المتضرر من العنف الاسری من الناحیة النفسیة

والبدنية) ئەم فەقەرەیە ئیزافە بکرێ بۆ فەقەرە دوو لەماددەی سێ، بەنیسبەت ماددەی چوارەوە، ئەوەی (تختص المديرية العامة) خۆی (لمكافحة) نیە (متابعة)یە (متابعة العنف الاسری) ئەمە ئەیکات، بەلاَم جگە لەوەش لەو مدیریەیە، ئیشی ئەو مودیریە جیایە لە ئیشی ئەوەی کە لە وەزارەتی ناوخۆ پێویستە قسمێکی خاس هەبێ لە سلکی شورتە، ئەو قسمە خاسە لە سلکی شورتە کە پێکهاتەکەی شورتەی ژن بێ، بۆ ئەوەی تەعامول بکات لەگەڵ قەزایەی عونف ئوسەری، یەعنی من پێموایە چۆن ئەڵێی (على وزارة العمل) بڵێین (على وزارة الداخلية انشاء قسم خاص في سلك الشرطة قوامها الاساسى من النساء التعامل مع القضايا العنف الاسری) بۆ ئەوەی فەقەرەیەکی تر ئیزافە بکەین، ئەویش کە زۆر گرنگە، ئەم مەسەلەی قەزیەی موتابەعە، ئیشی یەك وەزارەت نیە هەر عەمەل و شئونی ئیجتیماعی و داخلی بێ، کۆمەڵێك وەزارەت ومەجالیس هەیە هەیئات هەیە، موختەسە بەو جانبە کە ئەبێ ئیشی بۆ بکات، لەبەر ئەوە من موقتەرەحم وایە(على الوزارات والهيئات المختصة بتعامل مع الشأن الاجتماعى في حكومة اقليم كوردستان) مەبەستمان ئەوەیە، (الترويج بثقافة مناهضة العنف الاسری) یەعنی ئەمەش ئیزافە بکرێ، ئەوە تەکلیف دەکرێ ئیشی ئەعلای مەجلسی ئافرەتان ئەبێ، وەزارەتی تەربیەو و وەزارەتی تەعلیمی عالی ئەگرێتەوە، وەزارەتی ڕۆشنبیری ئەگرێتەوە، یەعنی بەو سیغەیە بێ(على الوزارات والهيئات المختصة بتعامل مع الشأن الاجتماعى في حكومة اقليم كوردستان الترويج لثقافة مناهضة العنف الاسری) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامیە پاشان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بکرێ ئێستا ڕێم بدەی یەك ڕوونکردنەوە لەسەر ئەم بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەرەنگار بوونەوە، کە بەڕێز د.کاوە باسی کرد، چونکە ئەمە لە خولی پێشوو ئەم بەڕێوەبەرایەتیە دروست کراوە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان ئێستا سرەت دێ قسە بکە لەسەری، ئاسۆس خان فەرموو.

بەڕێز ئاسۆس محمد نجیب/ وەزیری کارو کاروباری کۆمەلاَیەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی سێ، بڕگەیەك نووسراوە (تشكل محكمة مختصة بقضايا مناهضة العنف الاسری) لێرە هیچ شتێك دیاری نەکراوە، مەحکەمە موختەسەکە ئیشی چیە، تەنها تەحقیق ئەکات لە کەیسەکە؟، چونکە لێرە تەداخولیەك و تێکەڵیەك هەیە، چونکە مەحکەمەی تەحقیقمان هەیە، جونەحمان هەیە، جینایەتمان هەیە، ئەگەر بکرێ تەوزیحێك زیاتر بدرێ، شتێکی چاکە، دوو(على وزارة العمل والشؤون الاجتماعية في الاقليم أنشاء دور) لە کوردیەکەش نووسراوە (ئەبێ سەنتەر دروست بکات) یەك کێشەیەکمان هەیە لێرە، لێرە بنووسرێ (على وزارة العمل والشؤون الاجتماعية في الاقليم توفيردور) من هەندێك جار

لەوانەیە پێویست بەوە نەکات ئەو ژنانە لەبەر ناحیەی ئەمنی و پاراستنی ژیانیان لەوانیە من دابەشیان بکەم بەسەر چەند شوێنێك، حالاتمان هەیە ئێمە ژنەکان لە سلێمانیەوە نەقل دەکەم بۆ هەولێر، زۆر جار لە هەولێرەوە نەقلیان دەکەین بۆ دهۆك، لەبەر ئەوەی بتوانین ژیانیان بپارێزین، لەوانەیە ئێمە لەدوارۆژ بتوانین سەنتەرێك یاخود بتوانم چەند خانوویەك بەکرێ بگرم بۆ پاراستنی ژیانیان، لەوانیە لە قەزاکانیش بێت، مەبەستم ئەوە لێرەیە نەوەك تەنها ئینشائی دور بێت، یەك سەنتەر بێ یاخود دوو سەنتەر بێ، شوێنەکەی دیاریکراو بێ، ئێمە ئەگەر بمانەوێ ژیانی ئەو ژنانە بپارێزین، نابێ بەو شێوەیە بێ شوێنەکەی دیاری بکرێ، داوای ئەوەش دەکەم کە بڕگەیەکی تر زیاد بکرێت (على وزارة الصحة تأمين الرعاية الصحية والنفسية لضحايا) چونکە ئێمە ئێستا وەکو هاوکاری وزارەتی تەندروستی هاوکاریمان ئەکات، بەلاَم لێرە لەیاساکە جێگەی بۆ بکرێتەوە، چونکە زۆرجار ئەو ژنانە پێویستیان بە عیلاجی نەفسی هەیە، ئەچنە سەنتەری ئەوانەی کە عیلاجی نەفسی وەردەگرن و ئەوسا ئەیانهێننەوە بۆ سەنتەری شەلتەرەکانی لای خۆمان، ئەگەر بکرێت ئەو بڕگەیەش زیاد بکرێ، بەسەر وەزارەتی تەندروستی، کە ئەو رعایەی سەحی و نەفسیان بۆ جێبەجێ بکات، (شمول ضحايا العنف الاسرى بخدمات قانون الرعاية الاجتماعية عند عدم وجود معيل له) لێرە ئێمە نابێ بەو شێوەیە بڵێین (عدم وجود معيل له) ئەو موعیلی هەیە ئەوکاتە، بەلاَم ئێستا هەڕەشەی لەسەر کراوە، ئەو کاتی کە کێشەکەی ئەبێ، ئیزافەی ئەوە بکەین کە کێشەکەی تەواو بوو، کێشەکەی کۆتایی هات بەوەی کە چارەسەر کراوە، گەڕایەوە بۆ ناو خێزانەکەی خۆی، لەو رعایە ئیجتیماعیە، ئەوکاتە دەردەکرێت لە تۆڕەکەو سوودمەند نابێ، ئەمە تۆزێك تەوزیحی زیاتری ئەوێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕاستی بەڕێز ئاسۆس خان ڕاست دەکات، یەعنی ئەگەر لە ناحیەیەکی بچووك مەرکەزێك هەبێ، ئافرەتێك لە ماڵەکەی ڕا بکات بچێتە ئەوێ، لەوێ بچنە سەری هەر کوشتنیش دروست بێت، بۆیە ئەمە ئەبێ ورد بیری لێ بکرێتەوە، ئێستا ئێوەی بەڕێز کێ ئەتانەوێ قسە لەسەر ئەم ماددەیە بکەن ناوتان ئەنووسین، کوێستان محمد، ئارام قادر، احمد وەرتی، عمر عبدالعزيز، خليل عثمان، عظيمة نجم الدين، کاوە محمدامین، شوان کریم، شڤان احمد، شیلان عبدالجبار، نەریمان عبدالله، تارا ئەسعەدی، د.بشیر، ئەم بەڕێزانە داوایان کردووە موداخەلە بکەن، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی سێیەم پێویستە ئەمە بنووسرێ(دادگای تایبەتمەند بۆ بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی) لە بڕگەی دووەم ئەوەی بۆ زیاد بکرێ، بۆ دووبارە ئامادەکردنەوەیان لە ڕووی جەستەیی و دەروونیەوە، هەروەك هەردوو ئەو بەڕێزانەوە هەردوو وەزیریش ئاماژەیان پێی کرد، لەسەر بڕگەی چوار من ئەمەوێ یەك ڕوون کردنەوە بدەم، ئەگەر یارمەتیم بدەن بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەرەنگار

بوونەوەی توندو تیژی، دیارە ئەم بەڕیوەبەرایەتیە ڕاستە ئێستا بەڕێوەبەرایەتی بەدواداچوونی توندوتیژیە، بەلاّم پێموایە ناوەکەی بە هەڵە هاتووە لە یاسایەکە، لەبەر ئەوەی من ئەمەوێ ئەوە تەوزیح بکەم، لەخولی پێشوو کاتێك کە یاسای وەزارەتی ناوخۆ موناقەشەکرا، یەکێك لەوانەی کە بڵێی پێشنیارمان کرد، من پێشنیارم کرد کە بەڕێوەبەرایەتی بەدواداچوونی توندو تیژی هەبێ، ئەوکاتە سۆزان خان وتی با ئەو بەڕێوەبەرایەتیە، بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی بێ، چونکە یاسایەك هەیە لە لیژنەکە بەناوی یاسایی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی، دواتر کەخرایە دەنگەوە بە بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خرایە دەنگەوە، جەنابیشت ئیدارەی کۆبوونەوەکەت ئەکرد، دوایی من سەیری پرۆتۆکۆلیشم کردووە، بە بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی خراوەتە دەنگدانەوە، لەناو یاسایەکە لە سایتی پەرلەمانیش بە بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی هاتووە، بەلاّم دواتر نازانم بۆ کەلە سەرۆکایەتی هەرێم گەڕاوەتەوە کراوەتە بەدواداچوون، بۆیە ئێستا تەبعەن حکومەت ئیش لەسەر وەقائیع ئەکات، بەدواداچوونی بۆ کردووە، بەلاّم ڕاستیەکەی لە پەرلەمان بە بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی ڕۆیشتووە، بۆیە من پێموایە لێرە پێویستە هەر بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی بێ، ئێمە هەوڵ بدەین ئەوەی حکومەت وەك ئەوەی پەرلەمان لێ بکەینەوە، چونکە پەرلەمان وا تەسدیقی کردووە، من خۆم بەدواداچوونم بۆی کردووە، خاڵێکی ترم هەیە بڕگەیەك زیاد بکرێ، کە پێشتریش لە ماددەی پێشوو هەندێك لە هاوڕێکانم باسیان کرد، کە هەندێك لە وەزارەتەکان کاریان ئەوەبێ، کە هۆشداری بدەن لەسەر بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی، بۆیە من پێموایە ئەم ماددەیە جێیەتی کە بنووسرێ، هەندێك لە وزارەتەکان ئەکرێ ناویشیان بێت، بەشداربن لە هەڵمەتی بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی، وەکو پەروەردە، وەکو ئەوقاف، وەکو صەحە ئەمانە ناویان بێت کە فعلەن لە پرۆژەکەی پێشوو کە دە ئەندامی پەرلەمان پێشکەشیان کردووە، کاتی خۆی حکومەت ناردی، ئەوەی تیایە کە ئەو وەزارەتانە کاریان ئەوەبێ هەڵمەت بکەن بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو پرۆژانەی کە بڕوات بۆ سەرۆکایەتی هەرێم دەستکاری یەك کەلیمە، یەك حەرفی ناوەڕۆکی ناکرێ، لە پرۆتۆکۆڵ چۆنە ئێمە بەو شێوەیە دایدەڕێژین، چەندجار تەدقیق ئەکرێت، ئاخیر جار لە لایەن بەڕێز سکرتێری پەرلەمان تەدقیق دەکرێت، پاشان منیش سەیری دەکەم، بۆیە بە تەئکید لەناو پرۆتۆکۆل بەو شێوەیە هاتووە، چونکە سەرۆکایەتی هەرێم هەر بۆ مەعلوماتی جەنابت، بەندێك ڕەفز بکەن، یان ئیرادیان لەسەر گشت پرۆژەکە هەبێ، ئەڵێن ئەمە لابچێ، ئەمە بگەڕێتەوە، بەلاّم ئەتوانین سەیری پرۆتۆکۆل بکەین من و جەنابت، بزانین بە چ شێوەیەکە، کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆم بەدواداچوونم بۆ کردووە، لە پرۆتۆکۆلیش وایە، لە سایتی پەرلەمانیش وا دابەزیوە، بۆیە ئەگەر بەداداچوونێك بکەن، بەپەلە دەرئەکەوێ، کە پەرلەمان وای پەسەند کردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ئەوە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەو نوقتەیە بە هەند وەربگرێ، بەڕێز ئارام قادر کەرەمکە.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکم هەیە بۆ ئەوەی ئەم یاسایە بە شێوەیەکی جدی جێبەجێ بکرێ، سەبارەت بە پێکهێنانی مەحکەمەی تایبەت بۆ ڕووبەڕوو بوونەوەی توندو تیژی، ئەمە شتێکی زۆر زۆر باشە، بەڵام وەکو ئاگادارین کە پێکهێنانی دادگایەکی تایبەت لەماوەیەکی کورتدا جێبەجێ ناکرێ، نموونەشمان هەیە کە لە ساڵی 2008ەوە تاوەکو ئێستا بڕیاری پێکهێنانی مەحکەمەیەکی موکافەحە هەبووە لە هەولێر تا ئێستا دانەمەزراوە، ئەویش کۆمەڵێك پاساوی خۆیان هەیە، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم کە لە پاش ئەو بڕگەیەوە، بڕگەیەکی بۆ زیاد بکرێ، بکرێتە یەك شت، بوترێ یاخود ئەو دادگا تایبەتمەندانەی کە دەکەوێتە سنووری نیشتەجێ بوونی تاوانبار، یاخود قوربانی دەر یاخود ئەو شوێنەی توندو تیژیەکەی لێ دەکەوێتەوە، چونکە ئەو جۆرە توندو تیژیانەی کە هەیە، جۆرێك جینایەهەیە جونحەیە، بۆ ئەوەی ڕاستەوخۆ پاش دەرچوونی یاسایەکە مەحاکم بتوانێت ئەو دەعوایانە ببینێت و بەدواداچوونی بۆ بکات، سەبارەت بە بڕگەی چواریش تەبعەن ئەو مودیریە عامەی کە دانراوە تەنها بۆ توندوتیژی ژنانە، بەڵام سەبارەت بۆ بەدواداچوون بۆ کاروباری خێزان بە شێوەیەکی گشتی منداڵ و هەروەها لاوان و توندو تیژی بەرامبەر بە پیاوان، لە ئیختیساسی وەزارەتی کاروکاروباری کۆمەڵایەتیە، پێویستە ئەو لێرە جیا بکرێتەوە لە خاڵی 2، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز د.احمد وەرتی.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی سێهەم، دەربارەی خاڵی یەکەم، دادگای تایبەتمەند بە بابەتەکانی توندو تیژی، پێموایە هەر ئەوە دروست ترە کە بڵێی، دادگای تایبەتمەند بە بابەتەکانی توندو تیژی خێزانی، یەعنی (محكمة مختصة بقضايا مناهضة العنف الاسرى) چونکە مەحکەمە بۆ قەزایەی بەرەنگاربوونەوەکە نیە، بۆ قەزایەی عونفەکەیە، یەعنی بۆ مەسائیلی عونفەکەیە توندوتیژیەکەیە، واتە لێرە ناوەکەی هەر ئەوە دەبێ، چونکە مانای ئەوە نیە کە قانونەکە قانونی موناهەزەی عونفی ئوسەریە، تۆ مەحکەمەکەش هەروا ناو بنێی، یەعنی دادگای تیابەتمەند بە بابەتەکانی توندوتیژی خێزانی، سەبارەت بە بەڕێوەبەرایەتیش، وەکو

جەنابی وەزیر باسی کرد، دیارە بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی نیە ئەو بەڕێوبەرایەتیەی کە هەیە، بەڕێوەبەرایەتی توندو تیژی خێزانیە، من پێشنیار دەکەم خاڵێکی تر زیاد بکرێ، کە لیژنەی ویثاقی خێزانی دروست بکرێت، بە قەراری وەزیر، بەو شێوەیە (تألف بقرار من الوزير لجان وثاق الاسري وتتولى بذل مساعي الاصلاح والتوفيق بين افراد الاسرة ولها الاستعانة بذوى الخبرة والاختصاص من أى جهة ذات العلاقة لتحقيق هذه الغاية ليرد اصلاحه ليوثق له بينهم) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز عمر عبدالعزيز.

بەڕێز عمر عبدالعزيز بهاءالدين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی سێ، دوو، سێ تێبینی بەسیتم هەیە، یەك دوانێك باس کران بە نیسبەت کەلیمەی ناوی مەحکەمەکەوە، ئێمە لەماددەی دوو وتومانە (محكمة مختصة بمناهضة العنف الاسرى) بەو سیاغە وتومانە لە تەعریفەکە، ئەو مولاحەزەیەی کاك دکتۆر وتی منیش لەگەڵیام کە هەر وای ناو بنێن (تشكل محكمة مختصة بمناهضة العنف الاسرى) لەخاڵی سێ تێبینیەکی لوغەویە برایان چاکی بکەن، کە (ضحايا العنف الاسرى) ئەبێ بڵێین (عند عدم وجود معيل لهم) چونکە کۆیە جەمعە لەوێ، بەنیسبەت ئەو مولاحەزەی بەڕێز وەزیر باسی کرد، من تێبینیەکی گشتیش لێرە ئەڵێم، کە ماددەی سێ و چوار تێکەڵیەکیان هەیە، بۆ نموونە ئەو ئیقتراحەی جەنابیان باسیان کرد لێرە، لە ماددەی چوار هەمانە، کە ئەڵێ (اعادة تأهيل المتضرر من العنف الاسرى من الناحية النفسية والاجتماعية) تەقریبەن دەقاو دەقی ئەوەیە کە ئاماژەی پێ کرا، لەبەر ئەوە بەڕاستی بە بۆچوونی من ئەو دوو ماددەیە پیاچوونەوەیەکی تری ئەوێ، لە ماددەی چوار باسی (ضمان نقل المتضرر لمكان اخر) کراوە(مكان امن) لێرەش وتومانە ، (على وزارة العمل أنشاء دور لضحايا العنف الاسرى) تێکەڵیەك هەیە لە بەینی ئەم دوو ماددەیە، پێویستە ئیعادە نەزەریە بکرێتەوە لە سیاغە، یەعنی دوو بەیەك ئەخۆن ماددەکان و تکراریشی تێدایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خليل عثمان.

بەڕێز خليل عثمان حمدامين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی سێ قسەم لەسەر خاڵی یەکەم نیە، برادەران زۆر قسەیان لەسەری کرد، بەڵام خاڵی دوو(على وزارة العمل والشؤون الاجتماعية في الاقليم أنشاء دور لضحايا العنف الاسرى من للرجال والنساء والاطفال) واتە هەریەکەی جیا بکرێتەوە، هەر لە سەنتەری پارێزگاکانیش نەبێ، هەروەکو جەنابی وەزیر ئاماژەی پێی کرد، یەعنی هەموو ئەو داتایانەی کەتاوەکو ئێستا لەبەر دەستدایە، هەموو ئاماژەکان پێمان دەڵێن لەمەنتیقە نائیەکان ئەو قسانە زۆر زیاترن وەکو ئەوەی کە لە سەنتەری پارێزگاکان، هەروەها لەو

دەورانەش لە ئەخیری ئەوە زیاد بکرێ(ان تراعى فيها خصوصية كل صنف من المذكورين اعلاه) واتە خسوسیەتی هەر یەك لە پیاو ژن و منداڵ لەو دەورانە واتە لەم شوێنی حەوانەوەیە لەبەرچاو بگیرێ، سەبارەت بەخاڵی سێیەم دیارە قسەی زۆری لەسەر کرا، بەلاّم ئەوەی کە لێرە ئاماژەی پێ کرا، ئەوە دیارە (تختص المديرية العامة لمكافحة ضد المرأة) ئێمە پێمان وایە کە ئەمە کافی نیە، هەروەکو برادەران وتیان بە موتابەعە، چونکە ئەم مدیریەتە ناتوانێ بە تەنیا موتابەعەی ئیشی قوربانیانی ژن بکات، بەڵکو دەبێ ناوەکەی بگۆڕدرێت، یان بەشێك لەناو ئەمەیا بکرێتەوە، کەیسی پیاو هەروەها منداڵیش لەوێ موعالەجە بکرێت، من پێموایە دەبێ لەناو ئەو مودیریەتانە بەشێك هەبێ، هەروەکو چۆن بەشی موخەدەرات و بەشەکانی تر هەیە، ئەمەش هین بکرێتەوە، خەڵکی شارەزاو پسپۆڕ لەو بوارە کاری بۆ بکات، لەوێ پێویستیت بە باحسی ئیجتیماعی بێ لەوانەیە، پێویستت بە کۆمەڵێك خەڵکی شارەزابێ، تۆ پۆلیسێك ئەنێری ئیمانی بە قەزیەکە نەبێ، بۆ کەیسێکی وەها لەوانەیە هین نەکات، من پێموایە دەبێ ئەمە ئەو خەڵکانەی بەدوای ئەو کەیسانە دەچن، ئەو پۆلیسانە زۆر جیاواز بن لە پۆلیسی تر، ئەبێ بەڕاستی ئیمانیان بە قەزیەکە هەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عظیمە نجم الدین.

بەڕێز عظیمە نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی تێبینی منە لەسەر ئەو ماددەیە لە زیاد کردنی دوو بڕگەدایە، یەکێك لەو بڕگانە زیاد بکرێ بە ڕەئی من، ئەویش وەزارەتی کاروباری کۆمەلاّیەتی ئاسۆس خان دەگرێتەوە، خۆی پێویست بوو، ئەبوایە پێشتیریش لە کۆبوونەوەی لیژنەکان ئاسۆس خان ئاگادار بکرابایەوە و ڕەئی خۆی بدات لەگەڵ ئەم بڕگانەی کە ئێستا لە ماددەکە هاتووە، کە تایبەتە بە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاّیەتی، من پێموایە لێرە ئامانج تەنها بەرەنگاربوونەوەی ئەو توندو تیژیانە نیە کە دروست بووە، بەلاّم ئەبێ ئامانجمان ئەوەش بێ کە چۆن چارەسەرێك بدۆزینەوە، بۆ ئەوەی کە ئەم توندو تیژیانەی کە ڕوویداوە، بۆ ئەوەی کە جیل بە جیل ئەمانە کەم بکرێتەوە و کاری بۆ بکرێت، یەکێك لەوانە من پێشنیار دەکەم کە لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاّیەتی، سەنتەرێکی تایبەت دروست بکرێت لە توێژەرانی کۆمەلاّیەتی و توێژەری دەروونی، لەحالەتێك کە خێزانێك توندو تیژیەکی تیا ڕوو دەدات ئەتواندرێت لە ڕێگەی ئەو سەنتەرەوە، ئەو توێژە بە بەردەوامی لە زۆربەی ولاّتە پێشکەوتووەکان ئەو حالەتە هەیە، ئەو توێژەرە ئەنێردرێتە ناو ئەو خێزانەوە، تەنیا کەسێك نا، ئیحتیمالە لەناو خێزانەکەیا جار بە جار موتابەعەی ئەو کێشەیە بکات، یان چارەسەری دەروونی بۆ بدۆزێتەوە، یان بیباتە ئەو شوێنەی کە چارەسەری تیا دەکرێت، وەکو ئەو شوێنانەی کە بابڵێین چارەسەری دەروونی چاکسازی تیایە، خاڵێکی تر پێویستە لەسەر وەزارەتی کاروباری کۆمەلاّیەتی خانوو بۆ قوربانیانی توندو تیژی خێزانی لە سەنتەرەکانی پارێزگاکانی هەرێم دروست بکات،

ئەمە لێرە مەبەست ئەو سەنتەرانە نیە، سەنتەری دالّدەدان و شەلتەرەکان کە ژنانی تیایە لەسەر مەسەلەی بابلّێین کۆمەلاّیەتی، کۆمەڵێك مەسائیلی تر لەناو ئەو سەنتەرانە دانراون، ئێمە باس لە حالّەتێك دەکەین کە توندو تیژی بەرامبەر بە منالّ و بە پیرو بە مێردمنالّ ئەکرێ، ئەگەر لەو حالّەتانە، یان لەو تەمەنانە بوو، ئێمە پێویستمان بەمە یە کە ئەو سەنتەرەی کە لە وەزارەتی کاروباری کۆمەلاّیەتی هەیە، لەگەلّ ئەم سەنتەرە جیاواز بێ، کۆمەڵێك باحیسەی تیا بێ، موئەسەسەیەك بێ بۆ چاك کردن، لە ڕووی پەروەردەی دەروونیەوە، لە ڕووی چاکسازیەوە سەر بە وەزارەتی کاروباری کۆمەلاّیەتی بێ، تەنها لە سەنتەری پارێزگانیش نەبێ، من پێموایە لە قەزاو ناحیەکان زۆرتر کێشەو توندو تیژی هەیە، پێویستە لەناو قەزاکانیش ئەم سەنتەرانە دروست بکرێت، خالّێکی تر کە بە گرنگی دەزانم ئەگەر ئیزافەش نەکرێت وەکو پێشنیارێك بۆ وەزیری ڕۆشنبیری و وەزیری کاروباری کۆمەلاّیەتی، بۆ وەزارەتی پەروەردەو تەنها ئێمە مەبەستمان ئەوە نیە بە یاسایەك بتوانین پێشی ئەوە بگرین، ئێمە ئەتوانین چەندین بەرنامەی وشیاری لە ڕێگەی وەزارەتەکانەوە، لە ڕێگەی تەلەفزیۆنەکانەوە، بەرنامەمان هەبێ، بەردەوام بین لەسەر ئەمە، کە ئێمە بمانەوێ، تەنها بە یاسایەك بەبێ دەنگی بتوانی ئەم کێشانە چارەسەر بکەین، بۆیە پێویستیمان بەوەیە کە ئەم سێ، چوار وەزارەتە مەعنیەی کە باسم کرد، وەزارەتی ڕۆشنبیری و وەزارەتی کاروباری کۆمەلاّیەتی و وەزارەتی پەروەردەو خوێندنی بالاّ، دەوریان هەبێ لە وریا کردنەوەو وشیار کردنەوە، لە ڕێگەی بەرنامەکانەوە، لە ڕێگەی مەنهەجەکانەوە، لە ڕێگەی گۆڤارو ڕاگەیاندنەکانیانەوە، من پێموایە ئەگەر بەم شێوەیە بێت چارەسەر ئەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کاوە محمد امین.

بەڕێز کاوە محمود شاکر/وەزیری رۆشنبیری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو هەموو لایەك دەزانین ئەو پڕۆژە یاسایە، پڕۆژە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژیە وەپاراستنی خێزان، یەکێك لە ڕێگاکان دادگایە پەنای بۆ دەبەین، بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندو تیژی، بەلاّم هەموو ئەو تاوانانەی کە دژی، یاخود ئەو حالّەتانەی کە ڕوودەدەن لە ئەندامانی خێزان، دادگا هەمووی موعالەجە ناکات، بەشێکی پێش ئەوەی بگاتە دادگا بە هۆشیاری دەکرێت، بە قەناعەتی من ئەوەی کە کاك د.کاوە و بەشێکیش عەزیمە خان ئیشارەتی پێدا، لەو وەزارەتانەی کە مەعنین بە پەروەردە و بلاّوکردنەوەی هۆشیاری بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی لە پاراستنی خێزان، دوو وەزارەت هەیە کە خێزان خۆی بەردەوام پەیوەندی پێوە هەیە، ئەندامەکانی خێزان، یەکێکیان وەزارەتی ئەوقافە، لە مینبەری مزگەوتەکان و لە کەنالّەکانی کە لەوێ پەیوەندیەکی توند و تۆلّ هەیە لە بەینی ئەندامانی خێزان لەگەلّ ئەو شوێنانە، ئەوەکەی تریشی کە قوتابخانەکانە بەڕاستی، ئەندامانی خێزان زۆربەی زۆری لە هەموو مەرحەلەکانی قوتابخانە هەتا دەگاتە خوێندنی بالاّ ئەندامانی خێزان پەیوەندی ڕاستەوخۆیان هەیە، بۆیە

من تەئكید دەكەمەوە لەسەر بڵاوكردنەوەی هۆشیاری بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی، ئەوانە لێرە بخرێتە ناو پرۆژە یاسایەكە، ئەو وەزارەتانەی مەعنینە، لەگەڵ ئەوەش دا ئەگەر بكرێت لە وەزارەتی كارو كاروباری كۆمەڵایەتی ئەگەر بكرێ مودیریەتێك یان بەشێك هەبێ بۆ هۆشیار كردنەوەی بڵاوكردنەوەی ئەو سەقافەتە، شتێكی زۆر باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شوان كریم كابان، فەرموو.

بەڕێز شوان كریم كابان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسەبت ماددەی (3) سەرەتا من پشتگیری لەو ئیزافانە دەكەم كە بەڕێز وەزیری ڕۆشنبیری ئاماژەی پێدا، پێموایە ئیزافەی گرنگ دەبن و ئەو ماددەیە تێرتر دەكات بەڕاستی، دووەم، لە خاڵی دووەم (علی وزارة العمل و الشؤون الإجتماعية في الإقليم إنشاء دور لضحايا العنف الأسري)، بەڕاستی من پێموایە ئەوە لە ڕووی زمانەوانی یەوە زۆر رەكیكە (إنشاء دور)، یەعنی لەوانەیە وا تەفسیر بكرێ كە ئەم یاسایە خانوو دروست دەكات بۆ ئەوانەی كە توندوتیژیان بەرامبەر دەكرێ، خۆی لە ڕاستی دا ئەوەی كە بەڕێز وەزیری كارو كاروباری كۆمەڵایەتی وتی تەوفیرە، ئەو (إنشاء)ە بكرێ بە تەوفیر، لەجیاتی (دور)ەكەش، (إنشاء دور) (توفير مراكز لرعاية ضحايا العنف الأسري)، یەعنی دەبێت بە (توفير مراكز لرعاية ضحايا العنف الأسري)، ئەوە دوو، سێهەمیش/ من پێموایە بەڕاستی ئەو تەوزیحەی ئەوەی كە باس لەوە دەكات كە لە قەزا و ناحیەكان سەنتەری لەو بابەتە هەبێ بۆ چاودێری ئەوانەی كە ڕووبەڕووی توندوتیژی دەبنەوە، بەڕاستی لە سەنتەری شارەكان بێ باشترە، چونكە ئەوەی بەڕێزیشت وتت لەوانەیە لەو شوێنانە نەتوانرێ پارێزگاری لەو شوێنانە بكرێ وەكو پێویست، جارێكی تر ئەو كەسە ڕووبەڕووی لەوانەیە ئەوجارە گرفتێكی، پێشتر لێی درابێت ئێستا لەو سەنتەرە چاودێری دەكرێ، لەوانەیە ئەوەی كە تاوانەكەی بەرامبەر كردبێ ئەوجارە بچێتە سەری، لەوێ لەوانەیە ئەزیەتەكەی زیاتر بێ، ئیحتیماله بگاتە ڕاددەی كوشتن، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شڤان أحمد، فەرموو.

بەڕێز شڤان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی (3) بڕگەی یەكەم، ئەم مەحكەمە خاصە بە حەقەت من بە زەرووری نازانم، بۆ؟ مەحكەمەیە بۆ قەزیەی عونفی ئوسەری (إما) جونحەیە، (إما) جنایەیە، هەردوو مەحكەمەش لە هەموو شوێنێك هەنە، لەلایەكی تریش ئیمكانیاتی سوڵتەی قەزائی لەوبەرە وەكو من ئاگادارم حدودی (200) قازی زیاترمان لە كوردستان نیە، ئەگەر تەقسیم بكرێ بە پێی نیسبەی سوكانی لە ستانداردێكی یەكجار زۆر عالەمی دوور

دەکەوینەوە، کە بە پێی ستانداردی عالەمی هەر قازییەك دەبێ بۆ چەند نفوس بێت، بۆیە من نە ئیمکانیەتی قەزا دەبینم لەوەدا، نە بە پێویستی دەزانم کە عیلاجی بکات، ئەوە بە نیسبەت بڕگەی یەکەم، بڕگەی دووەم/ بەو موتلەقییەی کە من ئێستا دەبینم، دەخوێنم، من دەبینم ئەوە قسەیەکی زۆر مەسئولیەتی تێدایە، بەڵام من مەسئولم لە قسەی خۆم، ئەوە دەبێتە تەفکیکی (أسرة) نەك بینای (أسرة)، لە جیاتی ئەوەی بینای (أسرة) بکەین، تەفکیك دەکرێت، من مەسئولم لە قسەی خۆم، ئیللا ئەگەر بگۆڕین لە حاڵاتی زەرووری، حاڵاتی ئیستیسنا، ئەوەی کاك شوان باسی کرد، یەعنی دەبێ ئەو صیغەی کە لێرەدا هاتووە بەو شێوەیە بە حەقەت من دەبینم تەفکیکی (أسرة)ی تێدایە، نەك بینای (أسرة)، بڕگەی سێیەم/ ئەو مودیریەی کە لە وەزارەتی داخلی هەیە موختەصە تەنیا بە موکافەحەی (ضد المرأة)، (عنف ضد المرأة)، ئەوە ئەو تەوسیعەی کەوا ئێستا لەو قانونە هاتووە بە تەئکید لە توانای ئەو مودیریە عامەدا نیە، ئەوەش دەبێ صیغەیەکی بۆ ببینینەوە، هەروەها بە ئیتلاقی بەجێی نەهێڵین، مودیریەیەك کە توانای ئەو هەموو مەسئولیەتەی نەبێت، پێی ناکرێت، چونکە تەنیا لە دژی ئافرەت بووە، ئیحتیماله لە کاروبارەکانی زۆر سەرکەوتوو نەبووە، توانای نەبووە ئەوەندە، بە پێی ئەو کادیرە شارەزا و توانایانەی کە پێویست بووە هەبێت، بۆیە ئەوەش پێویستی بە عیلاجێکە لەو قانونەدا عیلاجی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شیلان عبدالجبار، فەرموو.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت ماددا (3) بڕگە (2) (على وزارة العمل و الشؤون الإجتماعية في الإقليم إنشاء دور لضحايا العنف الأسري في مراكز محافظات الإقليم)، ئەڤێ پشتەڤانیا وێ پێشنیارێ دکەم کو نە تەنێ سەنتەرێ پارێزگاها ئیقلیمی بیت، بەلکی لە قۆناغا ئێکی لە قەزایێ، قەزاشی بیتن، ژبەر دوو هۆیا، هۆیا ئێکێ ئەگەر حەمی قوربانیا توندو تیژیێ لە سەنتەرێ پارێزگاها کۆ ببن، فشارەکی مەزن دروست دبیتن لەسەر سەنتەری، بارێ عەمەلیشی کار وەسف زەحمەتە، چ مەسەلە دیڤچوونێ، یان هاتووچوونێ، تەحقیقی وانە هەمی لەسەر سەنتەری دەبن، سەبارەت بڕگا چارێ (تختص المديرية العامة لمكافحة العنف ضد المرأة في الوزارة الداخلية بمتابعة قضايا العنف الأسري)، ئەڤێ دەنگا خۆیا دەخەمە پاڵ دەنگێ برای بەڕێز کاك شڤانی، کو ئەڤ مودیریە عامە زیاتر شارەزایە لە بوارێ توندوتیژیێ دژی ژنێ ڤە، بەلکی ئەوانا ژ ئەڤ شارەزاییا پسپۆریا بێتن بۆ دیکچوونا توندوتیژیێ کو بەرامبەری، بچی یان زولم دێتە کرن، کو ئەڤەژی کەس ببینم حەلەکی چارەسەرەکی دی بۆ بێتە کرن، گەلەك سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز نەریمان عبداللە، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (3) (تشكيل محكمة مختصة)مان لابرد لە موناقەشەكانی پێشوو، پێویست دەكات لێرەش لابچێت (قضايا مناهضة) (مناهضة)ی بۆ زیاد بكرێ كە ئێمە لە جیاتی موختەصە بۆمان دانا، دروستكردنی ئەو مەحكەمەیە بەڕاستی بەو پێیەی كە هاتووە، یەك مەحكەمە دروست دەكرێ لە هەرێمی كوردستان، لە ڕووی پراكتیكی یەوە ئەوە كێشەیەكی گەورە دروست دەكات بۆ هێزەكانی پۆلیس و ئەوانەی كار لەم بوارە دەكەن، بەڕاستی كێشەكانی عونف، ئێمە چووینەتە ناو وردەكارییەكانییەوە، كێشەی مەحكەمەش دەزانین چۆن ئەنجام دەدرێ، بۆ یەك مەحكەمە و تا بە ئەنجام گەیاندنی لەوانەیە (10) جار پێویست بكات تاوانبار و موددەعی بێتە مەحكەمە، یەعنی ناكرێ لە كفرییەوە، لە كەلارەوە یەك مەحكەمە لە هەولێر دا هەبێ، لەوێ بێ تا ئێرە، یان لە دهۆكەوە، لە زاخۆوە بێتە ئێرە، بۆ نەقل، بۆ سەر فیئەتی زیادە، بۆ مەشغول كردنی هێزەكانی پۆلیس و ئاسایش، بەڕاستی ئەمە ئیشكالێكی عەمەلی دروست دەكات، بۆیە ناكرێ تەنها یەك دادگا بڵێین، بۆیە پێویست دەكات چەند دادگایەك دروست بكرێ، لە كۆتاییەكەدا من پێشنیار دەكەم بۆ لێژنەی یاسایی ئەوە زیاد بكرێ (في مراكز المحافظات و الإدارات)، لەبەر ئەوە ئیداراتەكانیش هەموو پێداویستیەكانی موحافەزە و هەیكەلەكانی ئیداراتی موحافەزەی تێدا دروست كراوە، بۆیە موحافەزات و ئیدارات پێویست دەكات چوار دادگا بێت، بۆ ئەوەی زووتر ئیشەكان ئەنجام بدرێ لە رۆتینات و لەسەر كاتێكی زیاتر، هێزەكانی پۆلیس و ئاسایشیش ڕزگارییان بێت لەو هیلاكی و ماندووبوونە، بۆیە تەنها مەحكەمەیەك ناتوانێ هەموو ئیش و كارەكان جێبەجێ بكات، خاڵی دووەم/ (على وزارة العمل و الشؤون الإجتماعية في الإقليم)، منیش لەگەڵ ئەو بۆچوونەی برای بەڕێزم كاك شوانم، (إنشاء)ەكە لابدرێ و بكرێتە (توفير دور) أو (مأوى)، یەعنی شوێنی داڵدەدان، شەرت نیە هەتا هەتایی بمێنێتەوە، تۆ خانوویەكەی بۆ دابین بكەی، (مأوى) تا ئەو كاتەی كێشەكەی حەل دەبێ، بۆیە دابین كردنی شوێنێك یان مەئوایەك، (في مراكز المحافظات في الإقليم) لاببرێ وەكو بەڕێز جەنابی وەزیر وتی/ ئەوە پێویست ناكات لە مەراكزی، كە وتت (مراكز محافظات الإقليم)كەواتە دەبێ ئیداراتیشی بۆ زیاد بكرێ، بۆیە موحافەزاتەكەش هەبێ بە پێی پێویست ئەو كاتە دادەنرێ، چوارەم/ (تختص المديرية العامة لمكافحة العنف) لێرە دەمەوێ هەڵەیەك ڕاست بكەمەوە، ئەوە (مكافحه العنف) نیە، ئەوە (متابعة العنف)ە ئەو بەڕێوەبەرایەتی یە (ضد المرأة)، بۆیە ئەوە حەز دەكەم ئاگادار بن، ئیختیصاص كراوە بەوەی كە موتابەعەی قەزایەی عونفی ئوسەری بكات، بۆ ئەم بەڕێوەبەرایەتی یە تەنها بۆ موكافەحەی عونفی ئوسەری نیە، بۆ عونفی (ضد المرأة)یە بە تایبەتی، بەڵام دەكرێ بوترێ لە كۆتاییەكەی (إضافةً إلى مهامه) ئەوەی بۆ زیاد بكرێ، لەبەر ئەوە بێجگە لەوە ئەو بەڕێوەبەرایەتی یە ئیشی هینی عونفی ئوسەری نیە، بەڵكو بەدواداچوونە، كاری ڕۆشنبیری یە، هەماهەنگی یە لەگەڵ وەزارەتەكانی تر، تەنانەت لەگەڵ پۆلیس و پۆلیسی ئەنتەرپۆلیش بۆ قەزایەی عونفی ئوسەری و ئەو شتانە، مەهامی تری هەیە، تەنها ئەو مەهامە نییە، ئەگەر كردمان بەو مەهامە دەبێ ناوەكەشی بگۆڕین لە (ضد المرأة)ەوە بیكەین بە (مناهضة العنف

الأسري)، بۆیە (إضافة إلى مهامە) ئەوەی بۆ زیاد بکرێ لە ئەخیردا، بڕگەی چوارەم، لێرە بەڕاستی دەوری ئەنجومەنی خانمان لەم یاسایە زۆر زەرووره، لەبەر ئەوە بە پێی یاسا ئەنجومەنی خانمان و بەڕێوەبەرایەتی بەدواداچوونی توندوتیژی دژی ژنان دوو جیهەتی موختەصن کە کار بکەن لەسەر ئەوە، بۆیە لە یاسا زۆر زەرووره جێیان هەبێ، شوێنیان هەبێ لەم بوارە ڕۆڵی خۆیان بگێڕن، یەکێ لە کێشەکانی مودیریەی موتابەعەی عونفی ئوسەری لەبەر نەبوونی یاسا نەیانتوانیوە کار بکەن، باڵییان بەستراوەتەوە، بە کۆمەڵێ تەعلیماتی سەرپێیی ئیش دەکەن، مەحکەمەکان دانی پێ دانانێن، هەر بە نوێنەری نازانن، بۆیە من داوا دەکەم لێرەدا بڕگەیەك زیاد بکەین، (على المحاكم المختصة بقضايا العنف الأسري الإستعانة بممثل مجلس المرأة) ئەو مودیریەتی (متابعة العنف ضد المرأة كخبير الإستماع إليهما)، وەکو خەبیر وەربگیرێ لە مەحکەمەکان دا کە قسە بکەن لە مەحکەمەکان دا، بۆ دیفاع کردن بێ یان ئیسپات کردنی عونفەکە بێ، بۆیە لە زۆربەی بوارەکان لە مەحاکم دا خەبیر ئیستیعانەی پێ دەکرێ، بەڵام خەبیر لە بواری ئەو عونفی ئوسەری یە کێیە؟ ئەو دوو موئەسەسەیە کە دروست کراوە، بۆیە نوێنەرەکان وەکو خەبیر پێویستە جێیان بۆ بکرێتەوە لە ڕووی یاساییەوە کە کاری خۆیان بکەن، هەروەها ئەو دوو بەڕێوەبەرایەتی یە دەسەڵاتێکی تریان پێ بدەین لە ڕووی قانونییەوە دادگاکانمان بیانناسن، خاڵێکی تر زیاد بکرێ (لمجلس السيدات) یان (المرأة) نازانم (سيدات) یان (مرأة) لە عەرەبیەکەی دەنووسن، (لمجلس السيدات أو المرأة و مديرية متابعة العنف ضد المرأة، تحريك الدعوى في قضايا العنف الأسري) بۆیان هەبێ تەحریکی دەعوا بکەن، بۆیە هەندێ لەو تاوانانەی کە ڕوودەدا لە عونفی ئوسەری کەس شکاتکەر نیە، من خۆم لەو بەڕێوەبەرایەتی یە بووم تاوانەکە ڕوویداوە، بە فراوانیش ڕوودەدا، کەس شکاتکەر نیە، بۆیە ئەوانە بۆیان هەبێ شکات تەحریکی دەعوا بکەن، ئەو مەجلیسە و ئەو بەڕێوەبەرایەتی یە موختەصیشن بتوانن تەحریکی دەعوا بکەن، بۆ ئەوەی دیفاع بکەن لەو مافانە و نەفەوتێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز تارا ئەسعەدی، فەرموو.

بەڕێز تارا تحسين ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من لەسەر خاڵی دووەم بەس ئەوەندە بەو شێوەیە داڕێژرێتەوە، (على وزارة العمل و الشؤون الإجتماعية بالتنسيق مع وزارة الصحة في الإقليم توفير دور لضحايا العنف الأسري لإعادة تأهيلهم من الناحية الصحية و النفسية)، بەڕاستی لێرە زۆر گرنگە کە ئەو دورانەی کە دەکرێت، یان بڵێین ئەو شێوەی کە بەرامبەریان دەکرێ لە توندوتیژی شوێنیان هەبێ وەکو ئەم داڵدانە، یان ئەو سەنتەر و شەڵتەرانەی کە هەیە، ئەوەی دەزانین شەش مانگە دوای ئەو چی دەکەن؟ یەعنی من نازانم ئێرە کە دادەنرێ مەفرووزە مودەتەکەی دابنرێ چەند حیمایەت بکرێ؟ چەند دەتوانن ئەو توندوتیژییەی کە دەکرێ لێرەدا وەزارەتی عەمەل لەگەڵ وەزارەتی صحە کە ئیشی ئەوەیە تەئهیل کردنەوەیان لەلای من بەڕاستی لە ناحیەی صحی و

نەفسی، چونکە بەدەنی زۆرجار هەیە جۆرێ لێیان دەدرێت هەندێ شت هەیە چاك ناکرێتەوە لەلایەنی بەدەنییەکەی، تەنها بە جیراحە و شتە، ئەوەش وابزانم هەر چاك کردنەوە نیە، بەڵکو تەرکیئەکە، چاککردنەوەیەکی موەقەتە، یان مەسەلەن ئەو بڵێن ئەو خیتانە کە دەکرێ بە چ لایەنێکی بەدەنی چاك دەکرێتەوە، یان تەعەدایەك لە چەند کەسانێك لە هەندێك ئافرەت دەکرێت لە ناو سجنەکان دا ئێستا هەیە، هەندێکی لە دالدەکان هەیە، من نازانم لایەنی جەسەدی ئەوە چۆن چاك بکرێ، لەبەر ئەوە نەفسیەن و صحیەن ئەو دووە زیاتر هەوڵ بدرێت کە لەوێدا موعالەجە بکرێ، سێیەم/ (شمول ضحايا العنف الأسري بخدمات شبكات الرعاية الإجتماعية)، زۆرجار هەیە ئافرەتێکە موعیلی نیە، خۆی بەسەری دا هاتووە، یان هاوسەری نیە، یان بڵێین تەڵاق دراوە، یان بڵێین کچێکە لە ماڵ دا ئیشکەرە، لە کاتی ئیش دا تووشی تەعەدا بووە، تووشی شتێکی ناخۆش بووە، واتا هیچ موعیلێکی نیە، تەنها خۆی نەبێ، کاتێ دەخرێت، شتێکی بەسەر دێت و دەخرێتە شوێنێك کەسی نامێنێت صەرف بکات لەسەر خێزانەکەی، لەو کاتەدا ئەو خێزانە دووچاری شتی تری ناخۆش دەبێ، بە تایبەتی ئەگەر ئافرەتی هەبێ، یان کەسێکی هەبێ لە ماڵ دا لە کاتی هەرزەکاری بێ، یان شتێکی ناخۆش بەسەریان دابێ، ئەگەر شەبەکەی ریعایەی ئیجتیماعی بۆی تەرخان بکرێ بۆ ئەو کەسانەی کە هیچ موعیلێکی تریان نیە، ئەوەی کە خێزانێکی هەیە بەجێی هێشتووە جودایە، بەڵام تەنها حاڵەتێکی خاصە ئەوە بۆی زیاد بکرێ، چوارەمیش لەگەڵ ئەو ئیقتیراحەی د.کاوەم، بەڕاستی لێرەش ئەندامانی تر وەکو کوێستان خان و ئەوان وایان ئیقتیراح کردووە کە شورتەیەکی ژنان هەبێ بۆ (case)ی ژنان کە دەکرێت، بەڕاستی قسەکردن و گفتوگۆکردن لەو کاتەدا ئافرەتێ لەگەڵ ئافرەتێ زۆر زیاتر دەتوانێ (case)ەکەی بە ڕێك و پێکی لێ ببات، شەرم و ئەوەی کە لە ناو کۆمەڵگاکەی خۆمان هەیە وای لێ دەکا زۆرجار مومکینە لەگەڵ پیاو، زۆرجار هەیە کە لە کاتی تەحقیق کردن قسەی دێتە سەر و کێشەش دروست بووە زۆرجار ئێمە ئەوەمان دیوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بشیر، فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خليل حەداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زۆر گرنگە لە کاتی موناقەشەی پرۆژە یاسایەکی ئاوادا ئەوەمان لەبیر بێ کە ئیش و کارەکانمان، قسەکانمان لە پێناو یەکگرتوویی خێزان بێ، لە پێناو پاراستنی خێزان بێ، نەك تێکدانی عیلاقاتی خێزان، لەبەر ئەوە ئەوەندەی پێویستیمان بەئیجرائاتی ئیصلاحی و چاککردنەوەو تەوعیەی ڕۆشنبیری هەیە، بەلای منەوە ئەوەندە پێویستیمان بە جەزاو عقوبات نییە، وا تێنەگەن لە قسەکەی من کەوا پێویستیمان بە سزا نییە، نەخێر سزا دەبێ هەبێ، عقوبە دەبێ هەبێ، بەڵام عقوبە بە تەنها کار ناکات ئەگەر وشیار کردنەوەو تەوعیەی لەگەڵدا نەبێت، بۆیە من پێموایە مەسەلەی تەشکیلی مەحکەمە، ئەوە ئەگەرچی شتێکی پێویستیشە مەحکەمە هەبێ، بەڵام مەحاکم هەیە، یەعنی ئێمە تەداخول لە ئیشی بەعزەك

مەحاكمەكان دروست دەكات وەكو مەحكەمەی ئەحوالی شەخصی و مەحكەمەی جونح و مەحكەمەی جینایات، یەعنی وەك بەڕێزە حاكمەكان ئەوەیان باس كرد كاتێ ئێمە لێرە چاومان پێیان كەوت، بۆیە لە ساڵانی ڕابردوودا مەحكەمەكانی كوردستان زۆر مەسائیلی توندوتیژیان موعالەجە كردووە، سزایان بەسەر زۆر لەو (case)انەدا سەپاندووە، بەعزێكیان گەیشتۆتە حەددی لە سێدارەدان، ئێ باشە كەواتە لەوە زیاتر چی بكات مەحكەمە؟ بەڵام جێبەجێ نەكردنی بەعزێك مەوادی قانونی بەسەر بەعزێ لە كەیسەكان دا، مەعنای ئەوە نیە مەحكەمە موقەصیرە، بەڵام مەعنای ئەوەیە كەوا وشیارییەكەی ڕۆشنبیریمان لەوانەیە نەبێت، بە نیسبەت خاڵی دووەم/ (على وزارة العمل و الشؤون الإجتماعية) من پێم باشە ئەو خاڵەی دووەمە بكرێتە سێ فەقەرە، بەو شێوەیە:

- على وزارة العمل والشؤون الإجتماعية في الإقليم:

أ- توفير مراكز الإيواء و التأهيل.

ناوی نەنێین (إنشاء دور) منیش ڕەئیم لەگەڵ ڕەئی كاك شوانە، بیكەینە (توفير مراكز الإيواء و التأهيل) هەتا هەم بۆ ئەو شوێنەی كەوا حەوانەوە بێ، هەم بۆ تەئهیلیش بێ.

ب-شمول ضحايا العنف الأسري بخدمات قانون الرعاية الإجتماعية.

واتا خاڵی سێیەم ببێتە (ب) لە زیمنی خاڵی دووەمدا، خاڵی (ج) بۆ ئیزافە بكەین، ئەویش ئەوە ئیزافە بكەبن، بڵێین:

ج- تشكيل لجان من الجهات ذات العلاقة والباحثين الإجتماعيين.

بەڕاستی لێرەدا ڕۆڵی توێژەری كۆمەڵایەتی زۆر زۆر گرنگە، یەعنی پێش مەحكەمە، پێش سزادانەكە ئەگەر كرا ئەم (case)ە بە دانیشتن و بە ڕۆشنبیری و بە موصالەحە و پێكهاتنەوە، هوشیاركردنەوەی لایەنەكان پێك بێ، باشتر لەوە نیە كەوا مەسەلەن بچنە مەحكەمەو سزایەكە بسەپێندرێ، بۆیە كوا ڕۆڵی باحیسە ئیجتیماعییەكان لێرە؟ بۆیە من پێموایە لێرەدا خاڵێك، لیجان تەشكیل بكرێ، وەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی چەند لیجان تەشكیل بكات بۆ ئەوەی كە ئەو باحیس ئیجتیماعییانە و نوێنەری ئەوقاف و پەروەردە و لایەنەكانی تر تێیدا بەشدار بێ، بە نیسبەت ئیقتیراحەكەی جەنابی وەزیری ڕۆشنبیری (الترويج لثقافة اللاعنف) پێموایە بەیانییەكەی ئیقتیراحێكم نارد بۆ سەرۆكایەتی بۆ جەنابتان، من پێموایە ئەوە كە دەبێ لە ماددەیەكی موستەقیل بێ، ماددەیەكی موستەقیل دابنێین كەوا (على الوزارات ذات العلاقة) ئەوەی كە ئەوقاف و تەربیە و تەعلیم عالی و ڕۆشنبیری و ئیجتیماعی و ئەوانە لەگەڵ هەیئەی مافی مرۆڤ و لەگەڵ لایەنەكانی تر، لەگەڵ موجتەمەعی مەدەنی و ئەوانە (الترويج لثقافة اللاعنف)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ئێستا موداخەلەكان تەواو، لێژنەی یاسایی لەسەر ئەو موداخەلانە و موداخەلەی جەنابی هەردوو وەزیر ئاخیر صیاغەتان.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی سێیەم پرسیار كرا تەوزیح بكرێ مەحكەمە چیە سەبارەت بە قەزایەی عونفی ئوسەری؟ چۆن تەشكیل دەكرێ؟ كارەكانی چیە؟ ئێمە لە ماددەكە هەرچەندە صیاغەكە چاك دەكەینەوە، دەبێ بە گوێرەی ئەو گۆڕانكاری یە كە لە عینوانەكە كرا یاسای دەسەڵاتی دادوەری ژمارە (23) ساڵی (2007) لە مادده (31) تەئكید لەوە دەكات چۆنیەتی دامەزراندن چۆن دەبێ؟ واتا لێرە ئەو مەحكەمەیە تایبەتمەندە بە لێكۆڵینەوە، تەحقیق، پاش ئەوەی تەحقیقات تەواو دەبێ ئینجا ئیحالەی مەحكەمەی موختەص دەكرێ بە گوێرەی جۆری دەعواكان قەتلە بۆ مەحكەمەی جینایاتە، كەمتر بێ بۆ مەحكەمەی جونحە، موخالەفەیە بۆ مەحكەمەی (جنح) بە گوێرەی كارەكەی كە لە یاسای عقوبات دیاری كراوە، ئەوە یەكەم، سەبارەت بەوەی كەوا ئایا وەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی بەو كارەی هەڵبستێ و بە تەئمین كردنی، واتا نا (إنشاء دور)، فیعلەن پێشنیارێكی چاكە، (إنشاء دور) ئیحتیماله ئەو ئیمكانیاتە نیە بڵێی (إنشاء دور) مەقسەدی ئەوە دەبێ كە بینا بكەی، بەڵام تەئمین بكەی، ئیمكانیات نیە، دەتوانی لە هەر موحافەزەكان بێ، لە قەزا و ناحیەكانیش بێ، صیاغەكە ئیحتیماله دەستكاری لێ بكەین بە گوێرەی ئەو پێشنیارەی كە كرا، پێشنیار هاتووە دەڵێ/ مەحكەمە پێش ئەوەی تەماشای دەعواكان بكات یان لە كاتی دیتنی دەعوا، ئەگەر دیتی كێشەكە ئیحتیماله چارەسەر بكرێ، پێش ئەوەی ڕەوانەی مەحكەمەی بكات، مەحكمەی موختەص، واتا قەزایەكە قابیلی صولحە، بۆ كێشەكە گەورە بێت، هەر خۆی بە پێكهێنانی لێژنە، یان ئیحالە كردنی مەوزووعەكە بۆ تەوافوقی ئوسەری لێژنە، لێژنە پێك بێ یان چەند كەسێك بكەونە نێوانیان بۆ ئەوەی كێشەكە چارەسەر بكرێ پێش ئەوەی ڕەوانەی مەحكەمە بكرێت، بەر لەوەی ڕەوانەی مەحكەمەی موختەص بێ لەو قەزایانەی كە قابیلی صوڵحە، نازانم ئەو پێشنیارە ئەگەر قبوڵ كرا، دوایی دەتوانین صیاغەكەش بكەین، ئەو پێشنیارانەی كە لەلایەن جەنابی نوێنەرانی حكومەت كە پێشكەش كرا، صیاغەكەی بەو شێوەیە ئێستا دەیخوێنمەوە، ئەوە قابیلە دووبارە گۆڕانكاری لەسەر بكرێ، ئیمكانە موعالەجە بكرێ،

المادة الثالثة/

1- تشكل محكمة مختصة بقضايا مناهضة العنف الأسري وفق قانون السلطة القضائية للإقليم رقم (23) لسنة (2007).

2- على وزارة العمل والشؤون الإجتماعية في الإقليم توفير مراكز لإيواء ضحايا العنف الأسري.

3- شمول ضحايا العنف الأسري بخدمات شبكة الحماية الإجتماعية.

4- على وزارة الصحة بالتنسيق مع وزارة العمل و الشؤون الإجتماعية تأمين الرعاية الصحية و إعادة تأهيل المتضرر من العنف الأسري.

5- تختص المديرية العامة لمكافحة العنف ضد المرأة في وزارة الداخلية بمتابعة قضايا العنف الأسري.

ئێمە لە ڕاپۆرتی هاوبەشمان ئیشارەتمان بەوە دابوو موکافحە، (المديرية العامة لمكافحة العنف ضد المرأة)، ئەو عینوانە تەسبیت کرا لە قانونی وەزارەتی ناوخۆ ژمارە (6)ی ساڵی (2009)، واتا دەبێ عینوانەکە بگونجێ لەگەڵ ئەو ناونیشانەی کە لە قانونەکەدا هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو وەزارەی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، ئەو دکتۆر بێنێ، نەك وەزارەتی صحە دکتۆر بێنێ، یەعنی بۆچی؟ کە مادام ئەوان سەرپەرشتی شتەکە دەکەن، ئەوان تەئمینی دکتۆر بکەن، نازانم تەئهیل، جەنابی وەزیر پاشان دێمە لای تۆ، کەرەمکە.

بەڕێز ئاسۆس نجیب/ وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وامان کردووە، داوای ئەوەمان کردووە تەئمینی ریعایە صحییەکە بە تەنسیق لەگەڵ ئێمەدا بێ، واتا بە قانون وەزارەتی تەندروستی مولزەم بێ بەو ئیشە، ئێستا هاوکارن، بەڵام ئێمە لێرە لە پرۆژە یاساکە ئیلزامی دەکەین، بەڵام دوای ئەوە کە تەنسیق لەگەڵ ئێمە بکات، لەوانەیە ئێمە هەندێك پزیشك هەبێ نەهێڵین بڕواتە ئەو مەرکەزە، چونکە ئێمە ڕێگە نادەین هەموو کەسێ بچێتە ئەو شەڵتەرە و هاتوچۆ بکات، ئەگەر بە بێ تەنسیقی ئێمە بێت لەوانەیە خەلەلێك دروست بێ، نهێنی شەڵتەرەکەش بچێتە دەرەوە، ویستم بەرچاو ڕوونییەکە بۆ بەڕێزان بخەمە ڕوو، ئێستا دوو وەزارەت مەعنی یە بە پرسی ژنان، بەڕێوەبەرایەتی توندوتیژی سەر بە وەزارەتی ناوخۆ (72) سەعات لەوێ دەمێنێتەوە ئەو (case)ە، دوای (72) سەعاتەکە ڕەوانەی لای ئێمە دەکرێ، دەبێ ئێمە ئەوە دیاری بکەین چی کاتێك داواکە دەڕواتە بەردەم مەحکەمەی موختەص، لە شەڵتەرەکانی لای خۆمان لە داڵدەدانی ئەو ژنانە باحیسی ئیجتیمعیمان هەیە، ئیشی زۆر باش دەکەن، ئێمە پێش ئەوەی ئەو ژنە بگێرینەوە بۆ ناو خێزانی، ئیشێکی زۆر دەکرێ، ئەوەی وا ئێستا د.بشیر باسی ئەوەی کرد کە چۆن لێژنەیەك پێك بهێنێ، ئەگەر بمانەوێ ئیش بکەین لێژنە نابێ پێك بهێنرێت، ئەو لێژنەیە زۆر زەحمەتە پێکهێنانی، بەڵام ئەوەی ئێستا ئیشی لێژنەکە دەکات باحیسی ئیجتیماعی یە لەگەڵ خێزانەکە قسە دەکات، واتا تەدەخولێکی موباشیری هەیە لەگەڵ خێزانی قوربانییەکە، بۆ نموونە لە هەولێر (157) حاڵەتمان هەبووە، نزیکەی (127) حاڵەت لەلایەن توێژەری کۆمەڵایەتییەوە چارەسەر کراوە، ئیشێکی زۆر باشی کردووە، بەڵام لەسەر وەزارەتمان ئەوەیە ئێمە دەوراتی زیاتر بۆ ئەو ستافە بکەینەوە، بۆ ئەوەی بتوانن زیاتر (case)ەکان چارەسەر بکەن، بۆیە لێرە بتوانین مەحکەمە موختەصەکە دیاری بکەین، لە چ کاتێك داواکە دەچێ بۆ ئەوێ؟ سەبارەت بەوەش ئێمە سیستەممان هەیە ئێستا بۆ ئەنجومەنی وەزیران ڕەوانەمان کردووە، کە ئیشی ئەو داڵدەدانی شەڵتەرەکان لە هەرێمی کوردستان ڕێك بخرێ، یەك سیستەم بێ، سوپاس بۆ ئێوەش.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو خانم، فەرمووو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت مەحكەمەكەوە ئێمە لە دانیشتنی بەیانی دا ئەوەمان یەكلا كردۆتەوە، خستوومانە دەنگدانەوە، بە زۆرینە بڕیار درا موختەصەكەی لێ بكرێتەوە، ئەوەی كە كاك عەونی باسی كرد ماددەی (31)ی قانونی ئەنجومەنی دادوەری باس لە دروست كردنی مەحكەمەی تەحقیق دەكات، ئێمە دەبێ بە صەریحی بنووسین مەحكەمەی لێكۆڵینەوەی عونفی ئوسەری، لەو كاتە كە ئەوەمان دانا ئەو ئیشكالەش حەل دەبێ كە دەوترێ/ ئێمە یەك مەحكەمە چارەسەری كێشەكان ناكات، چونكە بە پێی قانونەكە لە هەر شوێنێ مەحكەمەی بیدائە هەبێ مەحكەمەیەكی تەحقیقیش تەشكیل دەكرێ، لەبەر ئەوە ئێمە دەبێ ئەوە لێرە حەسم بكەین كە مەحكەمەكە هی تەحقیقە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عونی، فەرمووو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

فەقەرەی دووەم لە ماددەی (31) بەو شكلە نیە،

ثانیاً/ لرئيس مجلس القضاء بناءاً على إقتراح من رئيس محكمة الإستئناف ، يخصص محكمة تحقيق لنوع أو أنواع معينة من الجرائم.

واتا لێرە ئەنجومەنی دادوەری خۆی قەرارێك دەردەكات بە گوێرەی ئەو ئالیەتەی كە لەو ماددەیەدا هاتووە، سەبارەت بە چۆنیەتی دامەزراندنی ئەو دادگایە، هۆكارەكانی، لە ئەمرەكەی دامەزراندن تەحدید دەكرێ، فەقەرەی شەش لە پێشنیارەكان كە پێشكەش كرا (على وزارة الداخلية إنشاء قسم خاص في سلك الشرطة قوامها الأساسي من الشرطة النسائية للتعامل مع قضايا العنف الأسري).

(سبعة/ على الوزارات و الهيئات الرسمية المختصة الترويج لثقافة مناهضة العنف الأسري)،

پێشنیار كرا كەوا تێكەڵییەك هەیە، واتا ئیختیلاتێك هەیە بەینی ماددەی سێیەم و چوارەم دا، فیعلەن ئێمەش وا هەست دەكەین كە نەوعە ئیرتیباتێك، تێكەڵییەك هەیە لە بەینی ئەو دوو ماددەیە، بۆیە ئێمە پێشنیاز دەكەین لێرە بە ناوی لیژنە كە ئەو بابەتە، واتا ئەو دوو ماددەیە یەك بخرێتەوە، ئەوەش بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان دەبێ، لێرە پێشنیارمان ئەوەیە سەرۆكایەتی پەرلەمان ئەو بابەتەی عەرزی ئەندامانی پەرلەمان بكات، ئایا موافەقەت دەكەن ئەو دوو ماددەیەی دەمج بكەین تا بتوانین ئیش لەسەر هەردووك بكەین، ئەحكامەكانیش لێك نزیك بكەینەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز لێژنەی یاسایی تکایە ئاخیر صیاغەتان بکەن، چونکە موناقەشە خەڵاص بوو، کەس ئو بابەتەی نەهێنا، ئەوە شتێکی تازەیە، ئاخیر صیاغە بکەن دەیدەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامێك ئەو بابەتەی ئیسارە کرد، وابزانم کاك عمر عبدالعزیز بوو، فیعلەن ئێمە تێبینی ئەوە دەکەین کە نەوعە تێکەڵییەك هەیە، ئیمکانە بڵێین فەقەرەی یەکەمی ماددەی سێیەم بینینە پێش ماددەی چوارەم، واتا بیکەینە فەقەرەی یەکەم لە ماددەی چوارەم، ئەو وەختی ئیشەکان دیار دەبێ، تەشکیلی مەحکەمە مەعلوم دەبێ، کارەکانیش چۆن کار دەکات، دیار دەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز کاوە محمود شاکر/ وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێ و ماددەی چوار دوو ماددەی جیاوازن، ماددەی سێ سیاساتێکی عام دادەنێ بۆ کۆمەڵێك وەزارات، تەعامولێکی سیاسی ئەوەی پێی دەڵێن (policy) لەگەڵ ئەو قەزییەیە، ئەمما ماددەی چوار کۆمەڵێك شتی میکانیزم و ئیجرائی یە کە چۆن ئەو مەحکەمانە، ئەو شتە کار دەکات، لەبەر ئەوە تێکەڵ کردنی باش نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ڕەئی تەنها ئەندامێك ناخرێتە دەنگدانەوە، وەکو جەنابیشت ئیشارەتی پێدا، ئێمە موناقەشەمان تەواو کردووە، کەس باسی تێکەڵ کردنی ئەو دوو ماددەیەی نەکردووە، یەك کەس نەبێت، ناخرێتە دەنگەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخیر صیاغە حەسمی بکەن تکایە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة/

1-تشكل محكمة مختصة بقضايا مناهضة العنف الأسري وفق قانون السلطة القضائية للإقليم رقم (23) لسنة (2007).

2-على وزارة العمل و الشؤون الإجتماعية في الإقليم توفير مراكز الإيواء لضحايا العنف الأسري.

3-شمول قضايا العنف الأسري لخدمات شبكة الحماية الإجتماعية.

4-على وزارة الصحة بالتنسيق مع وزارة العمل و الشؤون الإجتماعية تأمين الرعاية الصحية و إعادة تأهيل المتضرر من العنف الأسري.

5-تختص المديرية العامة لمكافحة العنف ضد المرأة في وزارة الداخلية بمتابعة قضايا العنف الأسري.

6-على وزارة الداخلية إنشاء قسم خاص في سلك الشرطة قوامها الأساسي من الشرطة النسائية للتعامل مع قضايا العنف الأسري.

7- على الوزارات و الهيئات الرسمية المختصة الترويج لثقافة مناهضة العنف الأسري.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵە تكایە دەست بەرز بكات؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ دا نیە؟ بە كۆی دەنگ پەسند كرا، ئێستا بۆ ماددەی چوار، فەرموو.

بەڕێز شۆڕش سید مجید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:

یەكەم/

1- دادگا لە كاتی پێویست دا (فەرمانی پاراستن) وەك ڕێكارێكی كاتی بۆ پاراستنی قوربانیانی توندوتیژی خێزانی دەردەچوێنێ.

2-هەر تاكێك لە تاكەكانی خێزان یان ئەوەی نوێنەرایەتی دەكات داوا لە دادگا بكات فەرمانی پاراستن دەربكات.

3-دادگا بۆی نیە دەرچواندنی (فەرمانی پاراستن) ڕەت بكاتەوە بە بیانووی هۆی دیكەی یاسایی لەبەردەم زیان لێكەوتوودا هەیە.

4-پێویستە لەسەر دادگا ماوەی (فەرمانی پاراستن)ەكە دەستنیشان بكات و ئەگەر هەرجارە و پێویستیشی كرد درێژی بكاتەوە.

5-ئەوەی داوای فەرمانی پاراستن دەكات واز لەو فەرمانە بێنێ بە پێی هاتنە كاری شوێنی شتی نوێ دادگا دەبێ جەخت لەوە بكاتەوە كە داواكارییەكەی هەڵوەشانەوەی فەرمانەكە بە ئارەزووی داواكراوە و لە بەرژەوەندی زیان لێكەوتوودایە.

دووەم/

فەرمانی پاراستن ئەمانە لەخۆ دەگرێ:

1-ئەگەر ئەوەی شکایەتی لێ کراوە بەیاننامەیەکی پێشکەش کرد کە دەست درێژی ناکاتەوە بۆ سەر زیان لێ کەوتوو یان هەر تاکێك لە تاکەکانی خێزان.

2-گواستنەوەی قوربانییەکە بۆ نزیکترین نەخۆشخانە یان سەنتەرێکی تەندروستی بۆ چارەکردنی لە کاتی پێویست دا یاخود ئەگەر قوربانییەکە داوای ئەوەی کرد.

3-دەستەبەر کردنی گواستنەوەی زیان لێ کەوتوو لە شوێنێکی ئەمین لە کاتی پێویست دا.

4-دووبارە شیاندنی زیان لێ کەوتوو لە توندوتیژی خێزانی لایەنی دەروونی و جەستەیی.

5-ڕێگەنەدان بەو کەسەی کە شکایەتی لێ کراوە بچێتە ماڵی خێزانی بۆ ماوەیەك لە (48) کاتژمێر زیاتر نەبێت لە حاڵەتی بوونی مەترسی لەسەر هەر تاکێك لە تاکەکانی خێزانەکە.

سێیەم/

لە حاڵەتی پێشێل کردنی فەرمانی پاراستن سەرپێچیکەر دەگیرێت بۆ ماوەیەك لە (48) کاتژمێر زیاتر نەبێت یان بە غەرامەیەك لە (300) هەزار دینار کەمتر نەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە عەرەبیش بخوێننەوە.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة:

أولاً/

1- تصدر المحكمة عند الضرورة أمر الحماية كإجراء مؤقت لحماية ضحايا العنف الأسري.

2-لأي فرد من أفراد الأسرة أو من يمثله أن يطلب من المحكمة إصدار أمر الحماية.

3-لايجوز للمحكمة رفض إصدار أمر الحماية بحجة وجود وسائل قانونية أخرى متاحة أمام المتضرر.

4-على المحكمة تحديد مدة أمر الحماية وتمديدها كلما دعت الحاجة.

5-لمن يطلب أمر الحماية التنازل على الأمر بناءاً على المستجدات و على المحكمة التأكد من أن طلب الإلغاء قدم بإختيار وأنه في مصلحة المتضرر.

ثانياً/

يتضمن أمر الحماية:

1-تعهد من المشكو منه بعدم التعرض للمتضرر أو أي فرد من أفراد الأسرة.

2-نقل الضحية إلى أقرب مستشفى أو مركز صحي للعلاج عند الحاجة أو إذا طلبت الضحية ذلك.

3-ضمان نقل المتضرر إلى مكان آمن عند الضرورة.

4-إعادة تأهيل المتضرر من العنف الأسري من الناحية النفسية و البدنية.

5-عدم السماح للمشكو منه بدخول البيت الأسري لمدة لاتزيد على 48 ساعة في حالة وجود خطر على أي فرد من أفراد الأسرة.

ثالثاً/

في حالة إنتهاء أمر الحماية يعاقب المخالف بالحبس لمدة لاتزيد على 48 ساعة أو بغرامة لاتقل عن (300) ألف دينار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان هەندێك خەتەئی ئیملائی تێدایە، یەکەم لە عەرەبییەکە/ (تصدر المحكمة عند الضرورة أمر الحماية) نا (أمر حماية)، (ألف و اللام)ەکەی زیادە لێرە، لە چوارەم/ (على المحكمة تحديد مدة أمر الحماية)، ئەو (أمر)ەش لێرە زیادە، (الحماية) (مدة الحماية)، پێنجەم (لمن يطلب أمر الحماية) (أمر) لێرە زیادە، (التنازل عن هذا العمد عن طلبه) چونکە (لمن يطلب عن طلبه)، ئیتر ئەوانی تر وەك خۆیەتی، بەڕێز جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز کاوە محمود شاکر/ وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جگە لە تەوزیحەکانی جەنابت کە ئێمە لە گەڵیداین، ئێمە پێمانوایە یەکەمین لە دووەم (يتضمن الحماية) لە هین، لە سێیەم (ضمان نقل المتضرر إلى مكان آمن عند الضرورة خلال فترة لاتتجاوز 12 ساعة)، یەعنی فەترەیەکی تێدا بێ، (12) سەعاتی تێدا بێ، ئەوە یەك، دووەمین/ چوارەم/ ئێمە چوارەممان نەقل کرد فیکرەکەی بۆ ماددەی سێ، لەبەر ئەوە چوارەم پێویست ناکات بمێنێتەوە (إعادة تأهيل المتضرر)، چونکە ئێمە گواستمانەوە بۆ ماددەی سێ، من دەمەوێ لەسەر پێنجەم قسە بکەم، بۆ ئەوەی لە شروحات و لە موداخەلاتدا بە هەڵە تێنەگەیەنرێ، تێگەیشتنی هەڵەی تیا نەبێ، قەدەغەکردن کە نەچێتەماڵەوە، مەبەستی ئەوەیە کە تاوانی گەورەتر ڕوونەدات، حاڵەتەکەش بە ئەمری مەحکەمەیە، لە چوارچێوەی بوونی مەترسییەکی گەورەیە لەسەر فەردێك لە ئەفرادی ئوسرە، لەسەر تاکەکانی خێزان، لەبەر ئەوە ئەم ئەمرە بۆ (48) سەعاتەکە یەکەمین کەس ئەو کەسەی کە مومارەسەی عونف دەکات، ئەو دەپارێزێ، جگە لەوەی ئەندامێکی تری خێزانەکە دەپارێزێ، لە حاڵەتی زەروورەیە و بە قەراری مەحکەمەشە، لەبەر ئەوە بۆ ئەوەی بە هەڵە حاڵی بوون نەبێ لە خاڵی پێنجەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان کێ دەیەوێ لەم مەوزووعە موداخەلە بکات؟ پێش ئەوە لە خاڵی پێنجی ئەخیر، لە (ثانياً) ئاخیر (سطر) (خطر على المشكو منه أو أي فرد من أفراد الأسرة)، ئەوەش ئیزافە بکرێ، ئێستا ئەو بەڕێزانە دەیانەوێ موداخەلە بکەن: حمە سعید حمە علي، جلال علي، جمال طاهر، بێریڤان سەرهەنگ، ئاسۆ کریم، ئامینە زیکری، بشیر خلیل، بەیان أحمد، سۆزان شهاب، سیوەیل عثمان، شلێر محي الدین، شڤان

أحمد، صباح بەرزنجی، ئاشتی عزیز، قادر حسن، شیلان عبدالجبار، فازل بەشارەتی، عمر عبدالعزیز، کەسی تر هەیە؟ نەریمان عبداللە، فەرموو.

بەڕێز حمه سعید حمه علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وێڕای ئەوەی کە لەگەڵ مولاحەزەکانی جەنابتم، ماددەی چوار (أولاً) عینوانی بۆ دانەنراوە کە هەموو فەقەرەکانی (1) و (2) و (3) و (4) و (5) باسی ئەمری حیمایە دەکات، کەواتە ئەو عنوانەی کە بۆ (ثانیاً) دانراوە پێموایە بۆ عینوانی یەکەم دەشێت، چونکە هەموو خاڵەکان باسی ئەمری حیمایەیە، عینوانی دووەمیش بکرێ بە (قضايا متعلقة بالمتضرر) چونکە هەموو خاڵەکانی باسی (متضرر) دەکات کە چی بکرێ بەرامبەری و ئیجرائات، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی تر/ لە (ثانیاً) خاڵی (2) و (4) لە ماددەی سێ دا باسمان کرد، دەنگدان بە دەنگدان باسمان کرد، ئێستا پێویست ناکات لێرە باس بکرێتەوە، تیکرار بکرێتەوە، چونکە (نقل الضحية إلى أقرب مستشفى أو مركز صحي للعلاج)، عیلاجیش هەر شێوەیەکە لە تەئهیل، تەئهیلێکی جسمی یە، ئەوە خاڵێك، بە نیسبەت خاڵی (3) هەر لە فەقەرەی (2) (ضمان نقل المتضرر إلى مكان آمن) ئەو (مكان آمن)ە بە موتلەقی یە، دەبێ شوێنەکە دیاری بکرێ، ئایا بۆ ئەو سەنتەرەیە کە باسی ئیوائەکەمان کرد، (مركز الإيواء) یان دیاری بکرێ بۆ ئەوەی شوێنێکی موتلەق نەبێ، خاڵێکی تر لە حاڵەتی مانەوەی خاڵی (4)ی فەقەرەی (2)دا، کە دەڵێ (إعادة تأهيل المتضرر من العنف الأسري من الناحية النفسية و البدنية)، ئەوە تەواوە، من پشتگیری ئەو تەئهیلە دەکەم، بەڵام هەندێ حاڵەت هەیە تەئهیل نابێ، بۆ نموونە ئەگەر عزوویەکی لە دەست دابوو، یان عزوویەك تەشویە ببوو، یان حاڵەتێکی نەفسی وای بۆ دروست ببوو ئەو (متضرر)ە تەئهیل نەدەبووەوە، پێویست بە قیساس دەکات، من پێموایە پێویستە لەو حاڵەتانەی کە مەسەلەن چاوی لە دەست دا لە ئەنجامی لێدانەوە، لە ئەنجامی شتێك بووە کە ئەوە تەئهیل نابێ، چاوی لە دەست داوە چۆن تەئهیل دەبێ؟ کەواتە پێموایە پێویستی بە قیصاصە و بە غەرامەیە کە لێی بسەنرێ، خاڵێکی تر، خاڵی پێنجەم/ کە بەڕاستی ئەگەر ئەو تەوزیحەی کاك د.کاوە نەبوایە، یەعنی وازح نەبوو، کەواتە پێویست دەکات ئەو تەوزیحەی تیادا دابنرێ، ئەو تەوزیحەی کە بەڕێز وەزیر باسی کرد، کە باس دەکات دوای (48) سەعات (مشكو منه) نەیێتەوە بۆ ماڵەوە، ئەی ئەگەر دوای (48) سەعاتەکە هاتەوە، خۆ هەر موعەرەز نیە بۆ ئەوەی کە بڵێین زەرەر بگەیەنێ بەو فەردە؟ یان هەر فەردێکی ئوسرەکە؟ کەواتە پێویست بەوە دەکات ئەویش تەعەهودێکی لێ وەرگیرێ، یەعنی دوای (48) سەعاتەکەش کە هاتووە تەعەهودێکی لێ وەرگرێ لەلایەن مەحکەمەوە کە هیچ ئیرتیکابی جەریمە نەکات بەرامبەر بە ئەندامانی خێزانەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جلال علي، فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ماددەی (4)دا (ثانياً) عيبارەتەکە زۆر ڕەها و کراوەیە، یەعنی (أي فرد من أفراد الأسرة)، یەعنی هەموو ئەندامێکی خێزان بۆی هەیە بچێتە مەحکەمە، بەڵام بکرێ بە (لأي فرد من أفراد الأسرة التي تتعرض للعنف الأسري)، چونکە ئەوە ڕەها و کراوەیە، هەموو کەسێ، هەموو فەردێ لە خێزان بۆی هەبێ داوای حیمایە بکات، حەز دەکەم ئەوە چاك بکرێ، چونکە لە وەقائیعی کوردستان دا بڵاودەبێتەوە، خەڵك دەیخوێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جمال طاهر، فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بێین و سەیری ئەم ماددەیە بکەین، (أولاً) دەبینین جۆرێك تەناقووز هەیە، یەعنی جوملەکان لەگەڵ یەکتر ناگونجێن، یەکەم دەڵێ (تصدر المحكمة عند الضرورة)، دووەم دەڵێت/ (أي فرد من أفراج الأسرة)، پاشان دەڵێت/ (لايجوز للمحكمة رفض إصدار الأمر)، ئایا (عند الضرورة) یان (بناءاً على طلب)ە، یانیش (لايجوز)ە؟ پاشان دەڵێ/ (على المحكمة تمديد مدة أمر الحماية) بۆچی؟ من پێشنیار دەکەم خاڵی سێیەم (لايجوز للمحكمة رفض إصدار أمر الحماية) هەر لێرە لابدرێت، نەمینێت، چونکە مادام (عند الضرورة)یە و (بناءاً على طلب)ە، مەحکەمە موختەصە، یەعنی خۆی دەزانێت، داعی نیە لێرە زیکر بکرێت و پێویستە لابدرێت، بە باشتر دەزانم خاڵی یەکەم و دووەم و چوارەم بە یەك خاڵ دابرێژرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە:

1-تصدر المحكمة عند الضرورة أمر الحماية عند الضرورة و بناءاً على طلب أي فرد من أفراد الأسرة أو من يمثله كإجراء مؤقت لحماية ضحايا العنف الأسري على أن يتضمن الأمر فترة الحماية و للمحكمة تمديدها كل ما دعت الحاجة.

ئەوە هەمووی بە ماددە (1) دا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی چوارەم لە بەشی یەکەم، لە بڕگەی یەکەم دەڵێ/ (دادگا لە کاتی پێویست دا (فەرمانی پاراستن)ی قوربانیانی توندوتیژی خێزانی دەردەچوێنێ)، مەعنای ئەوەیە دادگا ئەو فەرمانە دەردەچوێنێ، بەڵام لە بەشی دووەم دەڵێ/ (فەرمانی پاراستن ئەم شتانە لەخۆی دەگرێ) مەعنای ئەوەیە فەرمانەکە ئێمە دەری دەکەین، ماددەی دووەم لەگەڵ یەکەم ڕێك ناکەوێ، بۆیە بە ڕەئی من باشە ئەو فەرمانە ناوەڕۆکی

فەرمانەکە، خاڵەکانی کە ئێمە لێرە نووسیمان بهێڵینەوە بۆ دادگا، دادگا ئازاد بێ، چونکە دادگا دەزانێ جۆری توندوتیژییەکەی بە پێی ڕاپۆرتی پزیشکی کە نەخۆش حەواڵەی ئەوە دەکرێ، ئێمە لە پەرلەمان فەرمانی پاراستنی دادگا دەردەکەین، بەڵام لە عەینەن وەختیش لە بەشی یەکەم دەڵێین دادگا فەرمانی پاراستن دەردەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئاسۆ کریم، فەرموو.

بەڕێز بكر كريم محمد(ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی چوارەم دیارە لە یەکەم بڕگەی (1) و (2) من پێموایە پێویستە پاش و پێش بکرێ، بەم شکلەی لێ بێ/ (للضحية أو من يمثلها أو لأي فرد من أفراد الأسرة أن يطلب من المحكمة إصدار أمر الحماية)، پاش ئەوە ئینجا بنووسرێ/ (تصدر محكمة مناهضة العنف الأسري)، چونکە لێرە بنووسرێ (المحكمة) کام مەحکەمە؟ بۆیە پێویستە دیاری بکرێ (محكمة مناهضة العنف الأسري)، (عند الضرورة أمر الحماية كإجراء مؤقت لحماية ضحايا العنف الأسري)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئامینە زیکری، فەرموو.

بەڕێز آمنة ذكري سعيد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بۆ دووەم فەرمانی پاراستن چەند پێشنیار هەنە، کو زێدە کرن تێدا بهێنە کرن، یا ئێکێ ژ بلی هندێ کو ئەوێ زیان لێ کەفتی ژ لایێ دەرونی و کۆمەلایەتیڤە، شیاندنا وان بێتە کرن، چارەسەریان بێتە کرن، پێتڤیا تۆمەتبار ژی ئەوێ توندو تیژی کری، شیاندنا وان بێتە کرن، مەرکەز و سەنتەرێت تایبەتمەند د بوارێ دەرونیڤە بێنە عیلاج کرن، چونکە ئەوێ توندو تیژیێ دکەت، حەتمەن خەلەلەکیا هەی کو ئەوە حاڵەت چێ بوی توندو تیژیێ دکەتن، خالەکادی بێتە زێدە کرن، ئەم هەمی دزانین کو، گەلەك جارا ژ لایێ پۆلیسا، یا ڕێڤەبەرا نەهێلانە توندو تیژیا ئەز ب خۆ ئێك ژ ڤان کەسان بووم، بەرێ نوکە من ڕێکخراوەکێ شۆل کر، ڕێکخراوێ یەکێتی ئافرەتانی کوردستانێ، گەلەك جارا ئەو ڕێڤە بەریا نەهێلانا توندو تیژیا ژنان، ئەو توندو تیژیا کو چونە وێرێ، پۆلیسا نە دوێران حەتا داخازیا خۆ بگەهێنتێ، گۆتنا هەڕە ماڵ پێتڤی ناکەتن، ڤێ موشکیلێ هەڕە ماڵ چارەسەر بکە، ژ بۆ هندێ کو ئەڤ کێشە یا بەردەوام نەبیتن و بۆ هاندانا پۆلیسا، یا فەرمانبەرێ نەهێلانا توندو تیژیێ، وەها ل وان نەکەن، ئەو کەسێ کو دچیت سکاڵێ تەقدیم دکەتن، ژێر زەختێ نەبیتن، یا پێتڤیا خالێ بۆ بێتە دەست نیشان کرن، کو نابی پۆلیسێن یێن قەزائی سەبارەت سکالاً یان هەر ئاگاه دارکرنەکا کو ژ لایێ هەرکەسەکێ ڤە هاتبیتە کرن بکات، ئەگەر کێم تەرخەمی کر، بەرامبەر هەر ڕیدانەکا ڕیدانەکا چێ ببیت بەرپرسیارە، هەر پێ شێلکاریەکی ژ لایێ قەزایی،

یان ڕێڤه بەریێ نەهێلانا توندو تیژی، بۆ ئیجبار کرن یان بۆ فشار خستن سەر قوربانی، ژ بۆ تەنازول کرن ژ سکالایێ د دەوامێ کاری رسمیدا، دژی ڤانونێیە پێتڤیە ئیجرائاتێ پێویست بێتە وەرگرتن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەشیر خلیل کەرەمکە.

بەڕێز د.بشیر خلیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش وا دەبینم لەو ماددەیە، دەکرێ هەر پێنج خاڵەکەی ئەوەلەن، لە یەك خاڵدا کۆ بکرێتەوە، بەشێوەیەکی مورەکەز مانایەکەی بدات، پێویست بەو چوار خاڵە درێژە ناکات، لە ثانیاً خاڵی سێهەم، (ضمان نقل المتضرر الى مكان امن) بۆ بڵێین (مكان آمن)؟ ئێمە لە پێشوودا لە ماددەی سێ گوتبوومان (انشاء مراكز إيواء) دەڵێین (نقل المتضرر الى احد مراكز الإيواء) مادام ئەوە لەوێ دانراوە پێویست ناکات بۆ مەکانێکی ئامنی تر، خاڵی چوارەمەکە زیادە، ئەوەش گوتمان (إعادة تأهيل)ەکە لە ماددەی سێ باس کراوە، بەنیسبەت خاڵی پێنجەم (عدم السماح للمشكو منه)، بەڕاستی ئەمە خاڵێکی گرنگە، دەبێ بە میزاجی شورتەو بە میزاجی پۆلیس و زابتان نەبێ، دەبێ بە قەراری مەحکەمە بێ، ئەمە تەسبیت بکرێ بالفعل کابرای (مشكو منه) لەماڵەکەی خۆی دووربێ، بەس نەك سجن بکرێ، نەك ئیداعی سجن بکرێ، لەماڵ دوور بخرێتەوە بۆ هەر شوێنێکی تر، بۆ ماڵێکی خزمی خۆی بچێت، بۆ شارێکی تر و بۆ شتێکی تر، بەڵام بە قەراری مەحکەمە نەچێتەوە ماڵەوە، نەشڵێین بۆ 48 سەعات، جاری وا هەیە موشکیلەکە بە دوو سەعات تەواو دەبێ، جاری وا هەیە بە (72) سەعات تەواو نابێ، بڵێین (عدم السماح للمشكو منه بدخول البيت الاسري بقرار المحكمة و لحين زوال الأسباب)، ئەوجا ئەوکات ئەسبابەکە بە سەعاتێك کۆتایی هات، بە چوار رۆژ، بە هەفتەیەك هەتا سەبەبەکان ماوە نابێ ئەوە بگەڕێتەوە ماڵێ، چونکە هەندێك شت هەیە، وەکو جەنابی وەزیریش ئاماژەی پێدا، کە ئەمە یەکەمجار پاراستنە بۆ خۆی بۆ جانیەکە، ئینجا بۆ (مجني عليه)، لە کۆتاییدا دەمەوێ بڵێم منیش پشتگیری لە ڕایەکەی ئامینە خان دەکەم، کە ئەوانەی توندو تیژی ئەنجام دەدەن، ئەوان لەوانەیە زیاتر پێویستیان بە تەئهیل و شیاندن هەبێ، لەوانەی کەوا توندو تیژیان بەرامبەر دراوە، بۆیە دەبێ لەو ڤانونە، ماددەیەك لە ماددەکان دا جێگەی بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بەیان احمد، کەرەمکە.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت ماددەی چارێ، من ژی پێ باشە عنوان بیتە دانان بۆ ئەوەلەن، ثانیاً یا هەی بەس ئەوەلەن عنوان هەبیتن، خالاْ دی تر ئەوەلەن بەحسێ (تصدر المحكمة عند الضرورة أمر حماية كإجراء مؤقت لحماية ضحايا العنف الأسري)، پشتی هەنگێ ئەگەر ئەم سەحکەینێ، یەعنی ئەم تەبەنیا موستەلەحەکی قانونی بکەین (ضحايا)، یەعنی دگەل نوسخا کوردیژی (قوربانیە) ڤێرێ د هەمی بابەتا بەحسێ ئەوی دیا هاتیە کرن، بەحسێ (متضرر)، یەعنی ڤان هەمیادا ئەگەر (متضرر) ببیتە (ضحية)، وەکو موستەلەحەکی قانونی ئەم بکار بینین، تشتەکی باشە، خالاْ دی تر ثانیاً، اولاً، ئەز ڤێ شێوەیێ بێژم بێتە دارێشتن (إلزام) بەدەلی (المشكو منه) ئەو ژی ب موستەلەحەکی قانونی ئەم دانێین ئەم بێژین (المدعي علية) (إلزام المدعي عليه بعدم التعرض للضحية أو أي فرد من أفراد الأسرة) دەڤ من باشترە، خالاْ چارێ، هەر ئەزیش دەنگێ خۆ ددەمە دەڤ دەنگێ د.بشیر و خوشکە ئامینە، کو فعلەن (تأهيل) نەبەس بۆ (ضحية) بیتن، بەلکو بۆ (مدعي عليه) چونکە مە دڤێتن نەفەسەکا ئیسلاحی تێدابیتن، ئەڤ کەسێ هەنێ جارەکادی ب شێوەیەکی تەندروست، بزڤریتە ناڤ کۆمەلگای دا، خالەکا دی ئەز پێشنیار دکەم، خالاْ شەشێ بیتن، (يعفى طالب الحماية من كافة الرسوم) ئەڤ پێشنیارە ژی پێ باشە کو زێدە ببیتن ڤی ماددەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سۆزان شهاب کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی من پشتگیری لە هەردوو ڕای بەڕێزان ئامینە خان و کاك مەلا بەشیر دەکەم، بۆ ئەوەی کاتێك کە ئەو کەسەی کە کرداری توندو تیژیەکەش دەکات، ئەوە دەبێ بەڕاستی چارەسەر بکرێت، ئیعادەی تەئهیل بکرێتەوە، چونکە دەرکەوتووە کە توندو تیژی زۆر جار حالەتێکە بەسەر ئەو کەسانە دێت کە کاتێك فعلێك ئەنجام دەدات لە دوای ئەو پەشیمانی لە دوا دەبێت، بۆ ئەوەی ئەو حالەتە تیکرار نەبێتەوە، یاساکە مەغزای خۆی بپێکێ پێویستە ئەو کەسەی کە توندو تیژییەکە ئەکات ئیهمال نەکرێت، ئەمە حالەتێك، حالەتی دووەم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، شتێکی زۆر موهیم دەبێ لەناو ئەم یاسایە هەبێ، کەمتەرخەمی لە وەرگرتنی سکالاکان نەکرێت، چونکە ئێستا گرفتی هەرە گەورەی دونیا ئەوەیە کەمتەرخەمی دەکرێت لە وەرگرتنی سکالاکان، یاخود بە هەند وەرناگیرێت، بەلام کە جارێ، دوو جار تیکرار بۆوەو بەهەند وەرنەگیرا و واقیعەکە قەوما، کەسەکە کوژرا، یاخود کارێکی توندو تیژی بەرامبەر کرا، ئەوسا هیچ شتێك داد نادات، هیچ شتێك تەعویزی ئەو ڕوحە ناداتەوە، بۆیە دەبێ ئەوە باس بکرێت کە هەموو سکالایەك بە هەند وەربگیرێت، بەدواداچوونی بۆ بکرێت، لە لایەن ئەو شورتەی نیسائییەی کە دائەندرێت بۆ (تعامل مع القضايا العنف الاسري) من حەز دەکەم لە خالی پێنجەم دا جارێکی تر تەئکید بکەمەوە، ئێمە ئەم یاسایە بۆ ئەوە دەرناکەین رق دروست بکەین لە بەینی خێزانەکان و کەسەکان دا، توندو تیژی فعلێکە لەوانەیە بۆ جارێك ببێ، لەوانەیە خەلکێکیش هەبێ ئیستیمراریەتی

لەسەر وەرگرتبێ، بۆیە (عدم السماح للمشكو منه بدخول البيت الأسري) مەعنای ئەوە نیە فڕەی دەنە سجنەوە، چونکە کە خستتە سجنەوەو هاتە دەرەوە، هەقی لێ ئەکاتەوە، با ئەمەی تیا نەبێ، موهیم ئەوەیە یەك بازنە لە دونیاش وایە، دەڵێ (ZONE)ی (25) کم، دوو کیلۆ مەتر، سێ کیلۆمەتر، لە دەوری ماڵەکە دائەندرێت ئەڵێ بۆت نیە نزیکی ئەو (ZONE)ە ببیتەوە، ئیتر ئەشی نێرن بۆ ماڵی کەسێکی، هەرچ شوێنێك بێت، بەڵام گرنگ ئەوەیە نەخرێتە ناو سجنەوە، یەعنی ئەمە وازح بێ بۆ هەموو لایەك، خاڵی شەشەم کە حەز دەکەم ئیزافە بکرێ، بەڕێزان هەر لەو مەحکەمەیەوە دوای دەرکردنی ئەمری حیمایەو ئەم شتانە، لجانی ویفاقی ئوسەری، لە هەموو دونیا ئەمە حاڵەتێکە موتەبەعە، لەوانەیە لێرە توێژەری کۆمەڵایەتی هەڵسێ بەو بابەتە، بەڵام ئەبێ هەوڵێك هەبێ بۆ بەیەك گەیاندنەوە، یاخود هەوڵێك هەبێ بۆ ئەو سوئی فەهمە نەمێنێ، لەبەر ئەوە ئەوەش ببێتە خاڵێك (لجان الوفاق الأسري) لە هەموو دونیا موتەبەعە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بەڕێز سیوەیل عثمان کەرەمکە.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی رابعاً/ اولاً تەبعەن ئەویش ناونیشانی دەوێت، چونکە ناونیشانەکەش هەمووی لێرە ئەمری حیمایەو ئەوانەی تێدایە، ئەگەر ئەوە (يتضمن امر الحماية) بێتە سەر ئەوە باشترە، بەنیسبەت خاڵی یەکەم، ئەگەر بکرێتە خاڵی دووەم، دووەمیش بکرێتە خاڵی یەکەم، لەبەر ئەوەی هەرکەسێك داواکاریەکی هەبێ، ئینجا بۆی جێبەجێ دەکرێت، بەس لە خاڵی یەکەم نووسراوە (تصدر المحكمة عند الضرور امر حماية) لەدوایی نووسراوە (لأي فرد من أفراد الاسرة) ئەگەر دووەم ببێتە یەکەم، یەکەمیش ببێتە دووەم، پێم باشترە، واتە تەسەلسلەکەی بگۆڕدرێت، بەڵام بە مەرجێك ئەوەی دووەم بنووسرێ (يحق لأي فرد متضرر من أفراد الأسرة)، یەعنی مافی دەدەینێ نەوەك (لای فرد من أفراد الاسرة) واتە جوملەی موتەکامل نیە، ئەوەش قانونە دەردەچێت، بنووسرێ (يحق لأي فرد من أفراد الأسرة أو من يمثله أن يطلب من المحكمة إصدار أمر حماية) ئەوە ببێتە یەکەم، هی یەکەمیش ببێتە دووەم، بەنیسبەت چوارەم هەمانە، بەنیسبەت پێنجەم هەمانە (لمن يطلب امر حماية) (أمر)ەکەمان لابرد لێرە، بەڵام ئەگەر بنووسرێ (لطالب امر الحماية) وابزانم باشترە، (لطالب الحماية) یان (لمن يطلب)ی لابەین، ئەگەر بنووسین (لطالب الحماية التنازل عن هذا الامر) وابزانم سیغەکە ڕاسترە، بەنیسبەت، ثانياً/ أولاً (تعهد من المشكو) ناکرێ بڵێین (تعهد من المشكو) یان دەبێ بڵێین (تقديم تعهد من المشكو) یان دەبی بڵێین (اخذ تعهد من المشكو) واتە بەڵێننامەیەکی لێ وەربگیرێت، ئەوجا یان (اخذ) یان (تقديم تعهد من المشكو بعدم التعرض للمتضرر او ای من الافراد...) ثانیاً(نقل الضحية إلى أقرب مستشفى أو مركز صحي للعلاج عند الحاجة) کافی، واتا (إذا طلب الضحية ذلك) پێویست ناکات وابزانم شتێکی زیادە، لە عیبارەتەکەی ئەگەر بەڕێزان ئەندامانی لیژنە

دیقەت بدەنە ئەوە، بە نیسبەت ثالثاً هیچ، رابعاً ئەگەر لەسەر قسەی ئامینە خان و بەڕێزان د.بشیرو سۆزان خانیش وابزانم تەئیدی کردن، ئەگەر تەئهیلی ئەو کەسەش بکرێتەوە، کە تاوانەکەی بابڵێین ئەوە بووە فاعل بووە، واتە بنووسرێ (اعادة تأهيل الطرفين) بەینی دوو قەوس (المتضرر والفاعل من العنف الاسري من الناحية النفسية والبدنية) وابزانم باشترە، ئەگەر پێشنیارەکە قبوڵ دەکرێ، بەنیسبەت خامساً (عدم السماح للمشكو منه بدخول البيت الاسري لمدة لاتزيد على 48 ساعة) ئەگەر کێشەکە هەندە قورس بێ، وابزانم 48 سەعات کەمترە ئەگەر (لاتقل عن 48 ساعه) باشترە ئەگەر کێشەکە هەندە قورس بێ، وەك بەڕێزان باسیان کرد، لەوانەیە کێشە هەیە بە نیو سەعات، بە چارەگێك، بە سەعاتێك حەل بێ، کێشەش هەیە لەوانەیە 72 سەعات و حەفتەك ئیدامەی بێ، بەنیسبەت ثالثاً (في حالة إنتهاك أمر حماية يعاقب المخالف بالحبس لمدة لاتزيد عن 48 ساعة أو بغرامة لاتقل عن 300 ألف دينار)، واتە ئەگەر تەماشای حەبسەکەو غەرامەکەی بکەین، زۆر زۆری فەرقە، کەمتر لە 48 سەعات، ئەوی تریش نووسراوە 300 هەزار دینار، یان دەبێ بڵێین (لاتقل عن 48 ساعة) یانیش دەبێ 300 هەزار دینارەکەی کەم بکەینەوە، واتە عقوبەکە تەقریبەن نزیك بێت لە یەك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشتر نیە بڵێین (التى يقدرها المحكمه) لە باتی 48 سەعات، شلێرخان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر لە بەڕێزان باسی خاڵی یەکەم و دووەم و سێیەم و جێگۆڕی ئەو خاڵانەیان کرد، بەڵام من پێشنیار دەکەم خاڵی یەکەم و دووەم و سێیەم، بکرێتە یەك بڕگە، بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە و عەینی واتاش بدات، (تصدر المحكمة عند الضرورة امر الحماية كاجراء موقت لحماية ضحايا العنف الاسرى بناءا على طلب اى فرد من افراد الاسرة أو من يمثله، ولايجوز للمحكمة رفض اصدار الحماية) ئەوانە بکرێتە یەك بڕگە، هەمان مەعنا بدات، دووەم/ لە (ثانيا) لە خاڵی 4 (اعاده تاهيل المتضرر)پشتگیری ئەو خاڵە دەکەم تەئهیل زۆر زۆر شتێکی گرنگە، زۆر جار لە شاشاتی تەلەفزیۆن بەرامجی عالەمی دەبینین کە زۆر کەسان هەنە مودمنی موخەدەراتن و مودمنی مەشروبن یان زۆر توندوتیژن گەیشتوونەتە ئەوەی کە ئوسرەکەیان تەفەکوك بکات بەهۆی تەئهیل و بەرامجی تەئهیل، بەڵام بە شەرتێك بەرامجەکە زۆر زۆر ئاستەکەی بەرز بێ، ئەوانە گەڕاونەتەوە سەر ڕێگای ڕاست و چارەسەر کراون، لە (ثالثا) فى حاله انتهاك امر الحمايه يعاقب المخالف بالحبس) دائیمەن حاڵەتی ئینتهاکی ئەمری حیمایە لەو کەسە ڕوو دەدات دووبارە دەبێتەوە کەوا توندوتیژیەکەی ئەنجام داوە، باوەڕ ناکەم زەحیەکە دووبارە ئینتهاکی بکات، دائیمەن ئەو کەسەی کە توندوتیژی ئەنجام داوە، لەوانەیە ئەو توندوتیژیەی دووەمین جار کە دووبارە دەبێتەوە تورە تر بێ و خراپ تر بێت، عقوبەکەی خراپ تر بێت، لەبەرئەوەی بەرامبەرەکەی هەستاوە شکایەتی کردووە یان داوای حیمایەی کردووە، کە دووبارەی کردەوە توندوتیژیەکە زیاتر دەبێت، بۆیە لێرەدا ئەو 48 سەعاتە و 300

هەزار دینارە زۆر زۆر كەمە، چونكە دەتوانێ ئەو توندوتیژیە بكات موقابیل شتێكی زۆر كەم، هەروەها پشتگیری لە ڕایەكەی ئامینە خان دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەندەی من تەماشای ئەو ماددەی 4 دەكەم، من هیچ دەورێكی سوڵح تێیدا نابینم، (الصلح خیر)، من پێم باشە بڕگەیەك دابڕێژرێت بە سیغەیەكی وازح كە جارێ سوڵح دەوری ئەساسی بێت جا چ مەحكەمە بێت، چ ئەو هەیئاتانەی كە پێشتر باسمان كردن، منیش هاوڕام لەگەڵ زۆربەی خوشك و برایانی پەرلەمانتار كە هیچ نەبێت بڕگەی یەكەم و دووەم لە ئەوەڵەن ئەگەر سێیەمیش نەبێت بڕگەی یەكەم ودووەم بكرێتە یەك بڕگە و وەكو خۆی سیاغە بكرێت، بڕگەی 3 لێرە زۆر بە وجوبی هاتووە، لەسەرەوە بە جوازی هاتووە، یەعنی لێرە من دەبینم ئیرادەیەكی نامێنێت مەحكەمە، من پێم باشە هەر جەوازی بێت، (یجوز للمحكمە)، لەبڕگەی 5 خاڵی دووەم (عدم السماح للمشكو منە) كە هاتووە بەو شێوەیە هەتا ئاخری، نازانم ئەمە بە چ ئالیەتێك دەكرێت؟ ئالیەتەكەی دیار نیە و وازح نیە، سێیەم/ لە حاڵەتی ئینتهاكی ئەوە (یعاقب المخالف بالحبس) پێم وایە بنووسرێ (البسیط)، چونكە حەبسی بەسیت زیاتر نیە لە 48 سەعات، ئیزافە بكرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك د.صباح فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا تەئیدی موهەندس حمە سعید دەكەم، كە باسی ئەوەی كرد كە ئەوەڵەن هیچ عیوانێكی نیە، یەعنی ئەوە شایستە نیە بۆ دەقێكی قانون یان بەو پشێویە دەربچێت، هەوەرها پشتگیری لە كاك جمال دەكەم، كە سیغەیەكی زۆر جوان و پوختی پێشكەش كرد حەق وایە بەڕێزان بە نەزەری ئیعتبار وەری بگرن، ئەگەر ئەو سیغەیەش وەرنەگیرا، ئەو بۆچوونەی كاك ئاسۆش پشتگیری لێ دەكەم كە وتی لەئەوەڵەن دا یەكەم بێ بە دووەم ودووەم ببێ بە یەكەم، چونكە تەرتیبە مەنتقیەكەی بەو شێوەیە، یەعنی لەپێشدا دەبێ تەڵەبێك لەلایەن یەكێك لە ئەندامانی خێزانەوە بچێت بۆ مەحكەمە بێت وئەمری حیمایەكە دەربكات، لە هەمان كاتدا بە نیسبەت بەشی دووەم لە خاڵی پێنجەم دا پشتگیری لە بۆچونەكەی كاك د.بشیر دەكەم، كە

ئەو 48 سەعاتە بەڕاستی لابرێت، بوترێ (لحین زوال اسباب المنع)، ئەوە زۆرگونجاو ترە، ئێمە لە باسی ئەوەداین کە چۆن باشترین حیمایە تەوفیر بکەین بۆ ئەو کەسانەی کە دەبن بە قوربانی توندوتیژی خێزانی، یەکێکیان ئەم حیمایە قانونیەیە، وەکو ئیجرایەکی موەقەت کە دەکرێت، هەندێ حیمایەی تریش هەیە کە لەشەریعەتی ئیسلامی دا زۆر بە جوانی هاتووە، بۆ نموونە دەکرێ ئەو کەسەی کە ویلایەی هەیە ئەگەر دەرکەوت فعلەن کەفائەتی نیە، سەلبی ویلایەی لێ بکرێت بە قەراری مەحکەمە، ئەوەش دەخرێتە ناو ئەو پێشنیارانەوەکە پێشکەشی جەنابتانی دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زۆربەی تێبینیەکانم وتراوە ئەوەی جێگەی سەرنج بێ ئەوەیە کە لە ماددەی 4 بڕگەی یەکەمی کە دەڵێ (تصدر المحكمةعند الضرورة امرالحماية) لەبەرئەوەی ئێمە لێرە دەبێ بڕیار لەسەر دروست کردنی مەحکەمەی موختەس بدەین، بەڵام وەکو ئەزانن دادوەری موختەسمان نیە بۆ لێکۆڵینەوە، ئەوانیش لەوانەیە پێویستیان بە کۆمەڵێك خولی وشیارکردنەوە هەبێ بۆ معامەلە کردن لەگەڵ ئەم کەیسانەدا کە ئێمە تا ئێستا زۆرجار ئەمە ڕەئی قانونیەکان خۆشیانە کە زۆرجار ئەمرێك جێ هێڵدراوە بۆ ئیجتهادی حاکمەکە بەپێی زەرورەت قەراری بۆ دەرنەکردووە، بۆیە لێرە کە دەڵێ (تصدر المحكمة عند الضرورة) لەوانەیە زەرورەتە جارێکی تر بۆ ئیجتهادی حاکمەکە جێ بهێڵدرێتەوە کە ئەمری حیمایەکە دەربکات یان دەری نەکات کە ئەمە جۆرێك لە مەتاتیەت و دەست بڵاوی دەدات پێی، لە هەمان ماددەدا لە خاڵی 5 کە نووسراوە (لمن يطلب امر الحماية) لە کۆتاییەکەیدا (طلب الغاء قدم باختيار وانه فى مصلحة المتضرر) ئێمە هەموومان قسەمان لەسەر ئەوە کرد کە موتەزەرر پێویستە ئیعادەی تەئهیلی بۆ بکرێتەوە، کەواتە ئیتفاقێکی زیمنی هەیە کە ئەو کەسە لە حاڵەتێکی کۆمەڵایەتی و دەروونی بڕواپێکراوە، یان گونجاوە کە بتوانێ بڕیار لەسەر ژیانی خۆی بدات، بۆیە من ئیقتراحی ئەوە دەکەم، ئەوەی بۆ زیاد بکرێت، (بالاستناد الى تقرير الباحث الاجتماعي)، لەبەرئەوەی لەوانەیە کە تەنها بڕیاردان لەبەرئەوەی دەترسێ لە تۆڵەکردنەوە، دەترسێ توندوتیژیەکە فراوان تر بێت لە خێزانەکە دا تۆڵەی لێ بکرێتەوە یا ترسی لەوە هەبێ کە لە خەستەخانەکە یان لە دووری مەئواکە دەچێتە دەرەوە و شوێنێکی نەمێنێ بیگرێتە خۆ، لەوانەیە زۆرجار نەفسیەن و ئیجتماعیەن خۆی بڕیار دەدات کە تەنازول دەکات لە کەیسەکە کە ئەمە پێویستە ئیستنادی تیا بێت بۆ سەر ئەو تەقریرەی کە لەلایەن باحسی ئیجتماعیەوە لە زۆربەی وڵاتان ئیعتماد دەکرێتە سەر باحسی دەروونیش، بەڵام ئەوەی کە موتەبەعە لە مەحاکمی عیراق و هەرێم دا تەقریری باحسی ئیجتماعی بە ئیعتبار وەردەگیردرێت، سەبارەت بە بەشی دووەم کە دەڵێ (يتضمن امر

الحماية) له خاڵی پێنجەمی، ئەمە لێرەدا تەئیدی پێشنیازەکەی کاك حمه سعید دەکەم کە پێویستە جۆرێك له تەعەهود یان ڕێکارێکی یاسایی تەسبیت بکرێت بۆ ئەوەی کە جۆرێك لە گەرەنتی بدات لە دوای 48 سەعات ئەو کەسە توندوتیژی بەرامبەر بە خێزانەکەی نەکاتەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی 4 دووەم فەرمانی پاراستن بڕگەی 5 پشتگیری لە ڕای هاوکارانم دەکەم، منیش هەست دەکەم زەمانەتێك و ئالیەتێك دەست نیشان نەکراوە بۆ ڕێگەگرتن لە نەچوونی بۆ خێزان، هەروەها 48 سەعاتەکە پێشنیار دەکەم لابرێ و مەسەلەن بنووسرێت بۆ ماوەیەك تا ئەو کاتەی مەترسیەکە دەڕەوێتەوەو حاڵەتەکە چارەسەر دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شیلان خان فەرموو.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددا 4 خالا دویێ بڕگا 5 (عدم السماح للمشكو من دخول بيت الاسرة مدة لاتزيد عن ثمانة واربعين ساعة فى حالة وجود خطر على اي فرد من افراد الاسرة) یا ژمن ئەڤ بڕگا زێدەیە، کو ئەڤێ تشتێ بهێڵن بۆ دادگایێ، لە دووەم (يتضمن امر الحماية) لوێرێ هاتیە، (تعهد من المشكو منه بعدم التعرض للمتضرر) هەروەها ل سێ ژی هاتیە (ضمان نقل المتضرر الى مكان امن عند الضرورة) هەورەسا ژی ل بڕگا 4 (1 ـ على المحكمة تحديد مدة الحماية وتمديدها)، یەعنی لوێرێ دادگا بمینێتن بڕیارێت سەر بداتن کە چەند پێتڤیا ئەو کەسەیە کە توندوتیژی ئەنجام دەدەن، بچتە ماڵێ ئان نەچیتن یان ژی فەرمانێ پاراستنێ و فەرمانێ حیمایە بۆ چەندێ یە و بۆ چەند سەعاتەیا و بۆ چەند ڕۆژانە بهێڤیا دادگەهێ بهێڵن، هەروەسا ژی ل یا سێ (في حالة الانتهاك امر الحماية يعاقب المخالف بالحبس مدة لاتزيد عن 48 ساعة وبغرامة لاتقل عن ثلاث مائة دينار) یەشما ژی حەبس نابێت، بەڵکو تەوقیف بێتن (مدة لاتزيد عن 48) یەعنی تەوقیف لسەر جۆرا توندوتیژیێ نینە، توندوتیژی هەیە بەڵکی ئەنجاما وێ بریندار بوونە و بەڵکی کوشتنە، نابێت سزایێ وێ حەبس بیتن، ل 48 سەعاتا زێدە تر نەبیتن، ژ غەراما 300 هەزارە کو گەلەکی کەمە ئەو ژی هەروەسا مەحکەمە بهێڵن و لسەر جۆرێ توندوتیژیێ ژی بینن گەلەك سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی 4 لە بڕگەی 2 هەرچەندە ئەو بەڕێزانە زۆریان باس کرد، باس پاراستن دەکات کە فەرمانی پاراستن دەربکات، لەڕاستی دا ئەوەی کە من پێویستە ئیشارەتی پێی بدەم بە حەقیقەت لێرە ئەوەی من دەیبینم هەرچەندە لە عامی پرۆژەکە من بە حەقیقەت مولاحەزەم هەبوو، بەلآم ناکرێ لەسەر هەمووی قسە بکرێت، لەم بڕگەیەدا ئەوەی کە من تێبینی دەکەم هەتا ئێستاش ئەوەی کە دەبیندرێ تەربیەتی موجتەمەعی ئێمە تەربیەتێکی کۆمەلآیەتیە، نەك تەربیەتێکی یاسایی، هەتا ئێستا لە موجتەمەعی کوردستان یاسا نەبووە، بەلآم دەتوانم بلێم جوانترین تەربیەتی ئیجتماعی هەبووە، دژوارترین تەربیەتی کۆمەلآیەتی و خێزانی هەبووە، بەلآم لەم بڕگەیەدا ئەوەی کە من دەیبینم دەسەلآتی وەکو بابلێین ئەمری خێزان یان چوارچێوەی خێزانی کەم دەکاتەوە، بۆیە بەڕاستی ئێمە ناتوانین هەرچەند جەنابی وەزیر زۆر ئیشارەتی پێی کرد ئێمە ناتوانین ئێستا لە موجتەمەعی ئەمڕۆی کوردستان بچینە سەر دابونەریت و یان تەربیەتی موجتەمەعی ئەوروپی، لێرە کە باس لە پاراستنی ئەو تاکە کە لە خێزاندا شکایەتی لێ دەکرێت یان بپارێزرێ، ئەمە بە حەقیقەت من پێشنیار دەکەم کە ئەم بڕگەیە پێداچوونەوەیەکی پێدا بکرێت، لەبەرئەوەی من پێموایە ئەمە زیاتر ئالۆزی لەناو خێزان دروست دەکات لەوەی تاوەکو پارێزگاری کردنی، ئەو بڕگەی تر ئەو بەڕێزانەی هاوکارانم پێموایە زۆر باسیان لێ ی کردووە، لەسەر بڕگەی 5 بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، دیارە هەر یاسایەك لەهەموو گەلانی دنیا بۆ بەرژەوەندی ئەو وڵاتە یان بۆ بەرژەوەندی ئەو گەلانە دەردەچێت، ئەم بڕگەیە کە لێرە باسکرا من پێموایە ئەمە بڕیارێکی زۆر قورسە کە پیاو شکاتی لێ بکرێت 48 کاژمێر نەچێتە ماڵەوە، هەم بۆ خۆی قورسە هەم بۆ خێزانەکەی، من نازانم ئەمە لەناو کۆمەڵگای کوردستان ئەمە بڕیارێکی سەختە من پێشنیار دەکەم پێداچوونەوەیەك بەو بڕگەیەدا بکرێت، چونکە ئەمە تا ئێستا باوەڕ ناکەم نە لە کوردستان ڕووی دابێ و نە ئەمەش تەتبیق دەکرێت بەڕاستی، خاڵێکی تر بەڕێز کاك کاوە محمد ئیشارەتی پێی کرد لەسەرجەم پرۆژەکان دا بە حەقیقەت بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، کە ئەوەی من زۆر بە گرنگی دەزانم تەربیەتی کۆمەلآیەتی نەکراوە، یان پەروەردەی کۆمەلآیەتی نیە لەناو ئەم پرۆژەیەدا، ئەوەی کە من بە زەروری دەزانم بەڕاستی ئەوە لە زۆر لە خاڵەکان گرنگترە، من پێموا نیە کە بە بڕگەیەك لەم پرۆژەیە بتوانین ئەمە موتوربەی ناو ئەقڵی موجتمەعی خۆمان بکەین، بە حەقیقەت ئەوەی کە من بە زەروری دەزانم زیاتر وەزارەتی ڕۆشنبیری یان وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلآیەتی لە ئەستۆی بگرن بە تایبەتی لەو کاتانەی کەوا عوتڵەی فوتابخانەکان هەیە، بۆچی وەکو بلێی نیمچە دەوامێکی پەروەردەی کۆمەلآیەتی لە هەرێمی کوردستان نەبێ ئەوجا پەنا بۆ بڕیاری یاسایی یان تەتبیق کردنی بڕگەی ئەم پرۆژانە ببرێ، من پێموایە ئەوە زۆر باشترە و زیاتریش لەناو کۆمەڵگای کوردستان تەتبیق دەبێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسەبت ماددەی 4 ەوە من دووبارەی دەکەمەوە کە ئێستاش دەڵێم دووبارە و بەعزێك تیکرار لەم ماددەیە هەیە کە ئەوە بە هەرحاڵ بەس ئێستا بۆ ئەوەی نەکەوینەوە ناو هەمان هەڵە کە هەندێ جار تێی کەوتووین لە یاساکان بە وردی ئەم ماددەیە سیاغە بکرێت، لەبەرئەوەی من ئەخیر کەسم بەعزێکی تەسنیە لەسەر قسەی برا و خوشکان، بە نیسبەت ماددەی 2 و 3 و4 من پشتیوانی ئەو سیاغەیەی کاك جمال طاهر دەکەم، سیاغەیەکی جوان دەکرێ لیژنەی یاسایی بیکەنە ئەسڵ و پێداچوونەوە و تەعدیلاتێکی تر، بە نیسبەت خاڵی 5 بڕگەی 2 لەسەر پێشنیاری بەڕێز د.کاوە و خۆشی ئاماژەی پێی کرد بۆ ئەوەی ئەو خوێندنەوانەی لێ نەکرێت یان لابرێ بەڕاستی بۆ ئەوەی ئەو کێشەیە دروست نەبێت کە هەندێ برایان ئاماژەیان پێی کرد یان تەحدیدەن بنووسن (بعد قرار المحکمە) کێشەکە چارەسەر دەبێ، تەنها ئەو سێ وشەیەی لە کۆتایی دا بۆ دانێن، خاڵێکی گرنگی تر ماوە کە دەمەوێ ئاماژەی پێ بکەم، بۆ ئەوەی ئەویش بە کایەی پێشنیارەکەی تر نەچێت کە لیژنەی یاساییش پشتیوانیان لێ کردو وتیان یەك کەس بووە، تەسنیەی پێشنیارێکی کاك شوانە وابزانم باسی لەوە کرد کە ئێمە لەم یاسایە بە داخەوە تا ئێستا باسێکی سوڵح و چارەسەری گرفتەکان و پەروەردەی ئەخلاقی و هۆشیاری کۆمەڵایەتی هەمووی بەڕاستی بە کاڵی ئاماژەمان پێی کردووە، بەعزێك جار بە کەلیمەی ئیعادە تەئهیل یان ئەوە، ئێمە ڕاستە سزای تاوانبار دەدەین، لەوانەیە تاوانبارێك کە هەڵدەستێ بە توندوتیژی دژی خێزان سزای دەدەین، یان چارەسەری گرفتی قوربانیەك لە قوربانیەکانی توندوتیژی دەکەین، بەڵام لەم پرۆسەیە خۆی بۆ خۆی چەندین تاکی تر لەناو خێزان دەبنە قوربانی هەر ئەو نموونەی کە ئێستا باسکرا پیاوێك دەبرێتە مەسەلەن تەوقیف دەکرێت یان ئافرەتێك وهاوسەرێك کە دەبێتە قوربانی دەبرێ بۆ بنکەی داڵدەدان، لە عەینی لەحزە مندالان لەوێ بوونەتەوە قوربانی خۆ نەچووین چارەسەری گرفتی ئەو ماڵە بکەین، من ناڵێم بنکەی داڵدەدان نەبێ و من ناڵێم بەدەم زەحیەکانەوە نەبین، بەڵام باسم لەوەیە یاسا بۆ چارەسەری گرفتی کۆمەڵایەتی و گرفتی خێزانی دەبێ زۆر بە وردی سیاغەی بکەین، هەر لە عەینی لەحزە کە باسی موتەزەرر و زیانمەند دەکەین یان باسی تاوانبار دەکەین، باسی موتەعەلقاتی ئەوانیش بکەین کە ئەوان چیان بەسەر دێت، ئێمە لەم یاسایە کە دەڵێین بنکە دانێین بۆ ئەو بەڕێزانە یان دەڵێین زەمانی نەقڵی موتەزەرر بکەین بۆ شوێنێك ئایا لە عەینی کات دا چارەسەری کەسەکانی ترمان دۆزیوەتەوە لەم یاسایە؟ ئەوان چیان بەسەر دێت، حکومەت یان جیهەتی پەیوەندار هەڵساوە بە چارەسەر کردنی ئەمە؟ لەبەرئەوە من پشتیوانیەکی جدی لە پێشنیارەکەی کاك شوان دەکەم، سیاغەیەك بکرێت و ماددەیەك تەرخان بکەین بە وازحی ئاماژە بکەین بە سوڵح بە چارەسەر و بە پەروەردەی ئەخلاقی و بە هۆشیاری کۆمەڵایەتی بۆ

ئـەوەی ئـەو کێشانە لـە نەتیجەی ئیجرائـاتی مەحکەمـە و لـە نەتیجـەی چارەسـەری گرفتـی هەنـدێ لـەو کەسانەی کە دەبنە قوربانی گرفتی ترمان بۆ دروست نەبێ لەناو تاکەکانی خێزان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە پێشنیارەکەی بەڕێز مامۆستا عبداللە دەکەم سەبارەت بە بڕگەی 5 دەبێ مەحکەمـەی تێـدا دەست نیشان بکرێت کە لەلایەن مەحکەمەوە ئەو 48 سەعاتە دەسـت نیشـان بکرێـت، بـاقی قسـەکانی مـن کرا، زۆر سوپاس دووبارەی ناکەمەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان سوپاس، ئێستا موداخەلەکان تەواو بوون، ئێستا ماوە ئەو بەڕێزانە لەسەر ئەو بۆچوونانەی ئێـوەی بەڕێز کە پێشکەشتان کرد سیاغەی بکەنەوە و هەروەها بۆ ئەو پێشنیارانەی کە هـاتن ماددەیـەکی تایبـەتی بۆ حازر بکەن، سیاغەیەکی ڕێکی هەبێ و بەڕێزان لەسـەری موناقەشـە بکـەن، لیژنـەی یاسایی؟ کـاك عمـر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای موناقەشە و گفتوگۆی سەرجەم ئەندامە بەڕێزەکان و تێڕوانینی ئـەم 5 لیژنەیـەی کـە لێرەیـە، کـۆك بووین لەسەر ئەوەی ئەو مولاحەزتانە بە هەند وەربگیردرێن، لەبەرئەوەی لە خزمەتی چـڕوپڕ تـر کردنـی یاسایەکە و دەوڵەمەند کردنی یاساکەیە، هەر لە بیدایەتـەوە دەسـت بـەوە دەکـەین کـە وتـرا مـاددەی 4 بـە ئەوەڵەن دەستی پێ کردووە و بە بێ عینوان، هەتا ئەوەی کە جەنابی وەزیری ڕۆشنبیری باسی لەسـەر کـرد کە بڕگەی 4 لە ماددەی پێشتر کە دەنگی لەسەر دراوە و باسـکراوە کـە سـیاغەیەکی چـڕوپڕ تـری دراوەتـێ، لەبەرئەوە پێویست ناکات لێرە بمێنێ، پێویست بە گواستنەوەی دەکات، ئەو مولاحەزاتانەش کە لەسـەر 48 لـە دوورخسـتنەوەی مەشـکو مینهـو لـە مـاڵی خـۆی لـەو شـوێنەی کـە تاوانەکـەی تیـا ڕوو دەدات، ئێمـە لـە لیژنـەکانی ئامـادەکراو کـە ئێسـتا لێـرەین کـۆك بـووین لەسـەر ئـەوەی سـیاغەکە بـەم شـێوەیەی خـوارەوە دابڕێژینەوە کە ئێستا دەیخەینە خزمەت بەڕێزت و ئەندامە بەڕێزەکان.

المادة الرابعة:

اولاً: تصدر المحكمة المختصة (أمر حماية) عند الضرورة أو بناءً على طلب اي فرد من افراد الاسرة او من يمثله كإجراء مؤقت لحماية ضحايا العنف الاسري على ان يتضمن الامر مدة الحماية وللمحكمة تحديدها كلما دعت الحاجة.

ئێمە لەم ماددەی چوار لە بەشی (اولا) دا تەوحیدی یەك و دوو و سێ و چوار و پێنجمان کرد، بەم دوو بڕگەیە کە دەقاودەق نەسێکی وازح دەدات بەماددەکە.

ثالثاً: يتضمن أمر الحماية:

1- تعهد من المشكو منه بعدم التعرض للمتضرر او اي فرد من افراد الاسرة.

2- نقل الضحية الى اقرب مستشفى أو مركز صحي للعلاج عند الحاجة او اذا طلبت الضحية ذلك.

3- عدم السماح للمشكو منه بدخول البيت الاسري بقرار من المحكمة وللمدة التي تراها في حالة وجود خطر على المشكو منه او اي فرد من افراد الاسرة.

ئەو فەقەرەیە کە وا هاتووە بەوەی کە 48 سەعات لە حاڵەی وجودی خەتەر بەم سیغەیەی خواراوە لەسەر مەشکو مینهو هاتە خوارێ کە عەرزم کردن.

رابعاً: في حالة انتهاك أمر الحماية يعاقب المخالف بالحبس مدة لاتزيد على (48) ساعة او بغرامة لاتقل عن (300,000) دينار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەند کرا بۆ ماددەی 5 بەس پێشتریش هەندێ ئیقتراح هات کە ئوسرە تەفکیك نەکرێ و پێشنیارێك بکرێت ئەوە بە ماددەیەکی ئیزافی سیاغەیەکی باشی بۆ بکەن و ئیزافەی دەکەین، ئێستا بۆ ماددەی 5، فەرموو.

بەڕێز علی حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 5

1- هەرکەسێك کرداری خەتەنەی مێینە بکات یان هانی کردنی بدات، یاخود بەشداری تێدا بکات بۆ ماوەیەك بەند دەکرێت کە لە 6 مانگ کەمتر نەبێ و لە دوو ساڵیش زیاتر نەبێ و بە غەرامەیەك حوکم دەدرێت لە دوو ملیۆن دینار کەمتر نەبێ و لە 5 ملیۆن دیناریش زیاتر نەبێت، یاخود بە یەکێك لەو دوو سزایە.

2- ئەگەر ئەو کەسەی ئەو کارەی کرد پزیشك یان دەرمانساز یاخود کیمیاگەر بوو، یان مامان یاخود یەکێك لە یاریدەدەرانی بوو ئەوا بارێکی گرانتر دەکەوێتە سەر تاوانبار و دەبێ دادگا فەرمان بدات بە قەدەغەکردنی لە دەستدانە ئەو پیشەیەی یان ئەو کارەی دەیکات بۆ ماوەیەك کە لە 3 ساڵ زیاتر نەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عونی ئەوەی لەناو پرۆژەکە هەیە هەردووکی بخوێنەوە، پاشان پێشنیارەکەتان، هەردووکی وەکو نەسەکە بخوێننەوە پاشان پێشنیاری تازەتان بخەنە ڕوو، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وادیارە تەرجومەی ڕەئی دووەم بە کوردی نیە، داوای لێ بوردن دەکەین، ئێستا بە عەرەبیەکەی دەیخوێنمەوە.

المادة الخامسة:

1- يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن (ستة اشهر) و لا تزيد على (سنتين) و بغرامة لا تقل عن (مليوني) دينار و لاتزيد على (خمسة ملايين دينار) او باحدى هاتين العقوبتين كل من اجرى عملية ختان انثى او حرض على اجرائها او ساهم فيها.

2- و يعد ظرفا مشدداً للجاني اذا كان الفاعل طبيباً او صيدلياً او كيميائياً او قابلة او احد معاونيهم و على المحكمة ان تأمر بمنعه من مزاولة مهنته او عمله مدة لا تزيد على ثلاث سنوات.

وهناك رأي ثاني ، تقترح سياغتها كالآتي:

المادة الخامسة:

1- يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ثلاثة اشهر ولاتزيد عن سنة، وبغرامة لاتقل عن (1) مليون دينار ولاتزيد عن (5) ملايين دينار كل من حرّض على اجراء عملية ختان انثى.

2- يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن (6) اشهر ولاتزيد عن (2) سنة، وبغرامة لاتقل عن (2) مليون دينار ولاتزيد عن (5) ملايين دينار، كل من اجرى او ساهم عملية ختان انثى.

3- يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن (1) سنة ولاتزيد عن (3) سنوات و بغرامة لاتقل عن (4) ملايين دينار ولاتزيد عن (10) ملايين دينار كل من ساهم او حرض او اجرى عملية ختان انثى اذا كانت قاصرة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە هەدەف لەم یاسایە کە ئێمە خەریکین یاسایەك دەربکەین بۆ پاریزگاری تەکوینەی خێزان و پێکەوە ژیانی خێزان و ئاشتی و ئاشتی خوازی لە نێوان خێزان دا بەرقەرار و بەردەوام بێ، دەستی ئەو کەسانەش بگیردرێ کە دەیانەوێ کرداری ناشیرین و خراپ بەرامبەر ئەندامانی خێزان بکەن، ڕاستە ئەم یاسایە هەندێ بابی ویقائی تیایە وهەندێ بابی عیقابیشی تیایە، بەڵام پێمان باشە ئەگەر موقتەرەحێك هەیە لەسەر ئەوەی پێش ئەوەی بچینە بابە عیقابیەکان ماددەیەکی ئیزافی دروست بکەین ئەو ماددەیە بریتی بێت لەم شێوەیەی کە ئێستا عەرزی جەنابتانی دەکەم، ئەو ماددەیە هەردوو تەرەفی ناخۆشیەکە لەخۆی

كۆبكاتەوەو لەلایەن هەندێ خەڵكی خوبەراو موختەس لە باحسی ئیجتماعی و لە خەڵكی لێزان بتوانن ئەگەر كرا ئیصلاح ذات بەین بكەن پێش ئەوەی بچنە ئەوەی دادگا و كێشە بن، ئەگەر كرا و ئیسلاح كرا ئەمە (الصلح سید الاحكام)(الصلح خیر) باشترە، ئەگەر نەكرا ئەوسا تەبیعی ڕووبەڕووی مەحكەمە دەبنەوەو بە پێی ئەم یاسایە مامەڵەیان لەگەڵ دا دەكرێت، ئەو موقتەرەحەش بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

على المحكمة احالة اطراف الشكوى الى لجنة تشكل من الخبراء والمختصين لاصلاح ذات البين قبل احالة القضية الى المحكمة المختصة وذلك في القضايا التي يجوز الصلح فيها.

بەڕێز جەنابی سەرۆكی پەرلەمان و ئەندامە بەڕێزەكان ئەم ماددەیە ئیبتدائیە و لە كاتێك دا كە شەكواكە لەبەردەم مەحكەمەی تەحقیقی تایبەت دروست دەبێت، ئیجرائاتی تەحقیقی تیا دەكرێت، هەم ترسێكیش دەدات بە هەردوو ئەتراف و هەم مەحكەمە ئەگەر پێی كرا لەو قەزیانە بوو كە قابیلی سوڵحە، یەعنی ئەمە ئەوانە ناگرێتەوە كە كوشتنێك ڕووی داوە و ئینتحارێكی گەورە ڕووی داوە بڵێین بە سوڵحێك كۆتایی پێ دێت، دەڵێت لەو قەزیانەی كە (التی یجوز الصلح فیها) لەبەرئەوەی سوڵح سەیدی ئەحكامە، ئێمە نامانەوێ خێزان هەڵبوەشێنینەوە بەم یاسایە، دەمانەوێ تەماسك و پێكەوە ژیانی خێزان بە قوەت تر بێت، بەڵام لەسەر ئەساس و بنەمای ڕێزگرتنی بەرامبەر بێ باشترە، پێمان باشە جەنابی سەرۆكی پەرلەمان ئەو موقتەرەحەمان بخەیتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەكە دەبێ زۆر بە ئاشكرا ئەوەی تیا بێت كە ئەو حاڵەتە جەریمە تیا ڕووی داوە، جەریمە بەس قەتڵ نیە، ئەو دەڵێ (یجوز الصلح فیها) جاری واهەیە لە قەتڵیش دا سوڵح دەكرێت، شوێنێكی لەدەست دەدات، چۆن؟ بۆیە پێویستە زۆر بە وازوحی ئەوە ئاكرا بكرێت كە جەریمە ڕووی نەدابێ، جەریمە بەس قەتڵ نیە، جاری وایە لەدەست دانی ئەندامێكی لەشە، بۆیە، من پێموایە وازح تر بێ ئەوەی كە بۆ ڕوودانی جەریمە سوڵح نەكرێ و سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەست خۆشیان لێ دەكەم، بەڵام ئێمە وتمان جارێكی تر بەڕێز وەزیری كاروباریش باسی كردو گوتی ئێمە توێژەری كۆمەڵایەتیمان هەیە، ئەمانە لەسەر ئاستی فەردین و تاك تاكن، كە دادەنیشن لەگەڵ هەردوو خێزاندا و توانیوشیانە سوڵح بكەن، كەواتە ئەمە تەجروبەیەكی باشە ئەگەر بیكەین و ناوی لێ بنێین و

نەڵێین (لجان المختصه)، (لجان الوفاق الاسری)، تەبعەن لە حاڵەتی جەریمە دا ویفاق نابێ، بەڵام کە وتت (لجان الوفاق الاسری) ئەو حاڵەتانەی کە لە سوئی تەفاهەمەوە دروست دەبێت و تەعەهود دەدەن هەردوولا کە جارێکی تر ئەو کارە نەکەنەوە، بۆیە من پێم باشە بەو شێوەیە ناوبنرێت، (لجان الوفاق الاسری) و لە حاڵەتە بەسیتەکاندا و بێ گومان کە گوتت ویفاقی ئوسەری ناگاتە حاڵەتی جەریمەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رفیق نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر تاوانێك کە دەکرێت دوو لایەنی هەیە، لایەنێکی کە پەیوەندی بە مافی تایبەتیەوە هەیە، لایەنێکیشی کە پەیوەندی بە حەقی عامەوە هەیە، ئەم پێشنیارە لەڕاستی دا لە بنەڕەتدا دەشێ ڕوح و ناوەڕۆکی یاسایەکە بە تاڵ بکاتەوە، دادگا دەوەستێ و چاوەڕوانی دەکات و قەزیەکە لە کۆڵ خۆی دەکاتەوە یان تەحویلی دەکات بۆ ئەو لیژنەیەی کە لەوانەیە ئەو لیژنەیە تا ماوەیەکی زۆر نەتوانن بگەنە ئەنجامێك لەو کاتەدا قوربانی دەبێ بە دەست ئازار و ناڕەحەتیەکەی خۆیەوە بناڵێنێ، من لەگەڵ ئەوەم کە مەسەلەی ئاشت بوونەوە....... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس کاك فرست ڕوونکردنەوەیەکی هەیە فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەخسەد لەو قەزایانەی کە سوڵحی تێدا دەکرێ، ئەو قەزایانەی کە سوڵحی تێدا کرا قەزیەی غەلق دەبێ و موتەهەم بەردەبێت، هەموو جەریمەیەکە قابیلی سوڵحە، بەس هەموو جەریمەیەکە ئەوەی کە سوڵحی تێدا دەکرێت قابیلی غەلق نابێت، قەزایەی کوشتن ڕاستە دەتوانن سوڵحی بکەن، بەس قاتیلەکە هەر لەناو سجن دەمێنێتەوە، ئەو موستەڵەحە موستەڵەحێکی ڕوون و ئاشکرایە بە موجبی قانونی مەحاکەمات جزائیە ئەو جەرائیمانە تەحدید کراون کامە جەریمە دەتوانن سوڵحی تێدا بکەن و قەزیەکە غەلق بکرێت موتەهەم ئیحالەی مەحکەمە نەکرێت، جەرائیمی تر ئەوەی موتەبەقی هەموو ئەوانەن سوڵحیشی تێدا بکرێت قەزیەکە وەکو خۆی دەمێنێت و موتەهەمیش حوکم دەبێت و لەناو سجن دەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەسەلەی سوڵح هەروەکو کاك فرست باسی لەسەری کرد، ڕاستە سوڵح واریدە و سوڵح سەیدی ئەحکامە و سوڵح خیرە، ئەمە قاعیدەی قانون و فیقھ بە شەریعە باسی لەسەری دەکات، بەڵام حەقی عامیش هەیە، حەقی عامەکان ئەوانەی کەلە قەتلا بینیومانەو بیستوومانە، بەرەڵا بوون، ئەوانەی دوای سوڵحە و بە قەراری تایبەتە و خۆ ئەم قەرارە تایبەتانە جائیز نیە هەموو کاتێك و لە هەموو کاتێکیش دەرناچێ، موتەهەم لە سجن دا دەمێنێتەوە ئەوەی کە سوڵحەکەی لەگەڵ دەکات و لێی خۆش دەبێ و لەسەر حەقە شەخسیەکەی خۆیەتی لێی خۆش دەبێ، بۆی نیە داوای تەعویزی ماددی لەسەر بکات ئیتر، وازلە حەقەکەی خۆی دێنێ، بەڵام حەقە گشتیەکەی کە هەموو کەسێك مولکی موجتەمەعە کەس ناتوانێ تەنازول لەو حەقە گشتیە بکات، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی ترەوە ئێمە هەدەفمان لەم یاسایە کە ئێستا دەری دەکەین، هەدەفمان لەوە نیە دارێکمان هەڵگرتبێ و هەرچی کەسێك هەیە لەناو خێزاندا و هەموو ئەندامانی خێزان بخەینە بەر سجن و عقوبە و حەبس و تێ هەڵدان و غەرامەوە، هەدەف لەم یاسایە پێش ئەوەی عیقابی بێت ڕاستە فەلسەفەی تەشریعی عیقابی و فەلسەفەی تەشریعی جینائی زەجلەن لە بۆ موتەهەمە و وە رەدعە لە غەیریھی، ئەمە لێرە بۆ ئەوە نیە کە ئێمە هەرچی کێشەیەکی لەنێوان خێزانەکە ڕووی دا خێرا خێزانێکی چەند ساڵەی بە یەك و دوو هەڵبوەشێنیەوە و هەرکەس بەلایەکا، نەخێر ئەم یاسایە ئەسڵەن فەحوای ئەم یاسایە لە خزمەتی خێزاندایە، لە خزمەتی دروست بوونەوەی خێزانە و لە خزمەتی بەردەوام بوونی خێزاندایە، لە خزمەتی بوونی ئیحترام و بوونی هەموو تاکەکانی خێزانە بەرامبەر بە یەکتری هەروەکو لە ئەسبابی موجبەکە باس لەوە کراوە کە دەڵێ بە تروقی ویقائی (قبل وقوعه وبحث الحلول الاصلاحية والعلاجية) باس لەسەر ئەوە کراوە باس لە عیقابەکەی نەکراوە، لەبەرئەوە سوڵح لێرە هەندێ لە کێشەکان کەم دەکاتەوە و زۆر جائیزیشە بە نەتیجەی گوێ گرتن لە قسەکانی باحسی ئیجتماعی و خوبەرای موختەسین ئەوانەی کە لە نەفسیا ئیش دەکەن ئەم زەلامانە و ئەم ئینسانانە و ئەم کەسانەی کە تووشی غەڵەت بوون بێنەوە سەر ڕێگای ڕاست، ئێمە لە حەیاتی مەحامات و قەزائی خۆماندا کە لە مەحاکم ئیشمان کردووە، زۆرمان دیوە، مەکتەبی باحسی ئیجتماعیەکان زۆر کەسیان سوڵح کردووە و ئێستا بەختەوەرترین خێزانن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر هیچ موداخەلەت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.کاوە محمود شاکر/وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ئیجرائاتی سوڵحە هەڵبەتە ئەوەی داڵدەکان ئەو مەسەلەیە ئەنجام داوە، وەکو بەڕێز وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ئاماژەی پێی کرد، کۆمەڵێ قەزا هەیە چارەسەر کراوە، بەڵام لێرە لەم ماددەیە من پێشنیازی ئەوە دەکەم فەقەرەیەکی بۆ زیاد بکەین، (على ان لاتؤثر على اجراءات الحماية الواردة في المادة 4) چونکە جاری واهەبووە بە ناحیەیەی عەمەلی ئێمە لە تەتبیقی عەمەلیەوە بووە، بەناوی سوڵحەوە

ئیجرائاتی حیمایەكە كەم كراوەتەوە و زەحیەكە بووەتە قوربانی، لەبەرئەوە دەبێ كارنەكاتە ئیجرائاتی حیمایە، (على ان لاتؤثر على اجراءات الحماية الواردة فى المادة 4) سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاردۆ فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بۆ خۆم سەرەتا لە پێشنیارەكەم وتم، حەقە ئێمە عیلاجێكی ئەوە بكەین ئەگەر خیلافەكە نەچووبێتە چوارچێوەیەكی جەریمە و ڕووە قانونیەكەی نەگرتبوو، بەڵام بەڕاستی بەوەی كاك عمر ڕوونی كردەوە، ئەمە یاساكە بەتاڵ دەكاتەوە، چونكە حوجەیەك دەداتە ئەو لایەنانە بۆ ئەوەی هەموو ئەو تاوانانەی ڕوودەدەن بیخاتە چوارچێوەی سوڵح، خۆ دەزانی ڤینی كۆمەڵایەتی ئێمە ئەوەندە بە قوەتە لەو ڕووەوە ئەم یاسایە بەتەواوی ناتوانین جێ بەجێ بكات چ جا بیانووی بدەیە دەست، لەبەرئەوە من پێموایە ئەم یاسایە بەتاڵ دەكاتەوە و دەبێتە یاسایەكی شكلی، ئەوەی كە كاك عمر ئەگەر ئەو دەقەی بخاتە ناوی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو یاسایە بەوماددەیە بەتاڵ نابێتەوە، ئەو یاسایە بە كۆمەڵێ عقوباتی خۆیەوە كاری خۆی دەبینێ و ئیجرائاتێكی ویقائی و عیقابی تیا تەحدید كراوە، ئەمە لەلایەك، لەلایەكی ترەوە ئەو موقتەرەحەی جەنابی وەزیر ئەگەر بێتە پێشێ لەگەڵی دا (على ان لا يؤثر على اجراءات الحماية الواردة فى هذا القانون)، ئەمە قوەتێكی دیكە دەدات بەم ماددەیە، ڕاستە، بەڵام یەك شتی دیكە هەیە با ئێمە باش لێی بزانین، ئەوەی كە سوڵحەكەی كردو بۆ بەیانی پەشیمان بووەوە لە سوڵحەكە بە گوێرەی قانونی ئسوڵی موحاكەمات و قانونی عقوباتی عیراقی پێی دەوترێ موجریمی عەود، عقوبەكەی موشەدەد تر دەبێ و ئەبێ زەرفی موشەدەد بۆسەری، بەڵام ئەگەر ئەمەی ئیزافە بكەین، (على ان لا يؤثر على اجراءات الحماية الواردة فى هذا القانون)، گەلێك ماددەكە بە قوەت تر دەكات و هیچ تەئسیرێ لە ئەسڵی قانونەكە ناكات و بە پێچەوانەوە قانونەكە بەهێز تر دەكات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرست موداخەلەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر بێ ئەو ماددەیە كەس ناتوانێ مەنعی هەردوو تەرەف بكات و سوڵحی بكەن و حاكم ناتوانێ ئیحالەی مەحكەمەی موختەس بكات و كەلەو جەرائیمانەی بەسیت بن ئەوەی قانونی ئسوڵی موحاكەمات جەزائیەو مەجبورە سوڵحی بكەن، ئەوە یەك، دوو/ ئەوە شتێكی تازە نیە، لە قانونی ئەحوالی شەخسی لە دەعاوی تەلاق و تەفریق مەحكەمە مولزەمە ئیحالەی هەردوو لا بكات بۆ لیژنەیەكی كە خەبیرەكان كو موحاوەلە بكات كێشەكە لە نێوانیان حەل بكەن و دەعواكە ئیبتاڵ بكرێت، لەبەرئەوە بە ڕەئی من ئەوە تەئكیدە لەسەر ئەو مەوازیعانە مادام هەدەفی قانون ئەوەیە كو خێزان بپارێزرێ، هەدەفی ئەوە نیە یەك لە خێزانەكە ئینتقام لە تەرەفی تر بكات و یان خێزانەكە هەڵبوەشێتەوە، لەبەرئەوە بەڕەئی من ئەو ماددەیەی تێدا بێت باشە و هیچ خراپی تێدا نیە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ئاخر سیاغە بخوێننەوە، كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

على المحكمة احالة اطراف الشكوى الى لجنة تشكل من الخبراء والمختصين لاصلاح ذات البين قبل احالة القضية الى المحكمة المختصة وذلك في القضايا التي يجوز الصلح فيها على ان لا يؤثر على اجراءات الحماية الواردة في هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵە بەو نەسەی كە خوێندرایەوە تكایە دەست بەرزبكاتەوە؟ 49 ئەندامی بەڕێز لەگەڵ دایە،زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ دانیە؟ 24 ئەندامی بەڕێز لەگەڵ دانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند كرا و ئەو ماددەیە ئیزافە كرا، زۆر سوپاس ئێستا بۆ ماددەی 5 لە ئەسڵی پرۆژەكە كە دەكاتە ماددەی 6، خوێنداراوەتەوە، جەنابی وەزیر كە ماددەكە خوێندرایەوە ڕەئیتان لەسەری؟ فەرموو.

بەڕێز د.كاوە محمود شاكر/وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لە ماددەی 5 بە پێویستی دەزانین كە دەمجێك بكرێ لە نێوان هەردوو موقتەرەحی كە هاتووە، یەكەمین/ مەسەلەی تەحریز بە تایبەتی كە باسی خەتەنە كردن دەكەین، هەڵبەتە ئەمە مەسەلەیەكی زۆر گرنگە لەوانەیە یاسایەكی تایبەت هەبێت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست كە یاسای وا كە حاڵەتی وا لە ئێمە ڕووی نەدابێ، لەبەرئەوە بە نیسبەت تەحریزەوە جیای بكەینەو لە موساهەمەو لە كارەكە، فەرقێك بكەین لەبەینی تەحریز و موساهەمە، لە تەحریز بە تایبەتی كەلتورێكی باو كە جاری واهەیە لەناو كلتوری

كوردەواری دا هانی تەحریز كردن دەدات و دەڵێت دەستاوی حەرامە و شتی وا، لەبەرئەوە پێموایە تەحریزەكە عقوبەی توند نەبێ و عقوبەكەی غەرامە بێت، بە نیسبەت تەحریزەوە من پێموایە وابێ، یەكەم/ (یعاقب بغرامة لاتقل عن 1 مليون ولاتزيد عن 5 ملايين دينار كل من حرض على اجراء عملية ختان الانثى)، بە نیسبەتی دووەمەوە، ئێمە لەگەڵ ئەوە داین كە بالغ و غەیری بالغ جیابكرێتەوە، بالغ و قاسر جیا بكرێتەوە، هەروەكو لە موقتەرەحەكە هاتووە، بەڵام لەبەرئەوەی ئەم قانونە قانونێكی تازەیە و موجەرەد قانونێك هەبێ كە ئەم دیاردەیە قەدەغە بكات لەم كاتە دا و لەم هەلومەرجەدا و سیاسەتی عیقابی لە هەموو عالەمدا كە سیاسەتی عیقابی بەرەو توندی و حەبس ناڕوات، بەرەو ئەوە دەبێ كەمەجالی غەرامەشی تیا بێ، لەبەرئەوە بە تایبەتی ئەغلەبی قەوانینی ئەوروپی من پێموایە ماددەی 2 بەم شێوەیە بێت (يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد عن سنتين وبغرامة لاتقل عن 2 مليون ولاتزيد عن 5 مليون) وەكو ئەوەی موقتەرەحی دووەمی هین هاتووە، (أو باحدى هاتين العقوبتين)، یەعنی مەجالێكی تیا دابێت كە قازی مەرج نیە هەر حەبس بێت و جاری وا غەرامەش هەڵبژێرێ، بەو مەبەستەی كە ئێمە سیاسەتی عیقابی دنیا هەمووی بەرەو حەبس ناڕوات بەرەو عقوبات و بەرەو غەرامات دەروات، (كل من اجرى او ساهم فى عملية ختان انثى بالغة) یەعنی ئەوەی كە بالغ بێ، سێ/ يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن 1 سنة، ولاتزيد عن ثلاث سنوات وبغرامة لاتقل عن 4 مليون ولاتزيد عن 10 مليون، او باحدى هاتين العقوبتين) دیسانەوە ئەو مەجالەی تیا بێت، (كل من اجرى او ساهم فى عملية ختان انثى قاصرة) ، كە ئەگەر قاسر بوو، چوار/ (يعد ظرفا مشددا للجانى) بیكەینە دوو بەش (أ و ب)، أ ـ اذا كانت الفاعل طبيبا صيدليا او كيميائيا او قابلة او احد معاونهم وعلى المحكمة ان تامر بمنعه من مزاولة مهنتهم او عملهم مدة لاتزيد عن 3 سنوات)، ب ـ لە زۆربەی ئەو حاڵەتانەی كە بینراوە شەفرەی حیلاقە بەكاردێت لە گەرمیان و لە شوێنەكانی تردا، شەفرەی حیلاقە و ئەو مەقەس و شتی وا شتێكی زۆر پیس و قێزەونە و بەیەك جار تووشی نەزیف و شتی وا دەبێ ئەو حاڵەتانە، لەبەئەوە با زەرفی موشەدەد حسابی بكەین و بڵێین (اذا استخدمت الجانى فى عملية الختان سكينا او شفرة الحلاقة او مقصا او قطعة زجاج حادة)، چونكە ئەو حاڵەتانەی كە بینراوە لە گەرمیان و ئەوەی كە ئەنجامی داوە خۆی باسی كردووە، باسی ئەوە دەكات هەر گوێزانی ڕیش تاشین بەكاردێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ دەیەوێ لەسەر ئەو ماددەیە قسە بكات؟ ئەو بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بكەن، ئاشتی عزیز، فاضل بەشارەتی، رفیق صابر، پەیمان عزالدین، سیوەیل عثمان، شوان كریم، شڤان احمد، سەمیرە عبداللە، گوڵیزار قادر، پەریهان قوبلای، كوێستان محمد، هاژە سلێمان، شەونم محمد، تارا ئەسعەدی، صبیحە احمد، ئاشتی خان فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی عزیز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی 5 من تەئیدی ڕوونکردنـەوەکانی جـەنابی وەزیـری ڕۆشـنبیری د.کاوە دەکـەم، تەئکیـد دەکەمەوە سەر ئەوە، بەڵام لە شتێك دا خیلافم هەیە کە بە مەنعەکە مەنعێکی موشـەدەد و دیـاری کـراو و یەکلاکەرەوە بێت، نەك حوجەیەك بهێندرێتەوە بۆ ئەو وەسیلانەی بەکاردەهێندرێ لە عەمەلیـەی خیتـان دا، چونکە ئەگەر هاتو ئێمە جۆرێك لە پاساو دەهێنین ئەگەر هاتو ئەو ئالەتە یـان ئـەو شـتەی کـە بـەکاری دەهێنێ لە پرۆسەی خەتەنە کردنەکەدا، ئەگەر هاتو هەر وەسـیلەیەك بێت ئـەبێ کاریگـەری نـەبێ لەسـەر کەمکردنەوەی زەرفی موشەدەد بۆ عیقاب لەبەرامبەر خەتەنە کردندا و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەنده ئەم ماددەیە پێموایە لە هەرسێ خـولی پەرلـەمان باسـی لەسـەر کـراوە و بـە حەقیقـەت نـازانم ئەمە لە عامی پرۆژەکە بەڕاستی هەندێك ماددە باس دەکرێت مـن پێموایـە ئاسـەواری نـەماوە لـە هـەرێمی کوردسـتان، بـە تایبـەتی ئـەم حاڵەتـەی کـە ئێسـتاکە بـاس دەکرێـت، یـەعنی مـن پێموایـە ئەمـە حاڵـەتێکی سەردەمی شەستەکانە، من پێموا نیە ئێستا لە هەرێمی کوردستان ئەم حاڵەتە بەو شکلە مابێ کە ئێسـتا لـە پەرلەمانی کوردستان باسی لێ بکرێ و ببێتە یاسا، بەبڕوای من لە کێشەی ئافرەت زۆر لەمە گەورەتر هەیـە کە باسی لێوە نـاکرێ، یـەعنی ئەمـە بـە حەقیقـەت ئەمـە مەوزوعێکـە مـن پێموایـە لـە بڕیـارێکی لیژنـەی ئەوقاف یان وەزارەتی ئەوقاف ئەم مەسەلەیە ئەگەر بـە تـەواویش بنـبڕ نـەبێ بـەو شـکلە نـامێنێ کـە لێـرە باسی لەسەر بکرێت، بۆیە حاڵەتێکی تر هەیە من پێموایـە پێویسـتە ئـەو حاڵەتـە لەبەرچاو بگیـردرێ لـەم ماددەیە، ئەویش عیلاقەی بـە مەسـەلەی گەرمەسـێر و کوێستانەوە هەیـە ئـەم مەسـەلەی خەتەنـە کردنـی مێینە لە کوردستان یان لەهەر جێگایەکی تر، ئەوە حاڵەتێکی تایبەتـە، ئەگـەر لێـرە بڕیـار بـدەین هـەر بـە یەکجاری قەدەغە بکرێت، پێموایە ئەوە حاڵەتێکی کۆمەڵایەتی دروست دەکات، بۆیە بەڕاسـتی مـن دەڵـێم و پێشنیاریش دەکەم بە تایبەتی لە ئافرەتانی پەرلەمانی کوردستان بەگشتی گرفتی تری گـەورەتر هەیـە کـە پێویستی بە باس کردنە و چارەسەرکردنە، ئەم مەوزوعە نازانم سێ خولی پەرلەمان باسی لەسەر دەکـرێ و نازانم لەم خولەی ئێستا یان لەم کۆبوونەوە لەم پرۆژەیە حەسم دەکرێت یان نا، من ئومێدەوارم ئەمە ئـەو تایبەتمەندیانـەی لەبەرچـاو بگیـردرێ کـەوا وەکـو ئیشـارەتم پێـی دا عیلاقـەی بـە گەرمەسـێر و ناوچـەی کوێستانەوە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رفیق فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەسەلەی خەتەنەی ژنان یەکێکە لەو دیاردە ناشیرین و لەو پێشێلکاریانەی کە لە کوردستاندا بەرامبەر بە مافی مرۆڤ دەکرێت و تاڕادەیەکی زۆریش روخساری هەرێمی کوردستانی لە دەرەوە و لەناو کۆمەڵگای جیهانی دا ناشیرین کردووە، لەبەرئەوە جێی خۆیەتی کە یاسایەك ئەم ماددەیە زۆر بە گەرمی پشتگیری ئەم ماددەیە دەکەم و بە تایبەتی پشتگیری پێشنیاری دووەمیان دەکەم، چونکە ئەم دیاردەیە بە پێی مەعایری نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ بێجگە لەوەی کە شێوازێکی توندوتیژیە، توندوتیژی جەستەیی و توندوتیژی دەروونیش حساب دەکرێت، لەبەرئەوەی عاقیبەتی سایکۆلۆجیشی دەبێت، بۆیە لە بەیاننامەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان لەبارەی توندوتیژی دژی ژنان و منداڵان ئەمە بە تاوانێك دانراوە یان داواکراوە کە مەحکوم بکرێت، من لەگەڵ خاڵی دووەمم، لەبەرئەوەی بەڕاستی هەموو تاوانێك کە دەکرێت بێجگە لە تاوانبار و تاوان لێ کراو دەشێ کەسی سێیەمیش هەبێ، کە ئەوانەن هاوکاری تاوانبارانن و یان هاندەری کردنی ئەو تاوانانەن، بۆیە لەگەڵ ئەوەی سێیەمیانم بەومەرجەی ئەوانەی کە خاڵی دووەمی بڕگەی یەکەم و کە ئەوانەی لەبواری تەندروستی دا کاردەکەن پێویستە ئەوانیش بەڕاستی سزایەکی زیاتریان پێ بدرێت، ئەوەی کە گرنگە لێرەدا مەسەلەی وشیارکردنەوەیە لەبارەی ئەم مەسەلەیەوە، زۆر بە داخەوە لیژنەی فەتوای هەرێمی کوردستان لە 2009/7/7 فەتوایەکیان دەرکرد مەسەلەی خەتەنە کردن و خەتەنە نەکردنی کچانیان بەجێ هێشت بۆ بەخێوکەر، یەعنی تۆ منداڵ بەجێ دێڵی بۆ رەحمەتی باوك یان دایك ئەم شێوە توندوتیژیە بەرامبەر بە منداڵەکە بەکاردێنێ یان نا، بە حەقیقەت من پێموایە کاتی ئەوەیە کە مامۆستایانی ئایینی و لیژنەی فەتوا ڕۆڵی خۆیان ببێنن و ئەم فەتوایە ڕاکردنە لە مەسئولیەت و خۆ دزینەوەیە لە چارەسەر کردنی کێشەیەك و پێشێلکاریەك بۆ مافی مرۆڤ و بە تایبەتی بەرامبەر بە کچان دەکرێت و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تیکرار نەبێ و رەجائەن موراعاتی وەخت بکەن، چونکە شەو درەنگە و هێشتا ئیشمان ماوە، پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستیەکەی بابەتی یان تاوانی خەتەنەکردنی مێینە تاوانێکی جیهانیە، ئێستا لە زۆربەی ڕێککەوتنامە نێودەوڵەتیەکان دا ئیشارەی پێ دەکرێت، بەو مانایەی کە ئێستا ئەو بابەتە لەوەدا نەماوەتەوە کە ئێمە تەسەور بکەین لە کوردستان دا نەماوە یان دیاردەیەکی کۆنە یان شەرم بکەین لە قسەکردنی، پێم وابێ مەسەلەی خەتەنە کردن و هاتنە ناوەوەی بۆ ڕێککەوتننامە نێودەڵەتیەکان و ئیشارە پێدانی لە ڕاپۆرتی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ دا ئەمە ئاماژەی ئەوەیە کە مەسەلەی شەرم و مەسەلەی ترس لە قسە کردن لەسەری تێ پەڕاندووە، بووە بە مەوزوعێك کە ئەگەر پەرلەمان قسەی لەسەر نەکات پێم وابێ عەیبەیەکی

گەورەیە هێشتا لەو بابەتە بسوورێینەوە، من لەسەر ئەم ماددەیە لەگەڵ ڕەئی یەکەمم بە کۆمەڵێك ئیزافەوە یەکێکیان ئێمە لەم دوو بڕگەیەدا بۆ زەرفی موشەدەد باسی حاڵەتێك نەکراوە کە ئەگەر مردنی لێ کەوتەوە، چونکە بۆ بەڵگەی ئەوەی کە ئەم دیاردەیە هەتا ئێستا هەیە و دیاردەیەك نیە ئینقرازی کردبێت، کە چەند ساڵێك پێش ئێستا لە بازیانی نزیك سلێمانی کچێکی چوار، پێنج ساڵان بە خەتەنە کردن مرد، گیانی لەدەست دا، کە چوار پێنج ساڵ لەمەوپێش بووە، هەتاوەکو ئێستاش بەردەوامی هەیە، من پێموانیە ڕەبتی بە ناوچەکانەوە هەبێ، تەنانەت ئەگەر ڕەبتی بە ناوچەکانەوە هەبێ گەرمیان و کوێستانیشەوە هەبێ، موهیم ئەوەیە ئێمە قەزیەیەك لێرە یەکلایی بکەینەوە، ئێمە لەگەڵ ئەوەداین کە بەشێك لە جەستەی ژن ببڕدرێ بە بیانووی گەرمیان یان کوێستان بۆ ئەوەی حاسەیەك لەدەست بدات، ئەمە ئەسڵی مەوزوعەکەیە کە مەفروزە لەپەرلەماندا قسەی لەسەر بکرێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە زەرفی موشەدەد بۆ ئەو حاڵەتانەش ئیزافە بکرێت کە مردنی ئەو کەسەی لێ دەکەوێتەوە کە خەتەنە دەکرێت، لەگەڵ ئەوە نیم کە مەسەلەی ئالات و ئەدەواتەکە بهێندرێ، چونکە ئەو کاتە شەرعیەتێك دەدەی بەوە کە ئەگەر دکتۆر یان هەرکەسێك کەلەو سلکە دا ئیش بکات هەستێ بە ئەنجامدانی خەتەنە کردنی مێینە بە ئادات و ئەدەواتێکی باش و موعەقم، ئێمە بە تاوانی حساب نەکەین، چونکە یەکێك لەو دیاردانەی کە من بۆ خۆم زانیاریم لەسەری هەیە و لەشاری سلێمانی دا نازانم لە شارەکانی دیکە دا هەیە یان نا؟ ئێستا بەناوی عەمەلیەی تەجمیلەوە خەتەنە کردنی مێینە لەلایەن کەوادیری توبی پزیشکەوە بە ئەنجام ئەگەیەنرێ، بۆیە ئەمە حاڵەتێك نیە کە ئێمە لەژێر پەردەی شەرم و ئەوانەدا ئێمە لەسەر ئەو تاوانە بێ دەنگ بین و قسەی لەسەر نەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ماددەیە من لەگەڵ ڕای یەکەمم، بەڵام با بڵێین عقوبەکەی لە کۆتایی نووسراوە (مدة لاتزید علی ثلاث سنوات) پێم باشە (سنة واحدة)، چونکە ئەگەر هەرکەسێك مانگێك سجن بێت پێی بە دە ساڵە، ئەگەر سێ ساڵ بێت، پێموایە زۆر زۆرە، ئەگەر یەك ساڵ بیت باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شوان فەرمووو.

بەڕێز شوان کریم کابان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم شت من لەگەڵ ماددەکەم، دووەم شت لەگەڵ سیاغەی دووەمم، بەڵام لە سێیەمی سیاغەی دووەم دا کە دەڵێ (کل من ساهم او حرض او اجری)، لێرە حەرزە بەڕای من لابرێ، چونکە لەم دەقەدا و لە دەقی

دووەم دا لە سەرەوە کە لە یەکەم دا مەسەلەی تەحریز لەسەر خەتەنە کردن عقوبەی بۆ داندراوە، جارێکی دیکە ڕاستە لێرە بۆ قاسرە، ئێمە لەسەرەوە لە خاڵی یەکەم دا عقوبەمان بۆ تەحریزەکە داناوە جارێکی دیکە لێرە تیکرار دەبێتەوە بۆ مەسەلەی قاسر موهیم نیە، چونکە لەوێ دا لە تەحریزەکە عقوبەی هەیە، سێیەم/ لە سیاغەی یەکەم دا و دووەمی سیاغەی یەکەم بەڕای من ئیزافە بکرێت بۆ دەقەکە، یەعنی ئەوە ببێ بە چوارەمی ئەو سیاغەیەی دووەم، چونکە ئەوەش بەڕاستی ڕێگریەکی زۆر باشە، چوارم/ من هیچ لەگەڵ ئەوە نیم بەڕاستی باسی ئامێر وئەوانە بکرێت، چونکە ئەوە ڕێگا خۆش دەکات بۆ ئەوەی کردارەکە بکرێ و یەعنی ئەوە شتێکی باش نیە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ڕایەکەی د.کاوەم و پشتگیری ڕایەکەی ئەو دەکەم، بەڵام ئەگەر بکرێت عینوانێکی بۆ دابندرێت لەسەرەوە بەدەر لە ئەندامانی خێزان هەرکەسێك پێشنیار یان خودی خەتەنە ئەنجام بدات حوکمەکانی ئەم بڕگانەی خوارەوە دەبێت، ئەوجا 1 و 2 و 3و 4 تەسەلسولەکەی بێتە خوارێ، ئەوەشی کە بڵێین میهنەیەکی توبی هەیە ئەگەر بکرێت هەر لە میهنەکە دەربکرێت باشترە، چونکە ئێستا ئێمە وەکو پەیمان خان گوتی ئەوە کە زاهیرەیەکی جیهانیە و ڕاستە لەبری ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سمیرە پێش ئێستا مەنعمان کردو جەریمەیە و بەدەر لە خانەوادە چۆن دەبێ؟ فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕێکخراوی (هیومان رایتس ووچ) لەسەر شیمالی عیراق دای ناوەو کوردستان بە موسڵ و کەرکووکی رەبت کردبوو کە ئەو زاهیرەیە زۆرەو بە زەجەیەکی عالی زۆر باسی لێ کراوە، وەلە کۆمەڵگای کوردەواری هەیە لە هەموو شوێنێك نا بەس لە هەندێك شوێن هەیە و ئەوانیش بە شتێکی ئایینی دادەنێن، بەڵام ئەگەر ئێمە تەماشای قورئانی پیرۆز بکەین هیچ نەسێکی قورئانی تێدانیە و لە هیچ حەدیسێکی سەحیحیش ئەو شتە نیە، ئەگەر بڵێین ئەوە واجبێکە کە بیکەین، سەید محمد طنطاوی لە ساڵی 1974 ەوە ئەوەی مەنع کردووە لە بی. بی. سی ئاشکرای کردووە کە شێخی ئەزهەری گەورەی مصر لە هەموو عالەم ئیعترافی پێ دەکەن، بۆیە پێویست دەکات کۆمەڵگای هیچ کچەکانی خۆیان نەکەنە قوربانی ئەو زاهیرەیە مەنع بکەن، چونکە زیانی جەستەیی و دەروونیشی لێ دەکەوێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گوڵیزار خان فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من كرا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز د.پەریهان قوبلای:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی 5 دوە من داوا دەكەم بەو شێوەیە بێت لەبەرئەوەی ئەمە بەلای ئێمەوە وەكو جەریمەیەك وایە و من پێشتریش لە ماددەكەی تر ئیشارەم پێی دا كە ئەم دیاردەیە هەیە لە هەرێمی كوردستان، لە ساڵی 2006 دا من خۆم نەخۆشم لە فیئاتی عومری كە لە منداڵ دەبێت تا پێنج ساڵ، نەخۆشی پێنج ساڵ بووە كەواتە ئێستا 10 ساڵە، پێش دوو ساڵیش حالات هەبووە كە دوو حاڵەت هەبووە كە مردنی تیا ڕوویداوە، لەبەرئەوەی كە ئەمە دەبێتە هۆی ئەوەی حاڵەتەكە ببێ یان ئەوەی كە تا تووشی نەزیفێك دەبێ و یان ئەوەتا هەتا عومر و حەیاتی ناتوانێ حەیاتی جنسی لەگەڵ مێردەكەی دا بە باشی بگرێ و زۆربەی ئەسبابی تەڵاقیش دەبێتە ئەو هۆیە، لەبەرئەوە دەبێ زۆر زۆر بە وازحی باس بكرێت، من داوا دەكەم عقوبەكە زۆر موشەددەد بێت، (یعاقب بالحبس مدة لاتقل عن خمس سنوات ولاتزید عن عشر سنوات وبغرامة لاتقل عن اربع ملایین دینار) ئەگەر بكرێت ئەمەش كەمە، (ولاتزید عن عشرة ملایین او باحدی هاتین العقوبتین كل من اجری عملیة ختان الانثی او حرض علی اجراءها او ساهم فیها)، لەبەرئەوەی ئەوەی موحەرزە و ئەوەی دەیكا و ئەوەی كە دەشی بات هەموویان یەك جەریمەیان هەیە و بە عەكسەوە ئەوەی موحەرەزەكەیە زیاتر، ئێمە لە بەحسەكە ئیشارەمان پێی داوە كە دەركەوتووە زۆربەی ئەوەی كە لەگەڵیاندا دەژی داپیرە یان خوشكی دایكەكەیە یان پووریەتی، لەبەرئەوە هەرسێكیان موشتەرەكن لەو جەریمەدا، بە نیسبەت دووەم كە دكتۆر یان ئەوانەی كە لە سلكی توبی ئیش دەكەن، ئەوە زۆر زۆر دەبێ موشەددەد بێت عقوبەكە، لەبەرئەوەی خۆی دەزانێ ئەمە قەتعی عزوێك دەكات كە تۆ دەزانی دوایی عەواقبەكەی چیە، لەبەرئەوە من ئەو 3 سنەواتە كەمە وای لێ بكرێت (ویعد ضرفا مشددا للجانی اذا كان الفاعل طبیبا او صیدلیا او كیمیائیا او قابلة، او احد معاونیهم، و علی المحكمة ان تأمر بمنعه من مزاولة مهنته الی الابد، لەبەر ئەوەی كە وا بكات، قەسەمی خواردووە كە نابێ شتێك بكات دژی ئەوەی كە ئەو قەسەمەی كە خواردوویەتی لە كاتی ئەوەی كە لە كولیەی طب قەسەمی ئەخوات، لە دینیەن و لە عولەمای ئەزهەر مەنعیان كردووە كە ئەمە سوننەت نیە، هەموو ئەوە، لەبەر ئەوەی دوو

مەدرەسە هەبوو تا ئێستا، دینیەن موحەرەمە و هەر لە ناحیەی توبیشەوە موحەرەمـە، لەبـەر ئـەوە ئـەبێ مەنع بکرێ لە مزاوەلەی میهنە الی الابد، قاصر بێ یان بالیغ بی عەینی نەتیجەی ئەبێت، لەبەر ئەوە ئێمـە ئەتوانین لێرە قاصر و بالیغەکەشی بۆ ئیزافە بکەین هەر لەم ماددەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، حەبس لە پێنج ساڵ کەمترە، ئەگەر زیاتری بکەی دەبێ سجن بێ، بەڕێز کوێستان محمد فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیـارە مەسـەلەی خەتەنـە کردنـی مەیینـە یەکێکـە لـە تونـد و تیژییـەکی زۆر قـورس، کـە زۆربـەی جـار خێزانـەکان هەڵئەوەشـێتەوە، هـەر وەك هـاوڕێم پـەریهان ئیشـارەتی پێـدا کـە ئەمـە وا ئـەکات ئـەم ژنـە بـە درێژایی ژیانی کەمئەندام ئەبێ، بەشێکی جەستەی لەدەست ئـەدات کـە ئەمـە ئاسـەواری زۆر خـەراپی لـێ کەوتووتەوە کە بۆتە هۆکاری ئەوەی کە خێزانەکان هەڵئەوەشێتەوە، ئـەم دیاردەیـە بـە پێـی هـەمووی ئـەم ئامارانە کە ڕێکخراوەکان ئەیکەن هەتا ئێستا بەردەوامە، بە تایبەتی لە گەڕەکە دوورە دەستەکانی شـارەکان و لە قـەزا و ناحیـەکان بەشـێوەیەکی بـەربڵاو ئـەکرێ، هەنـدێ قـەزا هەیـە تـا ئێسـتا لـە 90٪ ی کچـەکانی خەتەنـە ئـەکرێن، یـەعنی شـتێك نیـە نـەما بێـت، بۆیـە پێویسـتە ئەمـە قەدەغـە بکـرێ، مـن لەگـەڵ ئـەو صیاغەیەی بەڕێز وەزیردام، بە سێ تێبینیەوە، تێبینی یەکەمم ئەوەیە کە هاوڕێیانم ئاشتی خان و پـەیمان خان ئیشارەتیان پێدا کە ئەخیر بڕگە نەمینێت، مەسەلەی بەکارهێنانی هەر چییەك بێـت، دووەم تێبینـیم ئەوەیە کە هاوڕێیم د.پەریهان ئیشارەتی پێدا کە ئەوەی دکتۆرە و ئەمانە، چونکە ئەمانە لـە هـەموو کـەس زیاتر ئەزانن کە ئاسـەواری ئـەم عەمەلییـە، چـەند خەتـەرە، بۆیـە ئـەبێ مـدی الحیاە میهنەکـەی لەدەسـت بدات، تێبینی سێیەمم ئەوەیە کە لەهەر بڕگەیەکدا ئەڵێ: عقوبەکەی سجنە یان زیندانیە، یـان پارەیـە یـان بە یەکێك لەم دوو عقوبەیە، من پێشنیار دەکەم کە ئەمە لابـرێ، پێویسـتە هـەردوو عقوبەکـە وەربگرێـت، زیندانیش بکرێ و غەرامەکـەش بـدات، چـونکە خێزانـی وا هەیـە ئەوەنـدە دواکـەوتووە، ئامادەیـە غەرامـە بدات، بـەڵام کچـەکەی خەتەنـە بکات، بۆیـە ئـەو هینـەی لاببرێـت کـە بـە یـەکێك لـەو دوو عقوبەیـە بێـت، پێویستە هەردوو عقوبەکە وەربگرێ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز هاژە سلیمان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان کردەوەی خەتەنەکردنی مێینە لە کۆمەڵگای ئێمە کردەوەیەکی زۆر قیزەوەنە و، بە پێی ئەو ڕاپۆرتانەی کە هەیە بە تایبەتی ڕاپۆرتی وەزارەتی تەندروستی لە ساڵی 2010 ئیشارەت بەوە ئەدات کە 41٪ ئافرەت لە هەرێمی کوردستان خەتەنە کراوە، بۆیە بەڕاستی ئەمە ڕێژەیەکی زۆر زۆر خەتەرناکە، ئێمە بۆ ئەوەی ئەم دیاردەیە قەدەغە بکەین، پێویست بەوە ئەکات کە، من پێم وایە تا چەند ئێمە عقوبەکان یان سزاکان زیاتر بکەین هێشتا هەر کەمە بۆ ئەوەی کە ئەو کردەوەیە یاخود خەتەنە کردنی مێینە قەدەغەبکەین لە هەرێمی کوردستان، بۆیە بەراستی من لەگەڵ ڕای دووەمم بە زیادکردنی خاڵی دووەم لە ڕای یەکەم، بەوەی کە : یعد ظرفا مشددا للجاني اذا كان الفاعل طبيبأ او صيدليا او كيميائيأ، هەروەها ئێمە لەکاتی ڕاپۆرتی لێژنەی بەرگری لە مافی ئافرەت، ئێمە خاڵێکی ترمان دانابوو کە ئەوەی پەیمان خان باسی کرد، ئەویش لێرە پێموایە ئیزافە بکرێ زۆر باشە، چونکە کە باس لەوە دەکات کە ئەو کەسەی کە دەبێتە هۆی مردنی، ئەو کەسەی کارەکە ئەنجام دەدات لە هەموو بارێکدا بە بەندکردنی حوکم دەدرێت کە لە 20 ساڵ کەمتر نەبێ ئەگەر بووە هۆی مردنی قوربانیەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شڤان احمد فەرمووو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی پێنجەم خەتەنە کردنی مێینە ئێستا بە قانون، یاسا تەنزیم کرا هەتا مەنع کرا، ئێستا وەکو عورفێکی مەحەلی بووە، ئەو عورفەش تەبیعی لە هەموو شوێنێك نەبووە، وەکو گوتم عورفێکی مەحەلی لە هەموو کوردستان نیە کە هەموو کوردستان بەو شێوەیە کە لە تەقاریری بەعزێ مونەزەمات هاتیە، بڕگەی دووەم، يعد ظرفا مشددا للجاني اذا كان الفاعل طبيبأ، لێرە با بەس بۆ تەبیب موشەدد بێت، ئەوانی دیکە صەیدلی و کیمیائی ئەوانە هیچ ئیشی ئەوان نیە، من بە تەئکید دەزانم کە صیدلی و کیمیائی ئەم ئیشە ئەنجام نادەن، بەڵکو لەوێ بنووسین : او من ذوي المهن الصحية، لە جیاتی صیدلی و کیمیاوی، او قابلە، قابلە دروستە، بەس او احد معاونیە، قابیلە معاونی نیە، او احد معاونیە پێویست ناکات، هەر ئەو ئیزافەم هەبوو و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شەونم محمد فەرمووو.

بەڕێز شەونم محمد غريب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان خەتەنە یەکێکە لەو تاوانەی کە بەرامبەر ڕەگەزی مێینە ئەنجام ئەدرێ، کە بە تایبەتی لەم هەرێمەی ئێمەدا، لە زۆربەی زۆری دەوڵەتەکانی دونیاشدا ئەم کارە هەبوو و تەئریخەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ زەمەنێکی زۆر کۆن، بەڵام لە ئێستادا ئەم کارە ماوە و لە ڕووی تەندروستیەوە زەرەرە و زیانێکی زۆر

گەورەی لەسەر ژنان دروست کردووە، لەبەر ئەوەی هەم زانانینی ئایینی و هەم دەوڵەتە ئەوروپیەکان هەمووی هاتوونە سەر ئەو قەناعەتەی لە رووی توبیەوە کە ئەوە خەتەرە، لەبەر ئەوە ئیشی لەسەر بکەن، هەندێ لە بەرادەرانمان باسیان کرد کە ئێستا لە کوردستاندا دیاردەی خەتەنە کردن نەماوە، بەڵام من ئامارێکم لەبەر دەستدایە کە لە مانگی 2011/5دا کەکراوە لە ناوچەی ڕانیە، لە لایەن سەنتەری رۆناکبیری و راگەیاندنی ژنان، لە شاری سلێمانییەوە کراوە، لەم ئامارەدا منداڵان لە....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، رەجائەن، ئێستا باشە یان خەراپە؟، بیکەین یان نەیکەین؟، عیقابەکەی چۆن بێت؟، ئێمە شەرحی وەزعەکە ناکەین، لە کوێ هەیە و لە کوێ نیە؟، ئەڵێین هەیە لە کوێ هەیە؟، بەڵام عیقابەکەی بۆ دانێین سەلامەت بی، رەجائەن باسی عیقابەکەی بکەن، چۆن بێ چۆن نەبێ؟، زۆر بێ، زۆر نەبێ؟، فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ئەم ئیحصائیە بەس لەناو شاری رانیە 497 لە ئێستادا خەتەنە کراوە، لەبەر ئەوە دیاردەی خەتەنە کردن لا یزال هەیە، کارێکی زۆر چاکە پەرلەمانی کوردستان بنەبڕی بکات، بە نیسبەت ئەو بڕگەیەشەوە کە هاتووە، بیگۆمان لەگەڵ ماددەی پێنجم کە ئەو بڕگانەی کە هاتووە بمێنێتەوە وەکو خۆی و هەروەها لە ئەخیردا بڕگەیەکی دیکەی بۆ ئیزافە بکرێ، ئەو بڕگەی کە پەیوەندی بە دکتۆرەکان و ئەوانەی ئیشی توبی دەکەن، ستاف توبی و عقوبەشیان بۆ دیاری بکرێ، چونکە لە بڕگەی پێشووتردا دەڵێ: و ویمنع من مزاولة مهنته و عمله لمدة لا تزید علی ثلاث سنوات، من پێم باشە لێرەدا حەبسێکی بۆ دابندرێ لەگەڵیدا، ماوەی سێ ساڵ کەمتر نەبێ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز تارا ئەسعەدی فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی ماددەی پێنجەم من وای دائەنێم کە ئەمە بەقەدەر ئەو ماددانەی تر کە لە هەمووی گرنگترە و، کرۆکی باسەکەمانە کە ئێمە باسی توند و تیژی ئەکەین، ئەو توند و تیژیەی کە ئەکرێت لێرەدا خەتەنە کردن یەکێکە لەو توند و تیژیانە، لەبەر ئەوە من ئیقتیراح دەکەم، ئەوەی کە داندراوە بۆ ئەوەی کە بڵێین زەرفی موشەدەد بێت، من لەگەڵ ڕای پەیمان خان و کوێستان خان و زۆری لەوانەش کە وتوویانە بەراستی کە هەندێ خەتەنە کردن هەیە کە دەگاتە ئەنجامی کوشتن، لەو حاڵەتەدا ئێمە دەبێت دەست نیشان بکرێت

و عقوبەکەی لە قانونی عقوبات ئەوانەی کە دەبێتە هۆی کوشتن لە نەتیجەی عونف، وا بزانم 15 ساڵ دانراوە، بەس من وا ئیقتیراح دەکەم بە سجنی موئەبەد دابنرێت، ئەوەی من ئەیلێم، بۆ چی دەڵێین توند و تیژیە، یان بۆ ئەڵێین خەتەنە بکرێ لەبەر ئەو هۆیانەی کە حەز دەکەم کۆمەڵگای خۆمان کە کۆمەڵگایەکی زۆر پێشکەوتووترە لە زۆر وڵاتانی تر، کە راستە لە لای ئایینەکانی تریش هەیە خەتەنە کردن، بەڵام وڵاتی خۆمان لە پێشکەوتندایە، لەبەر ئەوە ئەو ئاسەوارە نەفسی و ناخۆشیانەی کە بۆ دەروونی منداڵێك کاتێك خەتەنە کردن دەکرێ زۆر زۆر گەورەیە کە یەکێکە لە هۆکارەکانی کە لە دوارۆژدا یەکێك لە هۆیەکان وەکو دکتۆرە پەریهان وتی، بۆ تەڵاق ئەوە یەکێکە لە سەبەبەکان، دووەم شت ئەوەی لە زۆر وڵاتان دیراسەت کراوە کە 25٪ نەزۆکی ئافرەت یان ژن دەگەڕێتەوە بۆ خەتەنە کردن، چوارەم و کە لە هەمووی گرنگترە، ئەگەر لە رووی ئیسلامەوە تەماشای بکەین، ئینسان دروست کراوە لە احسن تقویم، ئێمە دێین بە دەستی خۆمان دەیگۆڕین، ئەو تەقویمە و ئەو دروست کردنەی کە خوا بۆمانی کردووە، ئەگەر لە هی پێغەمبەریش بێ هەر دەڵێ: و المتغیرات فی خلق الله، ئەوانەی گۆڕانکاری ئەکەن لە خلقی خوا، ئەبێ سزا بدرێن، لەبەر ئەوە من وا ئیقتیراح دەکەم، ئەوەی دەکرێ بۆ عقوبات تا بتوانین تەشدیدی بکەین و لەگەڵیشی وشیارکردنەوەیەکی زیاتر، بە سوپاسەوە کە پار ساڵ زانایانی ئایینی لە مزگەوتەکاندا دانیان بەوە نا کە توند و تیژیە بەرامبەر بە مێینە ئەکرێ ئەم خەتەنە کردنە، بە هیواین ئەمساڵ زیاتر هەوڵ بدرێ کە شتی تەوعیە و هوشیار کردنەوە، چونکە کۆمەڵگایەکین وەرئەگرین و ئەشزانین زیانی هەیە، بە هیواین ئەو داتایەی 41٪ کە ئێستا دەبێتە 45٪ لە 2011، زیاتر نەبێ، بەڵکو لێرە بوەستێت خەتەنە کردن، پێدانان پێی لەناو ئەم پەرلەمانەدا جێگای خۆشحاڵیە کە ئەندامەکان هەمووی لەگەڵ ئەوەن کە ئەمە توند و تیژیە و دەبێ چارەسەر بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سەبیحە ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز صبیحە احمد مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز د.کاوە محمود شاکر/وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەیەکم هەیە نازانم، لێم ببورن ئەگەر نیزامی نەبێ، من پێم وایە ئەم ماددەیە ماددەیەکی جیددیە هی گاڵتە کردن نیە، لەبەر ئەوە من پێم وایە ئەم ماددە زۆر زۆر جیددیە، لا حیاء فی الدین و ئێمە باسی قەزیەکی زۆر جیدی دەکەین، کە روبەرووی دەبین........

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس جەنابی وەزیر، كەس نەیوتووە جیددی نیە، زۆر جیددیە و ئیعتیرافمان كرد كە جەریمەیە، دانیشین و عیقابی بۆ دانیین، كەس باسی عیقابەكە ناكات، ئەڕۆن شەرحی دەكەن و موحازەرە دەدەن، كاكە تكایە لە جێی خۆت قسە نەكەی، كاك شوان كەریم فەرموو.

بەڕێز شوان كريم كابان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەمووومان بڕوامان وایە كە ئەم مەسەلەیە پەیوەندی بە خودی ئینسانەكانەوە هەیە، مەسەلەیەك نیە پەیوەندی بە جوگرافیاوە هەبێ، ناوی هەندێ شار و شارۆچكە هات، من تكام لە سەرۆكایەتی ئەوەیە ناوی ئەم شار و شارۆچكانە لە پڕۆتۆكۆڵدا لا بردرێ بۆ ئەوەی كەس لەسەر خۆی حیساب نەكات و نەبێ بە كێشەیەك بۆ پەرلەمان و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، راستە ئەو ناوانەی كە هاتووە بسڕێتەوە لە پڕۆتۆكۆڵ، سوپاس بۆ جەنابت، ئێستا لێژنەی یاسایی ئاخیر صیاغەتان فەرموو پێشكەشی بكەن.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش ئەوەی ئاخیر صیاغە بخوێنینەوە، من پێم باشە تەوزیحێك بدەینە سەر بابەتەكە، ئێمە لە ماددەی پێنجەم كە ڕای لێژنەی یاساییە، تەسبیتمان كردیە ئێستا ژمارەكەی بووە شەش:

1-يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر و لا تزيد على سنتين، و بغرامة لا تقل عن مليوني دينار و لا تزيد عن خمسة ملايين دينار او باحدى هاتين العقوبتين كل من اجرى عملية ختان انثى او حرض على اجراءها او ساهم فيها.

2-يعد ظرفا مشددا للجاني اذا كان الفاعل طبيبا او صيدليا او كيميائيا او قابلة او احد معاونيهم و على المحكمة ان تأمر بمنعه من مزاولة مهنته او عمله مدة لا تزيد عن ثلاث سنوات.

هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان ئیشارەت بەوەی دەدەن كەوا جیاوازی بكرێ لە نێوان عومر، ئێمە قانونەكە دەردەكەین، قانونەكە لەسەر هەموو خەڵك جێبەجێ دەبێ، انثی مەعلومە كێیە، انثی گەورە، گچكە، هەر انثی حیسابە، مێینە بە كوردییەكەی، واتا پێی ناوی ئێمە جیاوازی بكەین، قاصیرە بێ، غەیر قاصیرە بێ، ئەو كەسەش كە عومری لە 18 ساڵ زیاترە ئەوە خۆی مەسئولە لە خۆی، خۆی قبول نەكات، بە ئارەزووی خۆی ئەگەر ئیشەكە دەكات ئەوە كەس ناتوانی موحاسەبەی بكات، ئەوە جەسەدی خۆیەتی و تەعامولی لەگەڵ دەكات، وەكو ئەوەی كە یەكێك ددانی دیشی دەچێتە لای دكتۆر دەڵێ لۆم رایكێشە و بیكێشەوە ددانەكەم، نا عیلاجی بكە، ئەمەش هەر دەیشوبهێنین بەو حالەتە، ئێمە لەگەڵ ئەوەینە بەو شێوەیە، بەڵام كەوا پێشنیار كرا عقوبەكە زۆر توند بێ، دەتوانین لێرە لە بیدایەتی ماددەكە ئیزافەی

فەقەرە و جوملەیەكی بكەین، مع عدم الاخلال باية عقوبة اشد تنص عليها في القوانين النافذة في الاقليم، ئەوجا ماددەكە بخوێنینەوە، ئەوە جێگیری هەمووی دەبین، بە تایبەتی ئێمە لە ماددەی 7یش ئیشارەتمان بەوەی دایە كەوا هەر حالەتێك لەو قانونە نەبوو قەوانینەكانی كە لە كوردستان كاری پێ دەكرێ، لەوانەش قانونی عقوباتی عیراقی، ئوصولی محاكەماتی جەزائی، قانونی ئەحوال شەخصی، چەند قەوانین و قەرارات لە پەرلەمان دەرچووە، ئەوانە هەمووی جێبەجێ دەكرێ، واتا ئەگەر ئەو پێشنیارە قبول كرا بەو شێوەی بیخوێنمەوە ئەوە بدرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

گەشە خان فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە سەبارەت بە رای دووەم كە كاك عەونی باس لەوە ئەكات كە انثی بە شێوەیەكی موتلەق هاتووە، راستە، بەلام خۆی هەر لە یاساشدا تەمەنی خوار 18 سال و سەروی 18 ساڵ كە كاملی ئەهلیەیە و ناقیصی ئەهلیەیە جیاكراوەتەوە، یەعنی خۆی خاوەنی ئیرادەیەكی موتەكامیل نیە لە یاسادا، لەبەر ئەوە بێ دەسەڵاترە، لە كاتێكدا كە ئەو تاوانەی بەرامبەر ئەكرێ سەرووی 18 ساڵ، لە سەرووی 18 ساڵ فورسەتی زیاتری لەبەر دەمدایە كە بەرەنگاری ئەو تاوانە بێتەوە، لەبەر ئەوە پێم وایە ئەگەر خوار 18 ساڵ بێت، تاوانەكە توندتر بێ و بە زەرفێكی موشەدەد دابنرێ باشترە، من لەگەڵ پشتیوانی قسەكەی د.كاوە دەكەم بەراستی ئەمە قەزیەكی ئینسانیە بەس بە داخەوە ناو قاعەكە جۆرێك شڵەژانی بە خۆیەوە بینیبوو لەكاتی باس كردنی بابەتەكە، ئەم ماددەیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ فەرموو.

بەڕێز د.كاوە محمود شاكر/وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر یەكێك لە سەرووی 18 ساڵ بێت، مانای ئەوە نیە كە یەكێك بچێت جەریمەی تەشویهی عوزوەكی بۆ بكات، یان تەعتیلی عوزوەكی بۆ بكات، لەبەر ئەوە مەسەلەكە خۆی جەریمەكەیە لەو حالەتەدا، بەلام فەرقەكە لەوەدایە ئەوەی لە خوار 18 ساڵە سولتانی ئیرادەی نیە، بەلام لە هەموو كاتێكدا جەریمەیە، یەعنی ئیزافەتەن بۆ قسەكەی گەشە خان كە روونی كردەوە، دیسان ئەوە موبەریر نیە ئەگەر 18 ساڵ بوو، یەكێك بێت جەریمەكەی بۆ بكات خەتانی بۆ بكات و بڵێت ئەوە مادام بالیغە با بۆی بكەم، لەبەر ئەوە ئەگەر 18 تەواو بكات هەر دیسانەوە پێم وایە ئەبێت تاوان بكرێت، یەعنی جەریمەیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با ئێمە ئاگامان لەوە هەبێ، قانونی عقوبات لە ماددەی 47 ەوە تا ماددەی 54 ، باسی المساهمه فی الجریمە دەکات، هەتا کەسێك مەسەلەن موساهیم بێ، شەریك بێ، موحەریز بێ، ئەوانە هەمووی دەکرێتەوە، ئەوە ئەو وردەکارییە لەو قانونە بکەین بەراستی من بە هەڵەیەکی یاسایی دەزانم، مەفروزە ئێمە بەو وەزعەی بۆ نەڕۆین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی تکایە ئاخیر صیاغە بۆمان بخوێننەوە، واز لە شەرح بێنن و نیزامیش نەما و تەواو، ئێستا تەصویتە، ئاخیر صیاغە بخوێننەوە، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة:

مع عدم الاخلال بأية عقوبة اشد تنص عليها في القوانين النافذة في الاقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان شەهاب لە جێگای خۆتان قسە مەکەن، ئێستا لێژنەی یاسایی ئاخیر صیاغە بخوێنن، ئەگەر موداخەلە هەبوو لێژنەکان لێرە موداخەلە ئەکەن، زیاتر تەواو بوو، چونکە ناکرێت هەر بەو شێوەیە بڕۆین، فەرموو کاك عەونی ئاخیر صیاغە بخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو ڕا هەیە، من بە باشی دەزانم کە ئەو مەوقیفە حەسم بیت، ئایا ئەو ماددەی پێنجەم کە ئێستا ژمارەکەی بووە شەش، کە لە بیدایەتی ڕاپۆرتەکەمان نووسرایە، ئەوە بیخوێنمەوە و بخرێتە دەنگدان، یان ماددەی پێنجەمی دی کە لە جوملەی ئەخیری....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئێمە سەعاتێکە موناقەشە ئەکەین، لە بۆچوونی ئەندامە بەڕێزەکان صیاغەیەکمان بۆ حازر بکەن لەو موداخەلانەی کە کردیان، هەردووکی بکەنە یەك و شتێکی لێ دەربچێ و بیدەینە دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەنا چارێگە سەعاتێك مەجالمان بدەنێ، چونکە گۆڕانکاری لە بڕگەکان دەکرێ و لە عقوبەکان، دەتوانین....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سەعات 9,30 لێرە حازر ئەبین، تاکو 9,30 صیاغەکە ئامادە بکەن، فەرموون خواتان لەگەڵ بێ.

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەمان، ئێستا داوا دەکەین لە لێژنەی یاسایی ئاخیر صیاغەیان بخوێننەوە، دوایی موداخەلەی بەڕێزەکانی ئەندام پەرلەمانەکان دەبێ، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەی ماددەی پێنجەمی پرۆژەکە کە ژمارەکەی بووە ماددەی شەشەم، بەم شێوەیەیە:

المادة السادسة:

مع عدم الاخلال بأية عقوبة اشد، تنص عليها في القوانين النافذة في الاقليم:

1-يعاقب بغرامة لا تقل عن مليون دينار و لا تزيد عن خمسة ملايين دينار، كل من حرض على اجراء عملية ختان انثى.

2-يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر و لا تزيد على سنتين و بغرامة لا تقل عن مليوني دينار و لا تزيد عن خمسة ملايين دينار او بأحدى هاتين العقوبتين كل من اجرى او ساهم في عملية ختان انثى.

3-يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن سنة واحدة و لا تزيد على ثلاث سنوات و بغرامة لا تقل عن خمسة ملايين دينار و لا تزيد عن عشرة ملايين دينار او بأحدى هاتين العقوبتين، كل من اجرى او ساهم في عملية ختان انثى اذا كانت قاصرة.

4-يعد ظرفاً مشدداً للجاني، اذا كان الفاعل طبيباً او صيدلياً او كيميائياً او قابلة او احد معاونيهم و على المحكمة ان تأمر بمنعه من مزاولة مهنته او عمله مدة لا تزيد على ثلاث سنوات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان گوێتان لێ بوو، ئێستا کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، ئێستا بۆ ماددەی شەش لە ئەصڵی پرۆژەکە کە ئەکاتە ماددەی حەوت، فەرموون.

بەڕێز علی حسین محمد :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی شەشەم:

لەگەڵ زیان گەیاندن بە هەر سزایەكی توندتر كە دەقی لە یاساكانی بەركاری هەرێم هاتووە، هەر كەسێك توند و تیژی خێزانیی ئەنجام بدات، بە بەندكردن بۆ ماوەیەك كە لە شەش مانگ كەمتر نەبێ و سێ ساڵیش زیاتر نەبێ و بە غەرامەیەكیش حوكم دەدرێ كە لە ملیۆن دینار كەمتر نەبێ و لە پێنج ملیۆن دیناریش پتر نەبێ، یاخود بە یەكێك لەم دوو سزایە.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة السادسة:

مع عدم الاخلال بأية عقوبة اشد ينص عليها القوانين النافذة في الاقليم:

يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن (ستة اشهر) ولا تزيد على (ثلاث سنوات) وبغرامة لا تقل عن (مليون دينار) ولا تزيد على (خمسة ملايين دينار) او باحدى هاتين العقوبتين كل من ارتكب عنفاً اسرياً.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر؟

بەڕێز د.كاوە محمود شاكر/وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ئاكامی وەزعی عەمەلی كە دەیبینین، حاڵەتێك هەیە كە فەراغێكی قانونی دروست دەكات، ئەویش ئەوەیە كە لە ئاكامی كاری توند و تیژی، ئەو كەسەی كە زەحیەیە یان قوربانیەكەیە، یان شروع دەكات بە ئینتیحار كە خۆی دەسووتێنێ، یان ئینتیحار دەكات، یان دەكرێ یان شروعە بە ئینتیحار، ئەو حاڵەتە ماددەی 408ی قانونی عقوباتی عیراقی نایگرێتەوە، چونكە ئەمە تەحریز نیە تەحریزی بكات، ئەمە رەد فعلێكی نەفسیە كە ئەنجامی ئەدات، لەبەر ئەوە، من پێم وایە ئەمە یەك بڕوات، بەڵام دوو ئەمەی بۆ ئیزافە بكەین، اذا نجم عن فعل العنف الاسري، یان عن جریمة العنف الاسري، دفع الضحیة، یعاقب الجاني حسب المادة 408 من قانون العقوبات العراقي اذا نجم عن فعل العنف الاسري دفع الضحیة الى الشروع في الانتحار او الانتحار، یەعنی بۆ ئەوەی ماددەی 408 ئەو حاڵەتانە بگرێتەوە، حاڵەتێكی تر هەیە نازانم چەندی زەرووریە بۆ لێژنەی قانونی بە جێ دێڵم، ئەویش: یعتبر العود في جریمة العنف الاسري ظرفا مشددا، ئەگەر پێویست بكات یان پێویست نەكات، ئەوە ئەوەیە، بەڵام ئەوەی ماددەی 408 بۆشاییەكەی پڕ ناكاتەوە ئیلا ئەگەر ئیشارەتێكی بكەین لێرە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کێ ئەیەوێت لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکات؟، کەس نیە، زۆر سوپاس، ئێستا لێژنەی یاسایی صیاغەکەتان بخوێننەوە، فەرموون.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة:

مع عدم الاخلال بأية عقوبة اشد ينص عليها القوانين النافذة في الاقليم:

يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن (ستة اشهر) ولا تزيد على (ثلاث سنوات) وبغرامة لا تقل عن (مليون دينار) ولا تزيد على (خمسة ملايين دينار) او باحدى هاتين العقوبتين كل من ارتكب عنفاً اسرياً.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان وەکو خوێندیانەوە، هەر ئەوەی عقوبە اشد ینص ئەبێتە تنص، نوقتەی نیزامیت هەیە؟، فەرموو.

بەڕێز پەریهان قبلای:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری بەڕێز د.کاوە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەریان نەگرت، ئێستا ئەخرێتە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، ئێستا بۆ ماددەی حەوت لە ئەصڵی پرۆژەکە کە ئەکاتە ماددەی هەشت.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة:

تطبق احكام قانون العقوبات العراقي رقم 111 لسنة 1969 المعدل وقانون اصول المحاكمات الجزائية رقم (23) لسنة 1971 المعدل وقانون تعديل تطبيق قانون الاحوال الشخصية رقم (15) لسنة 2008 والقوانين الاخرى النافذة في الاقليم فيما لم يرد به نص في هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان؟

بەڕێز د.کاوە محمود شاکر/وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تێبینیمان لەسەر نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لەسەر ماددەی 7 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە ئەبێتە ماددەی 8، کەس نیە؟، باشە موتەفقن، ئاخیر صیاغە بیخوێننەوە بۆ دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة:

تطبق احكام قانون العقوبات العراقي رقم 111 لسنة 1969 المعدل وقانون اصول المحاكمات الجزائية رقم (23) لسنة 1971 المعدل وقانون تعديل تطبيق قانون الاحوال الشخصية رقم (15) لسنة 2008 والقوانين الاخرى النافذة في الاقليم فيما لم يرد به نص في هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بەس کاک شوان لەگەڵدا نیە، بە زۆرینەی دەنگ، ئێستا بۆ ماددەی 8 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە ئەکاتە ماددەی 9، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة التاسعة:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان؟

بەڕێز د.کاوە محمود شاکر/وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیمان لەسەر نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان؟، یەك نیزامی هەیە، فەرموو کاك رفیق.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم، پێشی ئەو ماددەیە، ماددەیەك ئیزافە بکرێ، لا یعمل بای نص قانونی یتعارض مع احکام هذا القانون، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی قانونی؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو ماددەی دابنێین، مەعنای قانونەکە تێك دەچی، چونکە عقوبەی اشد مان لێرە دانایە، لە سوودی قانونەکە نابێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیارەکەت نیزامی نەبوو و وەرنەگیرا، ئێستا کێ لەگەڵە فەرموو دەست بەرز بکەن، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، ئێستا بۆ ماددەی 9 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە ئەبێتە ماددەی 10، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة العاشرة:

ینفذ هذا القانون اعتباراً من تاریخ نشره في الجریدة الرسمیة (وقائع کوردستان).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامیە کاك شڤان؟، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبد القادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەم قانونە ئێمە زکر بکەین کە پاش مودەیەکی قانونی بکرێ، چونکە زۆر ئیجرائاتی ئەوەی تێدایە، بۆ ئەوەی عالەم ئاگادار بێتن، هیچ نەبی فەترەی شەش مانگ یان بەلای کەمی سێ مانگ لە پاش ئەوە نەفازی خۆی وەربگرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دیفاع لە مافی ئافرەت چی ئەڵێن ئێوە؟

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو هەموو یاساکانی تر، راستە ئەمە پێویستی بە هەڵمەتێکی روونکردنەوەیە بۆ یاساکە و وشیارکردنەوەیە، بەڵام ئێمە لەگەڵ ئەوە داین کە تەنفیز بێ لە رۆژی بڵاوکردنەوەی لە وەقائیعی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەحکامی قانونەکە چەند ماددەی عقابی تێدایە، مەفروزە لە قەوانینی جەزائی کە ماددەی عیقابی تێدایە، هەتا خەڵك ئاگای لێ بێ لە قانونەکان، مەفروزە ماوەیەکی بۆ دیار بکرێ، ئەوجا رەئی رەئی ئەندامانی پەرلەمانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر؟

بەڕێز د.کاوە محمود شاکر/وەزیری رۆشنبیری و لاوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ رای لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنانین، چونکە بەشێك لە موستەلزەماتی ئەم قانونە ئامادە کراوە، حکومەت کاری پێ کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان ئیزافەت هەیە؟

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر یاسای ترمان دەرکردووە و ئیجرائاتی عقابی تێدا بووە و لە رۆژی بڵاوکردنەوەی لە وەقائیعی کوردستاندا یەکسەر نافز المفعول بووە، تێناگەم بۆ چی ئەمە هینی ئەوێ، دوای ئەوە بەڕێز وەزیری کار خۆی باسی کردووە کە ئەمانە چەند هەنگاو چوونەتە پێشەوە، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەدام کە وەکو خۆی بێ و پشتگیری لە لیژنەی ماف.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دوو بۆچوون هەیە، بۆچوونێك هەیە داوا ئەکەن کە ماوەیەکی تر ئیجرائات و بۆچوونیش هەیە، کە ئەیەویت لە رۆژی، وەکو نەصەکەی کە هاتووە، نیزامیە؟، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵام ئەوە تەنها کاك شوان باسی کردووە، یەك کەس چۆن ئەخرێتە دەنگدانەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، لیژنەی یاساییش پشتگیریان کرد، لیژنەی یاسایی پشتگیری بۆچوونەکەی کاك شوانیان کرد کە تەوەقوع دەکەم سەر ناگرێ، ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ماوەیەکی بۆ دابندرێت تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 18 بەڕێز لەگەڵێدایە کە ماوەیەکی بۆ دیاری بکرێ، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە زۆرینەی دەنگ لەگەڵدا نیە، کێ لەگەڵ دەقی نەصەکەیە کە وەکو خۆی هاتیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە زۆرینەی دەنگ یەك بەڕێز لەگەڵدا نیە، ئێستا بۆ ئەسباب موجیبە فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الاسباب الموجبة

العنف الاسري ظاهرة سلبية مخالفة لمبادىء الشرائع السماوية وحقوق الانسان ولكون الاسرة اساس المجتمع ومن اجل حمايتها من التفكك وحماية افرادها واتخاذ الاجراءات القانونية لسلامتها واستقرارها ومنع العنف الاسري بالطرق الوقائية قبل وقوعه وبحث الحلول الاصلاحية والعلاجية بعد وقوعه، فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا پرۆژەكە بە گشت ماددەكانی لەگەڵ ئەسباب موجیبە، لەسەر دیباجە موناقەشەتان هەیە؟، ببورن فەرموون، ئێستا ئەم بەڕێزانە ئەیانەوێ موداخەلە بكەن: سۆزان شهاب، بەیان ئەحمەد، خلیل عثمان، كاردۆ محمد، عظیمة نجم الدین، سیوەیل عثمان، عبدالسلام بەرواری، سالار محمود، رفیق صابر، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەساس لەم یاسایە پاراستنی خێزانە، بەڵام لە هەمان كاتیشدا پاراستنی تاكەكانە، هەتا ئێستا ناوی تاكەكانی ناو خێزان نەهاتووە لەناو ئەم یاسایە، بە تایبەتی لە ئەسباب موجەبەكە، راستە ئێمە خێزان دەپارێزین و سیاسەتی ناتوند و تیژی بڵاودەكەینەوە، بەڵام بۆیە من ئیقتیراح دەكەم كە ئەڵێ : العنف ظاهرة سلبية مخالفة لمبادئ حقوق الانسان و لكون الاسرة اساس المجتمع و من اجل حمايتها من التفكك و حماية افرادها، چونكە ئێمە لە ریگای ئەم یاسایەوە بۆ تاكەكانی ناو ئەو خێزانە حیمایە هێن ئەكەین، تەوفیر ئەكەین، بۆیە پێویستە ئەو ناوە بێت لەو یاسایە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بەیان احمد فەرمو.

بەڕێز بەیان احمد كۆچەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

العنف، من پێم باشە الاسري زێدە بكەین، چونكە مەوزوع موتەعەلیقە بە خیزان، ظاهرة سلبية مخالفة لمبادىء الشريعة و مواثيق حقوق الانسان، ئەڤ هەردوو كەلیمە بێ زێدە ببن و رێزا ئەخیرێ و بحث الحلول الاصلاحية و العلاجية و العقابية بعد وقوعه، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمد امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەئیدی قسەکەی سۆزان خان ئەکەم، ئەوە یەکەم، دوو: هەروەها بەیان خان وتی (العنف الاسری) دوایـیش، العنف الاسری: ظاهرة سلبية مخالفة لمبادئ حقوق الانسان و الشرائع السماويه، ئەوەشی بۆ ئیزافە بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەسباب موجیبەکە زۆر باشە، دەتوانین بۆ تەئکید کردنەوە باسی ئەوە بکەین کە پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و ئابووری بە خێراییەکی زۆر گەلێ شوێنەوارای سەلبی خستووتە سەر خێزان، چ بە هۆکاری تەمەن بێ یان بە هۆکاری نەریتی بێ، کە تەئسیر لە ژن و کچ و خوشك دەکات، یان بەهای کۆمەڵایەتی خێزانی کە دەیەوێت پاراستنێکی گونجاو بۆ تاکەکانی خێزان دروست بکات، بە هۆی ئەم پێشکەوتنە بەرەو تەفەکوکەوە نیە کە لێرە باس کراوە، ئەم دیاردەی توند و تیژی پەیدا بووە، بۆیە ئێمە ئەم یاسایەمان دانا، یەعنی من پێم وایە پێشەکیەك باس بکرێ کە پەیوەندی بەو گۆرانکارییەی کە لە ژیانی خێزان و ئەندامەکان روویداوە و بەشێکمان پابەندین زۆر بە رابردوو و بەشێکمان زۆر بەپەلە دەیەوێ بۆ ئایندە بروانێ، ئەمە ئیستیدامی دروست کردووە، خێزانی لە حاڵەتێکی تەبیعی نەهێشتووە، بۆیە زاهیرەی توند و تیژی زیاد بووە و ئێمە ئەم یاسایەمان بۆی دەرهێنایە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی تێبینی منە لەسەر ئەم دیباجەیە، من پشتگیری قسەکەی سۆزان خان دەکەم کە لێرە توند و تیژی لەسەر تاکی خێزانی تێدا نیە و، هەروەها یاساکە خۆی بەرەنگاربوونەوەیە بەرامبەر بە ئەو داب و نەریتە کۆنانەی کە لە کەلتووری کوردەواریدایە، پێویستە لەناو هینەکەدا تیای بێ، من بەم شێوەیە پێناسەم کردووتەوە، تاکیشم لەگەڵ بەرەنگاربوونەوەم ئیزافە کردووە: توند و تیژی دیاردەیەکی سلبی دژ بە پرنسیپەکانی مافی مرۆڤە، چونکە خێزان بنەمای کۆمەڵگایە و لە پێناوی بەرەنگاربوونەوە و پاراستنی خێزان و هەڵوەشاندنەوە و دەستدان لە رێکاری یاسایی بۆ دروستی و سەقامگیری، قەدەغە کردنی توند و تیژی خێزانی بە ڕێگای خۆپاراستن بەر لە روودانی و کاریگەری خراپی توند و تیژی لەسەر تاکی خێزان و دۆزینەوەی چارەسەری چاکسازی بەر لە روودانی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من بە عەرەبی دەیڵێم، عەزیمە خان بە کوردیەکەی وتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی برواری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوێنێ نەصێکی پێشنیارکراوم بۆ بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ناردبوو، من پێشنیار دەکەم ئەم بڕگەیە ئیزافە بکرێتە پێش ئەو دیباجەیە، بە تێکسیشم ناردبووە بەڕێزی، من پێشنیارەکەم دەسی پێبکردبا: یمر اقلیم کوردستان في مرحلة انتقالیة تحدث فیها تحولات جذریة في کافة مجالات المجتمع، مما یؤثر علی العدید من القیم و العادات و المعاییر الاجتماعیة و، بصورة خاصة ما یخص الممارسات و المواقف المقبولة من بعض قطاعات المجتمع، و یشکل العنف الاسري احدی اهم هذة الممارسات و المواقف، لێرە دیار ئەبێت بۆ ئێمە ئەم قانونە دەرئەکەین، پاشان تەکمیلە بکەن، لذلك و بالنظر لکون العنف الاسري ....الخ، من تەصور دەکەم بەمە ئێمە ئەسباب موجیبە و ئەهمیەتی قانون دیار ئەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا من بە جۆرێکی تر تەواوی هۆیە پێوەستیەکانم داڕشتووتەوە، کە لەناویدا هەم مەسەلەی رۆشنبیری ناتوند و تیژی، ئاشتەوایی ناو خێزان، پاراستنی مافی تاکەکان، توند و تیژی خێزانی تیا تۆمار کردووە، ئەمە دەقەکەیە: بەو پێیەی خێزان بنەمای کۆمەڵگایە، لە پێناو پاراستنی لە هەڵوەشاندنەوە و پاراستنی تاکەکانی خێزان بە رێکاری یاسایی و بۆ بەرەنگاربوونەوەی توند و تیژی خێزانی وەك دیاردەیەکی مەترسیدار و سلبی کە دژە بە پرنسیپەکانی مافی مرۆڤ، بۆ خۆپاراستن بەر لە روودانی و دۆزینەوەی چارەسەر و راهێنانەوە و ئاشتەوایی دوای روودانی، بۆ بڵاوکردنەوەی رۆشنبیری ناتوند و تیژی، ئەم یاسایە دەرچوێندرا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د.رفیق فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەم قانونە لە بنەڕەتدا بۆ پێشگرتنە لە توند و تیژی، کە بەرامبەر ئینسان دەکرێ، گروپێکی دیاری کراو کە ئەندامانی خێزانێکن، لەبەر ئەوە زۆر گرنگە لەوێدا ئەساسەکە مرۆڤە، ئەساسەکە ئەندامانی خێزان و پاراستنی ئەوانە لە توند و تیژی، کە ئەو توند و تیژیە خۆی ڕەنگە ببێتە هۆی ئەوەی سەرئەنجام خێزان هەڵبوەشێتەوە، بۆیە من لەگەڵ ئەو پێشنیارەم کە ڕستەیەکی بۆ زیاد بکرێ، کە دەڵێ: ظاهرة سلبية مخالفة لمبادئ حقوق الانسان و لكون الاسرة اساس المجتمع و لاجل حمايتها من التفكك و اتخاذ الاجراءات القانونية لسلامتها و استقرارها ومن اجل حماية افرادها من العنف و منع العنف الاسري ....الخ، ئەو بڕگەیەی بۆ زیاد بکرێ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز، موداخەلەکان تەواو، لێژنەی یاسایی، فەرموو تارا خان.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە، من وا داوا ئەکەم زۆر لە ئەندامان ئەوە دەڵێن کە ئەم قانونە بۆیە دەرچووە، بۆ ئەوەی داب و نەریتی کۆن لابدەین، من دەڵێم داب و نەریتی خراپی کۆن لابدەین، نەك داب و نەریت، چونکە لە هەموو وڵاتێك شانازی بە داب و نەریتی خۆی ئەکات، لەبەرئەوە من وەکو کچێك لەناو کۆمەڵگایەکی کوردی، وا بە باش ئەزانم ئەگەر بە شێوەیەکی گشتی باس کراوە لە پرۆتۆکۆلەکان لابردرێ و بکرێتە هی کۆنە، خراپەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی ئاخیر صیاغەتان لەسەر ئەو موداخەلاتانە؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەی ئەسباب موجیبەکان پاش ئەم موداخەلاتانە بەو شێوەیەیە:

الاسباب الموجبة

العنف الاسري: ظاهرة سلبية مخالفة لمبادیء الشرائع السماوية وحقوق الانسان ولكون الاسرة اساس المجتمع ومن اجل حمايتها من التفكك وحماية افرادها واتخاذ الاجراءات القانونية لسلامتها واستقرارها ومنع العنف الاسري بالطرق الوقائية قبل وقوعه، وبحث الحلول الاصلاحية والعلاجية بعد وقوعه، فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵە پرۆژە یاساییەکە گشتی لەگەڵ ئەو ئەسباب موجیبەی کە بەو شێوەی خوێندرایەوە ئاخیر صیاغە کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە زۆرینەی